

LATVIJAS REPUBLIKAS **AUGSTĀKĀS TIESAS**

BILETENS

NR.21 / 2020 NOVEMBRIS

TIESLIETU
PADOMES
PIRMĀ
DESMITGADEDISKUSIJA „KOPĀ
CELT TIESISKUMU”
SARUNU
FESTIVĀLĀ LAMPATIESĪBDOMAS:
PRIEKŠLAŠĪJUMI,
PUBLIKĀCIJAS

1995
ATJAUNOTAJAM
AUGSTĀKĀS
TIESAS
SENĀTAM
25
2020

Augstākās tiesas senatoru un darbinieku kolektīvs 2020.gada rudenī fotografējas par godu atjaunotā Senāta 25.gadadienai.

MUMS IR DOTA IESPĒJA UN VEIKSME
STRĀDĀT SENĀTĀ ŠODIEN!

SENĀTA SENATORI 2020.GADA SEPTEMBRĪ.

1.rindā no kreisās: Artūrs Freibergs, Vēsma Kakste, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Aigars Strupiņš, Anita Polakova, Normunds Salenieks, Ināra Garda, Zane Pētersone;
 2.rindā Andris Gulāns, Anda Briede, Sandra Kaijā, Inese Laura Zemīte, Marika Senkāne, Inguna Radzeviča, Aija Branta, Rudīte Vīduša, Anita Kovaļevska, Ļubova Kušnīre,
 Diāna Makarova, Līvija Silca, Valerijs Maksimovs;

3.rindā Pēteris Opincāns, Ivars Bičkovičs, Anita Čerņavska, Inta Lauka, Dzintra Balta, Ieva Višķere, Aivars Uminskis, Kaspars Balodis, Intars Bisters, Aivars Keišs

BIĻETENS Nr.21 2020. gada novembris

ISSN 1691-810X

Izdevējs
**LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA**
Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja
Augstākās tiesas Administrācija
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto: Augstākā tiesa;
Valsts prezidenta kanceleja;
Valsts kanceleja; Saeima;
LETA; Rīgas apgabaltiesa;
Fotostudija „Linda”

Iespiests
SIA „Dardedze hologrāfija”
Metiens 300 eks. Rīgā, 2020

I	AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	4
	Augstākās tiesas plēnuma lēmumi	4
	Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā apstiprināts Aigars Strupiņš	8
	Aktualitātes	12
	Tiesu dialogs	14
	Projektu aktivitātes – pieredzes apmaiņai	16
II	TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA	20
	Tieslietu padomes pirmajai desmitgadei veltīta svinīgā sēde	20
	Informācija	25
	Tieslietu padomes lēmumi tiesu sistēmai konceptuālos jautājumos	27
	Tiesnešu konferenču lēmumi	28
	Ģenerālprokurora amatā Saeima apstiprina Tieslietu padomes virzīto Juri Stukānu	32
	Darba grupa sagatavojusi ziņojumus par tiesvedību ilgumu ietekmējošiem faktoriem	36
III	TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS	45
	Augstākās tiesas diskusija „Kopā celt tiesiskumu” sarunu festivālā LAMPA	45
	Iedzīvotāju aptauja: tiesiskuma stiprināšanai nepieciešami skaidri likumi	54
	Juridiska saruna „Par tiesu varu un taisnīgumu” sarunu festivālā LAMPA	56
	Aigars STRUPIŅŠ. Svarīgākais: loģika, vienkāršošana, fokusēšanās uz būtisko	58
	Veronika KRŪMIŅA, Jautrīte BRIEDE. Gods kalpot Latvijai	60
	Dzintra BALTA. Uzskats par tiesnesim nepieciešamajām prasmēm iegūvis plašāku tvērumu	61
	Dace ŠULMANE. Par Tieslietu padomes izdotajiem normatīvajiem aktiem	62
	Veronika KRŪMIŅA, Kristīne ZEMĪTE. Tiesvedību mijiedarbība bērnu tiesību aizsardzības strīdos	65
	Aleksandrs POTAIČUKS. Pārrobežu administratīvo aktu atzišana finanšu jomā	69
	Rihards GULBIS. Sagaidāmie Latvijas autortiesību regulējuma grozījumi un to ietekme uz autortiesību strīdu izskatīšanu tiesā	73
	Oskars KULMANIS. Policijas darbinieka dienesta ziņojuma kā rakstveida liecības pārbaude tiesas izmeklēšanā	78
	Jānis BAUMANIS. Naudas sods nepilngadīgo kriminālatbildības reformā	80
	Nora ZVEJNIECE. Tiesas kompetence noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesas liecības konstatēšanā un soda noteikšanā	82
	Juridiskās literatūras jaunumi	84
IV	STARPTAUTISKĀ PIEREDZE	85
	Latvijas pārstāvība Eiropas Padomes tieslietu organizācijās	85
V	TIESĪBU PRAKSE	88
	Senāta judikatūra un tiesu prakse	88
	Skaidrojums	98
	Satversmes tiesas spriedums stiprina kasācijas institūtu	98
VI	VĒSTURE	99
	Senāts 25 gados saglabājis un attīstījis kasācijas instances pamatos liktās vērtības	99
	Diskusija „Senatora personība”	104
	Izstāde „Senatori juridiskās literatūras laukā”	112
	Elektroniski pieejami vēsturiskie Augstākās tiesas plēnuma lēmumi	114

AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

Augstākās tiesas plēnuma lēmumi

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.3

11.09.2020.

Par Tieslietu padomes locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta septīto daļu,

nolēma:

ievēlēt tiesnesi Dzintru Baltu par Tieslietu padomes locekli.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

REDZĒJUMS KANDIDĒJOT UZ TIESLIETU PADOMES LOCEKĻA AMATU

Dzintra BALTA,

Senāta Civillietu departamenta senatore

Tiesu vara ir tik stipra, cik stiprs un kompetents ir katrs tiesnesis. Laika gaitā ieskaits par tiesneša darba ietvaru, kompetenci un iespējām ir mainījies. Tas, kas nebija iespējams vakar, šodien ir ikdienas dienaskārtībā. Arī tiesnešu pašpārvaldei, kuras darbā nozīme ir ikvienam tās loceklim, arvien paplašinās iespējas sekmēt tiesu sistēmas attīstību. Manā ieskatā Tieslietu padomei ar savu dalību tiesu sistēmas politikas un stratēģijas izstrādē ir jābūt viedokļu un ideju līderim, kas nostiprina tiesu sistēmas vērtības, garantē darba kvalitāti un kompetenci, veido priekšnoteikumus patiesai iekšējai un ārējai neatkarībai, nodrošina saturīgu un jēgpilnu sadarbību iekšēji tiesu sistēmā; ir atbildīgs un ieinteresēts partneris ārpus tās, it īpaši līdzsvarojot izpildu varu un likumdošanas varu.

Mana gatavība pretendēt uz nozīmīgo amatu ir pamatota ar iekšēju motivāciju veltīt laiku mums visiem svarīgiem jautājumiem. To apliecinājis mans līdzšinējais darbs Tieslietu padomē, kas noticis ne tikai sēdēs, bet arī pašizglītojoties, sagatavojot jautājumus izskatīšanai un realizējot pieņemtos lēmumus dzīvē. Tāpat šādu pamatojumu man dod iepriekš uzsāktie darbi, kurus vēlos pabeigt. Piemēram, esmu piedalījies tiesu priekšsēdētāju un vietnieku izvirzīšanas un iecelšanas kārtības izstrādē un sekmējusi tās īstenošanu kā atlases komisijas priekšsēdētāja. Savu pieredzi esmu izmantojusi, strādājot jauno tiesnešu atlases kārtības izveides darba grupā, un šoruden jāpieņem lēmumi, kas saistīti ar tās darbības nodrošināšanu.

Pretendējot uz amatu Tieslietu padomē, izvirzu

tās vērtības, kuras vēlos nostiprināt, iezīmēju savu redzējumu par izpildāmo misiju, vīziju par tiesu sistēmas nākotni, kā arī nosaucu galvenos darbus un risināmos jautājumus.

VĪZIJA

- Sabiedrība uzticas Latvijas tiesu sistēmai.
- Latvijas tiesu vara ir profesionālās kvalitātes paraugs Eiropas un pasaules kontekstā.

MISIJA

- Vienot tiesu sistēmas vērtības.
- Veidot profesionālu un kvalitatīvu vidi ikviena turpmākai attīstībai.
- Sekmēt ikviena iespēju iesaistīties un iesaisti tiesu sistēmai nozīmīgu jautājumu lemlēmšanā.
- Nodrošināt un stiprināt neatkarības garantijas.

VĒRTĪBAS

Profesionalitāte (kvalitāte)

- Profesionalitātes pamats ir zināšanas, plašs redzesloks, savas lomas izpratne, vēlme un spēja mācīties, attīstīties, izkopt prasmes.

Atvērtība

- Tiesneši paši vai ar kompetentu kolēģu starpniecību proaktīvi identificē un skaidro sabiedrībai saprotamā veidā tai neskaidros jautājumus saistībā ar tiesu profesionālo darbu lietu izskatīšanā.
- Tiesu sistēma iekšēji apzina savus sasniegumus un izaicinājumus, diskutē un kopīgi meklē labākos risinājumus turpmākai attīstībai, dalās savās atziņās savstarpēji un ar sabiedrību.

Dzintra Balta plēnumā

- Mēs apzināmies, ka no mūsu atklātības ir atkarīga uzticība tiesu varai un valstij.

Sadarbība

- Savstarpēja sadarbība katrā jomā sekmē labāko risinājumu rašanu, iedvesmo un atvieglo darbu.

VEICAMIE DARBI UN RISINĀMIE JAUTĀJUMI

1. Tieslietu padomes stratēģijas izstrāde, izvirzot mērķus un apzinot to sasniegšanai veicamos uzdevumus.
2. Jaunās Tiesnešu atlases kārtības precizēšana, jautājumu izlemšana, kas saistīti ar tās darbības nodrošināšanu. Viens no pirmajiem Tieslietu padomes darbiem būs atlases kārtībā paredzētās komisijas locekļu izvēle, iepriekš paredzēto kandidātu apmācību iekļaušana atlases kārtībā, lēmumu pieņemšana par mācību nodrošināšanas un komisijas darba atbalsta pasākumiem.
3. Tieslietu padomes darba procesu un nodrošinājuma attīstīšana:
 - Informācijas aprites nodrošināšana un kvalitatīva jautājumu sagatavošana izskatīšanai;
 - Tieslietu padomes locekļu noslodzes jautājumu risināšana;
 - Tieslietu padomes sekretariāta kapacitātes stiprināšana un kompetences paplašināšana, vienlaikus risinot jautājumu par Tiesu administrācijas pilnīgu vai daļēju nodošanu Tieslietu padomes pakļautībā tās darba nodrošināšanai.

4. Tiesvedība kvalitātes, tiesu sistēmas kvalitātes un organizācijas jautājumi:

- Tiesu sistēmas funkciju izvērtēšana;
- Metodes izstrāde tiesnešu skaita noteikšanai;
- Tiesnešu slodzes vienādošana;
- Juridiskās izglītības sasaiste ar tiesu sistēmas vajadzībām;
- Tiesnešu tālākizglītības kvalitātes celšana. Mācību pārveidošana atbilstoši mūsdienu prasībām un tiesnešu vajadzībām. Jauna organizatoriska un institucionāla ietvara apsvēršana tiesnešu un tiesu darbinieku izglītošanai. Tiesnešu iesaiste izglītošanā un pieredzes apmaiņā kā nacionāli, tā starptautiski.
- Neatkarības garantiju pilnveidošana:
 - atbalsta personāla paplašināšana, kapacitātes palielināšana
 - atlīdzība, sociālās garantijas
 - Tieslietu padomes sastāva un pilnvaru pilnveidošana, īpaši pievērsties iespējām nodrošināt Tieslietu padomes iniciatīvu kvalitatīvu izskatīšanu likumu izstrādes un likumdošanas procesā par tiesu sistēmai nozīmīgiem jautājumiem, tostarp budžetu;
- Sadarbības starp tiesnešiem, instancēm, pašpārvaldes institūcijām sekmēšana, lai savlaicīgi identificētu pastāvošos izaicinājumus un patstāvīgi rastu risinājumus.

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.4

11.09.2020.

Par Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 48.panta otro daļu,

nolēma:

ievēlēt tiesnesi Normundu Salenieku par Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāju.

Priekšsēdētājs A.Strupiņš

Plēnuma sekretāre M.Senkāne

PAR SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTA DARBĪBAS TURPMĀKO VIRZĪBU

Normunds SALENIEKS, Civillietu departamenta priekšsēdētāja amata kandidāts

Civillietu departaments pēdējā gada laikā ir piedzīvojis būtiskas izmaiņas. Departamentā darbu beigusi gandrīz trešdaļa senatoru, kas rada zināmus izaicinājumus tuvākajā nākotnē.

Iepriekšējo gadu laikā, pateicoties departamenta senatoru intensīvajam darbam un darba organizācijas būtiskai reorganizācijai, kas aizsākās, kad Civillietu departamentu vadīja Edīte Vernuša, panākts kardināls lietu atlikuma samazinājums.

Ir labi izstrādāts departamenta darbības mehānisms, kuru, manuprāt, nevajadzētu būtiski mainīt. Nozīmīgi ir saglabāt un uzlabot mikroklimatu kolektīvā, kas rosina un uztur vēlmi strādāt, paaugstināt darba kvalitāti. Tāpat svarīgi ir turpināt sadarbību ar citiem departamentiem, veidojot vienotu izpratni tiesību normu piemērošanas

jautājumos, kā arī attīstīt sadarbību ar zemāku instanču tiesām.

Runājot par tuvāko nākotni, domāju, nav paredzamas kardinālas izmaiņas departamenta darbībā, kā arī nav sagaidāms izskatīto lietu pieaugums.

Jebkuras tiesas lēmuma kvalitāte ir cieši saistīta ar tiesas rīcībā esošajiem līdzekļiem. Tiesa nevar efektīvi funkcionēt bez pietiekamiem materiālajiem un cilvēkresursiem. Pašlaik senatori strādā augstas darba intensitātes apstākļos, kas nevar turpināties ilgtermiņā.

Parasti, runājot par tiesas spriešanas efektivitātes paaugstināšanu, primāri to saista ar lietu izskatīšanas termiņu samazinājumu. Manuprāt, identificējami vairāki izaicinājumi, kas saistīti ar lietu izskatīšanas termiņiem:

- Senatoriem daudz laika aizņem darbība dažādās institūcijās, kas nav tieši saistītas ar tiesu darbu. Veicot lietu sadali, šī noslodze ir jāņem vērā,

Normunds Salenieks uzstājas Augstākās tiesas plēnumā

un tas objektīvi palielina lietu izskatīšanas termiņus. Līdz ar to apsverama iespēja atbrīvot senatorus no nevajadzīgas noslodzes institūcijās, kas nav saistītas ar tiesas darbu. It īpaši, ja šādas institūcijas pieņemtais lēmums var tikt pārsūdzēts tiesā;

- Lai mazinātu lietu izskatīšanas termiņus, nepieciešams palielināt atbalsta personālu, jo pašreizējo tiesnešu palīgu un padomnieku kapacitātes resursi ir izsmelti;
- Jāturpina lietu sadales pilnveidošana, izlīdzinot senatoru slodzes un nodrošinot iespējami ātru lietu izskatīšanu rīcības sēdē. Piemēram, ievērojams lietu izskatīšanas termiņu samazinājums bija vērojams, kad uz laiku tika noteikti tiesas sastāvi, kas skatīja tikai rīcības sēdes un bija atbrīvoti no sprieduma rakstīšanas. Šogad šī sadales kārtība ir mainīta. Gada beigās redzēsim, vai tas ir devis labākus rezultātus;
- Kasācijas instances tiesas problēma ir tās lēnā reaģēšana uz likumdošanas izmaiņām un attiecīgas tiesu prakses novēlota veidošana. Proti, paiet zināms laiks, kamēr lieta nonāk Senātā. It īpaši tas rada problēmu, ja tiesās masveidā ienāk vienveidīgas lietas, kas, ievērojot Civilprocesa likuma 32.¹ pantu, rada risku, ka dažādas tiesas taisīs atšķirīgus spriedumus, pastāvot identiskiem faktiskiem un tiesiskiem apstākļiem. Manuprāt, sadarbojoties ar zemāku instanču tiesām, būtu identificējamas šādas lietas un tās būtu izskatāmas prioritārā kārtībā. Kā arī biežāk jāizmanto likuma „Par tiesu varu”

49.¹ pantā paredzētās tiesības sniegt Senāta departamenta senatoru kopsapulces viedokli par aktuālajiem tiesību normu interpretācijas un piemērošanas jautājumiem.

Vienlaikus apsverams, vai Civilprocesa likuma darba grupā nebūtu rosināms jautājums par pilotspriedumu procedūru ieviešanu. Proti, gadījumos, kad tiesā saņemtas vienveidīgas lietas, par kuru izšķiršanai svarīgo tiesību jautājumu nav izveidojusies judikatūra, vienai vai vairākām „tipiskajām” no šīm lietām tiktu piešķirts pilotlietas statuss, kas nozīmētu šīs lietas paātrinātu izskatīšanu gan pirmās instances, gan augstāko instanču tiesās (līdzīgi kā, piemēram, lietās, kurās tiek skartas bērnu intereses). Pilotspriedumu procedūras ieviešana veicinātu ātrāku un vienveidīgāku lietu izskatīšanu, kā arī pilotspriedums ļautu prognozēt lietas iznākumu arī pārējās analogajās lietās.

- Tāpat pārāk bieži un neizsvērti grozījumi procesuālajos likumos var radīt nesamērīgu lietu izskatīšanas termiņu pagarinājumu. Piemēram, savā laikā tika pieņemti grozījumi, ka visas maza apmēra prasības Latvijā no pirmās instances var tikt pārsūdzētas kasācijas kārtībā, kas radīja nesamērīgu noslodzi kasācijas instancei. Līdz ar to būtu turpināma departamenta pārstāvju aktīva līdzdalība Civilprocesa likuma grozījumu izstrādes darba grupā, lai mēģinātu novērst līdzīgas kļūdas nākotnē.
- Pārrobežu elements, kas rada sarežģījumus lietas dalībnieku informēšanā (iespējams, problēmu atrisinātu advokātu process kasācijas instancei).

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.5

11.09.2020.

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta astoto daļu,

nolēma:

ievēlēt tiesnesi Andri Guļānu par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.6

11.09.2020.

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta astoto daļu,

nolēma:

ievēlēt tiesnesi Ļubovu Kušniri par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR.7

11.09.2020.

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49.panta astoto daļu,

nolēma:

ievēlēt tiesnesi Anitu Poļakovu par Disciplinārtiesas locekli.

Priekšsēdētājs A.Strupišs
Plēnuma sekretāre M.Senkāne

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJA AMATĀ APSTIPRINĀTS AIGARS STRUPIŠS

SAEIMAS PAZIŅOJUMS PAR AIGARA STRUPIŠA APSTIPRINĀŠANU PAR AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJU

Daru zināmu, ka Saeima šā gada 21.maija sēdē apstiprinājusi Aigaru Strupišu par Augstākās tiesas priekšsēdētāju. Lēmums stājas spēkā 2020.gada 16.jūnijā

Saeimas priekšsēdētāja
I.Mūrniece

Rīgā 2020.gada 21.maijā

Saeima 21.maijā vienbalsīgi par Augstākās tiesas priekšsēdētāju apstiprināja senatoru Aigaru Strupišu. Augstākās tiesas priekšsēdētāja amata pienākumus Aigars Strupišs sāka pildīt no 16.jūnija. Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja Aigara Strupiša kandidatūru apstiprināšanai Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā virzīja Augstākās tiesas plēnums. Pozitīvu atbalstu kandidātam deva arī Tieslietu padome.

VALSTS PREZIDENTS TIEKAS AR AUGSTĀKĀS TIESAS JAUNO PRIEKŠSĒDĒTĀJU UN BIJUŠO PRIEKŠSĒDĒTĀJU

Valsts prezidents Egils Levits 16.jūnijā Rīgas pilī tikās ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Aigaru Strupišu, kurš tieši todien bija sācis pildīt jaunos pienākumus, un bijušo Augstākās tiesas priekšsēdētāju Ivaru Bičkoviču. Valsts prezidents sveica Aigaru Strupišu, novēlot sekmes atbildīgajā amatā, kā arī pateicās par ilggadējo darbu Ivaram Bičkovičam.

Valsts prezidents interesējās par Aigara Strupiša prioritātēm Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā un Tieslietu padomē – tiesnešu atlasu un apmācību, tiesnešu un tiesu specializācijas principiem, Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšanu un citām nākotnes aktualitātēm.

Sarunas dalībnieki pievērsās jautājumam par tiesnešu kvalifikācijas celšanu un stažēšanos. Valsts prezidents uzsvēra, ka Latvijā ir nepieciešama Tiesnešu un prokuroru akadēmija, kas pildītu tiesnešu mācību un kvalifikācijas paaugstināšanas funkciju, kā tas ir

daudzviet citur Eiropā. Aigars Strupišs informēja, ka Tieslietu padome tikko ir apstiprinājusi jauno tiesnešu atlases kārtību, kur izglītošanās mērķim ir pievērsts daudz lielāks akcents nekā līdz šim.

Runājot par Tieslietu padomes paveikto, Ivars Bičkovičs informēja par darba grupu, kas pēta ietilgušo tiesvedību problemātiku valstī. Tieslietu padome aicināja Augstāko tiesu izveidot šādu darba grupu pēc tam, kad Valsts prezidents pievērsa uzmanību šim jautājumam gadskārtējā tiesnešu konferencē.

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS AR JAUNAJIEM TIESNEŠIEM UN KANDIDĀTIEM RUNĀ PAR 21.GADSIMTA TIESNEŠA IZAICINĀJUMIEM

Tiesnesim 21.gadsimtā vairs nepietiek ar tiesneša formālo autoritāti, tiesnesim tā jāiegūst ar savām profesionālajām īpašībām un dialogā ar sabiedrību – Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs uzsvēra jaunajiem tiesnešiem un tiesneša amata kandidātiem, piedaloties Tiesnešu mācību centrā sarunā „Tiesneša loma un izaicinājumi 21.gadsimtā”.

Priekšsēdētājs dalījās pārdomās par tiesību un sabiedrības attīstības tendencēm un to ietekmi uz tiesneša statusa, lomas un īpašību izmaiņām laika gaitā. Viņš iezīmēja tādas sabiedrības attīstības tendences kā tehnoloģiju attīstība, prasības pret valsti, informācijas

aprites ātrums, sabiedrības izpratne par tiesībām un pienākumiem. Tas būtiski maina sabiedrības skatījumu uz to, kādam ir jābūt tiesnesim.

No tiesneša sabiedrība 21.gadsimtā sagaida godīgumu, drosmi, neatkarību, cieņu pret citiem, autoritāti un emocionālo inteliģenci. Šodien vairs nepietiek ar tiesneša formālo autoritāti, bet tiesnesim ir nepieciešams to iegūt ar savām profesionālajām īpašībām un dialogā ar sabiedrību. Tas prasa no tiesneša nemitīgu profesionālo īpašību attīstīšanu – tiesību sistēmas un juridiskās metodes pārzināšanu. Līdz ar ko tiesnesim jāpiemīt spējai mācīties, jābūt stresa noturīgam un jāprot kritiski domāt.

JAUNĀ PRIEKŠSĒDĒTĀJA PIRMĀS TIKŠANĀS

18
JŪNIJS

18.JŪNIJS:
TIESLIETU
MINISTRS
JĀNIS BORDĀNS

Iezīmēti turpmākā dialoga virzieni un aktualitātes, tostarp tiesnešu apmācības jautājumi, Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšana, nepieciešamība pēc kvalitatīva tiesnešu atbalsta personāla, kā arī vēl līdz galam neatrisinātie tiesnešu sociālās drošības – atlīdzības un izdienas pensijas – jautājumi.

18
JŪNIJS

18.JŪNIJS:
RĪGAS
APGABALTIESAS
PRIEKŠSĒDĒTĀJA
DAIGA VILSONE

Iezīmēti tiesu sadarbības virzieni, tiesnešu specializācijas un kvalifikācijas jautājumi.

2
JŪLIJS

2.JŪLIJS:
MINISTRU PREZIDENTS KRIŠJĀNIS KARIŅŠ

Pārrunāta iespējamā sadarbība starp izpildvaru un tiesu varu, uzsverot nepieciešamību visām varām sadarboties un diskutēt. Iezīmēti vairāki būtiski jautājumi, tostarp tiesnešu apmācības sistēma, valsts amatpersonu, tiesu un tiesībsargājošo iestāžu darbinieku atalgojuma sistēma, atsevišķi garie tiesas procesi valstī un iespējamie risinājumi to saīsināšanai.

17
JŪLIJS

17.JŪLIJS:
ĢENERĀLPROKURORS JURIS STUKĀNS

Pārrunātas tiesu sistēmas aktualitātes, kas prioritāri risināmas tiesu un prokuratūras sadarbībā. Apspriesti jautājumi par tiesu prakses vienveidīgas nodrošināšanas metodēm, par tiesnešu un prokuroru apmācību uzlabošanu, kā arī krimināltiesību un kriminālprocesa attīstību un efektivizāciju.

20
AUGUSTS

20.AUGUSTS:
TIESU ADMINISTRĀCIJAS DIREKTORS
ANDRIS MUNDA

Saruna par tiesnešu atlases nodrošināšanu atbilstoši jaunajai Tieslietu padomes apstiprinātajai tiesnešu atlases kārtībai. Īpaši – par Ekonomisko lietu tiesas tiesnešu atlasī. Pārrunāta iespējamā sadarbība tiesnešu apmācībā, koncentrējoties uz būtiskākajām tēmām – tiesas procesa efektīva vadība, nolēmumu kvalitātes uzlabošana. Informācija par darba grupu tiesu vienmērīgas darba noslodzes un procesa efektivitātes jautājumos.

25
AUGUSTS

25.AUGUSTS:
ZVĒRINĀTU ADVOKĀTU PADOMES
PRIEKŠSĒDĒTĀJS JĀNIS ROZENBERGS

Apspriesta advokātu un tiesnešu apmācības sasaiste, adaptējot tiesnešiem paredzēto semināru par civillietu izskatīšanas metodoloģiju advokātu apmācībai. Runājot par kasācijas sūdzību kvalitātes uzlabošanu, akcentēti divi galvenie virzieni. Pirmais – metodoloģijas izstrādāšana un advokātu apmācības no Senāta puses, otrais – advokātu atbildības nodrošināšana par nekvalitatīvām kasācijas sūdzībām. Saistībā ar spriedumu kvalitāti īpaša uzmanība pievērsta kasācijas robežu jautājumam un vienotai tiesu praksei.

28
AUGUSTS

28.AUGUSTS: TIESNEŠU BIEDRĪBAS VALDE

Apspriesti tiesu sistēmas globālie jautājumi, kā vienu no pamatpostulātiem akcentējot tiesneša lomu šodienas sabiedrībā. Lai celtu tiesas efektivitāti un sabiedrības uzticēšanos, ir jāmaina procesa vadības principi, pārejot no tiesneša-klausītāja uz tiesnesi-procesa vadītāju. Augstākās tiesas priekšsēdētāja viedoklis, ka tas panākams galvenokārt apmācības un tiesnešu atlases ceļā, bet, ja tas nestrādās, tad ar likuma grozījumiem.

6
OKTOBRIS

6.OKTOBRIS: SAEIMAS PRIEKŠSĒDĒTĀJA INĀRA MŪRNIECE

Cilvēkiem Latvijā ir lielāka vēlme pēc taisnīguma. Kā to stiprināt – tāds bija sarunas pamatjautājums. Tiesiskuma un taisnīguma nodrošināšana nav tikai likumdevēja vai tikai tiesu uzdevums – tā ir sistēmiska problēma, kas tā arī risināma. Līdz ar to nepieciešama ciešāka visu varas atzaru sadarbība. Saeimas priekšsēdētāja uzsvēra Tieslietu padomes būtisko lomu tiesiskuma stiprināšanā. Savukārt Augstākās tiesas priekšsēdētājs, kas ir arī Tieslietu padomes priekšsēdētājs, norādīja, ka jārod risinājums, kā Tieslietu padomei, pārstāvot tiesu sistēmu, būt līdzvērtīgam sarunu partnerim budžeta veidošanā un citos nozares politikas jautājumos. „Tiesa nevar būt politisko sarunu partneris, jo tiesai nav līdzekļu un mehānisma politiskiem kompromisiem, lai „tirgotos”, piemēram, koalīcijas padomē,” sacīja Tieslietu padomes priekšsēdētājs. Saeimas priekšsēdētāja kā iespējamu centru politisko viedokļu stabilizācijai saredz Valsts prezidenta rosināto Valsts padomi.

Runājot par tiesiskuma nodrošināšanu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs uzsvēra caurskatāma likumdošanas procesa nozīmi. Proti, lai sabiedrībai, tostarp tiesnešiem, būtu pieejama informācija par likumu grozījumu mērķiem, it īpaši tām normām, kuras iekļautas likumā vēlākos lasījumos. Priekšsēdētājs uzsvēra nepieciešamību pēc skaidra lobēšanas procesa regulējuma Saeimā.

Savukārt kā tiesu sistēmas darbības pilnveides svarīgāko posmu Augstākās tiesas priekšsēdētājs norādīja izglītību. Tiesnešu, prokuroru un izmeklētāju apmācībai jābūt stratēģiskai prioritātei, kam nepieciešamas gan apmācības sistēmas organizatoriskas, gan saturiskas pārmaiņas, īpaši attiecībā uz ekonomisko un koruptīvo noziegumu izpratni.

Aktualitātes

UZ DIVIEM GADIEM PALIELINA SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTA TIESNEŠU SKAITU

Lai stiprinātu Senāta Administratīvo lietu departamenta kapacitāti un samazinātu neizskatīto lietu uzkrājumu, Tieslietu padome nolēma uz diviem gadiem palielināt departamenta senatoru skaitu par diviem tiesnešiem, attiecīgi samazinot tiesnešu skaitu Administratīvajā apgabaltiesā.

Tieslietu padome aicina Saeimu noteikt tiesnešu kopskaitu no 2021.gada 1.janvāra līdz 2022.gada 31.decembrim – Senātā 38 tiesneši, bet apgabaltiesās

139, tai skaitā Administratīvajā apgabaltiesā 20 tiesneši.

Līdz ar tiesnešu skaita palielināšanu Senāta Administratīvo lietu departamentam uz laiku nodotas arī divas tiesnešu palīgu vietas.

Ministru kabinets paudis atbalstu papildu nepieciešamā finansējuma starpības piešķiršanai Augstākajai tiesai nākamā gada budžetā.

KONSTITUCIONĀLO ORGĀNU VADĪTĀJI APSPIEŽ ATTĀLINĀTĀ DARBA REŽĪMU

Konstitucionālo orgānu vadītāju tikšanās Valsts prezidenta pilī

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs 30.septembrī piedalījās Valsts prezidenta Egila Levita sasauktajā otrajā konstitucionālo orgānu vadības sēdē. Ar Valsts prezidentu tikās Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece, Ministru prezidenta parlamentārā sekretāre Evika Siliņa, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe un Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs.

Sēdes dalībnieki pārrunāja Saeimas darbību attālinātā režīmā un atzina, ka attālināts Saeimas darbs gan konstitucionāli, gan tehniski atbilst Satversmei.

Pārrunāti kopīgi pasākumi, gatavojoties Latvijas Republikas Satversmes simtgades svinībām 2022.gadā.

Sēdes dalībnieki vienojās, ka konstitucionālo orgānu vadītāju sanāksmes sasauks vismaz divas reizes gadā. Valsts prezidenta un likumdošanas varu, izpildvaru un tiesu varu īstenojošo valsts konstitucionālo orgānu vadītāju pirmā kopsēde notika 2020.gada martā. Secināts, ka šādas sēdes ir nepieciešamas, lai konstitucionālo orgānu vadītāji apspriestu vienotai valsts politikai aktuālus jautājumus.

AUGSTĀKĀ TIESA PIEDĀVĀ 17 TĒMAS TIESĪBU ZINĀTŅU STUDENTU DARBIEM

Augstākā tiesa tiesību zinātņu maģistrantiem un doktorantiem piedāvā iespējamās studiju darba tēmas, kuru pētniecībā interesantu pienesumu dotu arī Senāta nolēmumos paustās atziņas. Veiksmīga rezultāta gadījumā studentiem tiks dota iespēja par šo tēmu uzstāties Augstākās tiesas konferencēs un publicēt materiālu „Augstākās Tiesas Biļetenā”.

Piedāvātās tēmas ir gan krimināltiesību un kriminālprocesa, gan civiltiesību un civilprocesa,

gan arī administratīvajās tiesībās. Ņemot vērā lietu pakļautības noteikumus, vienai tēmai var būt aktuāli arī divu departamentu nolēmumi. Pārsvārā izvēlētas tādas tēmas, kuros būtiskas atziņas meklējamas arī Eiropas Savienības Tiesas vai Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos.

Atsevišķas tēmas ir par vispārējām aktualitātēm tiesvedībā, kā arī studenti aicināti pievērsties Senāta vēstures pētniecībai.

AUGSTĀKĀ TIESA PIEVIENOJAS KOMUNIKĀCIJAI „TWITTER” SOCIĀLAJĀ TĪKLĀ

16.jūlijā Augstākā tiesa publicēja pirmo ierakstu sociālajā tīklā – savā oficiālajā *Twitter* kontā @Augstaka_tiesa. Šis ir vēl viens tiesas komunikācijas kanāls, lai sniegtu precīzu un aktuālu informāciju par Augstāko tiesu un Tieslietu padomi plašākai sabiedrībai ērtā veidā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš norāda, ka ir svarīgi, lai tiesa informētu sabiedrību, un darītu to sabiedrībai pieejamā, saprotamā un ērtā

veidā. Jo tikai informēta un zinoša sabiedrība spēs izprast tiesu darbu un uzticēties tai. Tādēļ Augstākā tiesa iekļaujas sociālo mediju plūsmā un startē tviterī. Tā ir iespēja pārkāpt profesionālās auditorijas robežas, un Augstākā tiesa izmanto šo iespēju.

Neraugoties uz jauno komunikācijas kanālu, galvenais informācijas avots par Augstākās tiesas un Tieslietu padomes darbu arī turpmāk būs Augstākās tiesas oficiālā mājaslapa www.at.gov.lv.

Tiesu dialogs

AUGSTĀKĀS TIESAS UN SATVERSMES TIESAS DIALOGS STIPRINA TIESU VARU LATVIJĀ

Augstākās tiesas un Satversmes tiesas tiesnešu tikšanās

Tiesu atziņu izpratnē un tiesību tālākattīstībā nozīmīgs ir Satversmes tiesas un Augstākās tiesas dialogs ne vien caur spriedumiem, bet arī klātienē diskusijā – apliecinājums tam ir abu valsts augstāko tiesu tiesnešu tikšanās 25.septembrī. Šāda informācijas un viedokļu apmaiņa ar plašu tiesnešu pārstāvniecību notika pirmo reizi.

Tikšanās laikā tiesneši apsprieda jaunākās Satversmes tiesas spriedumu atziņas civilprocesa un kriminālprocesa jautājumos, kā arī sociālajās tiesībās. Tiesneši arī diskutēja par tādiem jautājumiem kā pieteikuma iesniegšana Satversmes tiesai civilprocesa sacīkstes un dispozitivitātes principu kontekstā, tiesas statuss, kura vērsusies ar pieteikumu Satversmes tiesā, un citiem aspektiem. Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš norāda,

ka, neraugoties uz atšķirībām tiesu kompetencē un funkcijās, šāds dialogs ir nozīmīgs tiesību teorijas un prakses savienojums: „Satversmes tiesa šajā diskusijā akcentē tās savas judikatūras atziņas, kuras uzskata par būtiskām tiesību attīstībā, savukārt Augstākā tiesa izvirza tiesību jautājumus, kuri ir aktuāli kasācijas instancei. Sarunā varam tuvojties ideālākajam risinājumam.”

Savukārt Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemeļe uzsver, ka Satversmes tiesas un Augstākās tiesas savstarpējā komunikācija svarīga, lai stiprinātu tiesu varu kopumā: „Tiesu varai Latvijā jābūt spēcīgai, ar savu pamatu un stāju. Tāpēc abām tiesām ir nepieciešams veidot ciešu komunikāciju. Mūsdienās tiesību jautājumi paliek arvien sarežģītāki, tāpēc konceptuāli tiesām jāvirzās vienā virzienā.”

APGABALTIESU UN PIRMĀS INSTANCES TIESU PRIEKŠSĒDĒTĀJI TIEKAS AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Lai apmainītos viedokļiem par tiesu sistēmā aktuāliem jautājumiem, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš 14.septembrī uz tikšanos aicināja apgabaltiesu priekšsēdētājus. Šādas tikšanās turpmāk būs regulāras, apsverot iespēju veidot tiesu priekšsēdētāju konsultatīvo padomi pie Tieslietu padomes.

Sarunā diskutēts par Civilprocesa likuma 32.¹panta turpmākās darbības nepieciešamību. Proti, vai pants par tiesvedībā pieņemtas lietas nodošanu citai tiesai lietas ātrākas izskatīšanas nodrošināšanai, kas likumā ieviests uz noteiktu laiku, nosakāms kā pastāvīga likuma norma. Apgabaltiesu priekšsēdētāju viedoklis, ka šī iespēja būtu saglabājama, pielietojot to saprātīgi. Apsverams

arī priekšlikums par procesa vienas puses piekrišanas nepieciešamību, tāpat norādāms par videokonferenču tehniskā nodrošinājuma attīstīšanu pirmās instances tiesās un apgabaltiesās.

Pārrunāti arī citi apgabaltiesu darba organizēšanā aktuāli jautājumi – par tiesnešu atlases kārtības piemērošanu apgabaltiesu līmenim, par aktīvāku reaģēšanu uz advokātu pieļautiem pārkāpumiem tiesu procesos, par tiesu kļūdām izpildrakstu izsniegšanā, Tiesu komunikācijas rokasgrāmatas piemēriem, tiesnešu līdzdalību pašpārvaldes darbā un citiem jautājumiem.

Savukārt 21.septembrī Augstākās tiesas priekšsēdētājs uz tikšanos aicināja rajona (pilsētu) tiesu priekšsēdētājus.

No kreisās: Latgales apgabaltiesas priekšsēdētāja Alla Šilova, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja Silva Reinholde, Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājs Māris Vīgants, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš, Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētāja Daiga Vilsone, Zemgales apgabaltiesas priekšsēdētāja Inguna Preisa un Vidzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja Edīte Knēgere

Tāpat kā tiekoties ar apgabaltiesu priekšsēdētājiem, atzīts par lietderīgu šādu dialogu veidot pastāvīgi.

Uzklausīti tiesu priekšsēdētāju viedokļi par jautājumiem, kas tuvākajā laikā izlemjami Tieslietu padomē – par apgabaltiesu tiesnešu amata kandidātu konkursa kārtību un par vakanču pārdali starp tiesām. Tāpat uzklauts tiesu priekšsēdētāju viedoklis par Civilprocesa likuma 32.¹panta regulējuma saglabāšanu.

Liela uzmanība diskusijā pievērsta rajona (pilsētu) tiesām aktuālam jautājumam – vienveidīgas tiesu prakses veidošanai gan tiesību normu piemērošanas, gan procesuālos jautājumos. Augstākās tiesas priekšsēdētājs un Senāta departamentu priekšsēdētāji, kas arī piedalījās sarunā, aicināja tiesas aktīvāk vērsties Augstākajā tiesā ar

lūgumu sniegt Senāta departamentu senatoru kopsapulces viedokli aktuālu tiesību jautājumu interpretācijā, kā arī jautāt Senāta departamentu priekšsēdētāju sapulces viedokli lietu piekritības jautājumos.

Pārrunāts arī Augstākās tiesas priekšsēdētāja aktualizētais jautājums par tiesnešu līdzdalību tiesnešu pašpārvaldē, kā arī pirmās instances tiesu darba organizēšanā aktuāli jautājumi, piemēram, telpu trūkums tiesās un tiesu arhīvu problēma pēc tiesu reformas. Tāpat arī tiesvedību aktuāli jautājumi – aktīvāka reaģēšana uz advokātu pieļautiem pārkāpumiem tiesu procesos, kļūdas spriedumu izpildes sadalīšanā termiņos un izpildrakstu izsniegšanā, atšķirīga lietu virzība, ja nav norādīts pieteicēja kods, un citi jautājumi.

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA PĀRSTĀVJI PIEDALĀS VIDZEMES RAJONA TIESNEŠU SANĀKSMĒ

Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita Poļakova un zinātniski analītiskā padomniece Nora Zvejniece 8.oktobrī piedalījās Vidzemes rajona tiesas tiesnešu sanāksmē Madonā, lai pārrunātu problēmjautājumus vienošanās procesa kārtībā skatāmās lietās un citas judikatūras aktualitātes.

Sarunā ar pirmās instances tiesnešiem analizēti iemesli, kādēļ kasācijas instances tiesa atceļ tiesu spriedumus, ar kuriem apstiprina starp prokuroru un apsūdzēto noslēgto vienošanos par vainas atzīšanu un sodu. Tipiskākie iemesli ir Krimināllikuma pārkāpumi, kas saistīti ar soda noteikšanu par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, sodu saskaitīšanu un aizstāšanu, nosacītu notiesāšanu (Krimināllikuma 52.panta 2.¹daļas, 55.panta piektās daļas, 50.panta otrās daļas nepareiza piemērošana). Tāpat tiesas ne vienmēr pārliecinās, vai norādītie noziedzīga nodarījuma faktiskie apstākļi atbilst tā juridiskajai kvalifikācijai. Kā arī dažādi Kriminālprocesa likuma

pārkāpumi, kas saistīti ar kaitējuma kompensācijas noteikšanu, procesuālo izdevumu piedziņu, dubultās sodīšanas nepieļaujamības principa pārkāpumu, rīcību ar lietiskajiem pierādījumiem. Senāta Krimināllietu departamenta pārstāves tiesnešu uzmanību vērta arī uz pareizu soda noteikšanu un motivāciju lietās, kas saistītas ar noziedzīgiem nodarījumiem par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināmo maksājumu nomaksas.

Pārrunāta arī Kriminālprocesa likuma grozījumu piemērošana tiesu praksē. 2020.gada 11.jūnijā pieņemtie grozījumi ir gan attiecībā uz aizliegumu apsūdzētajam, sniegt liecību, melot, gan saistībā ar tiesas debašu un apsūdzētā pēdējā vārda ilguma ierobežošanu, pirmstiesas procesā slēgtu vienošanos un vienošanās protokola saturu.

Senāta Krimināllietu departamentam sadarbība ar zemākas instances tiesām notiek jau vairākus gadus. Novembrī plānota tikšanās videorežīmā ar Kurzemes apgabaltiesas tiesnešiem.

PROJEKTU AKTIVITĀTES - PIEREDZES APMAIŅAI

E-RISINĀJUMU PIELIETOŠANA TIESAS DARBA UN PROCESU PĀRVALDĒ COVID-19 KRĪZES LAIKĀ

Projekts saņēmis Ārlietu ministrijas finansējumu 2020.gadā no attīstības sadarbības budžeta

Projekta „E-risinājumu pielietošana tiesas darba un procesu pārvaldē Ukrainā COVID-19 krīzes laikā” ietvaros 21. un 22.septembrī Augstākā tiesa organizēja attālinātu pieredzes apmaiņas semināru Ukrainas Augstākās tiesas un Ukrainas Valsts tiesu administrācijas darbiniekiem un tiesnešiem. Šajā rakstā iekļautas būtiskākās atziņas no semināra laikā runātā par Latvijas Augstākās tiesas pieredzi tiesas darba organizēšanā COVID-19 pandēmijas laikā. Pieredzē dalījās Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa, senatore Jautrite Briede, Administrācijas vadītāja Sandra Lapiņa, Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane, Informācijas tehnoloģiju nodaļas vadītājs Pāvels Veļeckis un projektu vadītājs Jānis Supe.

TIESAS PROCESA NODROŠINĀŠANA PANDĒMIJAS LAIKĀ

Augstākajā tiesā skatītās lietas no procedūras aspekta var iedalīt trīs tipos:

- rakstveida process;
- mutvārdu process, rīkojot tiesas sēdes ar lietas dalībnieku piedalīšanos tiesas zālē;
- mutvārdu process, izmantojot videokonferences rīku vai citu tiešsaistes komunikācijas rīku (attālināti).

COVID-19 straujas izplatības rezultātā Latvijas tiesu sistēma bija spiesta reaģēt, pārejot uz lietu skatīšanu rakstveida procesā un videokonferencēs, atceļot klātienē tiesas sēdes un ieviešot virkni citu ierobežojumu. Ārkārtējā situācijā tiesas, izmantojot tehnoloģiju iespējas, pielāgoja savu darbu un lietu izskatīšanu tā, lai nodrošinātu tiesas spriešanas nepārtrauktību.

Jau pirms ārkārtējās situācijas ieviešanas Latvijas tiesās rakstveida process tika izmantots salīdzinoši plaši. Piemēram, Augstākajā tiesā kā kasācijas instancē lietas tiek izlemtas pamatā rakstveida procesā. Ieviešot ārkārtējo situāciju, likumdevējs ir definējis plašāku iespēju izskatīt lietas rakstveida procesā pirmās un otrās instances tiesās.

Pirms tika noteikti saziņas ierobežojumi, videokonferences notika starp tiesas zālēm dažādās tiesās un ieslodzījuma vietu vai vietu ar mobilo videokonferenču aprīkojumu. Vienā telpā atradās tiesas sastāvs, citā – valsts iestādes vai tiesas darbinieks, kurš pārbaudīja procesa dalībnieka identitāti un nodrošināja aprīkojuma darbību. Tomēr šis formāts ne vienmēr piemērots, lai risinātu gadījumus ārkārtējās situācijas laikā. Jāmeklē risinājumi, lai būtu iespējams izskatīt lietas bez valsts iestādes vai tiesas darbinieku līdzdalības.

Organizējot attālinātu tiesas sēdi, procesa dalībniekiem tiek paskaidrota tās rīkošanas kārtība, kā arī prasības, kas jāievēro. Attālinātu tiesas sēdi

var organizēt tikai ar procesa dalībnieku piekrišanu. Šī piekrišana ir jāizsaka skaidri un nepārprotami. Tiesai attālinātas sēdes laikā ir jānodrošina taisnīgas tiesas principu ievērošana un jānodrošina, ka procesa dalībnieku līdzdalība ir pilnīga un efektīva.

Ja klausītāji vai plašsaziņas līdzekļu pārstāvji vēlas piedalīties attālinātā tiesas sēdē, viņiem jāsazinās ar tiesas atbildīgo darbinieku vai tiesas sēžu sekretāru. Atbildīgais darbinieks nosūta informāciju par iespēju vērot tiesas sēdes gaitu, ja tehniski ir iespējams attālināti nodrošināt šo personu dalību procesā. Tiesas sekretāri arī uzrauga, lai tiesas sēdē attālināti piedalītos tikai tiesas sastāvs, procesa dalībnieki un klausītāji vai plašsaziņas līdzekļu pārstāvji, kuri iepriekš ir paziņojuši par savu dalību.

Tomēr ne visos gadījumos bija iespējams noorganizēt attālinātu tiesas sēdi. Gadījumos, kas saistīti ar būtisku tiesību pārkāpumu un objektīvu steidzamību (piemēram, jautājumi, kas saistīti ar ieslodzījumu, rīcības ierobežošanu utt.), ārkārtējās situācijas laikā tika organizētas parastās klātienē tiesas sēdes. Šādos gadījumos tiesas sēdē piedalījās tikai procesa dalībnieki, izmantojot aizsargmaskas.

Organizējot tiesas sēdi klātienē, tika un tiek veikti piesardzības pasākumi, piemēram:

1. nodrošināts fizisks 2 metru attālums starp personām tiesas zālē un tiesas telpās (attālumu var neievērot personas, kas dzīvo vienā mājāsaimniecībā);
2. ievērots maksimālais personu skaits telpās atbilstoši Ministru kabineta noteiktajām prasībām;
3. ik pēc 2 stundām nodrošināts pārtraukums tiesas sēdē (ja tiesas sēde pārsniedz šo laiku), tiesas zāle tiek vēdināta;
4. tiek nodrošināta telpu virsmu dezinfekcija, kā arī tiek veikti citi piesardzības pasākumi.

Augstākā tiesa organizē savu darbu tā, lai izvairītos no vairāku tiesas sēžu rīkošanas vienlaikus. Personas, kas piedalās tiesas sēdē, rakstiski apliecinā, ka pēdējo 14 dienu laikā nav bijušas ārzemēs un nav bijušas kontaktā ar pacientiem, kuriem konstatēts COVID-19 vīruss, vai viņu kontaktpersonām. Šī informācija tiek glabāta 14 dienas. Pēc norādītā perioda tā tiek iznīcināta. Tiesas darbinieki var atteikt kontaktu ar personu, kura nevar apstiprināt iepriekš minēto vai kurai ir acīmredzami augšējo elpceļu slimību simptomi. Šādu personai tiesas pakalpojumi klātienē netiek sniegti. Pēc ārkārtējās situācijas beigām preses pārstāvji un klausītāji var piedalīties arī klātienē tiesas sēdēs, izmantojot sejas maskas.

Augstākajā tiesā ārkārtējās situācijas laikā (no 2020. gada 13.marta līdz 9.jūnijam) saņemto lietu skaits bija mazāks, ja salīdzina ar identisku periodu 2019.gadā, savukārt izskatīto lietu skaits ir pat mazliet pieaudzis.

Tas nozīmē, ka tiesa ir spējusi ne tikai pielāgoties pandēmijas situācijai, bet, efektīvi organizējot darbu, pat palielināt pabeigto lietu skaitu.

TIESNEŠU DARBA ORGANIZĀCIJA

Pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas tiesnešu darba organizācijā prioritāte tika dota attālinātam darbam. Tā kā Senātā lietas pamatā tiek izskatītas rakstveida procesā, attālinātā darba režīms neradīja īpašas pārmaiņas, tomēr prasīja zināmu pielāgošanos gan tiesnešu organizatoriskā darbā, gan atbalsta funkciju nodrošināšanā. Tiesa nodrošināja tiesnešiem drošu attālināto savienojumu ar nepieciešamajām iekšējās lietošanas datubāzēm un, ja nepieciešams, nodrošināja skenētu dokumentu saņemšanu sistēmā vai darba e-pastā.

Nolēmumu projekti tika saskaņoti rakstiski vai izmantojot videokonferenci. Lai arī elektroniski nolēmumi tika parakstīti arī pirms ārkārtējās situācijas, to īpatsvars būtiski pieauga pēc ārkārtējās situācijas izsludināšanas. Izmantojot videokonferences iespējas, tika organizētas tiesas sastāva sanāksmes, tai skaitā arī tiesnešu paplašinātā sastāva sanāksmes.

Secināts, ka attālinātajam darbam ir savi plusi un mīnusi. Tas ir efektīvāks, jo darbs notiek koncentrētāk. Netiek tērēts laiks, lai pārvietotos uz un no Augstākās tiesas atrašanās vietas pilsētas centrā. Tomēr saziņa, izmantojot tehnoloģijas, nevar pilnībā aizstāt saziņu klātienē. Piemēram, strādājot videokonferences režīmā, ir grūtāk saskatīt emocijas un ķermeņa valodu. Tāpat arī neesot pilnīgi e-lietai, joprojām darbs ar lietas materiāliem vismaz daļēji jāveic uz vietas tiesas telpās. Tomēr šis attālinātais darbs sniedz jaunu pieredzi, kura tiek izmantota darba efektivitātes iespēju analīzei. Tiesā tiek domāts par turpmāku ikdienas darba modeli, kurā gan izmantota pozitīvā pieredze, gan risināti konstatētie problēmjautājumi.

TIESAS ADMINISTRĒŠANA PANDĒMIJAS APSTĀKĻOS

Augstākās tiesas Administrācija nodrošina tiesas administratīvo darbu. Galvenās atziņas par darba nodrošināšanu pandēmijas apstākļos:

1. ārkārtējā stāvokļa laikā Augstākās tiesas darbs netika pārtraukts ne uz brīdi,
2. saskaņā ar statistiku dažos tiesas departamentos izskatīto lietu skaits pat ir pieaudzis,
3. COVID-19 krīze ir veicinājusi pastiprinātu IT tehnoloģiju izmantošanu,
4. ir ieviesta attālinātā darba iespēja.

Klientu apkalpošana. Ārkārtējā stāvokļa sākumā tiesas Kancelejas darbs tika organizēts, izmantojot elastīgu darba laika grafiku, lai atvieglotu darbinieku nokļūšanu darba vietā, kā arī nodrošinātu mazāku cilvēku skaitu telpās. Pilnībā attālināts darbs kancelejā nav iespējams, jo tas ietver papīra dokumentu apstrādi, kā arī dažādu paziņojumu, dokumentu un nolēmumu nosūtīšanu gan pa pastu, gan pa e-pastu.

Ārkārtējās situācijas laikā apmeklētāju pieņemšana tiesas telpās bija ierobežota. Pieteikumus un citus dokumentus nevarēja piegādāt personīgi, bet tos varēja ievietot pastkastē, kas atrodas tiesas vestibīlā, nosūtīt

pa pastu, pa e-pastu vai iesniegt e-pakalpojumu portālā www.latvija.lv.

Tiem lietas dalībniekiem, kuri vēlējās iepazīties ar lietas materiāliem, tika dota iespēja saņemt materiālu kopijas pa e-pastu vai pastu. Tāpat lietas dalībnieki ar lielāko daļu lietas materiālu jebkurā laikā var iepazīties tiesu portālā manas.tiesas.lv, tajā autorizējoties. Šis portāls ir Latvijas Tiesu informatīvās sistēmas publiski pieejamā daļā, kurā lietas dalībnieki var redzēt lielāko daļu lietas materiālu. Pa pastu saņemtie dokumenti tiek ieskenēti un pievienoti elektroniskajā lietas kartē PDF formātā, elektroniski saņemtie dokumenti ar elektronisko parakstu tiek pievienoti oriģinālajā formātā.

Visa korespondence, kas nav saistīta ar tiesu lietām, tiek reģistrēta elektroniskajā lietvedības sistēmā. Šī sistēma nodrošina elektronisku dokumentu apriti – vizēšanu, rezolūciju likšanu, izpildi. Sistēmai var pieslēgties un ar to pilnvērtīgi strādāt arī tie darbinieki, kuri strādā attālināti no mājām.

Ārkārtējās situācijas laikā pieauga saņemto un nosūtāmo dokumentu skaits elektroniskā formā. Cilvēki biežāk izmanto drošu elektronisko parakstu. Tiesā ir pieaudzis arī tiesnešu ar elektronisko parakstu parakstīto nolēmumu skaits. Tā kā daudzi tiesneši un viņu palīgi bieži strādāja attālināti, tas bija ērts un praktisks risinājums.

Gan tiesas darbinieki, gan apmeklētāji bija pietiekami informēti par ārkārtējo situāciju un noteiktajiem ierobežojumiem. Informācija tika ievietota tiesas ārējā mājaslapā un iekštīkla vietnē.

Pēc ārkārtējā stāvokļa atcelšanas 9.jūnijā atsākās pilnvērtīga apmeklētāju pieņemšana tiesā, turpinot ievērot piesardzības pasākumus (attālums, dezinfekcija). Lai iepazītos ar lietu, lietas dalībniekam iepriekš ir jāreģistrējas, lai vienā telpā vienlaikus nepulcētos daudz cilvēku.

Pandēmijas situācija ir radījusi neparedzētu papildu slodzi Informācijas tehnoloģiju nodaļai, jo tai ir gan jādoma par ilgtermiņa risinājumiem un resursu nodrošināšanu, gan arī jāsniedz ikdienas palīdzība lietotājiem, piemēram, attālinātās komunikācijas platformu lietošanā.

Sanāksmju rīkošana. Sanāksmju rīkošanai pandēmijas laikā tiek piedāvātas divas iespējas:

- attālināti, izmantojot tiesas nodrošinātu Zoom platformu,
- tiesas telpās, ņemot vērā telpu platību un cilvēku skaitu, lai uzturētu drošu attālumu starp dalībniekiem.

Tālākizglītība. Pandēmijas laikā neapstājās arī personāla mācības. Tika piedāvāts plašs tālmācības semināru klāsts. Augstākā tiesa piedāvāja piedalīties vebināros gan kolektīvi tiesas zālēs un sanāksmju telpās, gan individuāli katram no sava datora. Lai to īstenotu, bija nepieciešams papildu tehniskais atbalsts – tīmekļa kameras, austiņas, projektori u.c. Problēmas sagādāja papildu tehnikas iegāde, jo, piemēram, tīmekļa kameras Latvijā tika masveidā izpirktas, cenas paaugstinātas, uz jaunu preču piegādi bija ilgi jāgaida.

Komunikācija. Aktuālā informācija par izmaiņām Augstākās tiesas darbā saistībā ar COVID-19 regulāri

Latvijas Augstākās tiesas lektori tiešsaistē ar Ukrainas tiesām

tika publicēta tiesas mājaslapā internetā, savukārt informācija personālam – tiesas iekšējā vietnē. Piemēroti dažādi risinājumi, lai turpinātu informēt žurnālistus par notikumiem Augstākajā tiesā. Piemēram, tika nodrošināta Augstākās tiesas plēnuma un Tieslietu padomes sēžu tiešraide Youtube kanālā, žurnālistiem organizētas attālinātās intervijas ar tiesas priekšsēdētāju un tiesnešiem, Augstākā tiesa sāka lietot Twitter kontu.

Attālinātais darbs. Ārkārtējās situācijas laikā struktūrvienību vadītāji nodrošināja uzdoto pienākumu izpildi, patstāvīgi organizējot darba procesu atbilstoši aktuālajai situācijai un rūpējoties par darbinieku drošību. Faktiski tas nozīmēja maksimālu attālināta darba atļaušanu, darba procesu pārskatīšanu un doto uzdevumu izpildes kontroli. Ārkārtējās situācijas pēdējā mēnesī tika analizēta uzkrātā pieredze un plānoti nepieciešamie pielāgojumi darba vidē un normatīvajā regulējumā, lai ieviestu attālinātā darba regulējumu. Līdz ar ārkārtējās situācijas atcelšanu veikti pielāgojumi attālinātā darba regulējumam (darbinieka un darba devēja savstarpējie pienākumi un atbildība). Augstākajā tiesā tika izskatīti tiesas struktūrvienību vadītāju priekšlikumi un veiktas nepieciešamās izmaiņas iekšējos darba kārtības noteikumos:

1. Izlemjot, vai dot iespēju padotajam strādāt attālināti, viņa tiešais vadītājs novērtē, cik tas ir iespējams, ņemot vērā darba specifiku, kā arī novērtē visus iespējamos riskus, strādājot attālināti.

2. Strādājot attālināti, darbinieks:

- ievēro noteikto tiesas darba laiku, darba aizsardzības un ugunsdrošības noteikumus;
 - nodrošina informācijas drošību un ierobežotas pieejamības aizsardzību pret piekļuvi trešajām personām;
 - 30 minūšu laikā reaģē uz saņemto e-pastu, piemēram, nosūtot apstiprinājuma e-pastu vai atbildi;
 - informē tiešo vadītāju par attālināti strādājot paveikto darbu.
3. Darbinieks var strādāt attālināti ne vairāk kā astoņas dienas mēneša laikā.
 4. Iespēju strādāt attālināti noformē rakstiskas vienošanās veidā starp darbinieku un darba devēju (pielikums pie darba līguma).
 5. Darbinieks saskaņo attālinātā darba grafiku ar tiešo vadītāju un iesniedz to Personāla nodaļai.
 6. Attālinātā darba grafiks tiek publicēts tiesas iekšējā vietnē un ir pieejams visiem tiesnešiem un darbiniekiem.

Šobrīd iespēju strādāt attālināti izmanto 15% darbinieku. Ir plānots pārveidot vienu darba kabinetu par atvērta tipa biroju koplietošanai, kurā darbinieki, kuri pārsvarā strādā attālināti, varētu strādāt dienās, kad viņi atrodas uz vietas tiesā. Tas ļaus efektīvāk izmantot tiesas telpas – uzlabot apstākļus tiem, kas pastāvīgi strādā tiesas ēkā, izslēdzot to darbinieku pastāvīgās darba vietas, kuri pārsvarā strādā attālināti. Ļoti svarīga attālinātā darba produktivitātē ir tiešā

vadītāja loma. Ir nepieciešams novērtēt savu padoto psihoemocionālo stāvokli, saprast, kurš no padotajiem varēs strādāt attālināti un kurš nē. Ir darbinieki, kuri ļoti labi var veikt darba pienākumus mājās (ir tam gatavi psiholoģiski, mājās ir pieejama atbilstoša darba telpa u.c.), taču ir arī darbinieki, kuri darba pienākumus labāk izpilda klātienē tiesā.

Tehniskie risinājumi. Augstākā tiesa tiesnešiem un darbiniekiem piedāvā divus tehniskos risinājumus attālinātam darbam:

1. Pirmo risinājumu izmanto tiesneši un viņu padomnieki, kā arī daži vadītāji. Augstākā tiesa izsniedz darba vajadzībām klēpj datoru, kuru var izmantot darbam gan uz vietas tiesā, gan mājās. Šifrētajiem klēpj datoriem tiek nodrošināta droša piekļuve Augstākās tiesas infrastruktūras iekšējiem resursiem. Darbstacijas Augstākās tiesas telpās ir aprīkotas ar dokstacijām klēpj datoru savienošanai ar lokālo tīklu un perifērijas ierīcēm (monitoru, printeri, tastatūru, peli utt.).
2. Otro risinājumu galvenokārt izmanto tiesnešu palīgi un citi darbinieki. Attālinātajam darbam darbinieki izmanto savus personīgos datorus, ar kuru palīdzību tiek nodrošināta šifrēta piekļuve darbinieka tiesas datoram (ar VPN pieslēguma

palīdzību). Šajā gadījumā visas darbības notiek tieši pašā darbstacijā (tiesas datorā), nevis darbinieka personīgajā datorā, līdz ar to iespējamā datu noplūde tiek samazināta.

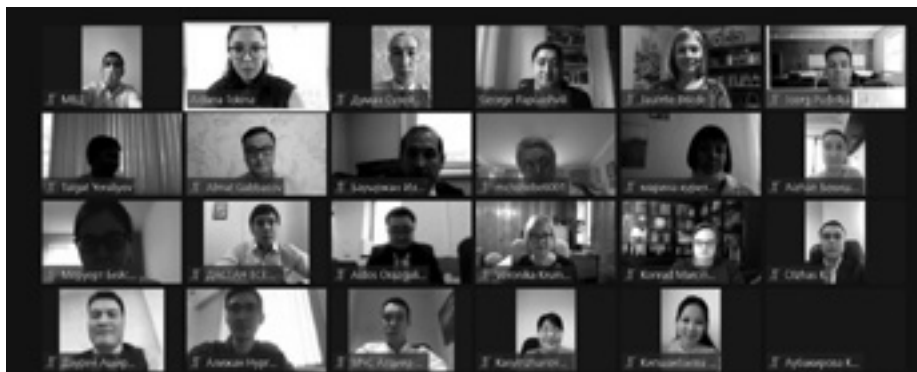
Pirmais risinājums ir daudz dārgāks, taču, ņemot vērā pašreizējās tendences, notiek stacionāru darbstaciju pakāpeniska nomaiņa ar mobilām darbstacijām (portatīvajiem datoriem).

GALVENIE SECINĀJUMI:

- Pandēmijas laikā vērojama informācijas tehnoloģiju izmantošanas strauja attīstība, kas prasa arī darbinieku datorprasmju uzlabošanu.
- Darbiniekiem ir jānosaka uzdevumi daudz skaidrāk nekā iepriekš, sīkāk jāinformē par rīcības plānu dažādās situācijās.
- Personāla mainība Augstākajā tiesā ir samazinājusies – COVID-19 pandēmijas laikā cilvēki jūtas drošāk pazīstamā vidē.
- Nepieciešams strādāt pie darbinieku apmierinātības celšanas, tīmekļa semināriem par psiholoģijas tēmām, kas palīdz krīzes periodā, rūpīgi jāuzrauga attālinātā darba rezultāti.

*Informāciju apkopoja
Jānis SUPE, projektu vadītājs*

SENĀTES KAZAHSTĀNAS VALSTS PĀRVALDES DARBINIEKIEM MĀCA ADMINISTRATĪVO PROCESU

Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Veronika Krūmiņa un senatore Jautrīte Briede tiešsaistē piedalījās Kazahstānas valsts un pašvaldību ierēdņu mācībās saistībā ar administratīvo procesu.

Kazahstānā Administratīvo procedūru un procesa kodekss stāties spēkā 2021.gada 1.jūlijā. Pašlaik notiek intensīva gatavošanās, tostarp dažādu līmeņa iestāžu darbinieku un tiesnešu mācības, lai nodrošinātu sekmīgu jaunā likuma ieviešanu. Valsts pārvaldes darbinieku mācības notiek arī Pasaules Bankas finansēta projekta ietvaros, kurā kā ekeperes uzaicinātas Latvijas senatores.

Senatores dalījās ar Latvijas pieredzi Administratīvā procesa likuma ieviešanā, kā arī skaidroja būtiskus administratīvā procesa jautājumus, kā piemērus

izmantojot interesantākos gadījumus no tiesu prakses. Klausītāju acīmredzamu interesi izraisīja piemērs par mutvārdu administratīvo aktu – apsardzes regulāru aizliegumu personai braukt ar velosipēdu garām parlamenta ēkai, tā apstrīdēšanu un pārsūdzēšanu. Diskusijas raisījās arī par reliģisku priekšmetu izmantošanas aizliegumu ieslodzījuma

vietās, kā arī citiem jautājumiem.

„Par savu uzdevumu uzskatījām ne tikai pastāstīt, kā tiesiskais regulējums ir piemērojams, bet arī likt palūkoties uz tiesisko sistēmu plašāk, neizraujot kādu tiesību normu no kopīgā ietvara,” norāda Veronika Krūmiņa.

Kazahstānas tieslietu nozares institucionālās stiprināšanas projektu „Kazahstānas Republikas Administratīvā procesa likuma ieviešanas, administratīvās tiesvedības un valsts pārvaldes institūciju turpmāku attīstību un darbības celveža projekta izstrāde no 2020. līdz 2025.gadam” finansē Pasaules Banka. Projektā ir iesaistīti arī eksperti no Vācijas, Polijas un Kazahstānas. Projektu vada speciālisti no Gruzijas. Kazahstānas Tieslietu ministrijas pārstāvji ir novērtējuši šīs mācības kā augstvērtīgas un ļoti noderīgas.

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

TIESLIETU PADOME

ANNO 2010

TIESLIETU PADOMES PIRMAJAI DESMITGADEI VELTĪTA SVINĪGĀ SĒDE

Ar svinīgu sēdi, kurā piedalījās Valsts prezidents, tagadējā Tieslietu padome, tiesnešu pašpārvaldes institūciju vadītāji, kā arī tiesneši, kas iepriekš bijuši padomes locekļi, 28.septembrī atzīmēta Tieslietu padomes desmitā gadadiena. Atzinīgi novērtējot Latvijā jaunas institūcijas izveidošanu un attīstību, uzsvērts, ka nākotnē Tieslietu padomei vēl vairāk jānostiprina sava loma valstī kopumā un tieslietu sistēmā.

Svinīgās sēdes klātesošos uzrunāja Valsts prezidents Egils Levits, uzsverot, ka Tieslietu padomei jāizvērs

tas potenciāls, kas ir ielikts tās pamatā, – risināt problēmas, ko nevar atrisināt neviens cits kā pati tiesu vara. Tieslietu padomes priekšsēdētājs Aigars Strupiņš iezīmēja padomes turpmākās darbības galvenos virzienus.

Savu redzējumu par Tieslietu padomes līdzšinējo un turpmāko darbu izteica arī ģenerālprokurors Juris Stukāns, bijušais Tieslietu padomes priekšsēdētājs Ivars Bičkovičs, tieslietu ministrs Jānis Bordāns un Tiesnešu biedrības priekšsēdētājs Juris Siliņš.

Tieslietu padomes esošie un bijušie locekļi ar Valsts prezidentu Egilu Levitu

TIESLIETU PADOMEI JĀFOKUSĒJAS UZ TĀM PROBLĒMĀM, KO NEVAR ATRISINĀT NEVIENS CITS

Valsts prezidenta Egila LEVITA runa

Augsti godātais Tieslietu padomes priekšsēdētāja kungs!
Tieslietu ministra kungs!
Cienījamie Tieslietu padomes locekļi!
Tiesneši, kolēģi, klātesošie!

Esmu patiesi gandarīts šodien būt klāt šajā jubilejā, jo es atceros, kā pirms 10 gadiem Tieslietu padome pēc ilgstošām diskusijām tika nodibināta. Arī šīs diskusijas, pirms Tieslietu padome tika izveidota, ilga vismaz 10 gadu. Līdz ar to doma par Tieslietu padomi ir 20 gadus sena. Tādēļ es vispirms gribētu izteikt vislielāko paldies Tieslietu padomei, bijušajam priekšsēdētājam Bičkoviča kungam, jaunajam priekšsēdētājam Strupiša kungam, visiem locekļiem un arī visiem tiem, kuri atbalsta Tieslietu padomi, – Tieslietu ministrijai, Tiesu administrācijai, tiesnešu biedrībām un, protams, Tieslietu padomes sekretariātam.

Kolēģi, šodien mēs varētu parunāt par to, kādā veidā Tieslietu padome varētu vēl vairāk nostiprināt savu nozīmi mūsu valstī kopumā un tieslietu sistēmā, kā arī vēl vairāk izvērst to potenciālu, kas ir ielikts Tieslietu padomes pamatā. Manuprāt, Tieslietu padomei vajadzētu būt lielākai lomai, fokusējoties uz problēmām, ko nevar atrisināt neviens cits kā pati tiesu vara. Tādējādi kļūstot arī par uzticības instrumentu, uzticības forumu sabiedrībai attiecībā uz tiesu varu, tiesas spriešanu un esot kā starpniekinstitūcijai starp sabiedrību un tiesu varu.

Sekojojot līdzi Tieslietu padomes lēmumiem un darba kārtībā izskatāmajiem jautājumiem, varētu izdalīt trīs galvenās Tieslietu padomes funkcijas, ar ko Tieslietu padome līdz šim ir nodarbojusies. Pirmkārt, tās ir saimnieciska rakstura funkcijas, piemēram, tiesu varas budžeta saskaņošana, kas ir ļoti būtisks jautājums. Tāpat tiesnešu ikgadējās konferences norīšu jautājumu saskaņošana un citi ekonomiska rakstura jautājumi. Otrkārt, tās ir tiesnešu personālpolitikas funkcijas, kas arī ir ļoti būtiskas, jo personālpolitika pieder pie tiesu varas būtības. Tāpat tiesnešu personālpolitika pieder tiesu varai, un Tieslietu padome ir institūcija, kur tas tiek lemts. Un trešā svarīgā funkcija ir novērtēt tiesu sistēmu un tieslietu sistēmu, kas ir nedaudz plašāka kā tikai tiesu sistēma. Tāpat novērtēt tiesu sistēmas un tieslietu sistēmas veiktspēju, lai varētu izdarīt secinājumus un dot savu ieguldījumu tiesu darba kvalitātes un tiesu sistēmas attīstībā.

Visām šīm funkcijām ir būtisks jautājums par to, kā pareizi *kalibrēt* starp tiesu un tiesnešu neatkarību, kas nav gluži tas pats. Proti, starp neatkarību no vienas puses un ārējo atbildību, kas ir nepieciešama jebkurai valsts institūcijai, jebkurai amatpersonai, kura ir apveltīta ar valsts varu. Tas attiecas uz jebkuru amatpersonu, ieskaitot tiesnesi, uz jebkuru institūciju, ieskaitot tiesas, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī ir jābūt principam – cik daudz varas, tik daudz atbildības. Nevar būt vairāk varas nekā atbildības, bet nevar būt arī vairāk atbildības nekā varas. Un šī pareizā *kalibrēšana* ir jādara visām

institūcijām, ieskaitot, protams, arī tiesu varu. Šajā ziņā Tieslietu padomei ir patiešām izšķiroša loma to pareizi novērtēt. Ja nepieciešams, izdarīt arī zināmas korektūras.

Lai nodrošinātu šo līdzsvaru vai, pareizāk sakot, precīzu atbilstību starp varu un atbildību, pasaulē ir dažādi Tieslietu padomju modeļi. Ir tādas, kur sastāvā ir vairāk tiesu varas pārstāvju, un ir tādas, kur ir vairāk demokrātiski leģitīmo institūciju pārstāvji. Taču katrā ziņā šis modelis ir mainīgs, un tam vienmēr ir uzdevums nodrošināt šo *kalibrēšanu*. Man šķiet, ja mēs runājam par mūsu Tieslietu padomi, tā pēc sava sastāva pamatā ir pareizi uzbūvēta. Bet, protams, atsevišķas korektūras ir iespējamas, ja tiek nodrošināts labāks līdzsvars starp varu un atbildību. Protams, kas ir būtiski, padomē vairākumā ir jābūt tiesnešu pārstāvjiem, bet svarīgi ir arī tas, ka šajā padomē ir pārstāvētas arī citas profesijas, kas pieder pie tiesu varas. Advokāti, prokurori, jo ir runa nevis par tiesu padomi, bet par tieslietu padomi. Un Tieslietu padome ir tā, kur ir pārstāvētas gan visas pie tiesu varas piederošās institūcijas, gan arī demokrātiskās institūcijas, jo tā nav tikai iekšējā pašpārvalde, bet tas, kā funkcionē tiesu vara, ir svarīgi pilsoņiem. Tādēļ šajā Tieslietu padomē ir arī demokrātiski leģitīmie pārstāvji. Man šķiet, ka šāda starpdisciplinārā sastāva padome ir potenciāls, ko var attīstīt, lai Tieslietu padome savu lomu un nozīmi valstī, kas ir ielikts šīs padomes pamatā, varētu izvērst pilnībā.

Piemēram, tie nav tikai tiesu un tiesu varas jautājumi, Tieslietu padomes darba kārtībā varētu būt runa arī par to, kāda ir sadarbība starp advokatūru, prokuratūru un tiesām. Piemēram, par vadlīnijām, kā notiek advokātu un tiesu sadarbība, lai tiesas varētu vislabāk funkcionēt. To varētu arī formalizēt vienā praktiskā dokumentā, piemēram, vadlīnijās. Un daudz citu jautājumu, kādā veidā tiesas var visefektīvāk, viskompetentāk un viskvalitatīvāk strādāt, jo tur jāsadarbības vairākām tiesu varai piederīgām institucionālām daļām. Protams, tiesnešiem, bet arī advokātiem un prokuroriem. Tie ir tikai daži piemēri. Tādēļ es vēlreiz gribētu uzsvērt, ka starpdisciplinārs dialogs ir fundamentāls tiesu varas labai funkcionēšanai. Un vai tā ir laba, vai ne tik laba, tas ir primāri pilsoņu un demokrātiski leģitimēto institūciju uzdevums novērtēt. Tas primāri ir jānovērtē pilsoņiem, un ir jābūt iespējai šo to uzlabot. Tieši Tieslietu padome ir institūcija, kur tas vislabāk ir iespējams.

Protams, Tieslietu padome ieņem arī arodbiedrības lomu. Bet tas nebūt nav galvenais Tieslietu padomes uzdevums, jo tam paredzētas citas institūcijas. Tieslietu padomes galvenais uzdevums, manuprāt, ir spēja ieraudzīt vājās vietas un meklēt tām risinājumu. Ir bijuši arī labi piemēri Tieslietu padomes darbības vēsturē. Minēšu, piemēram, maksātspējas lietu izpēti un ilgo tiesvedību izpēti. Abas šīs izpētes *nāca* caur ļoti ilgstošu un lielu pretestību – tam tā nevajadzētu būt. Tieslietu padomei vajadzētu pašai no sevis vērst uz to uzmanību un šos jautājumus izcelt dienaskārtībā. Domāju, ka Tieslietu padomei vajadzētu vairāk pievērsties jautājumiem, ko ekonomikā apzīmē ar kvalitātes kontroles terminu. Efektīvai un labi funkcionējošai valstij vienmēr jābūt šim kontroles mehānismam. Attiecībā uz tiesu varu šis kontroles mehānisms, manuprāt, ir tieši Tieslietu padome.

Pāris vārdi par tieslietu sistēmu valstī kopumā. Tieslietu sistēma, protams, ir viens no trim valsts varas atzariem, un visi valsts varas atzari kopā veido valsti. Attiecībā pret pilsoni ir ārkārtīgi svarīgi, ka valsts kopumā strādā nevainojami. Un tur ir jābūt arī šim atbildības mehānismam, kas izķer *brāķi* gan izpildvaras, gan likumdevējvaras, gan tiesu varas darbībā. Mēs nevaram pievienoties ideālistiskam skatam, ka pie mums viss ir kārtībā un nekāda kvalitātes kontrole nav nepieciešama. Tas pieder pie labas sistēmas.

Attiecībā uz valsts varu kopumā esmu jau vairākas reizes teicis, ka mums trūkst vesela virkne politiku, kur īsti neviens nav atbildīgs. Piemēram es varētu minēt vairākus politikas virzienus – digitalizācija, ģimenes, bērnu un demogrāfijas politika, valsts pārvaldes un civildienesta politika, cilvēku ar īpašām vajadzībām politika un virkne citas –, kur mēs redzam, ka neviens nav īsti atbildīgs. Tas ir mūsu valsts pārvaldības trūkums, kas ir saistīts ar to, ka mūsu uztvere par Latviju kā skaitliski nelielu valsti ar 1,9 miljoniem iedzīvotāju ir tāda, ka mums nevajag sarežģītu un izvērstu valsts pārvaldību. Kolēģi, tas tā nav. Vienalga cik daudz cilvēku ir vienā valstī, sarežģītības līmenis, ja mums ir moderna sabiedrība, ir tieši tāds pats, kā tas ir ASV vai Francijā. Ja mēs apskatāmies šo institucionālo sistēmu, kas ir daudz attīstītāka nekā mums, tad mums ir jāsaprot kā sabiedrībai, ka mums ir nepieciešama šī institucionālā, adekvātā valsts kopējā pārvaldība. Tādēļ arī pēc mana ierosinājuma Ministru kabinets sasauca padomi, kas ir bijusi dibināta, taču ir *iemigusi*. Tā ir Noziedzības novēršanas padome, un tur tieši šos jautājumus arī skatīs. Jo kā tas var būt, ka visi – ierēdņi, likumdevējs, tiesas – dara savu darbu (un labi dara), bet galarezultāta nav. Tādēļ ir jābūt kādai institūcijai, kas meklē, kur ir šī problēma, kādēļ nav galarezultāta. Un tā, manā ieskatā, būtu šī Noziedzības novēršanas padome, un esmu pateicīgs priekšsēdētāja kungam, ka viņš piedalīsies šīs padomes darbā, lai saprastu, ko tieši tiesu vara var darīt, lai šos trūkumus aizpildītu. Tas nav tieši tiesu varas darbības trūkums, bet valsts varas *baltie plankumi*.

Ir arī vēl viens līdzīgs forums, ko es esmu iniciējis, un tas ir konstitucionālo orgānu vadītāju forums, kas pirmo reizi kopš Satversmes spēkā stāšanās sanāca šā gada 23.martā. Toreiz tiesu varu reprezentēja Bičkoviča kungs un Ziemeles kundze. Satversmē mums ir noteikti šie pieci konstitucionālie orgāni, kas kopumā ir atbildīgi par

to, lai visas valsts amatpersonas funkcionētu optimāli un atbilstoši Satversmei. Domāju, ka šis ir labs sadarbības forums, un es priecājos par konstruktīvu Strupiņa kunga līdzdalību. Mēs esam jau daudz runājuši, un Augstākās tiesas priekšsēdētājam ir labas idejas par to.

Nobeigumā es gribētu pieminēt to, ka ir arī specifiski jautājumi, kas attiecas tieši uz tiesnešiem. Būtu svarīgi stiprināt tiesnešu pašpārvaldes institūciju, kas patlaban balstās tiesnešu ikgadējā konferencē un institūcijās. Bet es domāju, ka ir nepieciešams arī zināms pastāvīgs darbs gada garumā un attiecīga vienība, kas varētu būt, piemēram, Tieslietu padomes sekretariāts, bet tas, protams, ir Strupiņa kunga ziņā. Ne visi jautājumi, kas patlaban ir piekritīgi Tieslietu padomei, ir šī sastāva jautājumi. Ir jautājumi, kas ir specifiski tiesu varas jautājumi, lai tos varētu efektīvi izlemt.

Attiecībā uz tiesu varu, konkrētāk, uz tiesnešiem es gribētu atgādināt, ko teicu šī gada sākumā Satversmes tiesas juridiskā gada atklāšanā par to, ka ir nepieciešams pievērst uzmanību arī mūsu tiesas spriešanas jautājumiem. Taču ne tikai tiesas spriešanas, bet arī kontekstā ar to, kā cilvēki uzvedas attiecībā uz tiesību piemērošanu, likumu piemērošanu. Es nosaucu tiesiskuma četrus ienaidniekus, kam ir jāpievērš uzmanība tiesu kvalifikācijas celšanas kontekstā. Tas ir tiesību nihilisms, proti, kad tiesības vispār netiek ievērotas. Otrais ir formālisms, kas tiesību piemērošanā ir ļoti būtisks gan ierēdniecības līmenī, gan arī tiesu līmenī. Un tas pastāv daudzās valstīs. Tad ir tiesību apiešana, proti, kad kādu jautājumu neregulē viens likums, bet principi, kas izriet no vairākiem likumiem. Tos kādreiz ir grūtāk saskatīt tiesību piemērotājiem, bet tos ļoti viegli saskata tie, kuri ir ieinteresēti un tādā veidā *izlokās* cauri likumiem, likumu saskarsmes zonām. Un visbeidzot ir tiesību ļaunprātīga piemērošana.

Domāju, ka šeit noteikti ir liels darbs Tiesnešu mācību centram. Tas jau šobrīd dara ļoti labu darbu, taču mēs ar Strupiņa kungu esam vienās domās, ka šis centrs ir jāinstitucionalizē kā tiesnešu un prokuroru akadēmija, kur pēc zināmiem principiem pastāvīgi notiktu semināri, kvalifikācijas kursi tiesnešiem un prokuroriem, iespējams, arī citiem. Domāju, ka tas ir *paceļams* projekts, un pieņem, ka arī tieslietu ministrs to atbalsta.

Noslēgumā es gribētu teikt, ka Tieslietu padome ir ārkārtīgi laba platforma, kas ir daudz padarījusi jau šajos 10 gados, un nākamajiem 10 gadiem ir divi galvenie uzdevumi. Pirmais – pastāvīgi identificēt un mēģināt novērst sistēmas trūkumus. Otrais – vienlaikus apzināties, ka tiesu vara ir daļa no trim valsts varas atzariem. Un trīs valsts varas atzariem ir jāfunkcionē kā pulkstenim. Ja mēs atveram vaļā pulksteni, mēs redzam zobratu, un šie zobradi ir sazoboti, un tur nav smilšu. Man šķiet, ka mums šobrīd šajos zobratos ir smiltis, un šīs smiltis ir jāizpūš ārā, lai tās nečirkst un zobradi darbotos. Taču pilsonim tas nav tik būtiski, pilsonis redz rezultātu – laiks ir pareizs vai nav pareizs. Šo triju zobratu sazobe un laba funkcionēšana ir gan Tieslietu padomes, gan Ministru kabineta, gan likumdevēja uzdevums, lai pilsonim būtu šis labais rezultāts.

Liels paldies visiem kolēģiem, kuri dažādās pozīcijās ir piedalījušies Tieslietu padomes darbā, un vēlu panākumus tiem kolēģiem, kuri šodien darbojas Tieslietu padomē.

JĀSTIPRINA TIESLIETU PADOMES INSTITUCIONĀLAIS PRESTIŽS JEB SVARS VALSTS KOPĒJĀ SISTĒMĀ

Tieslietu padomes priekšsēdētāja Aigara STRUPIŠA runa

Desmit gadi ir īss laiks no valsts viedokļa. No cilvēka viedokļa pietiekami garš, lai varētu atskatīties, izvērtēt paveikto un izdarīt secinājumus par nākotnes vajadzībām. Vienmēr var teikt, ka paveikt varēja vairāk, taču nenoliedzami, ka izdarīts ir daudz. Tieslietu padomes darbības pirmie desmit gadi nav bijuši vienkārši. Jau pati Tieslietu padomes izveidošana, darbības uzsākšana, taustīšanās, ceļu meklēšana bija izaicinājums, kurā no nulles bija jāveido struktūra, prakse, dokumenti.

Tam klāt vēl reformas un citi notikumi, kas bijuši šajos desmit gados: pāreja uz trijām tā saucamajām „tīrajām” tiesu instancēm, kas bija milzīga reforma tiesu sistēmā; tiesu teritoriālā reforma; iesaistīšanās tiesnešu amata atlīdzības jautājumu risināšanā, kas rezultējās ar Satversmes tiesas spriedumiem. Tagad, to pasakot vienā teikumā, liekas, ka tas tāds mazs darbiņš, bet patiesībā aiz katra tā stāvēja milzīgs kolektīvais darbs, ko Tieslietu padome veica. Un tie ir tikai daži no darbiem, kas veiksmīgi paveikti desmit gadu laikā.

Iepriekšējā perioda Tieslietu padomes stratēģijā, kas noteikta līdz 2019.gadam, bija trīs prioritātes: pirmkārt, tiesu neatkarība, otrā – efektivitāte, trešā – sabiedrības uzticēšanās. Jauna stratēģija šobrīd vēl nav izstrādāta. Pēc priekšsēdētāja un tiesnešu sastāva nomaiņas jaunas Tieslietu padomes stratēģijas izstrādāšana ir prioritārs uzdevums.

Ieskieču galvenos virzienus, kuros, kā es personiski uzskatu, Tieslietu padomei vajadzētu virzīties. Protams, par jauno stratēģiju lems Tieslietu padome, bet lai iniciētu diskusiju, mēģināšu iezīmēt galvenos punktus.

Iepriekšējās stratēģijas prioritāte – tiesu varas neatkarība, bez šaubām, paliek. Bez tās mēs iztikat nevaram – tas ir pamatu pamats tiesu sistēmai. Tas ir fundamentāls tiesiskas valsts princips, un bez tā nav iespējama tiesu varas pastāvēšana. Šajā jomā ir daudz panākts. Bet neatkarības stiprināšana, tās noturēšana nekad nebeidzas. Līdz ar to tā paliek prioritāte Nr.1. Jautājums – ko mēs ieliekam šajā prioritātē, lai varētu to noturēt un stiprināt?

Pirmkārt, ir jāstiprina Tieslietu padomes institucionālais prestižs jeb svars valsts kopējā sistēmā. Kā to izdarīt – tas ir taktikas jautājums. Sarunā ar Valsts prezidentu iezīmējās vairāki varianti, kā tas varētu tikt darīts.

Tieslietu padome šobrīd kalpo tikai kā platforma, kur satiekas tiesu vara ar likumdevēju un izpildvaru. Vai tas ir optimāls variants – tas ir cits jautājums. Bet šobrīd tā ir vienīgā šāda platforma, kur tas notiek. Valsti vada politiķi, un tiesa nevar būt klasisks spēlētājs politiskajā procesā, jo politika ir tirgošanās – es tev to, tu man šo. Tiesai šajā politiskajā tirgū nav ko piedāvāt. Līdz ar to tiesa nevar efektīvi piedalīties politikas veidošanā tādā klasiskā politika statusā. Tiesa nevar iet uz koalīcijas padomi un būt līdzvērtīgs partneris tur, kur tiek lemti budžeta pamatjautājumi. Tāpēc šāds forums, šāda platforma ir vajadzīga. Jautājums – kur tā būs. Vai tā būs Tieslietu padome, vai veidosies kaut kas cits. Jautājums šobrīd paliek atvērts. Mums ir jauns, spēcīgs Tieslietu padomes sastāvs, un mēs varam runāt, domāt un lemt par šiem jautājumiem.

Protams, ir jāstiprina arī tiesu sistēmas finansiālā neatkarība jeb fiskālā neatkarība, lai tiesu varai nav jādūdz izpildvarai vai likumdevējam kaut kas, kas tiesu varai pienākas pēc likuma. Tas ir panākams, par to jau notiek sarunas un jau top likuma grozījumi, lai tiesu sistēmai piešķirtu lielāku fiskālo neatkarību. Piemēram, lai budžeta izmaiņu gadījumā esošā budžeta ietvaros nevajadzētu katru reizi apropriācijas maiņai prasīt atļauju no Finanšu ministrijas, jo tiesu sistēma ir pietiekami nopietns un atbildīgs institūts. Neatkarību var ietekmēt arī fiskāli, tādēļ jāmēģina no šādas iespējamās ietekmes tikt vaļā.

Tieslietu padomes lielāka iesaiste likumdošanas procesos. Ja Tieslietu padome paredzēta kā viena no tiesu politikas veidošanas institūcijām, ir jāpārvērtē tās loma tiesu varu skarošu likumprojektu izstrādāšanā un virzībā. Vai Tieslietu padomei vajadzētu būt likumdošanas iniciatīvas tiesībām – tas ir strīdīgs jautājums. Taču nav normāli, ka tiesu sistēmas pamatus regulējošie likumi tiek grozīti ar tādu intensitāti un tādu sparību, ka tiesneši uzsver, ka vairs netiek līdzī visām izmaiņām. Likums ir ielāps uz ielāpa – pazūd likuma kopējais koncepts. Salāpītie un pārlāpītie tiesu varas fundamentālie likumi ir kļuvuši nepārskatāmi un nekonsekventi, izpildvarai un likumdevējam cenšoties risināt kazuistiskas problēmas. Piemēram, likums „Par tiesu varu” ir grozīts vairāk nekā 40 reizes – vidēji pusotru reizi gadā. Kriminālprocesa likums – 40 grozījumi – 1,6 reizes gadā. Civilprocesa likums – 72 grozījumi – 2,3 reizes gadā. Ja likumu groza vairāk nekā divreiz gadā, tas norāda uz kaut kādu problēmu likumdošanas procesā. Jo – kas ir likums? Likums tradicionāli ir paredzēts, lai dotu stabilitāti, noteiktību, skaidrību. Kādu skaidrību, kādu noteiktību var dot likums, kurš tiek grozīts 2,5 reizes gadā? Šie jautājumi ir „jāsavāc kopā”, un, iespējams, viens no veidiem, kā to izdarīt – aktivizējot Tieslietu padomes lomu šajā aspektā. Turklāt daudzi grozījumi ir „iešmugulēti” uz trešo lasījumu, tie nav apspriesti, un anotācijās nav atrodami to izdarīšanas mērķi. Tas nenorāda uz kvalitatīvu likumdošanas procesu tiesu politikas jomā, un Tieslietu padomei te būtu kas sakāms.

Vēl viens jautājums, par ko Tieslietu padomei būtu jādomā kopā ar Tieslietu ministriju un likumdevēju, ir tas, ko prezidenta kungs nosauca par kalibrāciju Tieslietu

padomes iekšienē. Tieši tā – Tieslietu padomei jārisina pašpārvaldes jautājumi, tiesnešu virzība, sadarbība ar pašpārvaldes institūcijām. Bet ir arī tiesību politikas jautājumi. Un šajos dažādajos jautājumos Tieslietu padomē būtu jābūt dažādām balsstiesībām. Piemēram, tiesnešu karjeras virzības jautājumos, manuprāt, nav pareizi, ka balsstiesības ir ministram, advokātiem, Saeimas pārstāvim. Šie jautājumi tomēr attiecas uz pašpārvaldi. Pats vārds „pašpārvalde” norāda, ka tā ir tiesu jomas prerogatīva. Savukārt citi jautājumi, kas ir tiesu sistēmas politikas jautājumi, – tas jau ir plašāk, tā ir diskusiju joma, kur varētu iesaistīties arī ārpus tiesu sistēmas esošie.

Runājot par Tieslietu padomes sastāvu, manuprāt, būtu ļoti nopietni apsverama doma par padomes sastāva stiprināšanu ar vēl vienu tiesnesi. Runājam par Latvijas tiesnešiem, kuri pilda pienākumus Eiropas tiesās un Cilvēktiesību tiesā. Tas varētu nedaudz ienest skatu no malas, svaigu skatījumu, kas ļoti bieži noder. Ir trīs Latvijas tiesneši pārnacionālajās tiesās, un variants varētu būt, ka rotācijas kārtībā viens no viņiem piedalās Tieslietu padomes darbā. Manā skatījumā tas gan stiprinātu, gan ienestu jaunas vēsmas mūsu darbībā. Tas ir apspriežams jautājums.

Otra Tieslietu padomes iepriekšējā perioda prioritāte – efektivitāte. Es teiktu, ka šī efektivitāte jātransformē uz kvalitāti, kas savā ziņā ietver arī efektivitāti. Skatos uz kvalitāti kā plašāku kategoriju, jo runa ir ne tikai par efektivitāti tādā izpratnē, ka „ātrāk, ātrāk, ātrāk”, bet arī – labāk. Spriedumu kvalitāte, spriedumu saprotamība, tiesnešu atlase, kas arī ir kvalitātes rādītājs. Tiesnešu, prokuroru un tiesu darbinieku izglītošana. Te jāpievēršas prezidenta kunga minētajai idejai par tiesnešu akadēmiju, kas neapšaubāmi būs viens no Tieslietu padomes prioritārajiem uzdevumiem. Izglītības sistēma ir jāsakārto, jāizveido ilgtspējīga, prognozējama, plānojama sistēma, kurā var plānot 3–5 gadus uz priekšu. Nevis paļauties uz projektos balstītu finansējumu, kad nav zināms, vai pēc diviem

gadiem finansējums būs vai nebūs, vai izdosies kaut ko atrast un cik izdosies atrast. Tas ir tiešām viens no kritiskajiem jautājumiem kvalitātes nodrošināšanai.

Trešā prioritāte, kas bija iepriekšējā stratēģijā – sabiedrības uzticības iegūšana un stiprināšana, ir jāpaplašina, jātransformē uz savstarpējās izpratnes celšanu un dialogu starp tiesu un sabiedrību, kas arī rezultēsies lielākā uzticēšanās. Tas būs rezultāts, nevis process.

Tas, ka sabiedrība neuzticas tiesai, ir daļēji gan tiesas, gan arī sabiedrības atbildība. Tautvaldības jeb demokrātijas efektīva darbība iespējama tikai izglītotā un informētā sabiedrībā. Demokrātija balstās uz prezumpciju, ka cilvēks ir pietiekami saprātīgs, lai spētu sevi pārvaldīt. Kādu lēmumu var pieņemt, ja nav zināšanu? Jebkurš lēmums balstās uz zināšanām un informāciju. Ja nav ne viena, ne otra, lēmumi ir tādi, kādi tie ir.

Daudz negatīvisma rodas no nezināšanas un pārpratumiem. Ja tos varētu novērst, uzticība tiesām pieaugtu automātiski. Bet sabiedrība nav profesionāla. Tiesa ir profesionāla, un tādēļ tiesai jāspēr pirmais solis. Temīdai ir jāpagriežas pret sabiedrību ar seju un jāsāk dialogs. Iniciatīvai ir jānāk no tiesu puses – jāinformē, jāizskaidro un jāizglīto sabiedrība tiesu sistēmas un tiesiskuma jautājumos. Iepriekšējā Tieslietu padome jau bija sākusi to darīt, apstiprinot tiesu komunikācijas vadlīnijas. Šis virziens ir jāturpina. Uzticēšanās tiesām netiks celta, ja nebūs skaidri, saprotami spriedumi un komunikācija. Tomēr vienmēr jāatceras, ka process ir abpusējs un nepieciešama arī otras puses ieklausīšanās tajā, ko tiesa saka.

Noslēgumā vēlos teikt paldies visiem kolēģiem, visiem iepriekšējos sastāvos Tieslietu padomē strādājušajiem. Paldies Tieslietu padomes pirmajam priekšsēdētājam, kurš ir efektīvi izvadījis Tieslietu padomi cauri nebūt ne vienkāršajam „bērnības” periodam, varbūt pat pusaudzā gadiem. Mēs esam gatavi turpināt nopietnu darbu un darīt visu, lai stiprinātu tiesu sistēmu.

TIESLIETU PADOMES INFORMĀCIJA

PĀRMAIŅAS TIESLIETU PADOMES VADĪBĀ UN SASTĀVĀ

Saskaņā ar likumā „Par tiesu varu” noteikto Tieslietu padomes vadītājs ir Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Līdz ar to no 2020.gada 16.jūnija, kad Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā stājās Aigars Strupiņš, viņš kļuva arī par Tieslietu padomes priekšsēdētāju.

Tieslietu padomē kā Augstākās tiesas plēnuma ievēlēts tiesnesis Aigars Strupiņš darbojas jau kopš 2018.gada.

Savukārt par Tieslietu padomes priekšsēdētāja vietnieci 28.septembrī atkārtoti ievēlēja senatore Dzintra Balta.

Iepriekš viņa Tieslietu padomē bija ievēlēta no apgabaltiesu tiesnešu vidus, bija arī Tieslietu padomes

priekšsēdētāja vietiece. Pēc pārcelšanas Augstākās tiesas senatores amatā Augstākās tiesas plēnuma Dzintru Baltu ievēlēja par Tieslietu padomes locekli no Augstākās tiesas tiesnešu vidus. Tieslietu padome lēma, ka Dzintra Balta arī turpmāk pildīs padomes priekšsēdētāja vietnieka amata pienākumus.

Par Satversmes tiesas priekšsēdētāju 14.oktobrī Satversmes tiesas tiesneši no sava vidus vienbalsīgi ievēlēja esošo Satversmes tiesas priekšsēdētājas vietnieci Sanitu Osipovu.

Līdz ar to Sanita Osipova ir arī Tieslietu padomes locekle.

PAR PIEMĒROTIEM ATZĪST VISUS SATVERSMES TIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTUS, ĪPAŠI – DIVUS

Tieslietu padome par piemērotiem Satversmes tiesas tiesneša amatam atzina visus piecus šī amata kandidātus, bet divus no viņiem – Inesi Lībiņu-Egneri un Inesi Nikuļcevu – par īpaši piemērotām. Viņām doti atzinumi bez piebildēm. Gala lēmuma pieņemšana ir Saeimas kompetence.

Tieslietu padome sniedza viedokli par kandidātiem, balstoties uz četriem kritērijiem: profesionālā

autoritāte un sasniegumi profesionālajā jomā; pienesums tiesību sistēmas attīstībā; profesionālā un personiskā reputācija pieejamo ziņu ietvarā; redzējums par Satversmes tiesas vietu un lomu valstī.

Saeimas frakcijas un deputāti Satversmes tiesas tiesneša amatam izvirzījuši piecus kandidātus – Ringoldu Balodi, Inesi Druvieti, Inesi Lībiņu-Egneri, Inesi Nikuļcevu un Gunāru Kūtri.

TIESLIETU PADOME ATBALSTA TIESU BUDŽETA PRIORITĀTES NĀKAMAJAM GADAM

Tieslietu padome atbalstījusi Augstākās tiesas budžeta pieprasījumu 2021.gadam, kas ir 6 749 474 euro liels. Prioritātes – tiesas darbinieku atalgojuma palielināšanai 567 461 euro, Senāta Administratīvo lietu departamenta kapacitātes palielināšanai 54 458 euro, informācijas tehnoloģiju infrastruktūras mobilitātes attīstīšanai 45 000 euro.

Tāpat Tieslietu padome atbalstīja Tieslietu ministrijas sagatavoto apgabaltiesu un rajona (pilsētu) tiesu budžeta pieprasījumu 2021.gadam, kas kopumā plānots 73 247 094 euro. Šajā budžeta pieprasījumā paredzēti deviņi prioritārie pasākumi.

Vislielākais palielinājums, tāpat kā Augstākajai tiesai, paredzēts tiesu darbinieku mēnešalgu paaugstināšanai – 3 405 139 euro. Pārējās Tieslietu ministrijas prioritātes: videokonferenču un datortehnikas infrastruktūras pilnveidošana – 658 000 euro, E-lietas ieviešana tiesvedības procesā – 539 000 euro, drošības sistēmu ieviešana tiesās – 387 737 euro. 273 571 euro plānots iestāžu izvietojumam jaunuzceltajā tieslietu administratīvajā centrā Jēkabpilī. Starp prioritātēm arī apsardzes nodrošināšana valsts noslēpuma objektos, mākoņpakalpojumu licenču atjaunošana un uzturēšana, tiesnešu un tiesu darbinieku kompetenču stiprināšana, tiesu telpu nomas maksa.

TIESNEŠU AMATA KANDIDĀTU ATLASES KOMISIJA ATLASA TIESNEŠUS EKONOMISKO LIETU TIESAI

Tieslietu padomes izveidotā Rajona (pilsētu) tiesu un apgabaltiesu tiesnešu amata kandidātu atlases komisija 22.oktobrī par komisijas priekšsēdētāju ievēlēja Augstākās tiesas senatori Dzintru Baltu, par priekšsēdētājas vietnieci – Administratīvās rajona tiesas priekšsēdētāju Ilzi Freimani. Pirmais uzdevums komisijai – Ekonomisko lietu tiesas tiesnešu atlase no 96 kandidātiem, kas pieteikušies uz 10 jaunās tiesas

tiesnešu amata vietām. Atlase notiks piecās kārtās, turklāt tas jāizdara īsā laikā, jo Ekonomisko lietu tiesas darbam jāsākas 2021.gada 1.janvārī. Komisijai tas būs liels izaicinājums, jo tiesneša amata kandidātu atlases kārtība ir jauna, praksē līdz šim nerealizēta, komisijai jāizstrādā arī profesionālo zināšanu pārbaudes testu un kāzusu saturs, turklāt jāmeklē risinājumi, kā to visu organizēt epidemioloģisko ierobežojumu laikā.

APGABALTIESU TIESNEŠU AMATA KANDIDĀTU ATLASE ORGANIZĒJAMA ATKLĀTĀ KONKURSĀ

Apspriedusi jautājumu, vai apgabaltiesu tiesnešu amata kandidātu atlase organizējama atklātā konkursā, vai vispirms rīkojams iekšējais konkurss starp pirmās instances tiesnešiem, Tieslietu padome vienojās, ka rīkojams atklāts konkurss. Tas dotu iespēju tiesu sistēmā ienākt juristiem ar citu profesionālo pieredzi, kas vērtējams pozitīvi. Vienlaikus tas nesašaurina

pirmās instances tiesnešu izaugsmes iespēju, veidojot karjeru tiesu sistēmā, jo augsti profesionālam tiesnesim nebūtu jābaidās konkurēt vienā konkursā ar juristiem, kas nāk no citām profesijām. Taču nepieciešams izstrādāt metodiku, kā salīdzināt tiesnešu un citu juristu kvalifikāciju un atbilstību apelācijas instances tiesneša līmenim.

IESPĒJA NODOT LIETU CITAI TIESAI SAGLABĀJAMA, BET JĀIZMANTO KĀ IZŅĒMUMA NORMA

Kā risinājums slodžu izlīdzināšanai starp tiesām un lietu ātrākai izskatīšanai civilprocesā tiek izmantots Civilprocesa likuma 32.¹panta regulējums, kas ļauj pārsūtīt lietas no vienas tiesas uz citu. Tieslietu padome diskutēja, vai šī norma, kas likumā ieviesta uz noteiktu laiku, nosakāma kā pastāvīga likuma norma. Prakse liecina, ka lietas pārsūtīšanas pamatojums ne vienmēr

ir pietiekams un ne vienmēr sasniedz šī izņēmuma mērķi – paātrināt lietas izskatīšanu, kā arī ne vienmēr pietiekami tiek izvērtēta tiesas pieejamība procesa dalībniekiem.

Tieslietu padome vienojās, ka šī Civilprocesa likuma norma būtu saglabājama, taču pielietojama saprātīgi un vienīgi izņēmuma gadījumos.

ATCEĻ TIESNEŠU ADMINISTRATĪVO IMUNITĀTI

11.jūnijā stājās spēkā grozījumi Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā un likumā „Par tiesu varu”, ar kuriem pagarināts tiesnešu disciplināratbildības noilguma termiņš, atcelta tiesnešu imunitāte administratīvo pārkāpumu lietās un precizēts regulējums tiesneša atstādināšanai no amata.

Nemts vērā Tieslietu padomes viedoklis, ka tiesnešu administratīvā imunitāte atceļama vienlaikus ar Administratīvās atbildības likuma spēkā stāšanos, kas izslēdz administratīvo arestu kā soda veidu. Vienlaikus ar grozījumiem Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā tiek paredzēts, ka tiesnesi varēs saukt pie disciplināratbildības, ja tiesnesis būs izdarījis administratīvo pārkāpumu, ar ko būs rupji pārkāpis

tiesneša ētikas kodeksa normas vai pārkāpums būs tiesneša rīcības necienīgs.

No diviem uz četriem gadiem pagarināts disciplināratbildības noilguma termiņš. Proti, disciplinārsodu tiesnesim var uzlikt triju mēnešu laikā pēc disciplinārlietas ierosināšanas dienas, neskaitot tiesneša prombūtnes laiku, bet ne vēlāk kā četru gadu laikā pēc disciplinārā pārkāpuma izdarīšanas dienas.

Ja disciplinārlieta pret tiesnesi ierosināta par pārkāpumu, kas nav savienojams ar tiesneša statusu, Tiesnešu disciplinārkolēģija pēc savas iniciatīvas vai disciplinārlietas ierosinātāja priekšlikuma varēs uzreiz pēc disciplinārlietas saņemšanas atstādināt tiesnesi no amata pienākumu pildīšanas.

TIESLIETU PADOMES LĒMUMI TIESU SISTĒMAI KONCEPTUĀLOS JAUTĀJUMOS

20.10.2020. LĒMUMS NR.53

PAR RAJONA (PILSĒTAS) TIESAS UN APGABALTIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASĒS KOMISIJAS IZVEIDI

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ panta desmito daļu un Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtības 9.punktu, Tieslietu padome nolēma:

rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlasei uz trim gadiem izveidot komisiju šādā sastāvā:

- Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore Ieva Višķere;
- Augstākās tiesas Civillietu departamenta senatore Dzintra Balta;
- Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta senatore Sandra Kaija;
- Administratīvās apgabaltiesas tiesnese Sanita Kanenbergā;
- Kurzemes apgabaltiesas tiesnese Silva Reinholde;
- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese Agnese Veita;
- Administratīvās rajona tiesas tiesnese Ilze Freimane;
- Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesnese Signe Grīnberga;
- Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesas tiesnese Adrija Buliņa.

20.10.2020. LĒMUMS NR.51

PAR TIESNEŠU KOPSKAITU APGABALTIESĀS

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 39.panta otro daļu, Tieslietu padome nolēma:

- izteikt priekšlikumu Saeimai par tiesnešu skaitu apgabaltiesās, nosakot, ka ar 2021.gada 1.janvāri apgabaltiesās ir 139 tiesneši (tajā skaitā Administratīvajā apgabaltiesā – 20 tiesneši), ar 2023.gada 1.janvāri apgabaltiesās ir 141 tiesnesis (tajā skaitā Administratīvajā apgabaltiesā – 22 tiesneši).

28.09.2020. LĒMUMS NR.45

PAR TIESNEŠA AMATA VIETU PĀRCELŠANU UN TIESNEŠU SKAITA NOTEIKŠANU KATRĀ RAJONA (PILSĒTAS) TIESĀ UN APGABALTIESĀ

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 32.panta trešo daļu, 39.panta otro daļu un pārejas noteikumu 103. punktu, Tieslietu padome nolēma:

1. ar 2021.gada 1.janvāri uz Ekonomisko lietu tiesu pārcelt 1 (vienu) tiesneša amata vietu no:
 - 1.1. Kurzemes rajona tiesas Kuldīgā;
 - 1.2. Kurzemes rajona tiesas Saldū;
 - 1.3. Kurzemes rajona tiesas Saldū ar specializāciju zemesgrāmatu lietās;
 - 1.4. Rēzeknes tiesas Balvos;
 - 1.5. Vidzemes rajona tiesas Gulbenē;
 - 1.6. Vidzemes rajona tiesas Valkā;
 - 1.7. Vidzemes rajona tiesas Limbažos ar specializāciju zemesgrāmatu lietās;

1.8. Zemgales rajona tiesas Bauskā ar specializāciju zemesgrāmatu lietās;

1.9. Zemgales rajona tiesas Dobelē;

1.10. Administratīvās rajona tiesas Rīgas tiesu nama;

2. ar 2021.gada 1.janvāri uz Rīgas apgabaltiesu pārcelt 1 (vienu) tiesneša amata vietu no Kurzemes apgabaltiesas un 1 (vienu) tiesneša amata vietu no Latgales apgabaltiesas;

3. ar 2021.gada 1.janvāri noteikt tiesnešu skaitu katrā rajona (pilsētas) tiesā, tostarp Ekonomisko lietu tiesā un Administratīvajā rajona tiesā, kā arī katrā apgabaltiesā atbilstoši pielikumam.

PIELIKUMS

Tiesnešu skaits katrā rajona (pilsētas) tiesā, tostarp Ekonomisko lietu tiesā un Administratīvajā rajona tiesā no 2021.gada 1.janvāra

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā rajona tiesa	42
Ekonomisko lietu tiesa	10
Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa	30
Rīgas pilsētas Pārdaugavas tiesa	28
Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa	64
Rīgas rajona tiesa	43
Daugavpils tiesa	26
Rēzeknes tiesa	18
Kurzemes rajona tiesa	44
Vidzemes rajona tiesa	39
Zemgales rajona tiesa	61
Kopā rajona (pilsētu) tiesās, tostarp Ekonomisko lietu tiesā un Administratīvajā rajona tiesā	405

Tiesnešu skaits katrā apgabaltiesā no 2021.gada 1.janvāra

Tiesa	Tiesnešu skaits
Administratīvā apgabaltiesa	22
Rīgas apgabaltiesa	65
Kurzemes apgabaltiesa	13
Latgales apgabaltiesa	13
Vidzemes apgabaltiesa	13
Zemgales apgabaltiesa	15
Kopā apgabaltiesās	141

28.09.2020. LĒMUMS NR.46

PAR GROZĪJUMU RAJONA (PILSĒTAS) TIESAS UN APGABALTIESAS TIESNEŠA AMATA KANDIDĀTU ATLASĒS KĀRTĪBĀ

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 54.¹ panta pirmo daļu, Tieslietu padome nolēma:

- Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtības 89.punktu papildināt ar otro teikumu šādā redakcijā: „Komisijas darbā ar padomdevēja tiesībām var piedalīties arī Tieslietu padomes priekšsēdētājs vai viņa pilnvarots pārstāvis.”

TIESNEŠU KONFERENCES LĒMUMI

PAR TIESNEŠU KVALIFIKĀCIJAS KOLĒGIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 6.oktobrī par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli no apgabaltiesu tiesnešu vidus ievēlēja Silva REINHOLDE, Kurzemes apgabaltiesas priekšsēdētāja.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 6.oktobrī par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus ievēlēja Ināra ZARIŅA,

Rīgas rajona tiesas tiesnese.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 6.oktobrī par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas locekli no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu vidus ievēlēja Kristīne ZDANOVSKA, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnese.

PAR TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAS LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no Augstākās tiesas tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Inese Laura ZEMĪTE, Senāta Krimināllietu departamenta senatore.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no Augstākās tiesas tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Dace MITA, Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no apgabaltiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Dace SKRAUPE, Zemgales apgabaltiesas tiesnese.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no apgabaltiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Madara ĀBELE, Rīgas apgabaltiesas tiesnese.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no apgabaltiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Lauma PAEGLKALNA, Administratīvās apgabaltiesas tiesnese.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Aija JERMACĀNE, Rēzeknes tiesas priekšsēdētāja.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 26.maijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Baiba LIELPĒTERE, Vidzemes rajona tiesas tiesnese.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 2.jūnijā par Tiesnešu ētikas komisijas locekli no rajona (pilsētu) tiesu tiesnešu izvirzīto kandidātu vidus ievēlēja Anda KRAUKLE, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesnese.

PAR TIESLIETU PADOMES LOCEKĻU IEVĒLĒŠANU

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 8.septembrī par Tieslietu padomes locekli no apgabaltiesu tiesnešu vidus ievēlēja Juris SILIŅŠ, Zemgales apgabaltiesas tiesnesis.

Tiesnešu e-konferencē 2020.gada 16.septembrī par Tieslietu padomes locekli no apgabaltiesu tiesnešu vidus ievēlēja Ilze CELMIŅA, Rīgas apgabaltiesas tiesnese.

TIESLIETU PADOMES LOCEKĻU AMATA KANDIDĀTU REDZĒJUMS PAR TIESU SISTĒMU UN TIESLIETU PADOMES VEICAMAJIEM DARBIEM

Juris SILIŅŠ,
Zemgales apgabaltiesas tiesnesis

[1] TIESU VARAS NEATKARĪBA

Demokrātiskas valsts pamatā ir trīs līdzvērtīgas varas – likumdevēja vara, izpildu vara un tiesu vara.

Tiesu vara ir atkarīga no izpildu varas un likumdevēja varas. Šobrīd likumdevējs un izpildu vara tiesu varu neuztver kā līdzvērtīgu varu un to demonstrē ar savu attieksmi – noteiktos, tiesu varai svarīgos jautājumos tā tiek ignorēta, nesniedzot atbilstošu motivāciju.

Viena no tiesu varas garantijām – spēcīga un ietekmīga Tieslietu padome.

[2] TIESNEŠA NEATKARĪBA

Tiesneša neatkarībai radīti visi nepieciešamie priekšnoteikumi. Tiesnesim ir jābūt pastāvīgai neatkarības sajūtai, tādai, par kuru nevienam un nekad nerodas šaubas.

Svarīgi laikus identificēt iekšējos un ārējos apstākļus, kas tiesnesim varētu radīt „nedrošības” sajūtu, un konstatētās problēmas kopīgi risināt.

Tiesu varas, individuāla tiesneša neatkarība lielā mērā saistīta gan ar tiesnešu pašpārvaldes institūciju darbu, gan Tieslietu padomes darbu. Neatkarības nodrošināšanā būtisku lomu ieņem arī tiesnešu biedrības, tiesu priekšsēdētāji, kā arī katrs tiesnesis individuāli.

[3] TIESLIETU PADOME – VADOŠĀ TIESU VARAS PĀRSTĀVE UN OFICIĀLĀ VIEDOKĻA PAUDĒJA

[3.1] Tieslietu padomes kapacitātes stiprināšana.

Tieslietu padomes rīcībā jābūt nepieciešamiem instrumentiem, lai tai, esot vienai no tiesu sistēmas politikas veidotājām, būtu reāla iespēja īstenot savus lēmumus.

Viens no instrumentiem – Tiesu administrācijas nodošana Tieslietu padomes pārraudzībā.

Otrs instruments – iespēja iesniegt tieši likumdevējam priekšlikumus par jautājumiem, kas attiecas uz tiesu varu.

Neapšaubāmi arī šobrīd Tieslietu padomes lēmumi nonāk pie likumdevēja, tomēr to saturiskās izvērtēšanas kvalitāte ir nepietiekamā līmenī. Nepieciešams izstrādāt kārtību, kādā tiktu izskatīti Tieslietu padomes iesniegtie priekšlikumi.

[3.2] Tieslietu padomes sastāvs.

Tieslietu padomes sastāvā darbojas vairākas amatpersonas, kuras Tieslietu padomes locekļa vietu ieņem, pamatojoties uz savu amatu. Vairākas no šīm amatpersonām ir politiķi, kuri ne tikai piedalās balsošanā Tieslietu padomē, bet piedalās tiesu sistēmas politikas veidošanā izpildu varas līmenī (tieslietu ministrs), kā arī piedalās lemlšanā likumdevēja līmenī (Saeimas Juridiskās komisijas priekšsēdētājs).

Tieslietu ministram un Saeimas Juridiskās komisijas vadītājam būtu jāliedz tiesības ieņemt Tieslietu padomes locekļa vietu, tomēr šo amatpersonu dalība Tieslietu padomē varētu tikt saglabāta padomdevēja statusā.

Par Tieslietu padomes sastāvu noteikti iespējamas plašākas diskusijas.

[3.3] Tieslietu padomes viedokļa aizstāvēšana.

Tieslietu padomei jānodrošina pārstāvis dialogā ar izpildu varu un likumdevēju varu. Tieslietu padomes pārstāvim jāpiedalās Saeimas komisiju un Ministru kabineta darbā brīžos, kad tiek skatīti tiesu varai būtiski jautājumi. Tieslietu padomes pārstāvim jāspēj tieši un nepastarpināti pamatot Tieslietu padomes pieņemtos lēmumus, aizstāvēt tajos pausto nostāju.

NOSLĒGUMĀ

Lai gan jau šobrīd pastāv dažādi mehānismi, kā savlaicīgi identificēt iespējamās problēmas tiesu varā (tiesnešu pašpārvaldes institūcijas, tiesu priekšsēdētāji, nolēmumu pārsūdzēšanas gadījumā arī augstāka līmeņa tiesas), tomēr tie dažos gadījumos nav nostrādājuši pietiekami efektīvi, kas radījis situāciju,

kad atsevišķas problēmas palikušas neatrisinātas, un tas ir kaitējis tiesu varas prestižam.

Veicināma katra tiesneša iesaiste un apziņas stiprināšana, ka tiesu vara un tās prestižs sākas ar viena tiesneša rīcību. Tiesu varas neatkarība un tiesu varas prestižs ir katra tiesneša atbildība un tā nevar tikt pārlūkta tikai uz attiecīgām institūcijām.

Nepieciešams pastāvīgs dialogs gan starp valsts varām, gan tiesu varas iekšienē, kura nodrošināšanā un veicināšanā Tieslietu padomei jāuzņemas vadošā loma.

Ilze CELMIŅA,
Rīgas apgabaltiesas tiesnese

PAR TIESU SISTĒMU

Tiesu sistēmas reforma pēdējos gados ir mainījusi tiesu karti, un jau divus gadus rajona tiesu tiesneši strādā lielajās tiesās. Tāpat ir pabeigta pāreja uz „tīrajām” trīs tiesu instancēm, likvidējot Augstākās tiesas Tiesu palātas un mainot piekritību vairāku kategoriju lietās, kuras bija piekritīgas apgabaltiesām kā pirmajām instancēm. Pēdējās izmaiņas 2019.gadā bija saistītas ar zemesgrāmatas tiesnešu integrāciju kopējā tiesu sistēmā. Tiesas teritorijas ietvaros turpina darboties visas līdzšinējās tiesas kā jaunās apvienotās tiesas struktūras, nodrošinot pieejamību tiesai. Dokumentus pēc reformas ir iespējams iesniegt jebkurā no tiesas vai zemesgrāmatas nodaļas atrašanās vietām pēc personas izvēles.

Nemot vērā vidējo lietas izskatīšanas ilgumu trijās tiesu instancēs, divi gadi nav pietiekami ilgs laiks, lai novērtētu strukturālo izmaiņu efektivitāti, taču normatīvi un institucionāli ir realizēts mērķis – lietas sadalei tiek nodotas lielākam tiesnešu skaitam, nodrošinot nejausības principu, kā arī radot iespēju izlīdzināt tiesu un tiesnešu noslodzi dažādos Latvijas reģionos, līdz ar to tiesu darbs ir padarīts efektīvāks.

Nākamie soļi ir saistīti ar kritēriju noteikšanu tiesnešu specializācijai un rotācijas nodrošināšanu tiesas ietvaros, kā arī tehnoloģiju sniegto iespēju vēl plašāku iekļaušanu procesuālajos likumos. Piemēram, elektroniskās saziņas iespējas, tai skaitā ar personām, kuru dzīvesvieta ir ārpus Latvijas. Jau šobrīd Tieslietu padomes uzdevumā Augstākajā tiesā ir izveidota darba grupa un tiek apzināti cēloņi, kas kavē lietu savlaicīgu izskatīšanu.

Aktuāls ir jautājums par tiesu darbinieku atalgojumu un tiesnešu palīgu lomas palielināšanu tiesas spriešanā.

Minētie jautājumi ir risināmi vienlaikus ar darbinieku apmācību procesa organizēšanu.

No sabiedrības viedokļa jutīgs ir jautājums par lietu izskatīšanas ilgumu. Tiesneši vairākkārt ir norādījuši, ka gandrīz 90% lietu tiek izskatītas saprātīgos termiņos. Atsevišķās lietās, kas ir sabiedrības uzmanības lokā, izskatīšanas ilgums ir garāks un tas veido negatīvu fonu, mazinot sabiedrības uzticēšanos tiesām kopumā. Šādos gadījumos ir svarīgi izskaidrot kavēšanās iemeslus.

Eiropas Komisija aizvadītā gada 28.maijā publiskoja 2018.gada ziņojumu par tiesiskumu Eiropas Savienībā. Tas bija jau sestais ziņojums, kurā analizēta tieslietu sistēmas efektivitāte, kvalitāte un neatkarība. Tiesvedības ilguma ziņā dati atklāj, ka Latvijā lietu izskatīšanas termiņi ir stabili. Neizskatīto lietu atlikuma skaita ziņā Latvija saglabājusī augsto 5.vietu, kamēr, piemēram, Igaunija ierindota 10.vietā. Latvija kopā ar Čehiju, Igauniju, Lietuvu, Ungāriju saņēmušas visaugstāko vērtējumu par informācijas tehnoloģiju pieejamību, nodrošinot gan iespēju iesniegt pieteikumus elektroniski, sekot līdzi lietas gaitai tiešsaistē, gan nosūtot tiesas pavēstes un komunikāciju elektroniski.¹

Tiesu (tiesnešu) vide ir konservatīva visā Eiropā, Latvijas situācija nav unikāla, līdz ar to pārmaiņas, kas skar mācīšanos un mācību metodiku, notiek lēni, sakausējot pieredzi ar jauniem izaicinājumiem. Tiesneša darba kvalitāte nav nodalāma no mācīšanās visas karjeras laikā un prasmes skaidri izteikt savas domas tiesas nolēmumā.

Tiesneša darbs nav tikai konfliktu risināšana atsevišķās lietās. Tas sniedz sabiedrībai norādes par likuma piemērošanu, tādējādi izskaidrojot ekonomiskās un sociālās mijiedarbības noteikumus. Jo labāk tiesnesis veic šo darbu, jo mazāk konflikta iemeslu.²

Pēdējos piecus gadus kā lektore LTMC esmu strādājusi ar tiesnešu, advokātu un prokuroru auditorijām. Varu no pieredzes teikt, pārmaiņas notiek. Lielākā daļa tiesnešu vēlas mācīties un aktīvi piedalās semināros. Ļoti pieprasīti ir padziļinātie, vairāku dienu semināri, kuros teorētiskās lekcijas ir apvienotas ar praktiskajām nodarbībām, dažādojot mācību metodes. Daloties ar savu pieredzi, praktizējot konstruktīvas diskusijas, mēs kļūstam par labākiem tiesnešiem.

Iespējams, ja tiesnešiem būtu sava virtuālā domu apmaiņas (diskusijas) telpa, tas ļautu ātrāk apzināt vājās vietas likumu piemērošanā, tiesu praksē, kā arī uzzināt labos piemērus, tas ļautu runāt par citiem aktuāliem un visai tiesu sistēmai svarīgiem jautājumiem, negaidot gadskārtējo konferenci, un būtu ieguvums, veidojot kopīgo juridiskās diskusijas kultūru un tradīciju.

PAR TIESLIETU PADOMES VEICAMAJIEM DARBIEM

Tieslietu padomes funkcijas ir noteiktas likuma „Par tiesu varu” 89.¹¹ pantā. Eiropas Tieslietu padomju asociācijas deklarācija (tā sauktā Budapeštas deklarācija (2008)³) satur rekomendācijas par jautājumu loku, kas nododami tieslietu padomes vai citas neatkarīgas jeb autonomas institūcijas kompetencē. Lai gan institucionāli mūsu Tieslietu padomei ir nodots plašs jautājumu loks, bez atbilstoša tehniskā nodrošinājuma pilnvaru potenciāls nevar tikt realizēts.

Piemēram, tiesu varai nav pārstāvības sava budžeta veidošanā, tikai iespēja izteikt viedokli, jo budžeta izstrāde ir Tieslietu ministrijas pārziņā, pēc tam projektu vērtē Finanšu ministrija un apstiprina valdība. Likumā nav noteikta Tieslietu padomes pārstāvja piedalīšanās tiesu budžeta apspriešanās Saeimas Budžeta un finanšu komisijas sēdē.

Tieslietu padomes ilgtermiņa uzdevums ir mainīt šo kārtību un nodrošināt tiesu varas kā viena no valsts varas atzariem līdzvērtīgu piedalīšanos tiesu budžeta izstrādē un apstiprināšanā.

Šogad Tieslietu padome apstiprināja principiāli jaunu tiesnešu amata kandidātu atlases kārtību. Jaunajā kārtībā pirmoreiz ir uzskaitītas tās profesionālās, personīgās un sociālās kompetences jeb prasmes, kuras nepieciešamas mūsdienu tiesnesim. Tieslietu padomei ir jāizveido un jāapstiprina tiesnešu amata kandidātu atlases komisiju. No komisijas sastāva ir atkarīgs, kā darbosies jaunā atlases kārtība.

Tieslietu padome šā gada februārī aicināja Augstāko tiesu izveidot darba grupu, kas izvērtētu civillietu, krimināllietu un administratīvo lietu tiesvedību ilgumu ietekmējošos faktorus Latvijas tiesās, un līdz 1.oktobrim iesniegt ziņojumu. Tieslietu padomei būs jāizvērtē komisijas secinājumi un priekšlikumi, kā arī jānosaka prioritātes un jāvirza nepieciešamās izmaiņas.

Tiesas sēdes un tiesas nolēmums ir redzamākās tiesneša darba sastāvdaļas. Tiesas sēžu sagatavošana, vadīšana un nolēmumu kvalitāte ir tieši saistīta ar tiesneša darba novērtējumu. Tieslietu padomes uzdevums ir veidot vienotu izpratni par tiesneša darba kvalitātes vērtēšanas kritērijiem, tai skatā „zelta” standartu kvalitatīvam nolēmumam. Labas prakses rokasgrāmatu izveidošana tiesām par standartu ieviešanu kā vienu no tiesiskuma kvalitātes kritērijiem nosaukta arī Eiropas Tieslietu padomju tīkla ziņojumā 2018–2019.⁴

No veicamajiem darbiem vēl priekšā ir tiesnešu specializācijas un rotācijas kritēriju izstrādāšana, lai nodrošinātu tiesnešu zināšanu un prasmju

¹ Ziņojuma teksts pieejams: [http://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/justice_scoreboard_2019_en%20\(1\).pdf](http://at.gov.lv/files/uploads/files/9_Tieslietu_padome/Dokumenti/justice_scoreboard_2019_en%20(1).pdf)

² Tulkojums no lekcijas: John Thomas (2015). The Centrality of Justice: its contribution to society, and its delivery. The Lord Williams of Mostyn Memorial Lecture. Pieejams: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/11/lord-williams-of-mostyn-lecture-nov-2015.pdf>

³ General Assembly of the European Network of Councils for the Judiciary. Resolution on Self Governance for the Judiciary: Balancing Independence and Accountability. 2.punkts. <http://encj.eu/images/stories/pdf/opinions/budapestresolution.pdf>

⁴ ENCJ Report on Independence, Accountability and Quality of the Judiciary 2018-2019 – adopted GA Bratislava 7 June 2019. Pilns ziņojuma teksts pieejams: <https://pgwrk-websitemedia.s3.eu-west-1.amazonaws.com/production/pwk-web-encj2017-p/GA%2019/ENCJ%20IAQ%20report%202018-2019%20adopted%207%20June%202019%20final-july.pdf>

pilnveidošanu visas karjeras laikā. Tāpat ne mazāk svarīgs ir jautājums par Tieslietu padomes lielāku iesaistīšanos mācību programmu satura noteikšanā, neaprobežojoties tikai ar tās apstiprināšanu pēc Tieslietu ministra priekšlikuma.

Savā redzējumā esmu minējusi tikai dažus no

Tieslietu padomes veicamajiem darbiem, apzinoties, ka apspriežamo jautājumu un veicamo darbu apjoms ir daudz plašāks. Piekritot kandidēt uz Tieslietu padomes locekļa amatu, esmu apliecinājusi gatavību daudz un intensīvi strādāt.

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS VĒRŠAS TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJĀ PAR TIESNEŠU NEPIEDALĪŠANOS KONFERENCĒ

TIESNEŠU ĒTIKAS KOMISIJAI
16.09.2020.

PAR TIESNEŠA PIENĀKUMU PIEDALĪTIES PAŠPĀRVALDES VĒLĒŠANĀS

2020.gada 8.septembrī notika Latvijas Tiesnešu neklātienas konference, kuras darba kārtībā bija elektroniska divu Tieslietu padomes locekļu ievēlēšana. Atbilstoši Tiesnešu konferences nolikuma 9.punktam konference ir lemttiesīga, ja tajā piedalās vairāk nekā puse no tiesnešu kopskaita. Saskaņā ar Tiesu administrācijas sniegto informāciju konferences tiešsaistē no 548 tiesnešiem reģistrējās 368 jeb 67% no visiem Latvijas tiesnešiem.

Konferences ietvaros notikušās balsošanas rezultātā no četriem kandidātiem uz divām Tieslietu padomes locekļu vietām tika ievēlēts tikai viens. Atlikušās balsis starp izvirzītajiem kandidātiem sadalījās tādejādi, ka neviens no pārējiem kandidātiem nesaņēma konferencē piedalījušos tiesnešu balsu vairākumu. Ievērojot minēto, saskaņā ar Tiesnešu konferences nolikuma 19.¹ un 19.² punktu tika izsludināta Tiesnešu padomes locekļu vēlēšanu otrā kārtā 2020.gada 16.septembrī par tiem diviem kandidātiem, kuri pirmajā kārtā saņēma visvairāk balsu.

Minēto apstākļu kopums ļauj izdarīt pieņēmumu, ka gadījumā, ja sākotnējā balsošanā piedalītos vairāk tiesnešu, atkārtota balsošana, iespējams, nebūtu nepieciešama. Proti, pastāv varbūtība, ka par kādu no atlikušajiem kandidātiem būtu nodots vairāk balsu, un šis kandidāts būtu pārvarējis vairākuma barjeru. Turklāt arī otrajā Tieslietu padomes locekļu vēlēšanu kārtā tiesnešu aktivitāte ir bijusi zema, proti, saņemti

tikai 352 balsojumi. Šī situācija rosina jautājumus par tiesnešu pašpārvaldes efektivitāti, kas šajā gadījumā ir bijusi atkarīga tieši no tiesnešu zemās aktivitātes.

Pirmkārt, katra balsošana patērē resursus – gan tehniskos, gan cilvēku, gan laika, gan naudas. Līdz ar to neattaisnota nepiedalīšanās Tiesnešu konferencē rada resursu nelietderīgas izlietošanas risku tās rīkotājiem un tiesu sistēmai kopumā.

Otrkārt, manā ieskatā, piedalīšanās tiesnešu pašpārvaldē ir ne vien tiesneša tiesība, bet arī pienākums, kas atbilstoši Tiesnešu ētikas kodeksa 2.kanona 2.punktam tiesnešiem apzinīgi ir jāpilda. Turklāt saskaņā ar Tiesnešu ētikas kodeksa 1.kanonu tiesnesim ir jācieņa savs amats un tiesu varas neatkarība. Neatkarīga tiesu vara ir neatņemama demokrātiskas sabiedrības sastāvdaļa, un tiesnešu pašpārvaldes mērķis ir nodrošināt šī principa darbību. Nepiedalīšanās pašpārvaldē ne vien apdraud tiesu varas neatkarību, bet var norādīt arī uz necieņu pret tiesu varu kopumā.

Treškārt, tā ir necieņa pret nobalsojušiem kolēģiem, kā arī it īpaši pret tiem, kuri ir iesaistīti konferences organizēšanā – konferences vadītājs, sekretārs, balsu skaitīšanas komisijas locekļi, kuriem jāziedo vēl viena darba diena atkārtotam balsojumam.

Nav šaubu, ka daļai no tiesnešiem, kuri nepiedalījās konferencē un balsošanā, ir attaisnojuši iemesli. Tomēr diez vai tādi ir 180 tiesnešiem no 548.

Nemot vērā iepriekš minēto, lūdzu sniegt atzinumu jautājumā, vai nepiedalīšanās tiesnešu konferencē bez attaisnojoša iemesla uzskatāma par tiesneša ētikas pārkāpumu.

Priekšsēdētājs A.Strupišs

ĢENERĀLPROKURORA AMATĀ SAEIMA APSTIPRINA TIESLIETU PADOMES VIRZĪTO JURI STUKĀNU

Saeima 18.jūnijā ģenerālprokurora amatā apstiprināja Rīgas apgabaltiesas tiesnesi Juri Stukānu. Par viņu nobalsoja 92 deputāti, neviens nebalsoja pret un neatturējās.

Pirmo reizi ģenerālprokurora amata kandidāts tika izraudzīts atklātā konkursā un par tā virzīšanu Saeimas balsojumam lēma Tieslietu padome. Tieslietu

padomes izsludinātajā konkursā bija pieteikušies astoņi kandidāti.

Lai kandidāts tiktu virzīts apstiprināšanai Saeimā, bija jāsaņem Tieslietu padomes locekļu balsu vairākums, tas ir, vismaz 8 balsis. Balsošana notika četrās kārtās, pakāpeniski izslēdzot kandidātus, kas saņēmuši mazāko balsu skaitu.

PROKURATŪRAS DARBĪBAS ATTĪSTĪBAS KONCEPCIJA

Juris STUKĀNS, Ģenerālprokurora amata kandidāts

Super omnia veritas

(patiesība ir augstāka par visu)

„Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības un ciena mazākumtautības.”¹

Ar skaidri definētu mērķi Satversmē ne vienmēr būs pietiekami, lai tā realizēšanu ieraudzītu arī darbībā. Tiesību normas saturs paliek vien uzrakstīts vārdu kopums likumā, lai cik augsta arī nebūtu tajā iekļautā morālā vērtība, ja to neiedzīvina pati sabiedrība savos prātos un darbos.

Likuma normas izpratne sabiedrībā ir sabiedrības tiesiskā apziņa. Tieši šis apziņas aizmetnis ir pirmssākums tiesiskumam, kuru sekmē un veicina katrs cilvēks individuāli un visu valsts varas atzaru pārstāvji kopā.

Latvijas prokuratūra ir tiesu varas institūcija, un tiesiskuma nodrošināšana ir tās galvenais mērķis. Prokuratūras darbībai ir jābalstās uz nedalāmām, universālām vērtībām: cilvēka cieņu, brīvību, vienlīdzību un solidaritāti. Prokuratūras uzdevums ir nodrošināt tiesisko kārtību, ievērojot personu vienlīdzību likuma un tiesas priekšā.

Tiesiskuma jautājums būs aktuāls vienmēr, ņemot vērā pastāvīgu sabiedrības uzskatu attīstību. Katrai valstij, kura ir atzīstama par demokrātisku, ir jāizveido atbilstošs mehānisms un institūcijas, kas pārkāpumu gadījumos spēj efektīvi un savlaicīgi uz tiem reaģēt.

Tiesiskuma stiprināšana un likuma vara ir arī viena no Eiropas Komisijas (EK) prioritātēm 2019.–2024. gadam.² Tiesiskuma ievērošanas nodrošināšana ir katras Eiropas Savienības dalībvalsts galvenā atbildība. Eiropas Savienība ir tiesību kopiena, tāpēc prokuratūrai, veicot uzraudzību pār likumības ievērošanu, ir jānodrošina Eiropas Savienības tiesību īstenošanu, kas papildus izvirza kvalifikācijas prasības. Ikvienai personai, kuras Eiropas Savienības tiesībās garantētās tiesības un brīvības tikušas pārkāptas, ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību.³

Latvijas prokurori ir milzīgs potenciāls, kuru var vēl efektīvāk un būtiski lietderīgāk pielietot Prokuratūras likumā noteikto mērķu sasniegšanai un uzdevumu izpildei. Visu Prokuratūras likuma 2.pantā noteikto funkciju īstenošanai ir jāatbilst šodienas sabiedrības interesēm un pasaulē notiekošajiem procesiem.

1996.gadā toreizējais Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesnesis Egils Levits sniedza interviju laikrakstā „Diena” ar nosaukumu „Starp tiesību normu un tiesisko realitāti”. Viņš teica: „Latvija pašlaik atrodas pārejas jeb transformācijas procesā un var tikt pieskaitīta pie tā saucamā jauktā tiesību loka, proti, kaut arī tiesību normu „teksta līmenī” Latvija iekļaujas kontinentālās Eiropas jeb romāņu-ģermāņu tiesību lokā, tomēr šīs normas joprojām tiek pielietotas pēc sociālistiskās metodoloģijas.”⁴

Neapšaubāmi, ka Latvijas tiesiskā vide ir piedzīvojusi ievērojami pozitīvas pārmaiņas kopš 1996.gada, tomēr daži procesi vēl joprojām negatīvi iespaido Latvijas sabiedrības centienus attīstīties demokrātisko ideālu virzienā. Ir jāspēj mērķtiecīgi virzīties augšup, pilnveidojot juridiskās kultūras platformu, kur drosmīgi veidot kopīgu izpratni par tiesībās ietverto dabisko pamatvērtību jēgu. „Latvijas krimināltiesību teorija un prakse samērā ilgi pēc neatkarības atjaunošanas ir atradusies padomju krimināltiesību ietekmē. Šāds stāvoklis būtiski kontrastē ar situāciju citās tiesību

² A Union that strives for more. My agenda for Europe. Political guidelines for the next European Commission 2019–2024, p.14. Pieejama: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf [skatīts 14.04.2020.]

³ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>

⁴ Rezevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rezevska izdevums, 2015, 11.lpp.

¹ Latvijas Republikas Satversme. Pieejama: <https://likumi.lv/ta/id/57980-latvijas-republikas-satversme>

zinātnēs, kuras arvien vairāk virzās kontinentālās Eiropas (romāņu-ģermāņu) tiesību loka virzienā.”⁵

Autors uzskata, ka ikvienai sistēmai noteiktos laika posmos ir nepieciešamas pārmaiņas, lai spētu attīstīties. Ar kompetencē balstītu redzējumu „no ārpusē” iespējams detalizētāk saskatīt nianšes un norādīt uz pozitīvo, vienlaicīgi arī izvirzīt turpmākās pilnveidošanās virzienus, norādot arī uz trūkumiem. Šādu kopainu ir grūtāk veidot, atrodoties esošās sistēmas „iekšpusē”.

Šobrīd ir nosakāmas trīs galvenās prokuratūras darbības prioritātes:

- pilnveidot un efektīvi realizēt kvalitatīvu pirmstiesas kriminālprocesu;
- nodrošināt Eiropas prokuratūras funkciju īstenošanu Latvijā atbilstoši Padomes regulā (ES) 2017/1939⁶ noteiktajām prasībām un kompetencei;
- pabeigt uzsāktu prokuratūras informācijas sistēmas darbības pilnveidošanu elektroniskajā vidē un ieviest tās funkcionālu izmantošanu turpmākā darbā (e-lietas darbības uzsākšana).

Minētās galvenās prioritātes būtu nosakāmas par prokuratūras darbības attīstības stratēģijas pamatu un vienlaikus arī mērķi, kas sasniedzams: pilnveidojot un optimizējot atsevišķus darba uzdevumus; ieviešot mūsdienu videi un apstākļiem piemērotas procedūras; apgūstot jaunu digitālu rīku lietošanu ērtākai un efektīvākai prokuratūras funkciju izpildei.

Esošais Kriminālprocesa likumā paredzētais pirmstiesas izmeklēšanas uzraudzības modelis nav efektīvs un nenodrošina pietiekami labu izmeklēšanas kvalitāti. Uz to norāda arī Valsts kontrole⁷ secinājumos par pirmstiesas izmeklēšanu. Problēmas pirmstiesas izmeklēšanas jomā pastāv jau ilgstoši. Valsts kontroles vērtējumā pētījums nebūtu vienkārši nododams kādam ārpalpojuma veicējam, jo gatavus risinājumus valsts tik nozīmīgas jomas sakārtošanai nevarēs nopirkt.

Autora piedāvātais risinājums – lai veiktu fundamentālus uzlabojumus, vispirms ir jāveic prokuratūras strukturālās uzbūves detalizēts novērtējums, audītējot katras atsevišķas struktūrvienības efektivitātes rādītājus, ar mērķi turpmākā darbībā nodrošināt efektīvu un ekonomisku prokuratūras funkciju īstenošanu un racionālu cilvēkresursu izmantošanu, kas balstīta uz likuma virsvadības principu.

Lai arī prokuratūras darbam piešķirto valsts budžeta līdzekļu apmērs ir nepietiekams, tas nevar būt attaisnojums turpmākai attīstības un pilnveides darbību neveikšanai.

Autors uzskata, ka ir jāizveido modelis, kas nodrošina efektīvu prokuratūras funkciju īstenošanu un uzdevumu

izpildi pieejamo resursu ietvaros. Vienlaikus ir jāreķinās ar esošu izmeklētāju un prokuroru faktisko skaitu, izglītības līmeni un profesionālajām spējām (*nepietiekams policijas darbinieku atalgojums, likvidēta Latvijas Policijas akadēmija u.c. faktori*). Nav tādas valsts, kura būtu spējusi nodrošināt visu noziegumu atklāšanu, tāpēc esošie resursi jāpārstrukturē tā, lai novērstu un atklātu maksimāli vairāk noziegumu.

Salīdzinājumā ar citām Eiropas Savienības dalībvalstīm Latvijā pirmstiesas kriminālprocess ir smagnējs un birokrātisks, ar pārlietu nevajadzīgām prasībām pēc daudzu dokumentu savākšanas vienkopus lietā. Tam tiek patērēti nesamērīgi līdzekļi un laiks, faktiski vilcinot procesu un nenodrošinot savlaicīgu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu.

Līdz ar to, ņemot vērā būtiskas pārmaiņas sabiedrībā, tehnoloģiju strauju un nepārtrauktu attīstību, attiecības balstot uz demokrātiskiem valsts principiem, ir pamats aktualizēt jautājumu par mūsdienām atbilstošu kriminālprocesuālo regulējumu, kas nodrošinātu savlaicīgu un situācijai atbilstošu valsts reakciju un rezultātu, kas savukārt nodrošinātu sabiedrības drošības aizsardzību un panāktu, ka visas personas ievēro likumu.⁸

Ja prokurors iesaistās izmeklēšanā tikai tad, kad jau pagājis zināms laiks, tiek apdraudēta iespēja konstatēt un fiksēt pierādījumus. Daudzos gadījumos tūlītēji veikti pasākumi un izmeklēšanas darbības nosaka arī turpmāko izmeklēšanas gaitu un izšķir procesa rezultātu. Nav pieņemama situācija, ka, aizturot zagli veikālā, Latvijā ir nepieciešama vairāku mēnešu pirmstiesas izmeklēšana, bet Igaunijā 48 stundas⁹, kas noslēdzas ar tiesas nolēmumu.

Spēkā esošais regulējums nosaka – tikai prokurors pieņem lēmumu par pierādījumu pietiekamību, kas balstās uz visu saprātīgu šaubu neesību atbilstoši Kriminālprocesa likuma 412.panta pirmajā daļā noteiktajam. Un tikai prokurors saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 412.panta otro daļu un 413.panta pirmās daļas 6.punktu nosaka tiesai nododamās krimināllietas apjomu, kas attiecināms uz konkrēto noziedzīgo nodarījumu un tiks izmantots tiesā, un nosaka tiesā pārbaudāmo pierādījumu apjomu, kuri pamato personai izvirzīto apsūdzību.

No iepriekš norādīto faktisko un tiesisko apstākļu kopuma autors secina, ka normatīvais regulējums ļauj pilnveidot pirmstiesas kriminālprocesa darba organizāciju, bet faktiski tas ne vienmēr tiek īstenots. Tātad pirmstiesas kriminālprocesa un tiesas procesa ilgums ir cieši saistīts ar prokurora profesionalitāti – prasmi efektīvi piemērot normatīvo aktu regulējumu, pielāgojoties apstākļiem un iespējām. Autors uzskata, ka ir jāmaina prokurora loma kriminālprocesa uzraudzībā un virzībā.

Prokurors saskaņā ar kriminālprocesuālo regulējumu ir atbildīgs par kriminālprocesa virzību. Tāpēc tieši prokuratūrai jānāk ar iniciatīvu un priekšlikumiem

⁵ Leja M. Krimināltiesību aktuālie jautājumi un to risinājumi Latvijā, Austrijā, Šveicē, Vācijā. I daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2019, 17.lpp.

⁶ Padomes Regula (ES) 2017/1939 (2017.gada 12.oktobris), ar ko īsteno ciešāku sadarbību Eiropas Prokuratūras (EPPO) izveidei. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/1939/oj/?locale=LV>

⁷ Elita Krūmiņa: pirmstiesas izmeklēšanas jomas sakārtošanā risinājumi jāmeklē aktīvāk. Pieejams: <http://www.lrvk.gov.lv/arpus-revizijas/elita-krumina-pirmstiesas-izmeklesanas-jomas-sakartosana-risinajumi-jamekle-aktivak/>

⁸ Stukāns J. Varbūt pierādījumu pārbaudes kārtība jāmaina „pretējā virzienā”. Apsūdzībām jābūt pamatotām ar pierādījumiem. Jurista Vārds, 08.01.2019., Nr. 1 (1059), 6.-12. lpp.

⁹ Code of Criminal Procedure, Section 2561, Basis for application of expedited procedure. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/507012020008/consolide>

normatīvo aktu pilnveidošanā, samazinot birokrātiskas darbības un dokumentu apjomu. Ja persona tiek aizturēta noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietā, un šādu gadījumu nav maz, tad kriminālprocesu var pabeigt 48 stundās (aizturēšanas termiņš), piemēram, par zādzību, par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola ietekmē, par izvairīšanos no soda izciešanas u.c. gadījumos.

Prokuroram jāuzņemas daudz aktīvāka loma noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanā. Prokuroram no pirmās kriminālprocesa uzsākšanas dienas ir jābūt noteicošajam turpmāka kriminālprocesa virzības vadītājam. Prokuroram jānosaka veicamie izmeklēšanas pasākumi, izmeklēšanas darbības, u.tml., kas kopumā nozīmē, ka prokuroram ir jāuzņemas izmeklēšanas vadīšana. Bez cieņpilnas savstarpējas sadarbības situācija neizmainīsies.

Ir jāizveido izmeklēšanas modelis, kuru, tēlaini izsakoties, var raksturot kā cilvēka ķermeni, kurā galva ir prokurors, rokas – izmeklētājs un kājas – operatīvie darbinieki.

Sākotnēji tas prasīs daudz darba no prokurora, bet ar katru nākamo noziedzīgo nodarījumu, kad būs jau nostabilizējusies izmeklēšanas taktika un metodes, aprakstītais modelis nostrādās efektīvi, ekonomiski un ar daudz mazākiem resursiem, ietaupot pirmstiesas kriminālprocesam nepieciešamo laiku.

Latvijā atbilstoši statistikai lielu izdarīto noziedzīgo nodarījumu īpatsvaru veido vienveidīgi noziedzīgi nodarījumi. Tas ļauj secināt, ka diezgan īsā laikā ir iespējams izveidot izmeklēšanas metodikas un līdz ar to turpmāk katreiz tas neprasīs daudz resursu un laika, un varēs resursus novirzīt smagāku, sarežģītāku noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanai. Autors ir pārliecināts, ka, nodrošinot šāda modeļa darbību, uzlabosies izmeklēšanas kvalitāte un saīsināsies pirmstiesas izmeklēšanas termiņi.

Latvijā prokuroram ir īpašs tiesisks statuss. Prokurori īsteno ne tikai prokuratūras funkcijas, bet arī tiesu varas funkcijas, tas ir, daudzos gadījumos kriminālprocesa galīgais nolēmums ir prokurora lēmums – priekšraksts par sodu. Prokurors konstatē personas vainu un nosaka sodu.

Efektīva soda neizbēgamība un savlaicīgums ir viens no tiesiskās kārtības principiem. Bargi sodi nenovērš noziedzību, tāpēc sodam jābūt individuālam un iedarbīgam uz personas turpmāku uzvedību. Tāpat atsevišķos gadījumos acīmredzama prokuratūras bezdarbība vai formāla likuma normas piemērošana neveicina tiesiskuma apzināšanos sabiedrībā.

Dažādos sociālās dzīves procesos ir novērojams sašutums un neizpratne par to, kā tiek realizēta tiesu vara valstī, tostarp prokuratūras funkcijas. Liela daļa sabiedrības ir vilusies, jo nesaredz pamatu uzticēties valsts varas pārstāvjiem, lai gan to rīcība formāli atbilst „likuma burtam”, bet ir pretrunā ar „likuma garu”, kas instinktīvi disonē ar dabisko taisnīguma izjūtu.

„Ja tiesību piemērošana būtu vienīgi juridiska siloģisma formāli loģiska operācija, juristi nebūtu vajadzīgi. Visu izdarītu dators: ievadot faktiskos apstākļus, dators matemātiski atrastu faktiskajām pazīmēm atbilstošāko tiesību normas tiesisko sastāvu un to piemērotu, galarezultātā paziņojot piemērotās tiesību normas tiesiskās sekas. Tomēr tā nenotiek un

nevar notikt, jo vairākos gadījumos tiesiskās sekas vēl prasa konkretizāciju.”¹⁰

Tāpēc vēl jo svarīgāk ir apzināties, ka nosacījums efektīvas un kvalitatīvas izmeklēšanas nodrošināšanai un savlaicīgai personas saukšanai pie kriminālatbildības ir augsti kvalificēts, profesionāls un godīgs prokurors.

„Juristiem sabiedrībā ir īpaša misija. Tā nav tikai profesionāla, bet arī ētiska kategorija. Savā ģenēzē tā bijusi cieši saistīta ar teologa profesiju – savā laikā tiesu sprieda virspriesteri. Jurists, mācītājs, ārsts ir kaut kādā ziņā vienoti jēdzieni, vismaz ētikas ziņā tiem tādiem būtu jābūt.”¹¹

Autors uzskata, ka liela nozīme ir arī tam, kā, sagatavojot juristus, tiek veidota jurista tiesiskā apziņa. Īpašās misijas – kalpot sabiedrībai, iestāties par taisnīgumu, vienlaikus dabiski un instinktīvi sajaut apkārt notiekošajos procesos tiesiskuma klātbūtni vai tā neesību ir katra jurista apziņas kodols. Spēt atpazīt un noteikt šo kodolu sevī, tāpat kā savos kolēģos.

Līdz ar to svarīgs apstāklis prokuroru kvalifikācijas uzlabošanā ir sadarbība ar augstskolām, izvirzot mērķi panākt, lai augstskolās studējošie juristi jau savlaicīgi apzinātos savu profesijas izvēli, ja tā ir kļūt par prokuroru. Augstskolai ir jāspēj sniegt padziļinātas nepieciešamās zināšanas un iemaņas, un nevien teorētiskajos aspektos, bet arī savas apziņas izziņāšanā, jo šobrīd lielākā daļa prokuroru kandidātu nespēj sekmīgi nokārtot pārbaudījumus.

Savukārt lai uzlabotu kvalifikāciju jau esošajiem prokuroriem, prokuratūrā ir jāizveido iekšējā apmācības sistēma, kurā visi mācās no visiem. Latvija nav liela valsts iedzīvotāju skaita un teritorijas ziņā, arī prokuroru kopskaita ziņā, tāpēc elektroniskajā vidē var izveidot prokuroru grupas, kas īpaši pievērsīs uzmanību noteikto noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanas īpatnībām, sniedzot metodisku atbalstu kolēģiem.

Prokuroru profesionālās izaugsmes veicināšanai jānodrošina atbilstoši apstākļi un sistēma. Darbs jāorganizē tā, lai nodrošinātu katram prokuroram iespēju nepārtraukti pilnveidot savas zināšanas un iemaņas. Daļu no darba laika pieredzējušiem prokuroriem jāvelta savu kolēģu izglītošanai. Jānodrošina iespēja visiem prokuroriem piedalīties Eiropas Juridiskās tālākizglītības tīkla (*EJTN*), Eiropas Tiesību akadēmijas (*ERA*) rīkotajos mācību pasākumos – semināros, mācībās, konferencēs,ursos, pieredzes apmaiņas programmās un vasaras skolās.

Latvijas sasniegumus starptautiskās krimināltiesiskās sadarbības nodrošināšanā, it īpaši, ņemot vērā tiesiskās palīdzības sniegšanas ātrumu Latvijai pieejamo resursu kontekstā, augsti novērtēja 2019.gadā Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*OECD*) eksperti, tāpat kā Eiropas Padomes NILLTF novērtēšanas pasākumu novērtēšanas ekspertu komiteja *Moneyval* 2018.gadā (pārskats par noziedzības stāvokli valstī un prokuratūras darbu 2019.gadā).

Tāpēc arī turpmāk ir būtiski nodrošināt savlaicīgu

¹⁰ Neimanis J. Juridisku kāzusu risināšanas tehnika. Rīga: zv.adv. J.Neimanis, 2004, 42.lpp.

¹¹ Juristi un tiesiskā apziņa mūsu sabiedrībā. Publicēts oficiālajā laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”, 14.01.2000., Nr. 11/12 <https://www.vestnesis.lv/ta/id/276>

un kvalitatīvu starptautisko sadarbību. Prokuratūrai visos gadījumos, kad tas ir nepieciešams, jāizmanto visas iespējas, ko dod dalībvalstu sadarbība Eiropjūtā (*Eurojust*), Eiropas Birojā krāpšanas apkarošanai (*OLAF*), Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā (*OECD*).

Šodienas situācijā, kad ārvalstu eksperti (*Moneyval* ziņojums) Latvijai pārmet nepietiekošo finanšu noziedzīgo nodarījumu apkarošanu (nav apsūdzību un līdz ar to arī notiesājošo spriedumu, kaut gan normatīvais regulējums ir atbilstošs un ļauj efektīvi pret tiem vērsties), kā prioritāru autors atzīst efektīvu, ekonomisku izmeklēšanu, kuras rezultāts ir savlaicīgs un efektīvs sods.

No 2018.gada 1.septembra ir spēkā regulējums, kas paredz paātrināto procesu gadījumos, kad ir noskaidrota persona, kas izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, tas ļauj īsos termiņos pabeigt procesu. Sadarbībā ar izmeklēšanas iestādēm un tiesu jāpanāk esošā regulējuma efektīva piemērošana, atbrīvojot resursus sevišķi smagu noziegumu izmeklēšanai. Pēc paziņojuma par Finanšu darījumu darba grupas (*FATF*) lēmumu neiekļaut Latviju tā dēvētajā „pelēkajā sarakstā” ārlietu ministrs pamatoti norādīja, ka šobrīd sabiedrība un Latvijas sabiedrotie gaida konkrētu rīcību, izmeklētas lietas un spriedumus, tas ir, Latvijai ar konkrētiem darbiem jāpierāda, kā tiek piemērots normatīvais regulējums, apkarojot finanšu noziedzīgus nodarījumus.

Ja Latvija vēlas piesaistīt investīcijas un saņemt finanšu līdzekļus, ir jāparāda, ka katrā gadījumā, kad kāds vēlēšies šos līdzekļus prettiesiski izmantot, sekos izmeklēšana un efektīva reakcija. Ja par to būs pārliecība, tad tas iedarbosies kā preventīvs apstāklis, novēršot gribu rīkoties prettiesiski. Jāspēj operatīvi atklāt un efektīvi izmeklēt, saukt personas pie atbildības, kas ir viens no prokuratūras galvenajiem uzdevumiem.

Autors vērs uzmanību apstāklim, ka joprojām aktuāls

ir jautājums par Latvijas Noziedzīgi iegūto līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas (NILLTF) novēršanas sistēmas efektivitāti. Starptautiskās organizācijas (Eiropas Padomes NILLTF novēršanas pasākumu novērtēšanas ekspertu komiteja *Moneyval*, Finanšu darījumu darba grupa (*FATF*), Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (*OECD*)) turpina pastiprināti uzraudzīt Latvijas progresu. Tāpēc Latvijas prokuratūrai, ņemoties vērā vadību, ar konkrētiem kriminālprocesiem ir jāpierāda savas profesijas nozīmi likumības un taisnīguma nodrošināšanā, vienlaikus apliecinot sabiedrībai savas spējas atklāt, pierādīt un saukt pie kriminālatbildības personas, kuras neievēro likumu.

Likumdevējam, izpildvarai un sabiedrībai ir jāapzinās, ka stipra tiesu vara, kuras sastāvā ir prokuratūra, nozīmē stipru Latvijas valsti. Nav pieņemama situācija, ka prokuratūra ilgstoši netiek nodrošināta ar nepieciešamajiem finanšu līdzekļiem (atbilstošām telpām, prokuroru darba vietām).

Tas, protams, ir politiskās gribas jautājums, tomēr attieksmes maiņu ietekmē visi aspekti kopumā. Arī pašas prokuratūras aktīvas darbības pilnveidē un attīstībā, pierādot augstu profesionalitāti, kas balstīta uz morāli ētiskām vērtībām, noteikti var pozitīvi ietekmēt sabiedrības attieksmi.

Tiesiskā valstī prokuratūra nodrošina sabiedrības interešu aizstāvēšanu, personu tiesību aizsardzību, tiesiskumu un taisnīgumu valstī. Ar atbildību pret valsti un sabiedrību ikviena prokurora paveikts darbs ne vien uzvar tiesisko nihilismu, bet arī atjauno zaudēto sabiedrības uzticību un ceļ prokuratūras reputāciju. Savukārt sabiedrība, vienoti paužot atbalstu prokuratūrai, var ietekmēt politisko gribu un lēmumus, jo Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.

Viens likums – viena taisnība visiem!

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS PIENĒM ĢENERĀLPROKURORA ZVĒRESTU

Augstākās tiesas priekšsēdētāja Aigara Strupiša uzruna ģenerālprokurora zvēresta pieņemšanā 2020.gada 10.jūlijā

Mēs esam pulcējušies Augstākajā tiesā uz retu un pat unikālu pasākumu – par ģenerālprokuroru apstiprināta tiesneša zvēresta nodošanu Augstākās tiesas priekšsēdētājam. Līdz šim vienīgais ģenerālprokurora zvērests ir dots 1994.gadā, proti, 26 gadus atpakaļ, kad ģenerālprokurora Jāņa Skrastiņa zvērestu pieņēma toreizējais Augstākās tiesas priekšsēdētājs Andris Gulāns. Tomēr atšķirībā no Jāņa Skrastiņa, kurš nāca no prokuratūras un jau bija iecelts par ģenerālprokuroru līdz ar Latvijas Republikas prokuratūras izveidošanu 1990. gadā, jaunais ģenerālprokurors nenāk no prokuratūras vides. Viņš nāk no tiesnešiem, respektīvi, viņš ir „ģenerālprokurors no malas”.

Šis pasākums, iespējams, ir arī nedaudz simbolisks tai ziņā, ka arī zvērestu pieņemošo Augstākās tiesas priekšsēdētāju mediji ir nodēvējuši par „tiesnesi no malas”. Ņemot vērā savu pieredzi, kā arī redzot man sniegto manu kolēģu – senatoru – atbalstu, esmu

pārliecināts, ka no „vadītājiem no malas” nav jābaidās. Protams, ienākšanai sistēmā no malas ir savi trūkumi, taču tos var viegli pārvarēt atvērts cilvēks, kurš ir gatavs apgūt informāciju, mācīties un strādāt. Ienākšanai no malas ir priekšrocības, kuras, manuprāt, pārspēj trūkumus. Protams, katram vadītājam jebkurā gadījumā ir jāiegūst kolēģu uzticība, jāparāda spēja iedvesmot, organizēt un vadīt, taču esmu drošs, ka jaunajam ģenerālprokuroram ir visas īpašības, lai to paveiktu.

Lai gan tiesai un prokuratūrai ir dažādas funkcijas un kompetence, tās ir vienas sistēmas – tiesu sistēmas – daļas. Tādēļ tiesa nevar sadarbīties ar prokuratūru konkrētās lietās. Tomēr ir jautājumi, kur sadarbība, ideju un informācijas apmaiņa ir iespējama un pat nepieciešama visas tiesu sistēmas kvalitātes celšanai. No Augstākās tiesas puses esmu gatavs nodrošināt šādu sadarbību un apmaiņu likuma ietvaros.

Bet lai tas viss piepildītos un notiktos, jaunajam ģenerālprokuroram ir vispirms jānodod zvērests. Aicinu Saeimas apstiprināto jauno ģenerālprokuroru Juri Stukānu nodot prokurora zvērestu.

DARBA GRUPA SAGATAVOJUSI ZIŅOJUMUS PAR TIESVEDĪBU ILGUMU IETEKMĒJOŠIEM FAKTORIEM

Tiesvedību ilguma izpētes darba grupas pēdējā sēde 17.septembrī. Tieslietu padome darba grupas ziņojumu izskatīja 13.novembra sēdē

NO ANITAS ZIKMANES ZIŅOJUMA PAR TIESLIETU PADOMES 2020.GADA 10.FEBRUĀRĀ LĒMUMA NR.11 IZPILDI

Ar 2020.gada 10.februāra lēmumu Nr.11 Tieslietu padome aicinājusi Augstāko tiesu izveidot darba grupu, kura analizētu ilgo tiesvedību cēloņus civilietās, krimināllietās un administratīvajās lietās, izstrādātu priekšlikumus ilgo tiesvedību cēloņu novēršanai, kā arī izpētītu Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumos izteiktās atziņas tiesvedības ilguma jautājumos.

Uzdevuma izpildei tika izveidota darba grupa, kurā aicinājam deleģēt pārstāvjus Senāta trīs departamentiem, Ģenerālprokuratūrai un Zvērinātu advokātu padomei, kā arī līdzdarboties Latvijas pārstāvi starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās. Darba grupas sastāvs:

- Veronika Krūmiņa – senatore, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja,
- Kristīne Līce – Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās,
- Alēns Mickevičs – zvērināts advokāts,
- Aigars Strupišs – senators, Civillietu departamenta priekšsēdētājs, vēlāk Augstākās tiesas priekšsēdētājs,
- Aivars Uminskis – Krimināllietu departamenta senators.

Darba grupas sekretariāta pienākumus pildīja Augstākās tiesas Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane un zinātniski analītiskais padomnieks Reinis Markvarts.

Darba grupa lēma veikt tiesnešu, advokātu un prokuroru aptauju par ilgas tiesvedības iemesliem, tādējādi nodrošinot iespēju uzklaut maksimāli lielu skaitu iesaistīto institūciju pārstāvju. Aptauja norisinājās no 2020.gada 9.marta līdz 18.martam. Kopā aptaujā piedalījās 256 tiesneši, 321 prokurors un 372 advokāti. Aptaujā tika apkopoti gan viedokļi, gan dota iespēja izteikt ierosinājumus, proti, kādas izmaiņas būtu nepieciešamas tiesvedības ilguma samazināšanai, piemēram, iespējamie normatīvā regulējuma grozījumi, tiesu resursu papildināšana, tiesnešu tālākizglītība un citi risinājumi. Lai dotu iespēju turpmākajos normatīvā regulējuma pilnveidošanas procesos izmantot šīs aptaujas rezultātus, sniegtas atbildes publicētas Augstākās tiesas tīmekļa vietnes Tieslietu padomes sadaļā.

Nemot vērā, ka tiesvedība kopumā nav uzskatāma par pārmērīgi ilgu, kā arī to, ka pēdējos gados tiesvedības termiņi būtiski samazinājušies, darba grupas dalībnieki saskatīja nepieciešamību jautājumu par tiesvedības efektivitāti skatīt plašāk, proti, runāt par apstākļiem,

kas šobrīd uzskatāmi par tiesvedības raitu norisi traucējošiem, vai par vispārīgiem jautājumiem, kas sekmētu tiesvedības savlaicīgu un efektīvu norisi.

Atsevišķu lietu analīzes kopsavilkums ietverts ziņojumā par konkrēto procesu. Atbilstoši dotajam uzdevumam, konkrētas izskatītās lietas netiek atklātas.

Lai nodrošinātu ekspertu piesaisti attiecīgi administratīvo lietu, civillietu un krimināllietu ilgo tiesvedības termiņu apspriešanai, ekspertu diskusijas tika rīkotas atbilstoši šim sadalījumam. Ekspertu diskusijās tika aicināti līdzdarboties tiesneši, advokātūras, ģenerālprokuratūras, kā arī Tieslietu ministrijas pārstāvji. Detalizēts ieskaits diskusijā aplūkoto jautājumos ietverts ziņojumā par katru no tiesvedības procesiem.

Tādi steidzami risināmi jautājumi kā ieteikumi tiesnešu mācību programmu pilnveidošanai tika nodoti Latvijas Tiesnešu mācību centram, un, pēc mūsu rīcībā esošajām ziņām, jau iespēju robežās ņemti vērā nākamā gada mācību plānā. Tiesas sēžu atlikšanas iemesls – darbnespējas lapas – tika izdalīts atsevišķi, tomēr papildu konsultācijās ar Tieslietu ministriju tika precizēts, ka nepieciešamie grozījumi, lai varētu lemt par personas iespēju apmeklēt tiesas sēdi, Ministru kabineta 2001.gada 3.aprīļa noteikumos Nr.152 „Darbnespējas lapu izsniegšanas un anulēšanas kārtība” izdarīti jau 2013.gadā, par ko vairākkārt (pēdējo reizi 2018.gada 21.februārī) nosūtīta informatīva vēstule tiesu priekšsēdētājiem. Attiecīgi secināts, ka papildu diskusija šajā jautājumā šobrīd nav lietderīga.

Darba grupa ir sagatavojusi trīs atsevišķus ziņojumus, kuros iekļauti ierosinājumi Tieslietu padomei gan tieši tās kompetencē esošajās jomās, gan arī par jautājumiem, kuru risināšanai nepieciešams aicināt iesaistīties citus, piemēram, atsviņškus valdības locekļus. Lai Tieslietu padomei sniegtu papildu neitrālu

eksperta vērtējumu, bijusi tieslietu ministre (1998–1999 un 2000–2022 – laikā, kad tika strādāts pie visu trīs procesuālo regulējumu būtiskas pilnveidošanas), Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesnese (2004–2020) Ingrida Labucka sagatavojusi komentārus par ziņojumiem, kā arī pievienojusi savu skatījumu par tiesvedības efektivitātes problēmām un risinājumiem.

Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās birojs ir sagatavojis detalizētu pārskatu par Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietām, kurās skarts ilgas tiesvedības jautājums, kā arī vispārīgas Eiropas Cilvēktiesību tiesas atziņas ilgas tiesvedības problemātikas jomā. Jāvērš uzmanība, ka attiecībā uz procesa ilgumu Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrā 2020.gadā ir noticis būtisks pavērsiens, proti, atzīstot Latvijas tiesu prakses attīstību, Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā „Guravska v. Latvia”, iesnieguma Nr.41553/18, secina, ka Latvijā pastāv efektīvs kompensējošs tiesību aizsardzības mehānisms, lai atlīdzinātu personai ilgas tiesvedības civilīetās rezultātā nodarīto kaitējumu, proti, pieteikums vispārējās jurisdikcijas tiesā, pamatojoties uz Satversmes 92.pantu. Jau iepriekš Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzinusi, ka Kriminālprocesa likumā un Krimināllikumā paredzētā iespēja samazināt sodu ir efektīvs kompensējošs mehānisms valsts vainas dēļ ieilgušiem kriminālprocesiem.

Jāņem vērā, ka arī Tieslietu ministrija turpina strādāt ar kriminālprocesa efektivitātes jautājumiem. Informatīvais ziņojums „Par kriminālprocesa likuma normu (kas stājas spēkā 2018.gada 1.septembrī), kas paredz vienkāršot kriminālprocesu, efektivitāti” tika pieņemts Ministru kabineta 2020.gada 2.septembra sēdē. Šajā ziņojumā norādīts uz virkni pasākumu procesā iesaistītajām institūcijām, tāpēc arī Tieslietu padomei, lemjot par turpmākajiem uzdevumiem, jāieskatās šajā ziņojumā dotajos uzdevumos.

ILGU TIESVEDĪBU ADMINISTRATĪVAJĀS LIETĀS CĒĻI UN RISINĀJUMI

Saskaņā ar Tieslietu padomes 10.februāra lēmumu izveidotā Augstākās tiesas darba grupa veikusi izpēti, lai noskaidrotu faktorus, kas ietekmē tiesvedības ilgumu Latvijas tiesās. Darba grupa ir identificējusi biežāk sastopamos cēloņus, kas ietekmē administratīvo lietu iztiesāšanas ātrumu, un, ņemot vērā aptaujas dalībnieku norādītos ieteikumus, darba grupas veikto izpēti un diskusijā apspriesto, darba grupa ierosina Tieslietu padomes apspriešanai vairākus organizatoriskus, koordinējošus un procesuāli tiesiskus risinājumus.

Administratīvā procesa lietu izskatīšana bez nepamatotas novilcināšanas galvenokārt ir nevis nepilnīga normatīvā regulējuma, bet gan administratīvā procesa organizācijas jautājums, ko nosaka izpratne par administratīvo procesu iestādē, tiesvedības norisi un katras procesā iesaistītās personas uzdevumiem. Proti, ilgo tiesvedību cēloņi lielākoties ir saistīti ar procesā iesaistīto personu kvalifikāciju un savstarpējo sadarbību, mazāk ar normatīvā regulējuma nepilnībām.

Lielākā daļa lietu tiek izskatītas optimālā termiņā. Lietu uzkrājums šobrīd ir izveidojies Senātā.

Analizējot tiesvedību ilgumu ietekmējošos faktorus, secināms, ka daļa administratīvo lietu ir objektīvi sarežģītas, jo tiesai jāizvērtē liels pierādījumu apjoms. Atsevišķu lietu izskatīšanas ilgumu būtiski ietekmē lietas vairākkārtīga atgriešanās apelācijas instancē. Tāpat konstatēts, ka lietas izskatīšana būtiski ieilgst, ja tās izskatīšana ir jāaptur, lai sagaidītu ar lietu saistītu jautājumu izlemšanu citās kompetentās iestādēs.

Darba grupa Tieslietu padomei ierosina:

- 1) organizēt ieteikumu un vadlīniju sagatavošanu lietas dalībniekiem procesuālo dokumentu noformēšanā;
- 2) organizēt informatīvu materiālu par administratīvo procesu tiesā sagatavošanu, izskaidrojot lietas dalībnieku tiesības un pienākumus;
- 3) aicināt atbildīgās ministrijas pievērst uzmanību medicīnas ekspertu kvalifikācijas pilnveidošanai un atzinumu kvalitātei ar ārstniecības personu atbildību (Veselības ministrija) un invaliditātes noteikšanu (Labklājības ministrija) saistītos jautājumos;
- 4) aicināt atbildīgās institūcijas pievērst uzmanību valsts un pašvaldības ierēdņu mācībām par

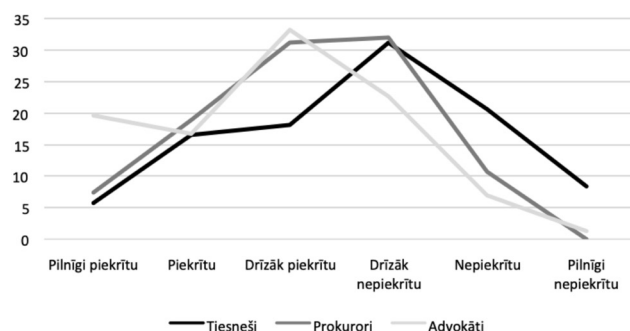
kvalitatīvu administratīvo procesu iestādē, ietverot arī mācības par kvalitatīvu pārstāvību tiesā;

5) aicināt Tiesu administrāciju rast elastīgus risinājuma modeļus tiesnešu norīkošanai un vakanču aizpildīšanai citā tiesā uz laiku, kā arī tiesas darbinieku pieņemšanai darbā uz noteiktu laiku;

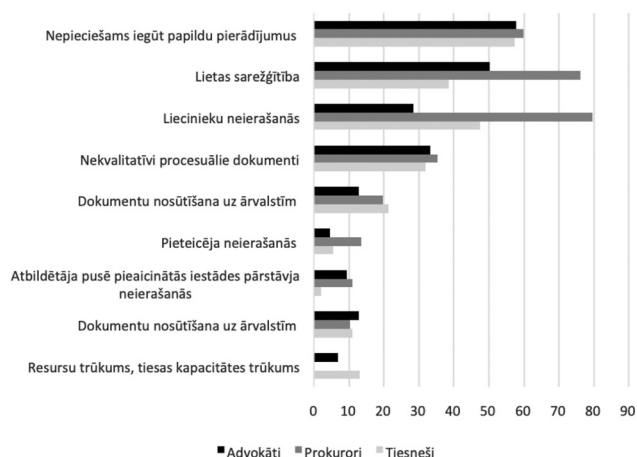
6) aicināt Tieslietu ministriju, iesaistot darba grupu grozījumu izstrādei Administratīvā procesa likumā, analizēt un apsvērt iespējas paplašināt procesuālo lēmumu veidus un procesuālās darbības, kuras varētu nodot tiesas darbinieku kompetencē;

7) aicināt izraudzīties un ieviest atbilstošus un efektīvus, visiem pieejamus tehnoloģiskos risinājumus attālinātai procesuālo darbību veikšanai administratīvajās lietās.

Aptaujā¹ par administratīvo iztiesāšanas ilgumu atbildes sniedza 122 tiesneši, 122 prokurori un 235 advokāti. Uz jautājumu „Vai piekrītat apgalvojumam, ka pastāv tiesvedības ilguma (no lietas saņemšanas tiesā līdz gala nolēmumam) problēma administratīvo lietu izskatīšanā?” saņemtas šādas atbildes (% no respondentu skaita):

Uz jautājumu „Kādi ir nozīmīgākie tiesvedības ātrumu negatīvi ietekmējošie faktori?” saņemtas šādas izplatītākās atbildes (pēc respondentu skaita):

Apkopojot aptaujā norādītās nozīmīgākās problēmas, identificēti šādi izplatītākie ilgas tiesvedības cēloņi administratīvajās lietās:

¹ Anketēšana notika no 2020.gada 9.marta līdz 18.martam. Aptaujā, ko elektroniski veica Augstākās tiesas izveidotā darba grupa, kopā piedalījās gandrīz 1000 tiesnešu, advokātu un prokuroru.

1. procesa dalībnieku neierašanās uz tiesas sēdi neattaisnojošu iemeslu dēļ:

- liecinieku neierašanās;
- pieteicēja neierašanās;
- atbildētāja pusē pieaicinātās iestādes pārstāvja neierašanās;

2. nepieciešamība iegūt papildu pierādījumus;

3. lietas juridiskā sarežģītība, apjoms, procesuālo darbību ilgums;

4. nekvalitatīvi procesuālie dokumenti;

5. tiesas darbības kapacitātes nepietiekamība.

Aptaujas dalībnieki tika aicināti arī sniegt viedokli par nepieciešamām izmaiņām tiesvedības ilguma samazināšanai. Apkopoto priekšlikumu apspriešanai šī gada 30.jūlijā Augstākajā tiesā tika rīkota diskusija, kurā piedalījās Tieslietu ministrijas, Ģenerālprokuratūras un Latvijas Zvērinātu advokātu padomes pārstāvji, administratīvo tiesu tiesneši, senatori un Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās biroja pārstāvis. Diskusijā apspriesti risinājumi, no kuriem katrs apskata vienu vai vairākus iepriekš minētos ilgas tiesvedības cēloņus.

1. Procesa dalībnieku izglītošana un procesuālo dokumentu kvalitātes uzlabošana

Administratīvajām lietām raksturīgi tas, ka administratīvais process sākas iestādē, tostarp pieņemot iestādes administratīvo aktu, kas tiek pārbaudīts administratīvajā tiesā. Līdz ar to lielā mērā tiesvedības ātrums un kvalitāte primāri ir atkarīga no kvalitatīva administratīvā procesa iestādē.

Lai uzlabotu administratīvo procesu iestādē, kā arī veicinātu efektīvu iestāžu pārstāvību tiesvedības procesā, diskusijas dalībnieku ieskatā jāaicina Valsts administrācijas skola paplašināt mācību programmu par kvalitatīvu administratīvo procesu iestādē, īpaši pievēršot uzmanību ierēdņu prasmēm sagatavot kvalitatīvu administratīvo aktu. Mācībām jāaptver arī kvalitatīva pārstāvība tiesā, proti, tās organizējamās gan par dokumentu sagatavošanu, gan par dalību lietas izskatīšanā mutvārdu procesā tiesas sēdē.

Papildu pienesums būtu arī vadlīniju un skaidrojumu izstrāde procesa dalībniekiem gan par procesuālo dokumentu noformēšanu, gan tiesvedības procesu. Tas veicinātu lietas dalībnieku savstarpējo sapratni un cieņpilnu attieksmi pret tiesu.

Diskusijā tika aktualizēts jautājums par ekspertu un jo īpaši medicīnas ekspertu atzinumu nepienācīgu kvalitāti. Tika norādīts, ka problēmas lietās, kurās tiek risināti ar medicīnu saistīti jautājumi (kvalitatīva ārstniecības procesa izvērtēšana, invaliditātes piešķiršanas jautājumi), rada ekspertu atzinumi, kas nav pienācīgi pamatoti vai nesniedz priekšstatu par to, kā eksperts nonācis līdz konkrētam secinājumam. Līdz ar to administratīvā tiesa nespēj īstenot atbilstošu kontroli pār iestādes izdota administratīvā akta tiesiskumu. Diskusijas dalībnieku ieskatā nepieciešama plašāka tiesnešu un ekspertu diskusija par atzinumu pamatojumu, kā arī Veselības ministrijas iesaiste atbilstošu mācību nodrošināšanā ekspertiem.

2. Tiesas procesu vadīšanas pilnveidošana

Gan aptaujā, gan diskusijā izkristalizējās viedoklis, ka tiesnešu prasmju pilnveidošana visā tiesneša karjeras laikā ir pamata elements tiesvedības procesu efektivizēšanā.

Līdz ar to tiesnešiem ir nepieciešamas gan mācības, gan regulāra savstarpēja komunikācija par procesa vadīšanas, lēmumu pieņemšanas un tiesvedības gaitas plānošanas aktuālo problemātiku. Tiesnešu mācību programmā būtu jāiekļauj praktiskas procesa vadīšanas mācības, turklāt šādām mācībām jābūt nodrošinātām visas profesionālās karjeras laikā, tai skaitā aptverot supervīzijas iespējas.

Savukārt lektoriem, kas īsteno mācības par procesa vadīšanu, bet paši nav tiesneši, ir jāsniedz tiesnešiem nevis vispārēja informācija par darba organizēšanu, bet ir patiesi jāiedziļinās tiesneša darba specifiskā un mācību saturs tai ir īpaši jāpielāgo.

Tiesnešu prasmju pilnveidošanā būtisks ir arī tiesu savstarpējais dialogs, ko var īstenot, rīkojot diskusijas un mācības, kā arī ikdienas darbā savstarpēji daloties pieredzē un labajā praksē. Diskusijas dalībnieki bija vienprātīgi, ka ir nepieciešama tālāka administratīvo tiesnešu diskusija par tiesas nolēmumu kvalitātes uzlabošanu, tostarp konspektīvāku nolēmumu aprakstošo daļu veidošanu.

Aptaujas atbildēs norādīts, un diskusijas dalībnieki tam piekrita, ka tiesnešiem jābūt drosmīgākiem, piemērojot procesuālās sankcijas. Tiesai būtu jāpiemēro lietas dalībniekiem procesuālās sankcijas visos gadījumos, kad tiek atzīts, ka lietas dalībnieks ar savu rīcību vai neierašanos tiesā novicina lietas izskatīšanu.

Papildinājumu, lūgumu un pierādījumu savlaicīgu neiesniegšanu, ņemot vērā objektīvās izmeklēšanas principu administratīvajās tiesās, diskusijas dalībnieki nesaskatīja kā būtisku problēmu. Tomēr bija vienprātīgi, ka papildinājumu un pierādījumu iesniegšanas termiņu tagadējā tiesneša noteiktā termiņa vietā būtu lietderīgi noteikt tiesību normā. Šāds termiņš, iespējams, varētu būt 14 dienas.

3. Tehnoloģiju un videokonferenču izmantošanas veicināšana

Tehnoloģiju izmantošana tiesvedībā, piemēram, kvalitatīvas e-lietas veidā vai iespējā izmantot videokonferenču režīmu, būtu atbalstāma.

Piemēram, videokonferenču režīms varētu mazināt ekspertiem nepieciešamo laiku dalībai tiesas sēdē. Tomēr videokonferenču izmantošanai ir jāpaliek tiesas prerogatīvai. Tieši tiesnesim ir pienākums

izvērtēt, vai konkrētajā gadījumā videokonference ir vispiemērotākais veids, kā nodrošināt lietas dalībnieku savstarpējo saziņu tiesas sēdē.

E-lietas kvalitatīva ieviešana būs iespējama, ja tiks uzklauti tiesneši par lietderīgiem un nepieciešamiem rīkiem un procesa uzraudzības iespējām. E-lieta būtu platforma, ko ieviešot, varētu pārskatīt procesā izlemjamo jautājumu loku, kuru izlemšanā noteikti jāpiedalās pašam tiesnesim un kurus var uzdot izlemt (konstatēt) tiesas darbiniekam.

4. Tiesas darbības kapacitātes palielināšana

Aptaujā konstatēts, ka viens no efektīvākajiem līdzekļiem tiesas darbības kapacitātes palielināšanai ir esošo tiesnešu nodrošināšana ar augsti kvalificētu atbalsta personālu. Šajā ziņā, pirmkārt, ir nepieciešams palielināt atalgojumu atbalsta personālam, otrkārt, ir nepieciešams palielināt tiesu darbinieku skaitu.

Ja kādā tiesā ir izveidojies īslaicīgs lietu „sastrēgums”, būtu jābūt plašākām iespējām veikt īslaicīgus (uz noteiktu laiku) organizatoriskus pasākumus. Piemēram, uz noteiktu laiku piesaistīt augstas kvalifikācijas darbiniekus, kas tiesnešiem palīdzētu atrisināt izveidojušos lietu „sastrēgumus”. Tāpat būtu risināms arī tiesnešu jautājums, proti, ir nepieciešamas elastīgas iespējas īslaicīgi pārcelt tiesnesi no zemākas uz augstākas instances tiesu, Senāta gadījumā – senatoru īslaicīgu pārdalīšanu starp departamentiem, lai ātri atrisinātu radušos lietu uzkrājumu, ja tas ir izveidojies tikai vienā no departamentiem, kā arī nepieciešama tiesnešu „rezervistu”, kas var īslaicīgi aizvietot ilgstošā prombūtnē esošu pirmās instances tiesnesi, sarakstu veidošana.

Diskusijā tika atzīts, ka tā vietā, lai atkal pārskatītu, kurā tiesu instancē ir jāizskata ar pārsūdzību saistīti jautājumi, konceptuāli ir jāapsver iespēja administratīvos tiesnešus atbrīvot no pieteikumu un sūdzību pieļaujamības formālo kritēriju pārbaudes (vai ir samaksāta valsts nodeva, drošības nauda, vai ir iesniegta pilnvara u.tml.). Šos jautājumus nepieciešams uzdot pārbaudīt tiesu darbiniekiem. Tiesnesim savā darbā ir jārisina lietai nozīmīgie fakti un tiesību jautājumi, nevis maznozīmīgi procesuāli jautājumi. Novirzot no tiesnešiem formālos procesa jautājumus, tiesnesis var efektīvāk vadīt tiesas procesu.

ILGU TIESVEDĪBU CIVILLIETĀS CĒLOŅI UN RISINĀJUMI

Saskaņā ar Tieslietu padomes 10.februāra lēmumu izveidotā Augstākās tiesas darba grupa veikusi izpēti, lai noskaidrotu faktorus, kas ietekmē tiesvedības ilgumu Latvijas tiesās. Darba grupa ir identificējusi biežāk sastopamos cēloņus, kas ietekmē civillietu iztiesāšanas ātrumu. ņemot vērā aptaujas dalībnieku norādītos ieteikumus, darba grupas veikto izpēti un diskusijā apspriesto, darba grupa ierosina Tieslietu padomes apspriešanai vairākus organizatoriskus, koordinējošus, tehniskus un procesuāli tiesiskus risinājumus.

Civillietu izskatīšana bez nepamatotas novilcināšanas galvenokārt ir nevis nepilnīga normatīvā regulējuma, bet gan procesa organizācijas jautājums, ko nosaka izpratne par pušu sacīksti un dispozitivitāti, tiesneša

lomu procesa vadībā un katras procesā iesaistītās personas uzdevumiem. Proti, ilgo tiesvedību cēloņi lielākoties ir saistīti ar procesā iesaistīto personu kvalifikāciju un savstarpējo sadarbību, mazāk ar normatīvā regulējuma nepilnībām.

Analizējot tiesvedību ilgumu ietekmējošos faktorus, secināms, ka tiesvedības laiku palielina pretprasības iesniegšana. Atsevišķu lietu izskatīšanas ilgumu būtiski ietekmē lietas vairākkārtīga atgriešanās apelācijas vai pirmās instances tiesā. Kopumā tiesvedības kopējos termiņus un radušos iespaidu par tiesvedības termiņiem civillietās ietekmēja 2009.–2011.gadā ienākošo lietu lielais skaits, proti, tajā laikā izveidojies lietu uzkrājums tikai pēdējos gados uzskatāms par atrisinātu.

Darba grupa Tieslietu padomei ierosina:

1) organizēt ieteikumu un vadlīniju sagatavošanu lietas dalībniekiem procesuālo dokumentu noformēšanā;

2) organizēt sabiedrībai paredzētu informatīvu materiālu sagatavošanu par civilprocesa norisi, saprotami izskaidrojot civilprocesa būtību un lietas dalībnieku tiesības un pienākumus;

3) uzdot rīkot tiesnešu mācības par tiesas procesa vadīšanu, akcentējot tiesas aktīvo lomu procesa koordinēšanā;

4) aicināt Tiesu administrāciju rīkot jauno tiesu darbinieku mācības un sagatavot rokasgrāmatu tiesu darbiniekiem par uzdevumu veikšanu tiesā;

5) aicināt Tieslietu ministriju, iesaistot pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā, analizēt un apsvērt iespējas paplašināt tiesu darbinieku pilnvaras ar tiesas spriešanu nesaistītu organizatorisku pienākumu veikšanā;

6) aicināt Tieslietu ministriju organizēt atbilstošu un efektīvu tehnoloģisko risinājumu attālinātai procesuālo darbību veikšanai civillietās izraudzīšanos un risinājumu ieviešanu;

7) aicināt Tieslietu ministrijas pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā apsvērt rakstveida procesa risinājumus civilprocesā, īpaši apelācijas instancē;

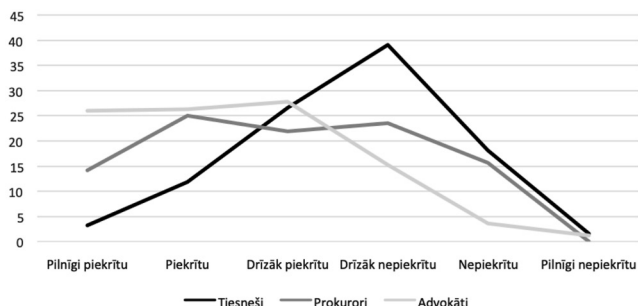
8) aicināt Tieslietu ministrijas pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā apsvērt iespējas papildināt lietas dalībniekiem piemērojamo procesuālo sankciju loku (procesuālo tiesību liegšana, tiesas izdevumu samaksas pienākuma pārņemšana uz tiesas procesa vilcinātāju);

9) aicināt Tieslietu ministrijas pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā vienkāršot procesuālo darbību veikšanai noteikto termiņu regulējumu un precizēt, kuros gadījumos procesuālo darbību veic tiesa vai tiesnesis;

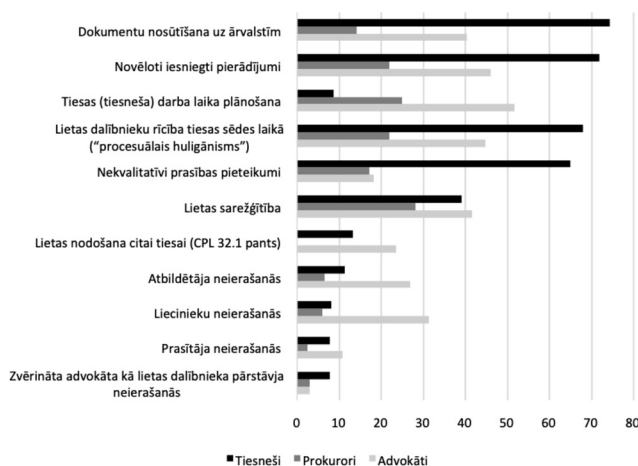
10) aicināt Tieslietu ministrijas pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā apsvērt risinājumus pretpasības institūta optimizēšanai;

11) aicināt Labklājības ministriju un pašvaldības pievērst uzmanību bāriņtiesu ekspertu kvalifikācijas pilnveidošanai un atzinumu kvalitātei ar bērnu tiesību aizsardzību saistītos jautājumos.

Aptaujā¹ par civillietu iztiesāšanas ilgumu atbildes sniedza 128 tiesneši, 64 prokurori un 335 advokāti. Uz jautājumu „Vai piekrītat apgalvojumam, ka pastāv tiesvedības ilguma (no lietas saņemšanas tiesā līdz gala nolēmumam) problēma civillietu izskatīšanā?” saņemtas šādas atbildes (% no respondentu skaita):

Uz jautājumu „Kādi ir nozīmīgākie tiesvedības ātrumu negatīvi ietekmējošie faktori?” saņemtas šādas atbildes (% no respondentu skaita):

Aptaujas dalībnieki tika aicināti arī sniegt viedokli par nepieciešamām izmaiņām tiesvedības ilguma samazināšanai. Ņemot vērā saņemtas atbildes, darba grupa identificējusi nozīmīgākos jautājumus, kuru risinājums veicinātu ātrāku civillietu izskatīšanu. Apkopoto priekšlikumu apspriešanai 27.augustā Augstākajā tiesā tika rīkota diskusija, kurā piedalījās Tieslietu ministrijas, Zvērinātu advokātu padomes un Ģenerālprokuratūras pārstāvji, Senāta priekšsēdētājs un zinātniski analītiskais padomnieks, apgabaltiesu un rajona tiesu tiesneši, kā arī Latvijas pārstāvja starptautiskajās institūcijās biroja pārstāvis. Diskusijā apspriesti identificētie problēmjautājumi un iespējamie to risinājumi.

1. Lietas dalībnieku izglītošana un disciplinēšana

Ierastākais veids, kā disciplinēt lietas dalībniekus, ir naudas soda piemērošana par neierašanos uz tiesu vai paskaidrojumu neiesniegšanu. Tomēr, ņemot vērā lietas dalībnieku atšķirīgo maksātspēju, naudas soda piemērošana ne vienmēr ir efektīvākais līdzeklis t.s. procesuālā huligānisma novēršanā. Ja prasības pieteikuma papildinājumi vai prasības pieteikuma grozījumi bez saprātīga pamatojuma iesniegti novēloti, tiesa tos varētu arī nepieņemt, kas ir daudz iedarbīgāks tiesvedības paātrināšanas līdzeklis. Pārskatāms pretpasības institūts, novēršot praksē konstatētās problēmas, kas paildzina tiesvedību.

Atsevišķās lietu kategorijās, kur puses nealgo profesionālu pārstāvi, varētu būt lietderīgi sagatavot instrukciju jeb rokasgrāmatu, kur vienkāršā valodā būtu aprakstīta tiesas procesa gaita un lietas dalībnieku tiesības un pienākumi. Advokātiem šie

¹ Anketēšana notika no 2020.gada 9.marta līdz 18.martam. Aptaujā, ko elektroniski veica Augstākās tiesas izveidotā darba grupa, kopā piedalījās gandrīz 1000 tiesnešu, advokātu un prokuroru.

jautājumi lielākoties ir zināmi, tomēr, ņemot vērā, ka ne visi advokāti tiesvedībā piedalās regulāri, varētu būt noderīgs arī (internetā pieejams) metodiskais materiāls prasības pieteikumu sagatavošanā, pierādījumu iesniegšanā u.tml. Ja rokasgrāmatā iekļauto ieteikumu neievērošana rada zvērīnātu advokātu darbību regulējošo instrukciju vai zvērīnātu advokātu profesionālās ētikas normu pārkāpumu, tas varētu būt pamats zvērīnāta advokāta disciplinārpārkāpuma konstatēšanai.

Saņemot īpaši nekvalitatīvi sagatavotus prasības pieteikumus, tiesneši par to varētu informēt Zvērinātu advokātu padomi, tomēr ņemot vērā arī to, ka advokāta rīcību ietekmē klienta griba. Atsevišķu lietu kategorijās pieteikumus nereti sagatavo arī paši prasītāji, šādiem gadījumiem varētu būt noderīgs metodiskais materiāls vienkāršā valodā.

Naudas sodus par procesuālajiem pārkāpumiem nevajadzētu pastiprināt, taču tiesneši varētu aktīvāk piemērot likumā paredzētās sankcijas. Tomēr naudas sodiem ir diskriminējošs raksturs – attiecībā uz dažiem dalībniekiem tie ir nenozīmīgi, tos nekādi neietekmē, bet atsevišķu kategoriju lietu dalībnieki izmanto iespēju lūgt atcelt piemērotās sankcijas, kas tiesām rada papildu noslodzi. Naudas soda apmēru varētu noteikt, ņemot vērā arī prasības pieteikuma summu vai lietas dalībnieka – juridiskās personas – apgrozījumu. Ļaunprātīga pierādījumu iesniegšanas kavējuma gadījumā efektīvāka sankcija būtu šo tiesību liegšana, ko jau šobrīd pieļauj likums, nevis naudas sods. Tāpat arī gadījumā, ja tiesvedības novilcināšanā var tikt vainots procesa uzvarētājs, tiesa var uzdot viņam pašam segt tiesas izdevumus.

2. Procesa pilnveide un tiesu nodrošinājums

Elektroniskie dokumenti, tiesas saziņa ar lietas dalībniekiem elektroniskā formā un tiesas sēdes videokonferences režīmā ir rīki, kuri tiks izmantoti arvien plašāk arī pēc tam, kad Covid-19 epidēmijas draudi būs mazinājušies. Svarīgi, lai tehnoloģisko līdzekļu izmantošana neierobežotu lietas dalībnieku procesuālās tiesības un nebūtu pārāk apgrūtināša. Tehnoloģiskajam risinājumam jābūt drošam un visiem pieejamam, nodrošinot tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu. Lemjot par procesa norisi klātienē, rakstveida procesu vai tiesas sēdēm videokonferences režīmā, jāņem vērā atšķirīgās iespējas tiesnesim uztvert un novērtēt sniegtās liecības un procesa dalībnieku kvalitatīvas diskusijas iespējas. Vienlaikus saziņa ar lietas dalībniekiem ar elektroniskiem līdzekļiem parasti ir ātrāka un efektīvāka.

Civilprocesa likumā paredzētā iespēja tiesvedībā pieņemtās lietas nodot citai tiesai lietas ātrākas izskatīšanas nodrošināšanai var kalpot gan kā līdzeklis noslogotāko tiesu atslodzei, gan arī lai nodrošinātu ar darbu mazāk noslogotās tiesas. Nosūtot lietu uz citu tiesu, jāuzklausā lietas dalībnieku viedoklis, jo lietas nosūtīšana var sadārdzināt procesu un radīt neērtības. Tas ne vienmēr nodrošina lietas ātrāku izskatīšanu un var būt neefektīvi.

Civilprocesa likums paredz daudzveidīgus termiņus dažādu procesuālo darbību veikšanai. Apsverams, vai šie termiņi nebūtu vienkāršojami. Varētu būt nosakāms gala termiņš procesuālo dokumentu iesniegšanai, pēc kura tiesai būtu tiesības dokumentus nepieņemt. Šai

normai jābūt elastīgai, paredzot iespēju tiesai izvērtēt, vai dokumentu neiesniegšana iepriekš ir attaisnojama.

3. Tiesnešu mācības

Civilprocesā svarīgs ir pušu dispozitivitātes un sacīkstes princips, tomēr tiesneša loma tiesas procesa vadīšanā ir mainījusies. Tiesnesim mūsdienās ir aktīvāk jāiesaistās lietas apstākļu noskaidrošanā un lietas dalībnieku rīcības koordinēšanā. Tiesnešu tālākizglītība gan par formālajām pilnvarām tiesas procesa vadīšanā, gan par tiesas sēžu vadīšanas un cilvēka uzvedības izpratnes psiholoģiskajiem aspektiem veicinātu, ka kopumā konservatīvais tiesnešu korpuss pielāgotos šīm pārmaiņām.

Tiesnešu mācībām būtu jāaptver citstarp šādi jautājumi: procesa vadība (sagatavošanās lietas iztiesāšanai (t.sk. sagatavošanas sēdes organizēšana), procesuālo sankciju piemērošana, sarežģītas lietas kvalitatīva un savlaicīga iztiesāšana, ekspertu piesaiste sarežģītās lietās, prioritāri izskatāmu lietu vai izlemjamu jautājumu atpazīšana un izlemšanas nodrošināšana); dokumentu nosūtīšana uz ārvalstīm; rīcība tiesību un saistību pārņemšanas gadījumā; tehnoloģisko risinājumu izmantošana un videokonferenču rīkošana.

4. Tiesas personāla kapacitātes celšana

Lietu izskatīšanas ātrumu ietekmē kompetents un stabils tiesu palīgpersonāls. Tiesu darbinieku mainība ir augsta, līdz ar to tiesnešu ieguldītie resursi jauno darbinieku sagatavošanā un apmācīšanā ir ar zemu atdevi. Tas būtiski pazemina tiesu kapacitāti. Tiesām tam būtu nepieciešams atbalsts. Izglītības nodrošināšanā svarīgas ir gan nodarbibas, kurās darbinieki tiek apmācīti, uzsākot darbu tiesā, gan arī rokasgrāmatas, kurās ielūkoties, pildot ikdienas darba uzdevumus (piemēram, dokumentu nosūtīšana uz ārvalstīm u.c.).

Lai atslodotu tiesnešus no tehnisku un administratīvu uzdevumu veikšanas, apsveramas iespējas tiesas darbiniekus, it īpaši tiesnešu palīgus, pilnvarot veikt atsevišķas organizatoriskas darbības, kas nav tieši saistītas ar tiesas spriešanas funkciju. Plašāku pilnvaru uzticēšana tiesu palīgpersonālam varētu motivēt darbiniekus, tādējādi gan samazinot personāla mainību, gan ļautu lielākus resursus ieguldīt darbinieku izglītošanā.

5. Institūciju un lietpratēju atzinumu pilnveide

Apsveramas iespējas uzlabot dažādu institūciju (jo īpaši kompetento iestāžu bērnu tiesību jautājumos) pārstāvju atzinumu kvalitāti. Praksē šajās institūcijās bieži trūkst darbinieku, kas spēj sniegt kvalitatīvus atzinumus. Svarīgi, lai atzinumos būtu ne vien atreferēti lietas fakti un iekļautas norādes uz pastāvošo praksi, bet sniegts arī viedoklis par konkrēto lietas apstākļu vērtējumu, kas tiesnešiem ir vissvarīgākais. Nereti tiesām pietrūkst, ja speciālistu pieaicinātu mutvārdu atzinuma sniegšanai, turklāt bieži tas nepieciešams ne tik daudz tādēļ, lai pierādītu kādu vienas puses apgalvojumu, cik tādēļ, lai ļautu tiesai izprast kādu specifisku tehnisku vai praktisku jautājumu. Tiesām būtu jāparedz arī *ex officio* tiesības piesaistīt speciālistus vai ekspertus un iespēja apmaksāt ekspertu piesaisti no valsts budžeta. Vienlaikus šīm personām būtu piemērojami objektivitātes kritēriji, kas attiecināmi uz ekspertiem (sal. Civilprocesa likuma 123. un 161.pants).

ILGU TIESVEDĪBU KRIMINĀLLIETĀS CĒLOŅI UN RISINĀJUMI

Saskaņā ar Tieslietu padomes 10.februāra lēmumu izveidotā Augstākās tiesas darba grupa veikusi izpēti, lai noskaidrotu faktorus, kas ietekmē tiesvedības ilgumu Latvijas tiesās. Darba grupa ir identificējusi biežāk sastopamos cēloņus, kas ietekmē krimināllietu iztiesāšanas ātrumu, un ierosina Tieslietu padomes apspriešanai vairākus organizatoriskus, koordinējošus, tehniskus un procesuālus priekšlikumus.

Lielākā daļa lietu tiek izskatītas optimālā termiņā.

Analizējot tiesvedību ilgumu ietekmējošos faktorus, secināms, ka daļa krimināllietu ir objektīvi sarežģītas, jo lietā ir vairāki apsūdzētie, tiek izvirzīta apsūdzība par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem, kā arī tiesai jāuzklausā liels skaits liecinieku vai jāizvērtē liels pierādījumu apjoms. Jo lietas dalībnieku skaits lielāks, jo biežāk tiesai radušās grūtības nodrošināt raitu tiesvedības gaitu. Atsevišķu lietu izskatīšanas ilgumu būtiski ietekmē lietas vairākkārtīga atgriešanās apelācijas instancē.

Proti, ilgo tiesvedību cēloņi lielākoties ir saistīti ar procesā iesaistīto personu rīcību un savstarpējo sadarbību, mazāk ar tiesiska rakstura ierobežojumiem, tāpēc risinājumi galvenokārt ir tādi, kas nav saistīti ar normatīvo aktu grozījumu veikšanu, bet gan ar darba organizācijas pilnveidi.

Darba grupa Tieslietu padomei ierosina:

1) uzdot rīkot tiesnešu mācības par tiesas procesa vadīšanu un piedāvāt tiesnešu mācības par tiesneša darba plānošanu, procesa vadīšanu un taktiku;

2) aicināt Tieslietu ministrijas darba grupā apsvērt nepieciešamos grozījumus tiesību aktos, lai noteiktu termiņu lūgumu pieteikšanai, kā arī noteiktu kārtību šādu lūgumu izlemšanai;

3) aicināt Tieslietu ministrijas darba grupā apsvērt nepieciešamos grozījumus tiesību aktos, lai paredzētu iespēju arī kriminālprocesā rīkot sagatavošanās sēdi, kurā visu lietas dalībnieku klātbūtne nav obligāta;

4) aicināt Tieslietu ministriju, attīstot tehnoloģiju sniegto iespēju izmantošanu tiesās, respektēt tiesnešu autonomiju procesa organizēšanā, kā arī pievērst uzmanību infrastruktūras pieejamībai un ar tehnoloģiju izmantošanu saistītiem drošības riskiem;

5) aicināt Tieslietu ministriju sekot līdzi grozījumu Kriminālprocesa likumā piemērošanas praksei un, izvērtējot rezultātus, sagatavot informatīvu ziņojumu Tieslietu padomei par šo grozījumu ietekmi uz tiesvedības termiņiem;

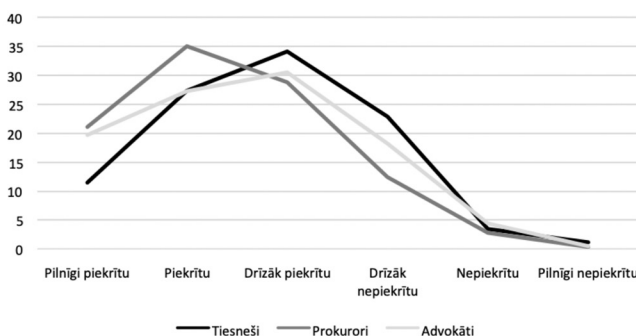
6) aicināt Latvijas Zvērinātu advokātu padomi sekot līdzi advokātu pienākumam ievērot savu slodzi (Latvijas Zvērinātu advokātu ētikas kodeksa 3.2., 3.7., 4.1., 8.1.punkts un Kriminālprocesa likuma 80.pants) un ar ziņojumu informēt Tieslietu padomi;

7) aicināt Tieslietu ministriju, iesaistot pastāvīgo darba grupu grozījumu izstrādei Kriminālprocesa likumā, analizēt un apsvērt iespējas paplašināt tiesu darbinieku pilnvaras ar tiesas spriešanu nesaistītu organizatorisku pienākumu veikšanā.

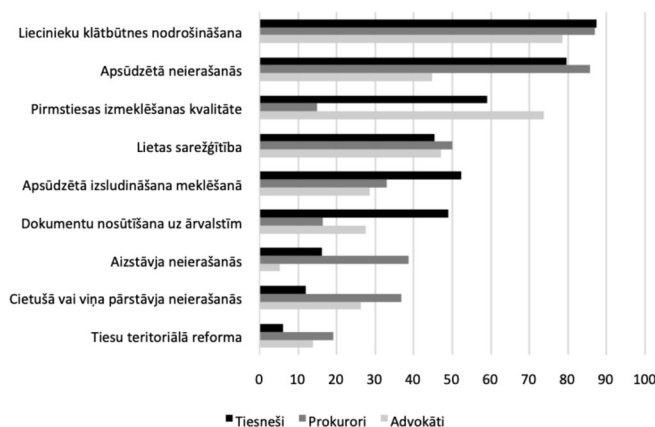
Lai gūtu objektīvu un visaptverošu priekšstatu par apstākļiem, kas kavē krimināllietu iztiesāšanu saprātīgā termiņā, darba grupa organizēja tiesnešu, prokuroru un

advokātu aptauju¹. Aptaujā par krimināllietu iztiesāšanas ilgumu atbildes sniedza 88 tiesneši, 300 prokurori un 210 advokāti.

Uz jautājumu „Vai piekrītat apgalvojumam, ka pastāv tiesvedības ilguma (no lietas saņemšanas tiesā līdz gala nolēmumam) problēma krimināllietu izskatīšanā?” saņemtas šādas atbildes (% no respondentu skaita):

Uz jautājumu „Kādi ir nozīmīgākie tiesvedības ātrumu negatīvi ietekmējošie faktori?” saņemtas šādas izplatītākās atbildes (% no respondentu skaita):

Apkopojot aptaujā norādītās nozīmīgākās problēmas, identificēti šādi izplatītākie ilgas tiesvedības cēloņi krimināllietās:

1. procesa dalībnieku neierašanās uz tiesas sēdi neattaisnojošu iemeslu dēļ:

- liecinieku klātbūtnes nenodrošināšana;
- apsūdzētā neierašanās;
- aizstāvja neierašanās/noslodze citās lietās;
- cietušā/cietušā pārstāvja neierašanās;
- prokurora neierašanās;

2. pirmstiesas kriminālprocesa kvalitāte;

3. dokumentu nosūtīšana uz ārvalstīm;

4. tiesas darba organizācija:

- tulkus nodrošināšana;
- tiesneša darba laika plānošana;
- ilgstoši pārtraukumi starp tiesas sēdēm;

5. tiesu teritoriālā reforma;

¹ Anketēšana notika no 2020.gada 9.marta līdz 18.martam. Aptaujā, ko elektroniski veica Augstākās tiesas izveidotā darba grupa, kopā piedalījās gandrīz 1000 tiesnešu, advokātu un prokuroru.

6. lietas juridiskā sarežģītība, apjoms, procesuālo darbību ilgums.

Aptaujas dalībnieki tika aicināti arī sniegt viedokli par nepieciešamām izmaiņām tiesvedības ilguma samazināšanai. Šī jautājuma apspriešanai 12.jūnijā Augstākajā tiesā tika rīkota diskusija, kurā piedalījās Tieslietu ministrijas, Latvijas Zvērinātu advokātu padomes un Ģenerālprokuratūras pārstāvji, tiesneši, senatori un Latvijas pārstāvis starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās. Diskusijā apspriesti risinājumi, no kuriem katrs apskata vienu vai vairākus iepriekš minētos ilgas tiesvedības cēloņus.

1. Tiesvedības procesa koordinēšanas risinājumi

Šis risinājums pēc būtības ir tiesvedības optimizācijas pasākumu kopums, kas ir vērsti uz tiesas, prokuroru un advokātu noslodzes saskaņošanu un veicamo procesuālo darbību kopīgu, laicīgu plānošanu. Jāņem vērā, ka Saeima šī gada 11.jūnijā ir pieņēmusi grozījumus Kriminālprocesa likumā, kas citstarp paredz atvieglot tiesas darba organizāciju saistībā ar tiesas sežu plānošanu un iztiesāšanas norisi, paredz tiesnesim tiesības noteikt tiesas debašu runu ilgumu un apsūdzētā pēdējā vārda ilgumu, kā arī krimināllietās ar vairākiem apsūdzētajiem paredz iespēju lietu iztiesāt bez kāda apsūdzētā piedalīšanās. Tādējādi tiesiskā regulējuma līmenī šie jautājumi jau tiek risināti.

Tomēr šis risinājums ir saistīts ne vien ar likuma normu grozījumiem par tiesas procesa norisi, bet jo īpaši ar tiesnešu mācībām par procesa vadīšanu, kā arī lietas iztiesāšanu maksimāli nepārtraukti. Tiesvedības procesa koordinēšanai veicami šādi pasākumi: tiesas un prokuroru/advokātu kalendāra saskaņošana; lūgumu pieteikšana likumā noteiktā vai tiesas noteiktā termiņā; sagatavošanās sēdes organizēšana; tiesas debašu ierobežošana.

Noslodzes kalendārus iespējams saskaņot, ja tiesa un lietas dalībnieki aktīvāk sazinās savā starpā. Procesa dalībnieku kalendāri saskaņojami ar tiesas darba kalendāru. Tiesai būtu jāreaģē uz advokātu rīcību, kas nepamatoti kavē darba kalendāru saskaņošanu vai izjauc jau saskaņotu tiesas sežu plānu, jāpiemēro procesuālās sankcijas un par pārkāpumu jāinformē Zvērinātu advokātu padome.

Būtu apsverami Kriminālprocesa likuma grozījumi, paredzot normu, kas ierobežo laiku, kad procesa dalībnieki tiesai var pieteikt lūgumus par procesuālo darbību veikšanu – uzreiz pēc iepazīšanās ar krimināllietas materiāliem vai noteiktā termiņā pēc lietas nosūtīšanas uz tiesu.

Kā iespējams papildu risinājums varētu būt sagatavošanās sēdes rīkošana, kurā tiktu izlemti procesa dalībnieku lūgumi, līdzīgi kā civilprocesā to paredz Civilprocesa likums. Sagatavošanās sēdē tiesa un puses varētu arī vienoties par turpmāko lietas izskatīšanas gaitu, tostarp saskaņot turpmākās tiesas sēdes.

2. Videokonferenču izmantošanas veicināšana

Veicināma procesuālo darbību veikšana, izmantojot videokonferences, kas nodrošina ātrāku un efektīvāku tiesvedību. Tomēr vienmēr ir jāvērtē kriminālprocesa intereses, videokonferences izmantošana nedrīkstētu būt pašmērķis – tehniskā nodrošinājuma izmantošana neatbrīvo no pienākuma nodrošināt aizstāvības intereses. Sekmīgai videokonferenču norisei nozīmīgs, no vienas

puses, ir infrastruktūras nodrošinājums un, no otras puses, prasmes iekārtu izmantošanā. Tāpēc svarīgi ir ieguldījumi gan tehniskajā nodrošinājumā, gan cilvēkresursos.

Attiecībā uz spēju izmantot videokonferenču aprīkojumu svarīgas ir ne vien zināšanas par tehnikas darbību, bet arī iemaņas attālinātajā saziņā. Tiesnešiem ir jāapgūst prasmes pārliecināties par to, ka videokonferencē uzklaušītās personas dzird, redz un saprot notiekošo, tostarp arī tad, ja saziņu traucē tehniskas problēmas. Kļūdas videokonferences organizēšanā var novest pie tā, ka procesuālās darbības ir jāveic atkārtoti, kas neattaisno videokonferences izmantošanas mērķi – procesa paātrināšanu. Atbilstošas mācības organizējamās arī prokuroriem un zvērinātiem advokātiem.

Šobrīd tiesu videokonferencēm tiek izmantotas stacionārās iekārtas, nākotnē varētu būt apsverama programmatūras izmantošana, kas var tikt lietota uz portatīvajām ierīcēm (portatīvie datori, mobilie telefoni), tomēr tad īpaša uzmanība jāpievērš personu identifikācijai un autentifikācijai, kā arī datu drošībai. Ja tiks nolemts izmantot šādu programmatūru, būtu ieteicams visām iestādēm vienoties par vienu kopīgu risinājumu.

Nemot vērā grūtības rezervēt videokonferenču iekārtas, ar ko īpaši saskaras tiesas ārpus Rīgas, būtu jānodrošina videokonferenču iekārtu noslodzes grafika efektīvāka plānošana un jāpalielina ieslodzījuma vietās pieejamo videokonferenču iekārtu skaits.

3. Procesuālo sankciju piemērošana

Viens no līdzekļiem, ko tiesa un lietas dalībnieki izmanto, lai novērstu nepamatotu tiesvedības novilcināšanu, ir procesuālo sankciju piemērošana vai lūgums piemērot procesuālās sankcijas. Saeimā 11.jūnijā pieņemtie Kriminālprocesa likuma grozījumi arī pievēršas šim jautājumam, paredzot trīskāršot maksimālo piespiedu naudas apmēru.

Aptaujas dalībnieki norādījuši, ka tiesnešiem jābūt drosmīgākiem, piemērojot procesuālās sankcijas. Tiesai būtu jāpiemēro lietas dalībniekiem procesuālās sankcijas visos gadījumos, kad tiek atzīts, ka viņi ar savu rīcību vai neierašanos tiesā novilcina lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos. Tiesa nereti pārāk maigi attiecas pret liecinieku un cietušo neierašanos bez brīdinājuma uzreiz nepiemērojot procesuālās sankcijas. Reizēm tiesu lēmumi par sankciju piemērošanu dalībniekiem tiek pieņemti novēloti. Bieži tiesneši nepiemēro nekādas sankcijas lieciniekiem.

4. Mācības tiesnešiem un lietas dalībniekiem

Aptaujas dalībnieki tika aicināti izteikt viedokli arī par nepieciešamajām mācībām tiesnešiem, un daļa aptaujas dalībnieku norādīja, ka īpaši lietderīgas būtu mācības par procesa vadīšanu, lēmumu pieņemšanu un tiesvedības gaitas plānošanu.

Lietu izskatīšana bez nepamatotas novilcināšanas galvenokārt ir nevis nepilnīga normatīvā regulējuma, bet gan tiesas procesa organizācijas jautājums, ko nosaka izpratne par tiesvedības norisi un katras procesā iesaistītās personas uzdevumiem. Tāpēc darba grupa ir lūgusi Tiesnešu mācību centru organizēt tiesnešiem mācības par tiesas procesa plānošanu un tiesas sežu vadīšanu. Par tēmām, kam ir horizontāla nozīme – pierādīšana un nevainīguma prezumpcija –, Tiesnešu mācību centrs lūgts organizēt kopīgas mācības tiesnešiem, prokuroriem un advokātiem.

INGRĪDAS LABUCKAS VIEDOKLIS DARBA GRUPAI

1. Kopumā atbalstu visus darba grupas priekšlikumus. Uzskatu, ka tiesvedības ilguma samazināšana ir jāizvirza kā prioritāte. Ierosinu veidot rīcības plānu ieteikto pasākumu īstenošanai, vajadzības gadījumā pieprasot papildu budžeta līdzekļus (piemēram, jaunu tehnoloģisku rīku izstrādei, ekspertīzēm u.c.).

2. Iepazīstoties ar sagatavoto ziņojumu, kā horizontālā problēma iezīmējas procesa organizācijas jautājumi, tai skaitā tiesnešu loma procesa vadībā, citu procesā iesaistīto personu rīcība un savstarpējā sadarbība.

3. Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāte Šarpstone savā 2013.gada 30.maija secinājumā lietā *Groupe Gascogne/Komisija*, C-58/12 P (ECLI:EU:C:2013:360), ir norādījusi: „ir pašsaprotami, ka labākais veids, kā novērst to, ka tiek pārkāptas tiesības uz taisnīgu un laikus īstenotu tiesas procesu, ir nodrošināt, ka pirms kavēšanās lietas izskatīšanā kļūst pārmērīga, tiek veiktas korigējošas darbības. Dabiski, ka vēlāmākā procedūra ir pašas tiesas īstenotā efektīva lietas vadība”.

4. Tāpēc īpaši atbalstāmi ir ierosinājumi, kas virzīti uz jo īpaši tiesnešu apmācību procesa vadīšanā un organizēšanā, kā arī to instrumentu efektīvā izmantošanā, kas jau pašreiz iestrādāti procesa likumos.

5. Tiesnešiem ir jābūt uzņēmīgiem un strikti gan pielietojot procesuālās sankcijas, gan organizējot un lemjot citus ar procesa norisi saistītos jautājumus.

6. Tiesu priekšsēdētājiem ir jāpārzina situācija un nepieciešamības gadījumā jāpārrunā ar tiesnešiem darba organizācijas jautājumi, ja ir horizontālās problēmas, tās jārisina nekavējoties.

7. Eiropas Savienības Vispārējā tiesā tiesas priekšsēdētājs reizi trimestrī apkopo katra tiesneša darba rezultātus, tai skaitā kavētos termiņus, un šī informācija ir pieejama visiem tiesas tiesnešiem. No savas pieredzes varu teikt, ka tas gan disciplinē, gan motivē. Tiesnešiem ir jāpārzina savs „lietu portfelis” un jāspēj veikt pasākumus, lai izvairītos no pārmetumiem par ilgstošu tiesvedību.

8. Jāatgādina arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūra, ka darba organizatoriskās grūtības, noslogotība, lietu sadale nevar attaisnot kavēšanos lietu izskatīšanā.

9. Svarīgi turpināt tehnoloģiskos risinājumus, kas atvieglotu ar procesa norisi saistīto jautājumu kontroli un izpildi.

10. Neapšaubāmi katra procesa formā ir savas īpašās problēmas, tomēr vēlreiz gribu uzsvērt, ka tieši tiesneši ir procesa vadītāji.

NO LATVIJAS PĀRSTĀVJA STARPTAUTISKAJĀS CIVĒKTIESĪBU INSTITŪCIJĀS APKOPOJUMA

PAR EIROPAS CIVĒKTIESĪBU TIESAS NOLĒMUMOS LATVIJAS LIETĀS IZTEIKTAJĀM ATZIŅĀM SAISTĪBĀ AR TIESĪBĀM UZ LIETAS IZSKATĪŠANU SAPRĀTĪGĀ TERMIŅĀ

SECINĀJUMI

1. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūrā regulāri tiek uzsvērts, ka primārā atbildība par Eiropas Cilvēktiesību Konvencijas (ECK) garantēto tiesību ievērošanu un aizsardzību gulstas uz valstīm. Tieši tādēļ īpaša uzmanība būtu pievēršama nacionālajiem tiesību aizsardzības mehānismiem – gan preventīviem, gan kompensējošiem. Šajā sakarā jāatgādina ECT atziņa, ka nacionālā līmenī piešķiramo kompensāciju apjoms drīkst būt nedaudz zemāks, salīdzinot ar ECT piešķirtajām kompensācijām līdzīgās lietās, jo kompensācija nacionālā līmenī personai ir pieejama ātrāk.

2. Līdz šim ECT Latvijas lietās ir noraidījusi valdības argumentu, ka lūgums tiesas priekšsēdētājam paātrināt lietas izskatīšanu varētu tikt uzskatīts par efektīvu preventīvo tiesību aizsardzības mehānismu, jo nav izveidotas vadlīnijas, kas noteiktu, ka pēc noteikta laika būtu jāvērtē iespēja paātrināt lietas izskatīšanu. Tomēr jaunākajā ECT judikatūrā atzīts, ka iespēja lūgt kompensāciju par procesa ilgumu civilprocesā, vērstoties ar pieteikumu vispārējās jurisdikcijas tiesā un atsaucoties uz Satversmes 92.pantu, kopš 2016.gada būtu uzskatāms par efektīvu nacionālo tiesību aizsardzības mehānismu. Izšķiroša nozīme ECT secinājuma nostiprināšanai un turpmākai piemērošanai būs Latvijas tiesu praksei, proti, lai līdzekļa efektivitāte netiktu apšaubīta un ECT nemainītu savu nostāju, nepieciešama konsekventa pieeja jautājumam par personas tiesībām lūgt kompensāciju par ieilgušu civilprocesu. Personas joprojām var izvirzīt argumentus, ka šis mehānisms ECT procesa mērķiem kādu iemeslu dēļ tomēr nav uzskatāms

par efektīvu, tādēļ Latvijai būs nepieciešami tiesu prakses piemēri, lai atspēkotu šos argumentus.

3. Apkopojot ECT secinājumus par procesa ilgumu, redzams, ka tiesvedībās, kas nepārsniedz 3 gadus, prezumpcija par tiesību uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā ievērošanu ir par labu valstij. Sarežģītu, apjomīgu lietu iztiesāšana 5–6 un vairāk gadu laikā ir pieļaujama, tomēr jāvērtē arī pušu rīcība un personas procesā skartās intereses. No ECT judikatūras izriet, ka īpaša uzmanība personu interešu aizsardzībai jāpievērš lietās, kurās personai ir ierobežota brīvība vai potenciāli var tikt piemērots brīvības atņemšanas sods, kā arī izskatot civilprasības, kas tiek celtas pēc kriminālprocesa noslēgšanās, jo īpaši ņemot vērā prasības būtību un krimināllietas iztiesāšanas ilgumu.

4. Savukārt visās līdz šim izskatītajās Latvijas lietās, kur sūdzības iesniegtas par civillietas izskatīšanu vairāk nekā 6 gadu garumā, ECT ir konstatējusi pārkāpumus. Lai gan ECT judikatūrā atrodams norādes, ka pat ilgāka tiesvedība joprojām var tikt atzīta par atbilstošu ECK prasībām, ja tas ir attaisnojams ar lietas īpašajiem faktiem, pēdējo gadu prakse pierāda, ka prezumpcija par sliktu valstij ir ļoti spēcīga un to atspēkot ir teju neiespējami, jo ECT arvien mazāk laiku velta lietas faktu izvērtējumam, tā vietā aprobežojoties ar atsauci uz saviem secinājumiem par pārkāpumiem jau iepriekš izlemtās lietās.

Latvijas pārstāvja starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās sagatavotais apkopojums un Tiesvedību ilguma izpētes darba grupas ziņojumi ar pielikumiem un citi materiāli pieejami Augstākās tiesas mājaslapā www.at.gov.lv Tieslietu padomes sadaļā

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

TIESISKUMU JĀSTIPRINA KATRAM SAVĀ KOMPETENCES
JOMĀ – LAMPAS DISKUSIJĀ VIENOJAS VISU VARU
AUGSTĀKĀS AMATPERSONAS

Augstākās tiesas rīkotajā diskusijā „Kopā celt tiesiskumu”, kas bija viens no centrālajiem šīgada sarunu festivāla LAMPA notikumiem, piedalījās Valsts prezidents Egils LEVITS, Ministru prezidents Krišjānis KARIŅŠ, Saeimas priekšsēdētājas biedre Inese LĪBIŅA-EGNERE, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta ZIEMELE un Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars STRUPIŠS. Diskusiju vadīja žurnāla „Jurista Vārds” galvenā redaktore Dina GAILĪTE.

Amatpersonas vienojās, ka svarīgs nosacījums

tiesiskuma stiprināšanā ir gan katra atbildība par savu kompetences jomu, gan sadarbība un dialogs. Aizsākums šādam augsta līmeņa dialogam bija Valsts prezidenta sasauktā valsts konstitucionālo orgānu vadītāju apspriedē šīgada sākumā, lai vienotos par valsts darbības principiem ārkārtējās situācijas apstākļos. Neformāls dialogs bija arī šī Augstākās tiesas diskusija, kas nepšaubāmi sekmēs arī turpmāku sadarbību.

Diskusija notika 3.septembrī Gaismas studijā Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

KOPĀ CELT TIESISKUMU

Dina GAILĪTE: Labdien LAMPAS skatītāji šeit, Nacionālajā bibliotēkā, portālā „Delfi”, kā arī žurnāla „Jurista Vārds” portālā, un, tā kā mūs vakarā skatīsies arī TV24 skatītāji, tad labvakar arī jums.

Šodien šeit esam sanākuši pēc Augstākās tiesas aicinājuma uz diskusiju „Kopā celt tiesiskumu”. Sarunas mērķis ir noskaidrot, vai tikai tiesas vienas pašas ir atbildīgas par tiesiskumu un par to, vai Latvija ir vai nav tiesiska valsts, vai tomēr zināma atbildība gulstas arī uz citiem valsts varas zariem.

Augstākā tiesa, gatavojoties šai sarunai, ir veikusi nelielu aptauju, kuru sarunas gaitā jūs varēsiet fonā redzēt.

Atbilstoši sarunas mērķim Augstākā tiesa ir uzaicinājusi šeit visaugstākās amatpersonas. Es teiktu, ka šeit pietrūkst tikai pašu augstāko spēku. Bet es nosaukšu tos valsts varas pārstāvjus, kas šeit ir klāt – Valsts prezidents Egils Levits, Saeimas priekšsēdētāja biedre Inese Lībiņa-Egnere, Ministru prezidents Krišjānis Kariņš, Satversmes tiesas priekšsēdētāja Ineta Ziemele un Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs – pasākuma rīkotājs. Mans vārds ir Dina Gailīte. Esmu žurnāla „Jurista Vārds” galvenā redaktore un esmu uzaicināta vadīt šo sarunu.

Par plānoto sarunas norisi. Vispirms katram sarunas dalībniekam dosim vārdu, lai viņš prezentē savu viedokli par tiesiskumu no savas atbildības puses, tad, ņemot vērā, ka šis ir sarunu festivāls, sarunas dalībnieki varēs uzdot jautājumus viens otram, tad būs laiks skatītāju jautājumiem un pašas sarunas beigās būs neliela skatītāju aptauja. Jautājumus klausītāji var uzdot, atverot internetā mājaslapu slido.com, ievadot paroli „tiesiskums”.

Pirms sākt mūsu diskusiju, es došu vārdu Augstākās tiesas priekšsēdētājam Strupiša kungam un jautāšu – kāpēc jūs vēlējāties šeit uzaicināt tik reprezentablu kompāniju? Vai jūs pēc divarpus mēnešiem Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā gribat novelt atbildību par tiesiskumu uz citiem pleciem, vai jūs pats to negribat uzņemties?

Aigars STRUPIŠS. Paldies! Patiesībā tie ir trīs jautājumi – kāpēc, kas un kā? Pirmais – kāpēc – tas man jau diezgan sen bija visnotaļ acīmredzami, ka tiesa nevar viena pati „pavilkt” sabiedrības uzticības jautājumu. Tiesa ir valsts daļa. Ja sabiedrība neuzticas valstij kopumā, vai arī

ir zems uzticības līmenis valstij kopumā, tad arī tiesai būs zems uzticības līmenis. Šī gada sākumā man palaimējās būt augsta līmeņa starptautiskā konferencē, kur piedalījās vairāk nekā 100 valstu Augstāko tiesu pārstāvji. Tur bija dažādas darba grupas, un vienā no tām bija tēma par sabiedrības uzticēšanos tiesām. Neiedziļinoties detaļās, secinājumi bija tādi. Izpētīti vairāki desmiti valstu, un valstis tika iedalītas trīs grupās. Valstis, kur ir zema uzticēšanās izpildvarai, likumdevējam un tiesām, kur tām ir vienādi zema uzticēšanās. Tad ir valstis, kur ir vienādi augsta uzticēšanās visiem – piemēram, Skandināvijas valstis, kur uzticēšanās vienādi visiem varas atzariem 70–80%. Un ir valstis, kur ir šķēre starp vienām varām un citām varām. Klausījies šo prezentāciju un sapratu, ka Latvija ir tieši tajā grupā. Ja tiesām uzticas 40% un Augstākajai tiesai 50%, tad izpildvarai un likumdevējam tas cipars ir krietni zemāks. Es sapratu, ka mana intuitīvā sapratne tiek papildināta ar zinātnisku pamatu, ka mēs neesam vienīgie šādā situācijā un ka jāmeklē izeja no šīs situācijas. Augstākā tiesa veica aptauju par tiesiskumu, un kopējais secinājums ir tāds, ka arī sabiedrība atzīst, ka tiesiskums ir atkarīgs no visām trim varām. Sabiedrības viedoklis par to, kura vara ir atbildīgāka par tiesiskumu, praktiski neatšķiras – cipars ir apmēram 10% atšķirības līmenī – vienam 70%, otram 80%, bet tas ir ļoti tuvu. Un tad ir jautājums, vai augstākās valsts amatpersonas var sanākt kopā un vienoties, ka mums ir kopīgs mērķis.

Tiesiskums ir katras valsts pastāvēšanas pamats. Ekonomikas sekmīgums ir atkarīgs no tā, cik spēcīga ir tiesiskā vide. Ja ir kontrabanda, ja nemaksā nodokļus, ekonomiskie noziegumi, naudas atmazgāšana – tas viss traucē normālai ekonomikai. Ja nebūs šie noziegumi, būs normāla ekonomika, būs nodokļi, būs sociālā nodrošināšana, izglītība utt. Visu cēloņu cēlonis jebkuras valsts pastāvēšanā ir kārtība un likumība. Ja tas nestrādā, klibo viss pārējais. Nesakārtojot šo pašu pirmsākumu, mēs netiksim nekur tālāk. Tāpēc es gribēju aicināt nākt kopā un stingri vienoties, ka tā ir prioritāte Nr.1, nevis viena no prioritātēm. Bez tās tālāk nekas nebūs.

Jautājums – kas? Augstākās amatpersonas, tās, kuras var iedot toni nākamajam līmenim. Nākamajā līmenī būs citas amatpersonas. Tieslietu ministrs, kurš ir „atslēgas” persona un ar kuru mums nav domstarpības stratēģiskos mērķos. Varbūt reizēm ir domstarpības taktiskā, bet sadarbība ir laba. Jārisina arī juridiskās izglītības jautājumi utt.

Dina GAILĪTE. Tātad šīsdiņas sarunas mērķis ir atrast kopīgo toni starp valsts augstākajām amatpersonām tiesiskuma meklēšanā. Bet sāksu ar jautājumu Valsts prezidentam, kuram Satversmē ir tāda arbitra un novērotāja loma. Kāds ir Jūsu novērojums par tiesiskumu Latvijā? Jūsu Atmodas laika līdzgaitnieki no 90-to gadu sākuma, kad jūs bijāt pirmais neatkarību atguvušās Latvijas tieslietu ministrs, atceras, ka jūs esot bijis visai skeptisks par to, vai vispār Latvija, vērojot tā laika situāciju, var nonākt līdz tiesiskas valsts līmenim. Vai Latvija šodien ir nonākusi līdz tādām līmenim un kas par to liecina? Proti, kādi ir kritēriji, lai vispār varētu teikt, vai Latvija ir vai nav tiesiska valsts?

Egils LEVITS. Jā, es patiešām toreiz biju skeptisks, bet nevis skeptisks principā, bet skeptisks par to, vai tas iespējams ātrā laikā. Demokrātiju mēs varam ieviest diezgan ātri – ar revolūciju, ar jaunām vēlēšanām, demokrātisku valdību. Tas iet diezgan ātri.

Savukārt tiesiska valsts – tas jau ir daudz komplicētāk un daudz ilgāk, jo tur ir nepieciešamas attiecīgās prasmes, kuras vienkārši ir jārada, ja tādas nav. Padomju sistēmā tādas prasmes tiem cilvēkiem, kuriem bija jāīsteno tiesiska valsts, it sevišķi, protams, juristiem, ierēdņiem, praktiski nebija. Tādēļ tas bija laika jautājums, kamēr šīs prasmes tiek apgūtas. Tas galvenokārt ir juridiskās izglītības, ierēdņu izglītības jautājums. No padomju izglītības tur neko daudz līdz paņemt nevarēja. Tādēļ 90.gadu sākumā iesāktās transformācijas ceļā uz tiesisku valsti pamatakmens bija juridiskā un ierēdņu izglītība. Vēl ļoti būtiska bija valsts pārvaldes struktūras reforma atbilstoši Satversmes prasībām. Trešā lieta, kas bija visgrūtāk maināma, – tā ir tiesiskās kultūras maiņa. Padomju tiesiskās kultūras paliekas pastāvīgi iet mazumā, taču mēs joprojām jūtam.

Moderna, konstitucionāla valsts ir vairāk nekā tikai demokrātija. Atēnās bija tikai demokrātija, un ar to arī pietika. Bet modernas, konstitucionālas valsts pamatu veido demokrātijas un tiesiskās valsts sintēze. Šie abi principi savstarpēji līdzsvarojas. Demokrātija nozīmē vairākuma varu, savukārt tiesiskums ierobežo vairākuma varu. Tātad būtībā tas ir līdzsvars, lai vairākums nevarētu darīt absolūti visu, ko grib, bet gan tikai Satversmē noteiktās robežās.

Tādēļ izpratne par tiesiskās valsts nepieciešamību dažreiz kolidē ar izpratni par demokrātiju. Mēs zinām populistiskus uzskatus, kas domā, demokrātijā vairākumam ir jāvar viss. Taču šāda izpratne ir bīstama indivīdam, jo šis vairākums var vērsties pret viņu – indivīdu. Tādēļ viņu aizsargā tiesiskās valsts princips, kas nosaka, ka arī demokrātiskā procedūrā, tātad ar vairākumu, pieņemtiem lēmumiem ir jārespektē konstitūcijā noteiktā valsts iekārta un tur nostiprinātās indivīda tiesības.

Vai Latvija šodien ir tiesiska valsts? Jā, noteikti. Moderna konstitucionāla valsts iekārta – tātad tāda, kurā vienlaikus tiek īstenoti gan demokrātijas, gan tiesiskās valsts principi – ir priekšnoteikums uzņemšanai Eiropas Savienībā. Kad Latvija 2004.gadā tika uzņemta ES, tas vienlaikus bija apliecinājums arī tam, ka mēs esam ne vien demokrātiska, bet arī tiesiska valsts.

Dina GAILĪTE. *Tad varbūt šai sarunai nemaz nav jānotiek, ja viss ir kārtībā?*

Egils LEVITS. Neviena valsts nav perfekta. Tādas nav nedz „vecās” demokrātiskās valstis, nedz Latvija. Jebkurā valstī, ikdienā funkcionējot, pieņemot lēmumus, rodas zināms procents kļūdu. Piemēram, valsts pieņem 1000 lēmumus. Labi nostādītā tiesiskā valstī ar labi funkcionējošu, kvalificētu valsts pārvaldi un civildienestu varbūt 20 no tiem būs kļūdaini. Ja valsts pārvalde darbojas vāji – un iemesli tam var būt dažādi – tad var būt 200 no tiem būs kļūdaini.

Tādēļ labas pārvaldības pirmais uzdevums vispirms ir samazināt kļūdainu lēmumu procentu, nodrošinot labi funkcionējošu un kvalificētu valsts pārvaldi un civildienestu.

Taču ar to nepietiek. Pastāv priekšstats, ka valsts nevar (nedrīkst) kļūdīties. Šis priekšstats ir naivs un nereāls. Kļūdas vienmēr būs, ar tām jārēķinās.

Taču izšķirošais jautājums ir tas, vai valstī pastāv efektīvs valsts pārvaldes kļūdu labošanas mehānisms. Tie ir iekšējie pārvaldes mehānismi, bet jebkurā gadījumā – neakarīgas tiesas, tātad administratīvā un konstitucionālā jurisdikcija.

1996.gadā iedibinātā Satversmes tiesa un 2004.gadā darbu uzsākušā administratīvo tiesu sistēma (kas balstās uz modernu, tiesiskās valsts principiem atbilstošu Administratīvā procesa likumu) ir tās institūcijas, kuras labo valsts pārvaldes kļūdas. Tās strādā arī praksē. Tādēļ mēs varam uzskatīt, ka Latvija ir tiesiska valsts tāpat kā pārējās Eiropas Savienības dalībvalstis. Protams, tas nav vienīgais tiesiskās valsts elements, taču viens no galvenajiem, bez kura mēs nevarētu uzskatīt, ka Latvija būtu tiesiska valsts.

Tātad Latvija ir strukturāli demokrātiska un tiesiska valsts. Kā šī sistēma funkcionē ikdienā? Pastāv nereāls priekšstats, ka „vecajās demokrātijās” viss funkcionē tā, ka nav nevienas kļūdas. Tādā gadījumā varētu teikt, ka tiesas vispār nav vajadzīgas. Bet redzam, ka jebkurā valstī ir tiesas, lai kļūdas labotu. Latvijā administratīvo tiesu sistēma un Satversmes tiesa, tātad tiesu varas institūcijas, kas nodrošina tiesiskumu publiskajā sektorā, funkcionē ne sliktāk kā vidēji citur Eiropā.

Cits jautājums, bet ar tiesiskumu saistīts, ir par likumdošanas (vai vēl plašāk – politikas) kvalitāti. Šī kvalitāte nav pietiekoša, ja mēs gribam modernu, uz cilvēkiem orientētu un ilgtspējīgu valsti. Šorīt Saeimā tieši par to runāju. Ziemeles kundzei un man ir priekšlikums par Valsts padomi, ka tā varētu uzlabot likumdošanas kvalitāti. Tas būtu visas sabiedrības interesēs.

Teiksim tā: demokrātiju mēs radījām diezgan ātri, bet tiesiskumu un funkcionējošu tiesiskumu – tur pagāja daudzi gadi. Juristi atceras diskusijas, kamēr izprata, kā tiesiskums darbojas. Tas viss prasīja laiku. Nu šis laiks ir pagājis, un mēs esam tiesiskā valstī.

Taču tagad mums jāorientējas uz nākamo pakāpi – kvalitatīvu, ilgtspējīgu valsti. Tā prasa kvalitatīvu, ilgtspējīgu likumdošanu. Tas ir jaunais mērķis, uz ko mums jāorientējas. Veicināt sabiedrības spēku koncentrāciju uz šo jauno „virsotni”, kas mums jāsasniedz, ir manas prezidentūras prioritāte.

Dina GAILĪTE. *Tāpat prezidents ielika tādu vidēji labu atzīmi mūsu tiesiskumam. (Prezidents papildina – 6 no 10). Ir uz ko tiekties. Augstākās tiesas veiktajā aptaujā vienu no sliktākajām atzīmēm ir ieguvusi Saeima. Cilvēkiem likumdošanas process šķiet nesaprotams, un likumi, diemžēl, šķiet netaisnīgi. Tieši šodien sākās Saeimas rudens sesija. Bet sabiedrība joprojām vilņojas un negrasās norimties pēc Jūsu pavasara veikuma, pēc administratīvi teritoriālās reformas, un šo uzskaitījumu varētu turpināt. Ko Jūs domājat darīt, lai paaugstinātu sabiedrības uzticēšanos tam, ka likumi ir taisnīgi, ka likumi tiek pieņemti saprotamā veidā, ka cilvēki tic, ka likumi tiek pieņemti vairākuma interesēs, nevis šauru grupu interesēs, kā tas dažkārt var likties.*

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Jā, paldies! Es noteikti turpināšu Valsts prezidenta un Augstākās tiesas priekšsēdētāja iesākto, ka mēs nenoliedzami kā tiesiska valsts varam runāt tikai un vienīgi par mūsu nākotnes jeb tiesiskuma ilgtspējas mērķiem. Un, protams, Saeima kā likumdevējs, tāpat tiesību normu radītājs, ir tā, kas nes atbildību, lai tiesību normas, tiesības, kuras katrs sabiedrības loceklis bauda, būtu saprotamas, vienkāršas un arīdzan izpildāmas. Saeimas loma ir radīt tiesību normas, nodrošināt, ka tās ir izpildāmas un sabiedrība tās ievēro. Vienlaikus tās loma ir arī kontrolēt izpildvaru, proti, Ministru kabinetu, ka tam ir gan pienācīgais finansējums, gan arī visi citi līdzekļi, lai to varētu izdarīt. Tāpat Saeimas atbildība ir sniegt tiesu varai tādu rīcības brīvību un tādus instrumentus, lai katrs cilvēks tajā gadījumā, kad tiesiskums ir apšaubīts, varētu iet pie tiesas un saņemt nolēmumu pienācīgā laikā un efektīvā kārtībā. Tas ir ļoti liels uzstādījums demokrātiskas valsts likumdevējam, to es no Saeimas deputāta pozīcijām varu teikt. Katrs Saeimas deputāts, dodot svinīgo solījumu jeb zvērestu pirmajā Saeimas sēdē, to arī svinīgi sola un zvēr. Jautājums pēc tam ir par katra Saeimas sasaukuma sabiedrisko novērtējumu. Latvijas sabiedrība ir bijusi ļoti kritiska pret likumdevēju. Protams, ka pelnīti, jo tā ir komunikācija ar vēlētāju katru dienu, par katru pieņemto lēmumu. Bet, no otras puses, es arī varu teikt, ka Saeima ļoti domā par to, lai likumdošanas process būtu kvalitatīvs, domājot par saviem iekšējiem atbalsta mehānismiem, un domā arī par to, kā nodrošināt, ka gan ļoti svarīgam tiesību

sargam – Satversmes tiesai, gan visām vispārējās jurisdikcijas tiesām, tiesībsargam un visiem pārējiem, kas nodrošina tiesiskuma ievērošanu, būtu iespējas Latvijas valstī to tiešām darīt tā, lai cilvēks to sajustu. Līdz ar to, esot tādā ne tik veiksmīgā lomā, ka man ir jāizstāvē likumdevējs, es tomēr gribētu teikt, ka Saeima to visu dara, bet katrs Saeimas sasaukums to varbūt dara citādi un redz citādi, jo arī šī brieduma pakāpe Latvijas politiskajām partijām aug tikai un vienīgi ar laiku. Bet gan tas, ka jau martā, kad nonācām ārkārtējā situācijā saistībā ar Covid-19 izplatību, pēc Valsts prezidenta iniciatīvas bija pirmā reize, kad visi pieci varas atzaru augstākie vadītāji nāca ar kopīgu redzējumu, kā valsts funkcionē šādās situācijās, gan arī LAMPAS redzējums, ka šādai sarunai ir jābūt, norāda, ka tik tiešām tiesiskums un likumdevēja atbildība ir visu mūsu virsuzdevums. Un, protams, jo vairāk mēs no likumdevēja prasīsim, jo vairāk likumdevējs savu 100 galvu ietvarā to mēģinās sabiedrībai nodrošināt.

Bet tik tiešām, ir daudzas lietas, kas Saeimai varbūt būtu bijis jāizdara agrāk. Viena tāda lieta ir nesakārtotais lobiju regulējums.

Dina GAILĪTE. *Tieši to gribēju prasīt.*

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Arī tam, iespējams, ir vairāki objektīvi pamatojumi, kāpēc to nav izdevies iepriekš izdarīt. Arī šobrīd, lai arī darbs ir uzsākts, Covid-19 laiks ir radījis paūzi, bet varu teikt, ka visu frakciju pārstāvji ir ļoti iesaistīti atrast pašregulējošu mehānismu tieši lobijam Saeimā. Ja līdz šim ir bijis tā, ka nevalstiskās organizācijas ir nākušas ar saviem piedāvājumiem un Saeima tos ir noraidījusi, tad šobrīd pati Saeima to iniciē un pati Saeima to grib paveikt. Zinot tos kolēģus, kuri šajā darba grupā strādā, es tiešām ticu, ka tuvākajā laikā mums būs tādi priekšlikumi, par kuriem visi var vienoties. Jūs jau saprotat, ka Saeima ir vieta, kur ir jāvienojas un kur ultimātiem nav spēka. Līdz ar to šis pašregulācijas mehānisms attiecībā uz lobiju kārtību, kā cilvēks ar zināmu interešu pārstāvību nonāk pie likumdevēja, mums ir jāsakārto, un mēs to izdarīsim.

Runājot par pārējo – par izpildvaras kontroli, par visa nepieciešamā nodrošināšanu, lai tiesu vara varētu pilnvērtīgi darīt savu darbu, – arī tur, manuprāt, ir ļoti daudz izdarīts. Bet, protams, izvirzot par prioritāti tiesisku valsti un tiesiskas valsts ilgtspēju katru dienu, mums vēl ir ļoti daudz darāmā.

Šodien Saeimā trešajā, galīgajā lasījumā tika pieņemti grozījumi Satversmes tiesas likumā, lai nodrošinātu Satversmes tiesai lielāku neatkarību – arī tas ir bijis ilgstošs darbs jau divu Saeimas sasaukumu garumā. Nekas nenotiek tā uzreiz, bet atskatoties varu ar gandarījumu teikt, ka tādos mazos soļos, kas kādreiz bijuši iesākti, institucionālā atmiņa Saeimā darbojas, Saeimas sasaukumi mainās, bet tie labie darbi tiek turpināti.

Dina GAILĪTE. *Tāpat mēs dzirdējām no Jums, ka lobija regulējums šajā Saeimas sasaukumā varētu būt? Atceros, ka par to runāja jau manos studiju laikos, un tas bija ļoti sen.*

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Jā, tā izstrādei ir izveidota īpaša darba grupa Saeimas deputātes Ineses Voikas vadībā.

Dina GAILĪTE. *Kariņa kungs! Mēs redzam, ka likumā ir svarīga pat ekstremālos apstākļos, kādos mēs nonācām šajā pavasarī. Ceram, ka atgriezīsimies normalitātē. Jebkurā gadījumā valdībai ir ļoti plašs darbalauks, un patiešām var piekrist Augstākajai tiesai, ka valdība visticšākā veidā ietekmē tiesiskumu. Pirmkārt, valdība virza uz Saeimu lielāko daļu no likumprojektiem, tie nāk no valdības, nevis no citurienes. Otrkārt, izpildvara, protams, ir atbildīga par likumu piemērošanu, par to, lai likumi tiktu pildīti – ierēdniecība piemēro likumus, valsts iepirkumi, policijas darbs, tāpat citas kontrolējošās iestādes. Vai piekrist, ka valdība varētu darīt vairāk šajā jomā un varbūt ir kādi konkrēti plāni?*

Krišjānis KARIŅŠ. Paldies! Man pirmais jāsaka, ir liels gandarījums sēdēt šādā kompānijā. Šeit laikam visi ir pat jurisprudences doktori. Jauki, ka arī mani pieaicinājāt.

Varbūt es sāksu atbildēt, lietojot prezidenta vārdus, ka ir kļūdas visās sistēmās un ka tās jālabo. Vienā prezentācijas slaidā par to, vai uzticas un vai ir labi likumi, blakus bija stabiņš – vai ticat, ka tiesa jums palīdzēs, un 46% domā, ka nē, tad drīzāk nē, un tikai kādi 20% bija, ka jā vai drīzāk jā. Jautājums – kāpēc tāda uztvere? Vai tiešām mums tiesas ir tik sliktas, tiesneši ir tik slikti, vai tas ir atspulgs tam, ka mēs īsti neticam, ka sistēma kopumā darbojas. Es minu, ka drīzāk tā ir tā neticība sistēmai kopumā un diez vai tas ir domāts tik šauri, ka tiešām tiesa ir ne tik spējīga vai tāda, kā tai vajadzētu būt.

Un tad es skatos, kā mūsu valdība ir organizēta. Mums ir nozare, ministrijas – tāda ļoti vertikāla darbība, bet tas horizontālais – tas, kas mūs saved kopā, ir Ministru kabineta sēdes, bet ne noteikta ikdienas darbība. Faktiski tas pats līdzīgi parādās mūsu tiesiskuma sistēmā, kur, pieņemsim, ja ir noziegums – vai tā ir korupcija, vai kas cits – ir policija, kas konstatē, pieķer un sagatavo materiālus, kas aiziet uz prokuratūru, kura tad gatavo celt apsūdzību un beigās nonāk līdz tiesai. Sistēma var darboties efektīvi tad, ja katrā posmā darbs ir labi izdarīts un pareizi nodots nākamajam. Piemēram, ja tiesnesis pieņem no prokurora ne pārāk labi pamatotu sūdzību, tad droši vien ir ļoti grūti nonākt līdz lēmumam. Tad ir jautājums, vai mūsu tiesneši pietiekami bieži „izmet laukā” slikti sagatavotu apsūdzību, vai pieņem, kāda ir. Paliek iespaids, ka kaut

kas sistēmā ne līdz galam labi sagatavots nonāk līdz tiesai un tiesas tiek traucētas ar to, ka tur skata lietas, kurās var nonākt pie secinājuma, un citas lietas, kurās nevar. Es nerunāju konkrēti, bet ir vairāki tādi skaļi gadījumi, kas desmit un vairāk gadus kaut kur sistēmā velkas. Un tas daudzos cilvēkos rada tādu mazticību – ja nevar desmit gadus nonākt pie sprieduma, vai mani šāda sistēma varētu aizstāvēt? Protams, vairums cilvēku neredz, ka reti kas iet tik ilgi, ka vairums lietu gada, pusotra gada laikā tiek atrisināts. Man ar klātesošajiem ir bijušas individuālas sarunas, arī ar Valsts prezidentu esam pārrunājuši, ka tāpat kā mums valdībā, arī tieslietu sistēmai ir šis izaicinājums vertikālajai, bet nesaistītajai darbībai, arī tas, ka būtu svarīga dažādu iestāžu lielāka koordinētība. Mana līdzšinējā pieredze bija ar finanšu sektoru. Veidojot valdību, mēs konstatējam, ka mūsu valstij ir liels izaicinājums finanšu sektorā – draudi, ka mēs nonāksim pelēkajos un melnajos sarakstos. Ieejot valdības vadītāja amatā, ātri sapratu, ka tā grūtība vairāk bija tā, ka mums dažādas iestādes faktiski nerunāja viena ar otru. Risinājums bija tik elementārs, ka vienkārši jāsāk runāt, identificēt problēmu. Cilvēki ir gudri, ātri atrod risinājumu. Mēs tikām galā, esam pat ar labāko kredītreitingu, kāds Latvijai vēsturē ir bijis, bet, protams, darbs turpinās, un šī padome, kas tika veidota, lai tiktu galā ar krīzi, turpina savu darbu. Tagad tajā skatām jautājumu, kā mēs varam attīstīt savu finanšu sektoru. Nevis glābt no posta, bet attīstīt. Līdzīgā veidā ar tieslietu ministru esam vienojušies, ka izveidosim šādu horizontālu darbību, bet ne tikai starp ministrijām, bet arī starp dažādām tiesībsargājošām iestādēm. Lai mēs varētu labāk identificēt, kāpēc tiesu sistēmā kaut kas var 10 gadus vilkties. Nerunājot par to specifisko, bet vispārīgi – vai tā ir tiesas kaut kāda nespēja, vai prokuratūras nespēja, vai policijas nespēja. Nevis viena indivīda vainas dēļ, bet visas sistēmas. Tas ir tas, pie kā es strādāšu un mums ir kopā jāstrādā.

Dina GAILĪTE. *Vai tā būs kāda jauna institūcija?*

Krišjānis KARIŅŠ. Tā būs padome. Formāli izveidota ar Ministru kabineta rīkojumu, bet tā būs vieta, kur sanākam kopā zināmā laika intervālā, un tur būs Strupiņa kungs, Stukāna kungs, pārstāvis no policijas, tāpat no dažādām iestādēm. Sākotnēji izdiskutēsim, kā katrs saredz, kur ir grūtības, un tad, kad saprotam, kādas ir grūtības, runājam, kādi ir to risinājumi. Daļa risinājumi būs ar likumu grozījumiem, daļa ar Ministru kabineta noteikumiem, liela daļa būs procedūrās, kas jāuzlabo. Bet galvenā lieta, manuprāt, ir prioritizēšana – ka katra iestāde nevis mēģina darīt visu, bet cenšas darīt to svarīgāko. Tātad prioritizēt, kas tad ir tas svarīgākais. Ja ķersim noziedzniekus – vai noķersim un atklāsim visus, vai paņemsim tos smagākos gadījumus vispirms. Līdzīgi kā Valsts ieņēmumu dienests – protams, viņu uzdevums ir, lai visi maksā nodokļus, bet es ceru, ka viņi pirmkārt skatās uz tiem, kas ir valstij parādā miljonu un vairāk, kad tādu vairs nav – pazemina uz 500 000, un beigās nonāk pie tādiem, kas ir parādā 10 eiro. Bet ja mēs veltām vienādus resursus tam, kam jāmaksā 10 eiro, un tam, kam 10 miljoni, tā ir līdzekļu izšķērdēšana. Tātad prioritizēšana un kopsadarbība ir ļoti svarīga. Un esmu pārliecināts, ka mums ir ļoti spējīgi cilvēki, bet mums ir jāievieš sistēma, kā mēs labāk sadarbojamies, lai gūtu rezultātu.

Dina GAILĪTE. *Tad mēs kopsavelkot varam teikt, ka Strupiša kunga aicinājums par kopīgu vienošanos par tiesiskuma stiprināšanu jau ir valdības darba kārtībā.*

Tagad pāriesim pie nākamās runātājas – Ziemeles kundzes. Ļoti priecājos, ka viņa ir kopā ar mums, jo tikko ir apstiprināta Eiropas Savienības Tiesas tiesneša amatā. Bet viņa joprojām šobrīd pārstāv Satversmes tiesu. Un Satversmes tiesa, tā ļoti vienkāršoti runājot, ir tāds likumu un līdz ar to arī tiesiskuma uzraugs valstī, kas vērtē gan Saeimas likumdošanas procesu, gan valdības izdoto noteikumu kvalitāti. No Jūsu skatupunkta, vai Latvijā ir taisnīgi likumi? Cik daudzi no tiem ir netaisnīgi? Kā Jūs veicat šo kontroli un cik efektīvi tas izdodas?

Ineta ZIEMELE. Pirmkārt, paldies Augstākajai tiesai un Strupiša kungam par šo iniciatīvu un uzaicinājumu, un līdz konstitucionālo orgānu dialoga būtiskumam es arī beigās nonāksu.

Atbildot uz Jūsu jautājumu, es to darīšu labākajās Satversmes tiesas tradīcijās, proti, es gribētu sākt no konceptuālā, jo uz tā mēs turamies, un nonākt līdz konkrētam. Es teiktu, ka runāt par tiesiskumu atsevišķi bez pārējām divām vērtībām vienkārši nav iespējams. Līdz ar to Satversmes tiesa uz visu to, kas tikko izskanējis, skatās no trīs pamatvērtību puses – demokrātija, tiesiskums, cilvēktiesības. To paturot prātā, arī saliekas daudzi pareizie uzsvāri, kuri arī parādās aptaujā. Demokrātija, tiesiskums, cilvēktiesību īstenošana – ja kaut kur viens klibo, otrs arī klibos, un trešais tāpat. Ir jābūt kopējai, līdzsvarotai virzībai visos šajos vērtību aspektos. Bet par šīs trīsvienības īstenošanu dzīvē pilnīgi noteikti neatbild viena pati Satversmes tiesa. Es gribētu pasvītrot to, ko Strupiša kungs teica – ne tiesu sistēma kopumā un ne pat tieslietu ministrs, kurš tiešām ir ļoti aktīvs, – vieni neīsteno tiesiskumu un nenodrošina taisnīgumu. Bet konceptuāli par šīm trim vērtībām, par to, ka to starpā pastāv jēgpilns līdzsvars un savstarpēja ietekmēšanās attīstības virzienā, atbild visi pieci konstitucionālie orgāni, kurus mēs pārstāvam, un, protams, tālāk jau visas valsts institūcijas. Bet konstitucionālajiem orgāniem tiešām ir šī primārā atbildība, proti, dot pareizo virzību un pareizos uzsvārus. Vai tā ir ārkārtēja situācija, vai tā ir normālā situācija. Tāda ir mūsu

konstitucionālā iekārta, ka atbildīgi ir visi šie pieci. Ne tikai atbildīgi, bet tas ir pienākums, konkrēts pienākums savas kompetences ietvaros. Bet atbildība ir arī katram cilvēkam un sabiedrībai kopumā, jo arī katram cilvēkam ir jābūt likumpaklausīgam, un tāpēc arī šie jautājumi – kā mēs ievērojam likumus. Un te ir tas konkrētais stāsts – gan Augstākās tiesas aptaujā, gan Satversmes tiesas tikko veiktajā aptaujā parādās, ka cilvēki netic valstij kopumā tāpēc, ka netic likumam. Netic tam, ka likumdevējs Saeimas izpildījumā vai Ministru kabineta izpildījumā attiecībā uz Ministru kabineta noteikumiem – tik tiešām būtu pieņēmis taisnīgu likumu. Tā neuzticēšanās ir tas lielais jautājums. Taisnība, ka beigās Satversmes tiesa „izķers” un izlābo to, kas nav satversmīgs, bet nebūt ne visu, un tas ir tikai pašās beigās. Es esmu daudz par to domājusi arī pēc Satversmes tiesas veiktās aptaujas. Ko darīt, lai cilvēks uzticētos likumam un līdz ar to uzņemtos arī savu atbildību būt likumpaklausīgam pilsonim. Te ir šī savstarpējā saspēle – konstitucionālo orgānu, valsts iekārtas no vienas puses, un cilvēka, sabiedrības – no otras puses. Šai saspēlei jābūt harmoniskai, savstarpēji saprotošai. Kā tad tā veidojas? Un es nāku ar konkrētiem ierosinājumiem.

Satversmes tiesa, īpaši tās jaunākajā judikatūrā, atklāj labas likumdošanas principu. Mēs ļoti ceram, ka tas, kā esam to atvasinājuši, vadoties no labākajiem piemēriem pasaules praksē, ir noderīgs gan Saeimai, gan arī Ministru kabinetam. Labas likumdošanas principa ievērošana ir līdzeklis, kā iet uz mērķi, proti, valsts ilgtspējīgu attīstību un cilvēka cieņas respektēšanu – šiem diviem fundamentālajiem mērķiem. No šiem pašsaprotamiem mērķiem izriet, ka likumdevējam ir jāievēro labas likumdošanas princips. Domāju, ka likumdevējs pamatā to ievēro, bet acīmredzot ne vienmēr. Varbūt nav padomāts, ka jāspēj arī precīzāk komunicēt, proti, paskaidrot, ka konkrētais risinājums valdības līmenī vai Saeimas līmenī ir tāds, kas ved uz valsts ilgtspējīgu attīstību. Vai likums tiek skaidrots, vai vienkārši pasaka – tas ir pieņemts? Vai arī pasaka, ka šis likums ir pieņemts tāpēc, ka šāds solis sekmēs valsts ilgtspējīgu attīstību, vai šāds risinājums ir ielicis cilvēka cieņu centrā. Satversmes tiesa to dara pēc definīcijas, tā ir metode, kā mēs strādājam, tās ir tās vērtības, attiecībā pret kurām mēs izvērtējam apstrīdēto tiesību normu. Arī lēmuma pieņemējiem ir cilvēkam jāparāda un jāpastāsta, ka tieši tas nodrošinās valsts ilgtspējīgu attīstību un cilvēka cieņu.

Veids, kādā komunikāciju veic Satversmes tiesa, ir tieši tāds, kādu Jūs pēdējā laikā esat redzējuši, – mēs informējam, kāpēc esam pieņēmuši tādus spriedumus, kādus esam pieņēmuši.

Pēdējais, ko gribētu piebilst – kāpēc ir svarīgi paskaidrot, ka tas, ko mēs darām, tiešām ir katra iedzīvotāja tiesību nodrošināšanai un viņa interesēs. Jo tas veido sajūtu, ka demokrātija, tiesiskums un cilvēktiesības strādā. Savukārt skatoties ārējā dimensijā, no ārpolitikas viedokļa, tas ir stāsts par mūsu valsts konkurētspēju, jo mūsu konkurētspēja ir cilvēkresursi. Mums vajag cilvēkresursus ekonomikas attīstībai. Un cilvēks būs ieinteresēts šeit būt un darboties tieši tāpēc, ka viņam būs skaidrs, uz ko tika virzīts konkrētais lēmums. Un ka beigās būs Satversmes tiesa, kas to kļūdiņu, kas ir cilvēciska, „izķers”.

Dina GAILĪTE. *Tā tad var saprast, ka nemaz tik slikti likumdevējs nestrādā, bet ka slikti skaidro. Un tās retās kļūdas Satversmes tiesa izķer. Bet tā lielākā kļūdu daļa, kas izbirst cauri visām tiesiskuma kontroles iestādēm un sietiem, beigu beigās nonāk tiesā. Šeit es gribētu lūgt Strupiša kungu. Jūs noklausījāties to, ko Jūsu aicinātie viesi solās vai jau dara tiesiskuma sargāšanā. Kā Jūs, tikko ienācis jaunajā amatā, kādus konkrētus soļus tiesiskuma stiprināšanā redzat kā Tieslietu padomes vadītājs un Augstākās tiesas priekšsēdētājs, ko plānojat mainīt tuvākajā laikā šo institūciju darbā?*

Aigars STRUPIŠS. Vispirms par tiesiskuma stiprināšanu tiesās. Es gribēju vienu svarīgu lietu pateikt, ko varbūt man vajadzēja teikt jau pašā sākumā. Bet izmantošu šo iespēju tagad. Redziet, tiesa nevar piedalīties politiskajā procesā tādā klasiskā izpratnē. Tiesai ir ļoti specifiska funkcija, tiesai jāspriež tiesa saskaņā ar likumu. Tiesai nepiemīt „tirgošanās vara”, kas politikā ir ļoti būtiska, jo politiskie procesi notiek tikai caur vienošanos. Līdz ar to mēs nevaram solīt politiķiem: ja jūs darīsiet kaut ko, tad mēs no tiesas kaut ko pretī dosim. Tā nekad nebūs, un, organizējot šo diskusiju, šī kopīgā sadarbība nekādā ziņā nebija domāta tādā aspektā. Tas ir jāsaprot pašos pamatos. Ko var darīt tiesa? Tiesai ir jāpilda sava funkcija, un jo labāk tā šo funkciju pildīs, jo labāk būs tiesiskumam kopumā. Kā to panākt? Tas jau ir nākamais jautājums. Mana prioritāte Nr.1 gan Augstākās tiesas priekšsēdētāja, gan Tieslietu padomes priekšsēdētāja amatā ir tiesnešu apmācības un tālākāpmācības jautājumu sakārtošana. Jo gan kā bijušais mācībspēks, gan kā praktizējošs jurists krietnu laiku atpakaļ, gan nu jau arī kā tiesnesis varu pateikt, ka tās problēmas likumos nav tik lielas, kā reizēm problēmas likuma interpretācijā. Un pie vainas reizēm ir ne tik daudz likumdevējs, cik nepiemērota, reizēm arī neprofesionāla interpretācija gan no tiesu, gan no ierēdniecības puses. Un to nevar novērst ar likuma grozījumiem. Vairākos publiskos forumos ar ironiju esmu teicis, ka Latvija ir likumu grozījumu lielvalsts, jo mēs visas problēmas mēģinām risināt ar likuma grozījumiem. Vienā brīdī tomēr vajadzētu apstāties un padomāt, kur ir pamats grozīt likumu, bet kur ir vajadzīga piemērotāju apmācība, izskaidrošana utt.

Tiesnešiem ļoti palīdzētu normāla apmācības sistēma – uz nākotni orientēta sistemātiska apmācība. Tāpēc tā ir mana prioritāte Nr.1. Protams, arī tiesu darbinieku apmācība, bet primāri tieši tiesnešiem. Mēs gribam sagaidīt tam atbalstu, jo tam jābūt arī politiskam lēmumam par šādu izglītošanas formu. Un šai formai, manuprāt, kaut kādā veidā ir jābūt Tieslietu padomes pārraudzībā, lai tas būtu ilgtermiņā plānojams process.

Otra lieta, es varbūt nedaudz atkārtos. Nesen man bija tikšanās ar Tiesnešu biedrības valdi, un tur, runājot par tiesu sistēmas stāvokli un perspektīvām, es teicu, ka ir jāsaprot, ka sabiedrība 25–30 gadu laikā ir ļoti būtiski mainījusies. Tiesa nav tikusi līdz šim izmaiņām. Tiesa pēc būtības ir konservatīva iestāde, un tā tam arī savā ziņā vajadzētu būt, bet varbūt ir lietas, kur tomēr arī tiesai ir jāmainās. Ja agrāk – 90.-tajos gados, varbūt pat 2000. gadu sākumā – tiesnesis varēja pajauties uz savu formālo autoritāti „es esmu tiesnesis, es tā pateicu, un tā tam jābūt”, šodien tas vairs nestrādā. Sociālo tīklu attīstība, iespēja kritizēt, iespēja dabūt un nodot informāciju parāda to, ka ir jāskaidro, ir jābūt skaidriem un saprotamiem tiesu spriedumiem. Tiesnesis šobrīd vairs nevar noslēpties aiz

formālās autoritātes, nevar noslēpties aiz mantijas. Viņam ir jābūt gatavam izskaidrot, spriedumam ir jābūt skaidram, jo cilvēki prasa, viņi grib saprast, kāpēc rezultāts ir tieši tāds un ne savādāks. Tas arī ir viens no virzieniem, ka ir jāpalīdz tiesnešiem, kas strādā jau 20–30 gadus, pielāgoties šim jaunajām sabiedrības prasībām, kas ir pilnībā leģitīmas.

Tie ir mani galvenie darbības virzieni. Protams, spriedumu kvalitātes jautājumi, bet tas jau ir tehnisks process, ar ko mēs tagad darbojamies arī Augstākajā tiesā.

Dina GAILĪTE. *Paldies, tā tad darbs ar tiesnešiem, tiesnešu kvalifikāciju un spriedumu kvalitātes uzlabošana.*

Esam iezīmējuši galvenos darba virzienus, tagad sāksim interaktīvo daļu. Jūs varēsiet uzdot katrs viens otram jautājumus. Šeit visu laiku tiek runāts par varas zaru dialogu, un tagad ir tā iespēja šeit uz skatuves pajautāt viens otram, ko Jūs gribētu uzzināt. Vai varbūt kādu uzdevumu dot otram varai.

Krišjānis KARIŅŠ. Paldies, būšu pirmais. Jo ātrāk lec tai aukstajā ūdenī, jo ātrāk pierod... Es uzdošu jautājumu Strupiša kungam. Jūs runājat par tiesnešu izglītību. Vai šādu izaicinājumu redzat arī agrākajos posmos, pirms tiesas?

Aigars STRUPIŠS. Pilnīgi noteikti. Kā pareizi Jūs teicāt, tiesa ir tikai gala posms visā garajā procesā. Un iznākums nevar būt labs, ja izejmateriāls nav bijis kvalitatīvs. Redziet, bieži tiesneši izvēlas iet to drošāko ceļu, jo tas ir arī tāds morāli ētisks jautājums – uz kuru pusi labāk nokļūdi – vai notiesāt nevainīgo, vai palaist valā vainīgo. Ļoti bieži tieši nekvalitatīvas izmeklēšanas dēļ notiek šī svārstīšanās „uz naža asmens”.

Ineta ZIEMELE. Man jautājums ir par sistēmu. Jautājums abu politisko varas atzaru pārstāvjiem. Lai valstī tiesiskums būtu spēcīgs, ir ārkārtīgi svarīgi, ka visi trīs valsts varas atzari atrodas pareizās līdzsvara – atsvara attiecībās. Bet kā jau Strupiša kungs teica, tiesu varai nav šīs tirgošanās iespējas. Vai Jums, skatoties no Jūsu skatupunktiem, ir pārliecība, ka tiesu vara gan tehniskās detaļās, gan arī konceptuālos jautājumos tiešām Latvijā ir nolikta uz tādiem pamatiem, ka mēs esam Jums atsvārs? Ka mēs esam atsvārs politiskai varai, ka mēs kā tiesneši neesam ietekmējami līdzsvara – atsvara mehānismā? Labi, Satversmes tiesas likuma grozījumi šodien trešajā lasījumā beidzot ir pieņemti. Bet vai viss ir kārtībā?

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Domāju, tas savā ziņā ir pretjautājums tam jautājumam, ko es vēlējos uzdot tiesu varai – vai Jūs kā tiesu varas augstākās amatpersonas jūtaties droši, ka Jūs jebkurā brīdī uz tādiem pilnvērtīgiem, līdzvērtīgas sadarbības principiem varat aiziet un likumdevējam pateikt, kas šajā līdzsvara-atsvara procesā nestrādā. Jo tikai tad mana atbilde var būt vienāda vai pretēja. Mēs nekad neiekāpsim otra korpūs, līdz galam nesarunājoties vienam ar otru. Es pati esmu strādājusi tikai Saeimas Juridiskajā komisijā, un šī komisija varbūt ir mazliet citādāka nekā pārējās. Budžeta komisijā tiesu varas sarunas ar Saeimas deputātiem noteikti ir citādākas nekā Juridiskajā komisijā. Es ļoti gribētu, lai mūsu saruna būtu tik atklāta, ka mēs dzirdētu to, kur Jūs nejūtaties uzklaušīti, un tad arī mēs varam saprast, kā no savas puses darīt labāk, lai atbilde būtu jā. Iespējams, šai sarunai vēl ir jābūt, un, manuprāt, Saeima šādu sarunu noteikti gribētu. Es, protams, nevaru runāt pilnīgi ikviena vārdā, bet varu runāt kā Saeimas Juridiskās komisijas pārstāve un Tiesu politikas

apakškomisijas vadītāja. Šādai sarunai ir jābūt, jādomā, kad un kā to pēc iespējas ātrāk noorganizēt.

Dina GAILĪTE. *Šis bija jautājums vai atbilde?*

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Divi vienā.

Dina GAILĪTE. *Tālāk vārds prezidentam. Lūdzu.*

Egils LEVITS. Likumdošanas kvalitāte. Mēs jau pieskārāmies šim jautājumam. Likumdošanas kvalitātei ir divas dimensijas – saturiskā dimensija un juridiskā dimensija. Attiecībā uz juridisko dimensiju mums ir šis kļūdu labošanas mehānisms, kas „izķer” prettiesiskus lēmumus. Beigu beigās šādi gadījumi var arī nonākt Satversmes tiesā, kura mums strādā ļoti labi. Bet tas ir tikai viens neliels procents, jo lielākā daļa no šiem jautājumiem nekad nenonāk Satversmes tiesā. Tā ir viena problēma. Otra problēma ir saturiskais jautājums – vai lēmums, kas ir formāli tiesisks, ir arī pareizs pēc būtības, ņemot vērā Satversmes vērtības un valsts ilgtspēju?

Likums vienmēr ir kompromiss starp dažādām partijām, un kompromiss ne vienmēr orientējas uz ilgtspēju. Tādēļ man jautājums Lībiņas kundzei, kam ir ilgstoša likumdevējas pieredze, ikdienā strādājot ar likumiem. Kā Jums šķiet – ja Valsts padome skatītos abas šīs dimensijas – ne tikai juridisko, bet arī ilgtspējas dimensiju, vai tas varētu uzlabot argumentāciju un racionalitātes līmeni Saeimā?

Inese LĪBIŅA-EGNERE. Prezidenta kungs, paldies! Un paldies arī, ka Jūs šodien, atklājot Saeimas rudens sesiju, atkal runājat par nepieciešamību likumdevējam nodrošināt ilgtspējīgu redzējumu vienā vai otrā politiskajā kompromisā, vadīties tieši no ekspertu viedokļiem, ne tikai no iekšējiem politiskās pārliecības jautājumiem. Un mana balss, ar to domājot manu kā viena Saeimas deputāta balsi, Valsts padomei noteikti ir. Šobrīd gan Valsts padome

likumdošanas procesā vēl netiek apskatīta tik detalizēti, lai mēs varētu runāt jau par konkrēta regulējuma virzību. Taču, iespējams, šādas diskusijas, kuras Jūs jau esat vairākkārt iniciējis, tiešām palīdzētu arvien vairāk visai Saeimai kopumā un arī izpildvarai kopumā šo jautājumu izprast vēl vairāk. Manuprāt, jurists tajā saredz vienu perspektīvu, savukārt citi – citas perspektīvas, jo Valsts padome ir domāta kā starpdisciplināra institūcija, tās ekspertīze nebūtu tikai juridiska. Manuprāt, par to vēl būtu ļoti daudz jādiskutē, un Saeimai šīs diskusijas vēl ir vajadzīgas – gan politiskās, gan arī starp vairākiem varas atzariem.

Dina GAILĪTE. *Tiem, kas nav sekojuši šai idejai.*

Ir ideja par jaunas institūcijas veidošanu, kas varētu likumu kvalitāti vērtēt pirms to pieņemšanas. Valsts padomes iniciatīva ir nākusi no Valsts prezidenta. Strupiša kungs, Jums vēl nav bijusi iespēja uzdot jautājumu.

Aigars STRUPIŠS. Man ir jautājums par to, par ko mēs esam šeit kopā sanākuši – vai mēs varam vienoties, ka tiesiskums ir prioritāte Nr.1? Šogad martā mēs jau redzējām, kā šie trīs varas atzari, pieci konstitucionālie valsts orgāni, kuri kopā veido 100% no Satversmes varas, iesāka šo dialogu par to, kādā veidā tiek piemērota Satversme. Tas bija formāls dialogs ar lēmumu, kuru vēlāk īstenoja praksē. Šodien šeit mēs runājam neformāli, un šī neformālā saruna, protams, ir ļoti nepieciešama. Un šeit mēs runājam par vienu aspektu – par tiesiskuma aspektu. Un domāju, ka mēs lielā mērā nonākam pie vienprātības par to, ka ir absolūti nepieciešams uzlabot šo tiesiskuma līmeni. Mēs esam tiesiska valsts. Un uzlabot tiesiskuma līmeni varam katrs savā kompetences jomā.

JAUTĀJUMI NO SKATĪTĀJIEM

Šis būs jautājums Kariņa kungam – vai tiesiska var būt valsts, kur policijas profesionalitāte ilgstoši nav bijusi valsts prioritāte? Proti, šis pats pirmais līmenis likumu ievērošanas uzraudzībā. Mums nav pat Policijas akadēmijas.

Krišjānis KARIŅŠ. Uztversim šo kā vienu no prezidenta minētām kļūdām, kas jālabo. Bet arī kā Strupiša kungs teica, un arī es saredzu, ka ir jāstrādā pie kvalifikācijas celšanas visos līmeņos.

Ziemeles kundzei – vai Stambulas konvencijas neratificēšana būtu atzistama par tiesisku lēmumu?

Ineta ZIEMELE. Satversmes tiesa uz to atbildēs savā spriedumā tad, kad lieta būs sagatavota un izskatīta.

Strupiša kungs – cik daudz kļūdas var pieļaut tiesa, lai situāciju sauktu par tiesas izgāšanos?

Aigars STRUPIŠS. Es baidos, ka uz šo jautājumu atbildes nav. Redziet, katra lieta ir individuāla, un katra kļūda ir jāvērtē individuāli. Uz hipotētiskiem jautājumiem tiešām ļoti grūti atbildēt. Protams, pat viena kļūda grauj uzticēšanos tiesai. Diemžēl tā ir. Tāpēc ir trīs instances, kur šīs kļūdas cenšas labot.

Vēl Jums adresēts jautājums – vai tiesiskuma līmenis valstī varētu būt saistīts ar sabiedrības vairākuma vērtību skalu?

Aigars STRUPIŠS. Pilnīgi noteikti. Cilvēkam ir jāsaprot, ka viņš dzīvo sabiedrībā un ka viņš nevar dzīvot sabiedrībā bez kaut kādu noteikumu kopuma. Un jo stabilāki ir noteikumi, jo drošāk un stabilāk cilvēks jūtas. Ir psiholoģiski

pētījumi, kas parāda – ja cilvēku nostāda tādā nedrošā, neskaidrā, neparedzamā situācijā, viņam sākas psihiskas pārmaiņas. Drošība, noteiktība ir tas, kas cilvēkam ir vajadzīgs. Bet tas tad ir visiem jāsaprot, ka mums visiem tas ir vajadzīgs. Varētu teikt, tā ir tāda sociālā konvencija, ka visiem, tautai tas ir jāsaprot – ja mums ir valsts, mums vajag likumus un mums vajag pašiem tos ievērot.

Dina GAILĪTE. Tātad mēs varētu teikt, ka visiem ir ko darīt. Likumdevējam jāuzlabo likumdošanas kvalitāte, lai vairāk nekā puse sabiedrības nedomātu, ka likumi ir netaisnīgi. Valdībai ir jārīkojas, jo tieši no valdības 80% respondentu prasīja tiesiskuma nostiprināšanu. Tāpat arī tiesām jādara savs darbs.

Diskusijas klausītāju atbildēs redzam interesantus un vērtīgus ierosinājumus – par atklātību, par ierēdniecības izglītošanu, par prioritāšu izvēli.

Paldies Jums visiem par šo diskusiju. Es ceru, ka šis dialogs, kas ir sākts publiski uz skatuves starp visiem valsts varas zariem, turpinās darboties. Dialogs par to, ka tiesiskuma stiprināšana ir nepieciešama, un tiešām, ne tikai tiesas ir par to atbildīgas kā pēdējais, noslēdzošais posms, bet arī visi pārējie – arī valdība un arī likumdevējs, arī Valsts prezidents kā viens no likumdošanas kvalitātes sargiem, un arī Satversmes tiesa kā otrs likumdošanas kvalitātes sargs.

Paldies par to, ka šodien atnācāt, paldies skatītājiem un paldies par Jūsu interesantiem viedokļiem.

Diskusijas arī
pirms skatuves un
pēc oficiālā
laika beigām

LAMPA

sarunu
festivāls

AR KO JĀSĀK TIESISKUMA STIPRINĀŠANA LATVIJĀ?

Skatītāji, kas sekoja līdzī diskusijai klātienē vai interneta platformās, tika aicināti interaktīvi atbildēt uz jautājumu: Ar ko jāśāk tiesiskuma stiprināšana Latvijā? Viens vārds, viens teikums vai viens pasākums, viena sfēra, kas jāstiprina. Jebkas, kas, Jūsaprāt, ir prioritāte.

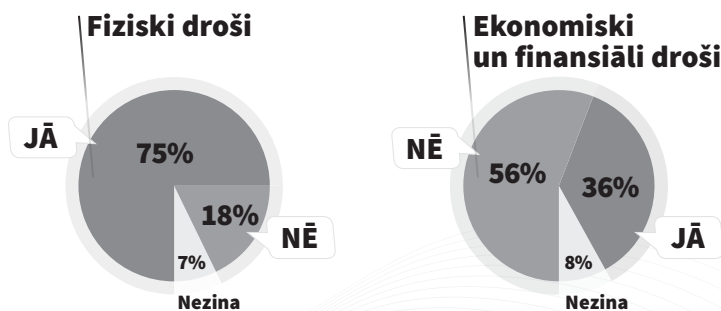
- Visiem jāvienojas par kopīgu darbu (plānu)
- Ar sevi
- Tiesas patstāvību lēmumu pieņemšanā
- Ar tiesībsargājošo iestāžu personāla apmācību un kapacitātes stiprināšanu
- Tiesiskuma tēmu iekļaušanu izglītības programmās
- Ar komunikāciju un atklātām sarunām
- Budžetu nevalstisko organizāciju attīstībai Latvijā
- Cilvēcību
- Godprātību, godīgumu
- Stāstīt par labām lietām
- Sabiedrības līdzdalību likumu kļūdu labošanā
- Izglītību, iedziļināšanos, izpratni
- Civildienestu
- Audzināšanu ģimenē
- Ar izglītību skolā
- Sirdsapziņu
- Visu Latvijas pilsoņu tiesību aizsargāšanu – neatkarīgi no jebkādām īpašībām, darbībām un izcelsmes
- Jēgpilnu dialogu un formālisma izskaušanu
- Ar izglītības sistēmu – demokrātija un tiesiskums var efektīvi funkcionēt tikai intelligentā sabiedrībā
- Ar likumu izskaidrošanu
- Atklātību
- Ierēdniecības izglītošanu
- Ierēdniecības pārskatīšanu un izpildvaras optimizēšanu
- Deputātiem rādīt likumpaklausības paraugu
- Toleranci
- Likumsargu kompetences uzlabošanu

IEDZĪVOTĀJU APTAUJA: TIESISKUMA STIPRINĀŠANAI NEPIECIEŠAMI SKAIDRI LIKUMI

Gatavojoties sarunu festivāla LAMPA diskusijai „Kopā celt tiesiskumu”, Augstākā tiesa organizēja iedzīvotāju aptauju par tiesiskuma jautājumiem. Pētījumu centra SKDS veiktajā aptaujā piedalījās vairāk nekā 1000 respondenti no visas Latvijas, līdz ar to dati ir vispārināmi un attiecināmi uz visiem valsts iedzīvotājiem. Aptaujas mērķis bija noskaidrot cilvēku domas par tiesiskumu un tā stiprināšanas iespējām.

Aptaujā noskaidrots, ka 75% iedzīvotāju Latvijā jūtas fiziski droši, savukārt ekonomiski un finansiāli droši jūtas tikai 36% aptaujāto. Šie rādītāji ir būtiski, jo iedzīvotāju drošības sajūta ir saistīta ar attieksmi pret tiesiskumu valstī.

Vai Latvijā jūtaties droši?

Vai likumi ir jāievēro?

Likumu ievērošana ir vissvarīgākā lieta valstī 69%

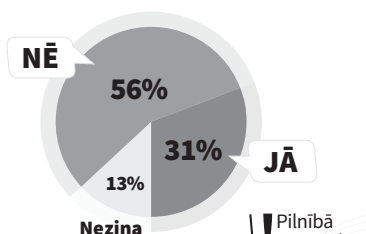

Gandrīz 70% iedzīvotāju piekrīt tam, ka likumu ievērošana ir vissvarīgākā lieta valstī. Tam nepiekrīt 19% aptaujāto. 45% respondentu norādījuši, ka paši pilnībā ievēro likumus, 50% norādījuši, ka likumus ievēro vairumā gadījumu. Kritiskāki respondenti ir par savu draugu un paziņu spēju ievērot likumus – tikai 25% aptaujāto norāda, ka viņu draugi un paziņas vienmēr ievēro likumus, 58% – ka gandrīz vienmēr.

Iedzīvotāji ļoti kritiski novērtējuši normatīvo aktu kvalitāti – tikai 2% pilnībā piekrituši tam, ka Latvijā ir taisnīgi likumi. 29% respondentu drīzāk piekrīt šim apgalvojumam, bet vairāk nekā 50% iedzīvotāju uzskata, ka likumi nav taisnīgi. Kā galvenos faktoros, kas stiprinātu tiesiskumu Latvijā, iedzīvotāji min tieši skaidrus likumus (81%) un caurskatāmu likumdošanas procesu (68%), kā arī profesionālu tiesu (70%).

Vairāk nekā ceturtdaļa iedzīvotāju (27%) uzskata, ka tiesa viņus aizsargās, ja tas būs nepieciešams. Ceturtajai daļai nav viedokļa šajā jautājumā. Gandrīz puse nav pārliecināti, ka tiesa viņus aizsargās.

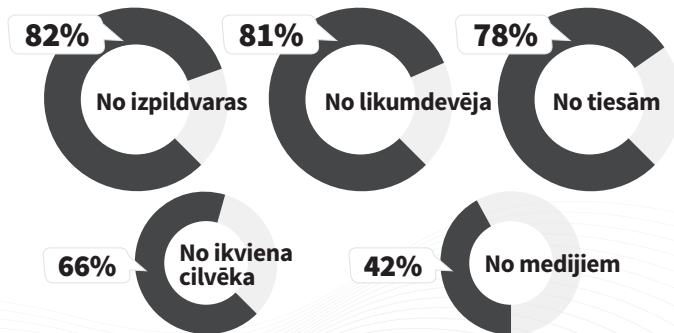
Vai Latvijā ir taisnīgi likumi?

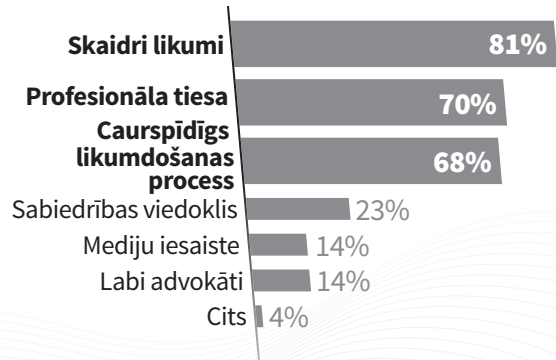
Tic, ka tiesa aizsargās, ja vajadzēs

No kā atkarīgs tiesiskums Latvijā?

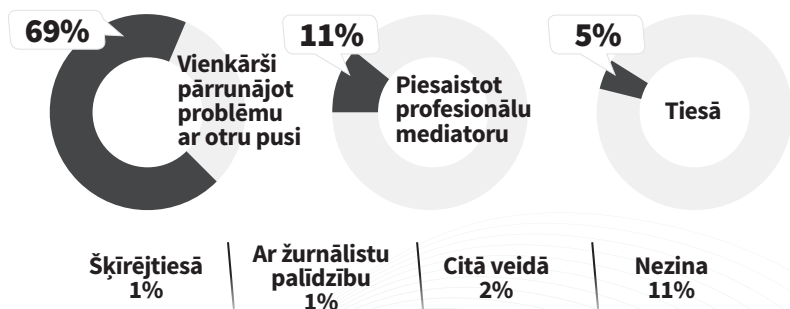
Kas var stiprināt tiesiskumu?

Iedzīvotāji gandrīz vienādi novērtējuši visu trīs valsts varas atzaru nozīmi tiesiskuma nodrošināšanā. Jautājumā, no kā atkarīgs tiesiskums Latvijā, 82% respondentu norādījuši, ka no izpildvaras, 81% – no likumdevēja varas, 78% – no tiesām. Būtiski atzīmēt, ka lielākā daļa cilvēku apzinās arī katra individuālo pienesumu tiesiskuma stiprināšanā – 66% aptaujāto norādījuši, ka tiesiskums Latvijā atkarīgs arī no ikviena cilvēka.

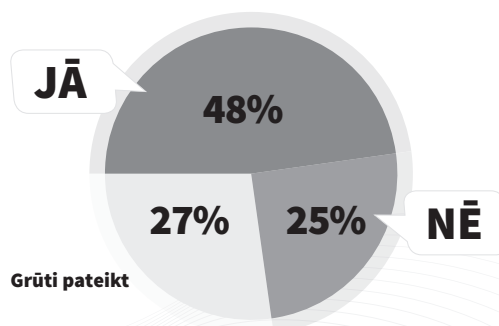
Divas trešdaļas iedzīvotāju norādījuši, ka strīdus vislabprātāk risinātu, vienkārši pārrunājot problēmu ar otru pusi. 11% būtu gatavi piesaistīt profesionālu mediatoru, bet tikai 5% iedzīvotāju konfliktu risināšanai būtu gatavi vērsties tiesā. Tajā pašā laikā vairāk nekā ceturtda daļa iedzīvotāju uzskata, ka tiesa viņus aizsargās, ja tas būs nepieciešams.

Kā vislabāk risināt strīdus?

Gandrīz puse – 48% – respondentu aptaujā pāduši viedokli, ka uzticas Augstākajai tiesai. Šis rādītājs sakrīt ar 2020. gada sākumā veikto Latvijas uzņēmēju aptauju, kur uzticību Augstākajai tiesai bija pāduši 49% aptaujāto uzņēmēju. Var secināt, ka dažādu sabiedrības grupu uzticēšanās Augstākajai tiesai ir stabila. 25% iedzīvotāju Augstākajai tiesai neuzticas, bet 27% respondentu nav viedokļa šajā jautājumā. Tas visdrīzāk skaidrojams ar to, ka liela daļa iedzīvotāju tiešā veidā nav saskārušies ar Augstākās tiesas darbu. Interesanti, ka visvairāk Augstākajai tiesai uzticas cilvēki vecumā no 18 līdz 34 gadiem, bet vismazāk – vecumā no 55 līdz 63 gadiem.

Vai uzticaties Augstākajai tiesai | Senātam?

Kā diskusijā „Kopā celt tiesiskumu” norādīja Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš, uzticības rādītājs Augstākajai tiesai kopumā vērtējams kā labs, taču noteikti uzlabojams, lai tuvākajos gados sasniegtu vismaz 60–70% uzticēšanās līmeni.

PAR TIESU VARU UN TAISNĪGUMU

Juridiskajā sarunā „Par tiesu varu un taisnīgumu”, ko sarunu festivālā LAMPA 5.septembrī organizēja un vadīja valststiesībnieks Arvīds Dravnieks, piedalījās Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, ģenerālprokurors Juris Stukāns un Saeimas deputāte, Tiesību politikas apakškomisijas priekšsēdētāja Inese Lībiņa-Egnere, pievienojās arī advokāts Lauris Liepa.

Publicējam šīs sarunas fragmentus, kuros atspoguļotas Augstākās tiesas priekšsēdētāja Aigara STRUPIŠA izteiktās domas un atziņas.

Visa saruna skatāma festivāla mājaslapas videorhīvā.

A.D. Trīs tiesu varas izaicinājumi – problēmas, kas jāatrisina vidēja termiņa nākotnē (5–7 gados).

A.S. Pilnīgi piekrītu tam, ko teica Inese Lībiņa-Egnere, – tiesai beidzot ir jāsaprot, ka no tiesas ir atkarīga valsts ekonomika, no kā savukārt ir atkarīgs viss pārējais. Tas ir viens tiešām ļoti nopietns virziens, pie kā ir jāstrādā. Kriminālsodi, ko tiesas piespriež par tā sauktajiem „balto apkaklišu” noziegumiem, reizēm liekas ļoti simboliski. Acīmredzot tradicionāli vienmēr ticis uztverts, ka tie nopietnie noziedznieki ir slepkavas, laupītāji, izvarotāji, zagļi utt. Klasiskie noziegumi pret personisko īpašumu, pret cilvēku, pret dzīvību – tie ir tie nopietni, bet pārējais – nu, tas ir tāds – nekas svarīgs. Bet patiesībā korupcija, kukuļdošana, kukuļņemšana, nodokļu nemaksāšana grauj valsts pamatus. Tur nav viens cietušais, bet visa sabiedrība ir cietušie. It kā neredzams noziegums bez konkrēta cietušā. Bet cietušais ir visa valsts.

Otrs virziens – tiesai jāklūst saprotamāki. Negribu teikt – mazāk noslēgtai vai atvērtākai, jo tiesa nevar „brāļoties”. Tiesas noslēgšanās ir viens no instrumentiem, caur ko tiesa realizē savu neatkarību. Jebkura pārāk cieša satuvināšanās personiskā līmenī vai amatpersonu līmenī rada riskus vai vismaz jautājumus, vai tiesa patiešām ir neatkarīga. Bet tiesai būtu jāklūst sabiedrībai saprotamāki tādā ziņā, ka cilvēks, kurš ir viena no pusēm lietā, izlasot spriedumu, saprot, kāpēc viņš ir zaudējis. Lai nav tā, ka izlasa spriedumu, kas ir pilns ar juridiskiem un birokrātiskiem formulējumiem, un nesaprot, kāpēc rezultāts ir tāds, kāds tas ir. Patiesībā liela daļa no neuzticēšanās tiesai ir radīta no šīs prakses. Tiesneši ir raduši pārsvarā rakstīt ļoti birokrātiski, ar tādiem smagiem birokrātiskiem formulējumiem. Jo, lūk, tā esot juridiskā valoda.

Mana pieredze gan akadēmiskajā jomā, gan jurisprudencē liecina pretējo. Kad man bija 24–25 gadi, biju tikko pabeidzis universitāti, aizbraucu stažēties Oslo universitātē. Kā cilvēks tikko no postpadomju augstskolas ticis ārzmēs, bibliotēkā salasījos gudras grāmatas, nu un tad es tur spīdēju ar gudriem jēdzieniem. No šodienas skatupunkta saprotu, ka droši vien no malas tas izskatījās tā, ka viens jauneklis, kurš īsti par sevi nav pārliecināts, mēģina pierādīt, ka viņš zina kaut ko vairāk nekā citi.

Ļoti daudzas lietas var pateikt pietiekami saprotami un vienkārši, un nav jāslēpjas aiz formālām frāzēm un juridiskiem žargonismiem. Tas ir tiesnešu apmācības jautājums.

Trešā lieta – es īsi pateikšu tā: pagale viena nedeļ. Lai tiesas kļūtu saprotamākas sabiedrībai, arī sabiedrībai jāpacenšas saprast. Demokrātija spēj darboties tikai izglītotā sabiedrībā.

A. D. Par tiesu neatkarību. Katru reizi, kad Tieslietu ministrija ir gribējusi kaut ko pārbaudīt attiecībā uz

grāmatvedības uzskaites kārtību, seko stāsts par to, ka tiesu vara ir neatkarīga. Augstākā tiesa pati veido savu Administrāciju, prokuratūra cenšas to mazumīņu, kas netiek izmaksāts algās, novirzīt kādām inovācijām un tehnikām. Bet iestāde nevar būt neatkarīga, institucionāli tai jābūt kaut kam padotai.

A.S. Vēsturiski ir izveidojies, ka Augstākā tiesa ir patstāvīga, fiskāli neatkarīga no Tiesu administrācijas. No ministrijas – daļēji neatkarīga, sauksim to tā. Jo, piemēram, budžeta pieprasījumu visai tiesu sistēmai sastāda Tieslietu ministrija, Augstākā tiesa sastāda savu pieprasījumu. Bet jebkurā gadījumā arī šis pieprasījums iet caur Tieslietu ministriju. Tas ir tas, ko gribam panākt – lai ministrijai nav nekādu iespēju iejaukties. Gribam panākt to pašu fiskālo neatkarību, ko nupat Satversmes tiesa panāca ar grozījumiem likumā. Neredzu, ka problēma būtu arī iekšējās apropriācijas maiņa. Par to, ka Tieslietu ministrija netiek klāt pārbaudēm, jautājums ir – kāpēc ministrijai būtu jāpārbauda tiesa? Tiesu pārbauda Valsts kontrole. Katru gadu Valsts kontrole pārbauda Augstāko tiesu un nekad neko nepienācīgu nav atklājusi. Tā ka nav tā, ka kontroles nav.

Par to, ka iestāde nevar būt neatkarīga – lielā mērā tam piekrītu. Bet caur šiem fiskālajiem instrumentiem iestādes darbiniekus vai iestādes amatpersonas var padarīt atkarīgas. Jo tas, kurš „sēž” uz naudas maka un regulē finanšu plūsmas, var virzīt attīstību ne tajā virzienā, kas iestādei vajadzīgs, tādā veidā ietekmējot tās darbu. Tāpēc mēs gribam panākt šo fiskālo neatkarību. Bet tas nekādā gadījumā nenozīmē, ka nelaidīsim klāt Valsts kontroli pārbaudīt mūs.

A.D. Vai Augstākā tiesa nebūtu gatava uzņemties atbildību par visu tiesu institucionālo sistēmu, par visām tiesu iestādēm? Kāpēc tikai par vienu tiesu?

A.S. Tas ir viens no variantiem, kas ir apspriežams. Tas lielā mērā sasauca ar sākotnējo uzstādījumu par Tieslietu padomi. Kad tika veidota Tieslietu padome, bija doma, ka tā pārņems to, kas tagad saucas Tiesu administrācija un ir pakļauta Tieslietu ministrijai.

A.D. Tiesa un ekonomika – kāda saistība?

A.S. Kvalitatīvai tiesas spriešanai ir tieša ietekme uz ekonomisko attīstību. Par to nav šaubu. Ja visi strīdi, kas rodas, tiek izskatīti a) kvalitatīvi (kvalitatīvi ietver sevī arī taisnīgi), b) ātri, tas piesaista investīcijas, tas sekmē uzņēmumu veidošanu un attīstību, tas palielina nodokļus utt. Rodas bāze valsts attīstībai.

A.D. Par Ekonomisko lietu tiesas veidošanu. Jaunu struktūru veido tad, kad grib tikt valā no veciem cilvēkiem. Vai ir kaut kāda problēma iepriekšējo tiesnešu sastāvā, kas līdz šim ir skatījuši līdzīgas lietas komerciesībās, krimināltiesībās?

A.S. Ne vienmēr mērķis ir tikt valā no cilvēkiem, bet tas

var būt viens no mērķiem. Godīgi sakot, jā, daļa tiesnešu to sākotnēji tā arī uztvēra, kas varbūt radīja to pirmo negatīvo vilni pretī: vai tagad grib pateikt, ka esošie tiesneši nekvalitatīvi spriež komercietas?

Līdz šim tiesās skatīja visu kategoriju komercietas, ir jau pietiekami stabila judikatūra izveidojusies. Tagad daudzas kategorijas ar likumu ir pārlīkts Ekonomisko lietu tiesas piekritībā. Bet tas jautājums, kas ir pamatā skeptiskajai prognozei un attieksmei, ir tāds – vai desmit tiesneši varēs skatīt smagās krimināllietas un smagās ekonomiskās lietas vienlaikus? Jo paredzēts, ka šī tiesa skatīs arī smagās krimināllietas. Tas bija tas, kāpēc Tieslietu padome būtībā bija pret šo ideju. Bet ja jau Ekonomisko lietu tiesa tiek nodibināta, tad skatīsimies, kāds būs rezultāts.

A.D. Varbūt faktiski jārūnā nevis par Ekonomisko lietu tiesu, bet par ekonomiskajiem noziegumiem. Ja nedod papildu resursus arī policijai, tad vismaz var piekopt tādu lietu kā rotācija – īstermiņā ļoti labi strādā – lai parāda savas labās iemaņas jaunā jomā, ja nevar parādīt, tad paliek bez vadoša amata. Vismaz izmantot pienācīgi tos resursus, kas ir.

A.S. Šajā aspektā papildināšu ilustrācijai Stukāna kunga teikto, ka problēmas ir pirmajā posmā – lietas izmeklēšanā. Kad tikos ar premjeru, Kariņa kungs minēja piemēru, *Enron* iztiesāšanu, kas bija liels krāpšanas skandāls Amerikā. Premjers, būdams no Amerikas, tām lietām acīmredzot seko, teica – re, tā lieta, kas bija ārkārtīgi sarežģīta, ārkārtīgi dziļa utt., tika iztiesāta četrus mēnešu laikā. Jā, tiesām tā tas bija. Bet pēc tam pārbaudīju – tā lieta pirms tiesāšanas četrus gadus tika izmeklēta. Tas, ka tā iztiesāta četrus mēnešus, nozīmē tikai to, ka tā bija ļoti kvalitatīvi izmeklēta četrus gadu garumā iepriekš.

A.D. Par tiesu varas lēmumu saprotamību. Tie nav tikai tiesas spriedumi, tie ir arī dažādi citi nolēmumi, tai skaitā arī prokuratūrā. Publiskajā telpā dzirdam, ka pastāv vienošanās starp prokuroru un apsūdzēto, ka viņi vienojas par kaut ko, ka neizcietīs sodu. Es gan teiktu, ka tā nav nekāda vienošanās, bet gan persona atzīst savu vainu un atsakās no savām procesuālajām garantijām, un saņem tieši to sodu, ko saņemtū, ja tā izmantotu savas procesuālās garantijas. Vajadzētu kaut kā ikdienas sarunvalodā skaidrāk saukt tās lietas. Strupīša kungs pieminēja juridisko valodu, ka tā ir birokrātiska. Bet kurš teica, ka tai ir jābūt birokrātiskai un nesaprotamai?

A.S. Tieši to es arī teicu, ka neviens to nav teicis, tas nav noteikts nekādos standartos. Ja cilvēks domā skaidri, viņš var arī skaidri to uzlikt uz papīra. Jo kas ir spiedums? Tas ir: izejot no šīs situācijas, izejot caur likumu, rezultāts ir tāds un tāds. Tā ir tā loģiskā ķēde, un šo loģisko ķēdi var ielikt samērā vienkāršā valodā 90% gadījumu.

A.D. Bet kāpēc tad vairums tiesnešu raksta tik magnēji un ne vienmēr saprotami? Viņiem šķiet, ka viņu darba rezultāts ir lielāks spriedumu apjoms?

A.S. Tas varbūt lielā mērā arī mācīts savulaik: ja esi valsts pārstāvis, tev ir jāizsakās svarīgi. Bet palasot, piemēram, ASV Augstākās tiesas spriedumus, tur nav šī birokrātiskā valoda, tur tiesneši pat ar tādu personisku piesitienu bieži vien kaut ko ieliek iekšā savos spriedumos. Pieļauju, tā ir vienkārši tradīcija pie mums un sākotnējā apmācība, kāda bija tiesnešiem 90.gados.

A.D. Vēl nesen pie mums tiesneši parasti neatbildēja uz žurnālistu jautājumiem, jo uzskatīja, kas spriedumā

viss ir pateikts un vairāk nekas nav jāskaidro un jāstāsta. Šobrīd ministrija cenšas veidot komunikācijas vadlīnijas, taču visefektīvāk ir, ja tiesnesis, kurš lietu izskatījis, arī paskaidro žurnālistam kaut kādus aspektus, kas attiecas uz šo lietu.

A.S. Tas būtu loģiski. Bet vēl loģiskāk būtu, ja to varētu saprast jau no paša sprieduma.

A.D. Klausītāju jautājums: kodarīrtiem tiesnešiem, kuri ir tāds kā balasts sistēmai – nosēdies pārsvarā apgabaltiesās. Regulāri nāk uz darbu, vienmēr visu laikus izdara, nav nekādu disciplināru pārkāpumu, bet viņi nekad nenasniegs karjeras augstākās virsotnes.

A.S. Tā gluži nevar teikt, jo tiesnešu karjera ir ierobežota, ir krietni ierobežotāka nekā, piemēram, valsts pārvaldes sistēmā. Tas ir pilnīgi loģiski, ka ne visi apgabaltiesas tiesneši kļūst par Augstākās tiesas tiesnešiem. Tāpat ne visi pirmās instances tiesneši tiek uz augstākām instancēm.

A.D. Vienkārši nav tik daudz vietu.

A.S. Nav tik daudz vietu. Tieši tā. Līdz ar to par balastu to nosaukt diez vai varētu. Ja cilvēks nāk uz darbu, viņam nav disciplinārsoda, viņš ievēro termiņus, raksta spriedumus, tad jau viņš dara savu darbu, es teiktu, nevainojami. Ja ir kaut kādi pārkāpumi – lūdzu ziņojiet, skatīsimies.

L.L. Satversmes tiesas pētījumā par uzticēšanos tiesu varai kopumā redzam ne pārāk lielu, bet tomēr pieaugumu iedzīvotāju uzticībai tiesu varai Latvijā, it īpaši augstākajām tiesām. Mana hipotēze, ka uzticēšanās pieaugtu vēl vairāk, it īpaši jaunākajā sabiedrības daļā, ja mēs veicinātu atklātību vismaz divos aspektos. Pirmkārt, padarot visu tiesu visus nolēmumus publiski pieejamus visai sabiedrībai. Ne tikai spriedumus, bet arī lēmumus, kas ir būtiski, teiksim, par dažādu veidu pagaidu instrumentiem, aizsardzības līdzekļiem, kas ir svarīgi procesuālajās tiesībās. Otrā lieta – tagad, kad aizvien vairāk procesu notiek arī neklātienē – digitālajā vidē, kā būtu, ja šo procesu atklātības principu varētu piemērot un ļaut skatītājiem attālināti klausīties, skatīties, kā spriež tiesu. Ar vecāko paaudzi, iespējams, neko vairs nevar darīt, bet jaunieši – tas ir ļoti svarīgi, lai viņi tic tiesām, tiesu varai, tai skaitā advokatūrai, ko es pārstāvu.

A.S. Šobrīd jau tiek publicēti visi tiesu spriedumi, kuri ir stājušies spēkā, izņemot lietas, kas skatītas slēgtās sēdēs. Problēma ir tā, ka nav adekvātas meklēšanas sistēmas, lai cilvēki šajos publiskotajos spriedumos atrastu to, kas viņiem ir vajadzīgs. Tas ir tas, pie kā jāpiestrādā. Par virtuāli atklātajām tiesas sēdēm es pilnīgi piekritu, tā nav slikta doma.

Par jaunatni. Arī Augstākā tiesa veica aptauju, pilnīgi neatkarīgi no Satversmes tiesas un par nedaudz citādiem aspektiem. Arī šajā aptaujā tas bija redzams tieši tā – jaunieši vairāk uzticas, un jaunieši ir tie, kuriem vēl nav viedokļa. Šīs divas respondentu grupas ir mūsu nākotne. Tie, kuriem ir 60 gadi un kuri neuzticas – viņi visu mūžu tā nodzīvojuši – padomju laikā neuzticējās, neuzticas valstij arī tagad, valsts viņuprāt ir absolūts ļaunums. Ar viņiem ir grūti strādāt, reti kuru varēs pārliecināt. Bet jauniešiem jādod iespēja iepazīt, kā tas viss notiek reālajā laikā, jādod iespēja skatīties, kā notiek tiesas sēdes. Protams, slēgtās sēdes būtu izņēmumi – bērnu lietas, komercnoslēpums, adopcijas utt. Bet kopumā var. Kā jau teicu, tikai izglītota sabiedrība var būt demokrātiska sabiedrība.

SVARĪGĀKAIS: LOGIKA, VIENKĀRŠOŠANA, FOKUSĒŠANĀS UZ BŪTISKO

No tikšanās ar Valsts ieņēmumu dienesta darbiniekiem 2020.gada 30.jūnijā

Aigars STRUPIŠS
Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Valsts ieņēmumu dienests ir viens no lielākajiem tiesas klientiem. Taču jāsaka – tiesa par klientiem īpaši nepriecājas. Tiesāšanās kā tāda, protams, valstij ir vajadzīga, jo – ja ir strīds vai konflikts, tas jārisina. Taču tiesāšanās nav pati produktīvākā lieta, ar ko nodarboties, tādēļ aicinātu – ja vien ir iespēja, turēties tālāk no tiesas. Tiesāšanās nozīmē, ka nav izdevies problēmu atrisināt ātrāk un ar citiem – normāliem, civilizētiem, efektīvākiem līdzekļiem, bez konflikta eskalācijas. Tas attiecināms gan uz administratīvo, gan civilprocesu. Cita lieta ir kriminālprocess, kam „apakšā” faktiski vienmēr ir noziegums. Diez vai esat sastapušies ar gadījumu, ka kāds PVN „karuseli” noorganizējis aiz neuzmanības, nevis ar nolūku.

Bet daudzos gadījumos konfliktu varētu atrisināt ārpus tiesas, jo šo strīdu pamatā ir vai nu pārpratums, vai atrisināms konflikts. Privāttiesībās var palīdzēt mediācija. Administratīvajā procesā, kā dzirdu, tas nav plaši iegājis. Acīmredzot, šo procesu nevar uz administratīvajām tiesībām pārnest viens pret vienu, tas ir pietiekami nopietni jāmodificē.

Līdz šim esmu maz bijis saistīts ar administratīvo procesu un kriminālprocesu, mana uzmanība kā Civillietu departamenta senatoram un priekšsēdētājam primāri bija vērsta uz civilprocesu. Tagad jaunajā amatā būs jāapgūst un jāiedziļinās arī abos pārējos procesos. Ar Valsts ieņēmumu dienestu saistītu lietu Civillietu departamentā atceros tikai vienu, bet tā bija nopietna lieta. Augstākā tiesa toreiz pat sasauca plašāku sapulci, kurā piedalījās arī VID ģenerāldirektore un prokuratūras pārstāvji. Jautājums bija par to, ka lietā, kurā kontrabandas rezultātā valstij nodarītie zaudējumi nebija piedzīti ne kriminālprocesā, ne administratīvajā procesā, pēdējais mēģinājums bija tos piedzīt civilprocesā. Augstākās tiesas prakse bija bijusi mainīga. Pēc apspriedes nolēmām, ka nevar tā vienkārši laist vaļā blēzus, ka izņēmuma kārtā kā pēdējais salmiņš ir izmantojams civilprocess. Šis princips ir jau nostiprināts arī citās lietās.

Vienlaikus jāatzīst, ka tā informācija, kas parādās presē un kurā tiesas tiek vainotas, ka nesoda krāpniekus, ne vienmēr ir pamatota. Jo tiesas darbojas likumu robežās. Nupat bija ziņa, ka persona, kas sešas reizes piekerta nodokļu krāpšanā, sodīta tikai trīs reizes un nosacīti. Mēs pievērsām uzmanību šai informācijai, ieguvām ziņas no Sodū reģistra un Tiesu informatīvās sistēmas, Senāta Krimināllietu departaments izanalizēja situāciju. Jā, patiešām, varbūt trešajā gadījumā nosacīts sods varētu būt par maigu, bet tas bija likuma normu robežās. Nosacīti

sodi bija tāpēc, ka par tiem apsūdzētais bija vienojies ar prokuru. Likums to atļauj, taču varbūt vienā brīdī prokuratūrai jānostājas pozā un jāievieš prakse, ka, pieķerot trešo un ceturto reizi, nevar vienoties par nosacītu sodu. Bet tas ir prokuratūras sodu politikas jautājums. Konkrētajā gadījumā nosacīti sodi varēja būt, jo trīs krimināllietas, kurās sodi bija 2008. un 2015.gadā, bija par nodarījumiem, kas izdarīti 2005.–2007.gadā. Kad taisīti pēdējie trīs spriedumi, apsūdzētajam nebija recidīva statuss. Taču šai personai vēl trīs kriminālprocesi procesā, tā ka vēl visas „iespējas” priekšā.

Viens no maniem centrālajiem mērķiem, stājoties Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā, ir tiesas saprotamības un pieejamības paaugstināšana.

Jāatzīst, ka bieži vien cilvēks izlasa sev nelabvēlīgu tiesas spriedumu, saprot, ka viņš lietu ir zaudējis, bet no uzrakstītā nesaprot, kāpēc tā ir noticis. Īpaši sāpīgi tas ir civilprocesā. Lemesls tam ir tāds, ka daudziem tiesnešiem jau pirmajā instancē ir problēmas koncentrēties uz lietas būtību, kas savukārt traucē jau no paša sākuma lietu „uzlikt uz pareizajām sliedēm” un sākt pareizi iztiesāt.

Cilvēka domāšana caurmērā ir visai haotiska. Tas nāk līdzī evolūcijas ceļā – jau sākotnēji cilvēkam bijis jāpārslēdzas no vienām briesmām uz citām, lai izdzīvotu, viņš mēģina uz visu reaģēt. Taču haotiskā domāšana neder racionālu, izsvērtu lēmumu pieņemšanā. Ne valsts pārvaldē, ne tiesā. Pieņemot racionālus lēmumus, vajag sistemātiskumu.

Bet kas notiek tiesā, kad sāk skatīt lietu? Bieži vien tiesnesis, pirms sapratis lietas kodolu, pirms nofokusēties uz būtību, sāk ņemt pretī pilnīgi visus pierādījumus, ko iesniedz puses. Teju vai nemanāmi lieta no viena sējuma pārtop divos, trīs un pat piecos sējumos. Un kad to lietu sāk skatīt, ne prāvnieki, ne pats tiesnesis nesaprot, ko ar to „blāķi” darīt. Esam runājuši ar pirmās un otrās instances tiesnešiem, lai ņņem pretī jebko, ko puses dod. Lai izanalizē, vai tas vajadzīgs, lai izšķirtu konkrēto strīdu. Process definē tādu jēdzienu kā pierādījumu attiecināmība, tas nav nekāds jaunums. Jau kā anekdote kļuvis fakts, ka Zolitūdes lietā lietas materiālos pievienota elektriskās tējkannas lietošanas instrukcija. Priekš kam?

Vēl laba ilustrācija ir jaunā ģenerālprokurora Jura Stukāna minētais piemērs no savas tiesneša pieredzes – kad viņš iztiesāja janvāra grautiņu lietu, uz tiesu no prokuratūras atnāca lieta sešos biezos sējumos. Miniet, cik no tā visa vajadzēja tiesnesim pēc viņa paša

vārdiem? Tikai divus pierādījumus – videoierakstu un policijas darbinieka paskaidrojumu. Bet sastādīti seši sējumi, kam gājuši cauri izmeklētāji, aprakstot to visu, un prokurori, rakstot apsūdzības rakstu. Ceru, ka jaunais ģenerālprokurors spēš nofokusēt krimināllietu izskatīšanu uz svarīgākajām lietām, spēš nošķirt pelavas no graudiem. Šobrīd statistika izskatās briesmīga – 1500 lietas viena prokurora uzraudzībā. Bet no tām 1000 ir sīkās zādzības, kurās izmeklētājs pats zina, ko darīt, un prokurora norādījumi nav vajadzīgi. Ja šo tūstoti noņem, bet pārējās lietas sadala pēc prioritārtēm – tad šī statistika ir citāda. Ja vēl sešu sējumu vietā būtu viens sējums – tad varbūt arī nebūtu procesi, kas velkas gadu gadiem.

Taču arī tiesas, kā jau teicu, nereti nekritiski visu ņem pretī, vadoties pēc principa – varbūt noder... Šāda pieeja neliecina par tiesneša profesionalitāti. Profesionālam tiesnesim pirmām kārtām ir jāsaprot, par ko vispār ir lieta, jāuzliek lietai profesionālais rāmis, un tikai šā rāmja ietvaros jāņem pretī pierādījumi. Pretējā gadījumā katrai lietai arī turpmāk būs vairāk nekā 10 sējumi, kuros „apmaldās” gan lietas dalībnieki, gan arī pats tiesnesis. Savukārt tas dod pamatu pārsūdzībām, un beigās no visai vienkāršas lietas sanāk kaut kas nesaprotams. Lai kaut kā to lietu nobeigtu, tiesa kaut ko pasaka, bet neviens neko nesaprot.

Senāta Civillietu departamentā esam analizējuši spriedumus, nonākot pie secinājuma, ka bieži vien tajos ir pārāk daudz nevajadzīgas informācijas. Tiesās ir veidojusies tradīcija, ka aprakstošajā daļā tiek norādītas visas iespējamās detaļas – līgumu numuri, datumi un tamlīdzīgas nianšes, pat tad, ja šādai informācijai nav nekādas nozīmes. Turklāt, ja vienā lietā vairākas reizes tiek pieminēts viens un tas pats līgums, tam katru reizi tiek norādīts numurs, datums un puses, starp kurām tas noslēgts, nevis vienkārši vārds „līgums”. Tā tas spriedumā piecas un desmit, un vairāk reizes atreferēts, kaut tam nav absolūti nekādas nozīmes. Tas visu tikai padara sarežģītāku.

Homo sapiens, protams, ir augstās domās par sevi, tomēr katram no mums smadzenēm ir noteikts resurss. Ja ir pārāk daudz, turklāt nereti nevajadzīgas informācijas, tas „noēd” smadzeņu resursu, un rezultātā cieš tās lietas, par ko tiešām ir jādomā. Tāpēc šobrīd man ir uzstādījums tikt valā no visa liekā, strādājot tikai ar to informāciju, kas ir svarīga pēc būtības, strādājot

tikai ar konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem jautājumiem. Prognozēju, ja šo izdotos panākt komplektā ar metodoloģiski pareizu lietas uzsākšanu, vajadzētu ļoti būtiski samazināties pārsūdzību skaitam. Protams, pārsūdzības būs vienmēr, jo daudzi klienti ar tām „velk laiku”. Bet būs jau uzreiz redzams, vai šāds solis ir objektīvs, vai tā ir absolūti tukša sūdzība. Jo sarežģītāks un nesaprotamāks spriedums, jo vairāk var atrast, ko tajā pārsūdzēt. Ja ar spriedumu trāpīts desmitniekā – tas ir skaidrs un saprotams, ir skaidra atbilde uz konkrētu jautājumu – tad ko tur vairs pārsūdzēt? Līdzšinējā pieredze rāda – jo garāks ir tiesas spriedums, jo vienkāršāk to ir pārsūdzēt, jo vienmēr tajā var atrast kādu nepilnību. Tad paņem no sprieduma nevajadzīgus faktus, sapin tos kasācijas sūdzībā tā, ka pat kasācijas tiesneši netiek gudri un pēta, varbūt tomēr tur ir kāds pamats. Tā mēs viens otram nodrošinām darbu arī gadījumos, kad no tā varētu izvairīties.

Tādēļ viens no maniem principiālajiem uzstādījumiem tiesā – spriedumiem jābūt skaidriem, īsiem, saprotamiem. Spriedumā jārisina konkrētais strīds, nekam liekam tajā nevajadzētu būt. Jāiet uz loģiku, vienkāršošanu, fokusēšanos uz būtisko. Jāatmet viss nebūtiskais, kas traucē.

Runāsim par to arī ar advokātiem. Tiesas vienas nevar šo problēmu atrisināt. Ja izejmateriāls slikts, arī galaprodukts nebūs labs. Tiesas izejmateriāls pamatā ir advokātu gatavoti pieteikumi un pārsūdzības. Tādēļ Tiesnešu mācību centrā mācīsim arī advokātus, kā rakstīt pieteikumus tiesai.

Nesen atradu savus Universitātes pierakstus, rakstītus vairāk nekā pirms 30 gadiem. Tur bija semināru materiāli civilprocesā un administratīvajās tiesībās. Mācījāmies rakstīt pieteikumu tiesai. Uz vienas lapas! Un tur viss pateikts.

Pieteikumā tiesai vajag pateikt tikai trīs lietas: 1) Ko tu gribi, kādas tavas tiesības pārkāptas; 2) Kādi faktiskie apstākļi pierāda to, ko saki (pierādījumi nāk pielikumos); 3) Kāds ir juridiskais pamats, uz kā pamatota prasība. Un viss.

Tik atsvaidzinoši to bija lasīt un saprast, ka tas, par ko runāju, nav nekas jauns, tas viss bija zināms jau pirms 30 un vairāk gadiem. Ja šodien redzu pieteikumu uz 20–30 lapām, ir skaidrs, ka ļoti bieži tur nekas nav skaidrs.

GODS KALPOT LATVIJAI

Atbildes vārdi, saņemot Triju zvaigžņu ordeni 2020.gada 21.augustā

Triju Zvaigžņu ordeņa komandieres Jautrīte Briede un Veronika Krūmiņa un viņu dzīvesbiedri kopā ar Valsts prezidentu Egilu Levītu. Apbalvoto tiesībnieku pulkā arī Publisko tiesību institūta direktors Arvīds Dravnieks (otrais no kreisās)

Veronika KRŪMIŅA
Senāta Administratīvo lietu departamenta
priekšsēdētāja

Tiesneša pienākums ir katrā izskatāmajā lietā rast risinājumu atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts pamatprincipiem.

Tiesnesim ar savu darbu ir jādod cilvēkiem pārliecība, ka viņi dzīvo taisnīgā valstī. Tas ir tiesnešu ieguldījums neatkarīgas un brīvas Latvijas valsts stiprināšanā.

Ir liels gods pieņemt šo valsts apbalvojumu. Reizē arī liela atbildība – pildīt savus pienākumus atbilstoši augstajiem apbalvojuma kritērijiem.

Paldies par mana darba novērtējumu!

Mums visiem es novēlu – sargāsim mūsu valsti, mūsu cilvēkus gan darbos, gan vārdos!

Jautrīte BRIEDE
Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore,
Latvijas Universitātes profesore, tiesību zinātņu
doktores

Pirms nepilniem 20 gadiem esmu publiski izteikusies, ka es laikam negribētu šādu apbalvojumu pieņemt. Bet laiki ir mainījušies, un zinu, ka tur ir arī mans nopelns.

Un no šī prezidenta un kopā ar šiem cilvēkiem es ar pateicību un lepnumu pieņemu šo apbalvojumu.

Gods kalpot Latvijai.

UZSKATS PAR TIESNESIM NEPIECIEŠAMAJĀM PRASMĒM IEGUVIS PLAŠĀKU TVĒRUMU

*No publikācijas „Jauna tiesnešu atlases kārtība – pamats tiesu darba kvalitātes izaugsmei”,
Latvijas Vēstneša portāls, 2020.gada 25.maijā*

Dzintra BALTA

Senāta Civillietu departamenta senatore,
Tieslietu padomes locekle, Tiesnešu amata kandidātu atlases kārtības
izstrādāšanas darba grupas locekle

Cilvēks, sabiedrība un tiesības ir nemītīgā attīstībā. Vēsturiski tiesneša profesionalitāte galvenokārt tikusi saistīta ar prasmi viedi izspriest lietu un uzrakstīt spriedumu. Ejot laikam, uzskats par tiesnesim nepieciešamajām prasmēm ieguvis daudz plašāku tvērumu, piemēram, atzīstot vispusīgi attīstītas personības svarīgo lomu tiesneša gatavībā tālākizglītoties, komunicēt ar sabiedrību, veidot kvalitatīvu saskarsmi visdažādākajās jomās, lai pilnveidotu profesionālo kvalitāti.

Tā kā tiesību normu formulējums par personu, kas var būt par tiesnesi, ir lakonisks – profesionāli kvalificēts jurists ar maģistra vai doktora grādu, kā arī nevainojamu reputāciju, tiesneši arvien ir domājuši par saturu, kuram ir jāpiepilda minētos jēdzienus mūsu laikam atbilstošā izpratnē. Līdz ar to likumsakarīga bija nepieciešamība saturu ietvert vārdos, lai atrisinātu atlases procesa galvenos jautājumus par to, kādām vērtībām un prasmēm ir jāpiemīt nozares profesionāļiem, kā tās aprakstīt un kā atpazīt, novērtēt amata pretendentes.

Īpaša vērtība un plaša nozīme ir tam, ka jaunajā tiesnešu amata kandidātu atlases kārtībā pirmoreiz ir sniegts to profesionālo, personīgo un sociālo kompetenču jeb prasmju uzskaitījums, kuras nepieciešamas mūsdienu tiesnesim. Ar to tiesu sistēma apliecina briedumu, ikvienam dara zināmas savas vērtības un attīstības virzienu.

Tas ir svarīgi kā atskaites punkts katram, kas pārdomā iespēju kļūt par tiesnesi, lai zinātu, ko no viņa sagaida. To var izmantot, veidojot mācību programmas topošajiem juristiem. Profesionāļu tālākizglītības speciālistiem tas ir ietvars apmācībām, kuras nodrošināmas tiesnešiem visa darba mūža laikā, lai katrs no viņiem atbilstoši savām individuālajām vajadzībām varētu turpināt prasmju izkopšanu un attīstīšanu.

Ar galvenajām kompetencēm saistītas atlasē izmantotās metodes, vērtēšanas kritēriji. Ir izveidoti arī kompetenču apraksti, kuri tiks nodoti atlases komisijai.

PAR TIESLIETU PADOMES IZDOTAJIEM NORMATĪVAJIEM AKTIEM

Driur. **Dace ŠULMANE**
Tieslietu padomes sekretariāta padomniece¹

IEVADS

Tieslietu padomei kopš 2018.gada ir paplašināts funkciju un pilnvaru loks, tajā ietverot tiesības valsts līmenī noteikt un regulēt vairākus ar tiesu sistēmas funkcionēšanu saistītus jautājumus. Likumdevējs ir paredzējis, ka tiesnešu kandidātu atlases kārtību, kā arī tiesu darbības teritorijas turpmāk nosaka Tieslietu padome, tās attiecīgi publicējot oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”. Šāda likumdevēja izvēle, deleģējot Tieslietu padomei tiesības valsts līmenī regulēt jautājumus, kas skar tiesu sistēmu, uzskatāma par nopietnu izšķiršanos, ne tikai politiskā līmenī noņemot tos no izpildvaras dienaskārtības (līdz šim minētos jautājumus noteica Ministru kabinets), bet vienlaikus nosacīti² tos nododot tiesu varas atzara ziņā. Šajā konspektīvajā apskatā ir ieskicēts jautājums par Tieslietu padomes izdoto normatīvo aktu piederību vienai no kategorijām – iekšējie normatīvie akti vai ārējie normatīvie akti – saskaņā ar pastāvošajām Latvijas tiesību zinātnes un Satversmes tiesas jaunākajām atziņām.

1. TIESLIETU PADOMES REGULATĪVĀ DARBĪBA

Tieslietu padomei ar likuma „Par tiesu varu” (turpmāk – Likums) grozījumiem³ ir paplašināts funkciju un pilnvaru loks, tostarp valsts līmenī regulēt vairākus jautājumus.⁴

1) Likums paredz, ka Tieslietu padome nosaka rajona (pilsētas) tiesas, to tiesu namus, rajona (pilsētas) tiesu, to tiesu namu darbības teritorijas un atrašanās vietas, un apgabaltiesu darbības teritorijas, publicējot tās oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” (likuma „Par tiesu varu” 29.panta trešā daļa, 35.panta otrā un trešā daļa.).

Uz šī likuma deleģējuma pamata ir izdots Tieslietu padomes 2018.gada 5.marta lēmums Nr.307 „Par tiesām, to darbības teritorijām un atrašanās vietām”. Tas ir publicēts „Latvijas Vēstnesī” (pieejams www.likumi.lv).⁵

2) Saskaņā ar likuma grozījumiem Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu atlases procedūru apstiprina Tieslietu padome un publicē oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis” (49.¹ panta piektā daļa, 51. panta trešā daļa un 54.² panta pirmā daļa).

Uz šī likuma deleģējuma pamata ir apstiprināta Augstākās tiesas tiesneša amata kandidātu atlases,

¹ Autore pateicas Tieslietu padomes sekretariāta vadītāji Solvitai Harbacevičai par ierosmi raksta tapšanā, kā arī Jānim Neimanim un Edvīnam Danovskim par vērtīgām norādēm. Rakstā paustie secinājumi, iespējamās kļūdas un neprecizitātes ir autorei zinātniskās pētniecības rezultāts, kas nav saistoši nevienai institūcijai, kurā viņa darbojas.

² „Nosacīti” – jo tikai daļa Tieslietu padomes locekļu (jeb 8) no kopā 15 pārstāvjiem ir tiesneši. Septiņi tiesneši ir ievēlēti no tiesnešu vidus. Pārējie Tieslietu padomes locekļi tajā darbojas *ex officio*, t.sk. Augstākās tiesas priekšsēdētājs – Tieslietu padomes priekšsēdētājs.

³ 2018.gada 18.janvāra likums „Grozījumi likumā „Par tiesu varu””. Publicēts oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, 29.01.2018., Nr.20 <https://www.vestnesis.lv/op/2018/20.2>

⁴ 2018.gada 12.februārī spēkā stājās grozījumi likumā „Par tiesu varu”, kas palielina Tieslietu padomes lomu tiesnešu karjeras gaitā, samazinot šajos jautājumos izpildvaras un likumdevēja ietekmi. Saskaņā ar likuma grozījumiem rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas priekšsēdētāju amatā ieceļ, kā arī var no amata atbrīvot Tieslietu padome, nevis tieslietu ministrs, kā tas bija līdz šim (33.p., 40.p.). Nevis Saeima, bet Tieslietu padome lemj par tiesnešu pārcelšanu darbā augstāka vai zemāka līmeņa tiesā (73.¹ p.). Tieslietu padome, nevis Ministru kabinets, noteic visu instanču tiesnešu amata kandidātu atlases, stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības kārtību (54.¹ p., 54.² p.). Tāpat Tieslietu padome, nevis Ministru kabinets, nosaka rajona (pilsētas) tiesas, to tiesu namus un zemesgrāmatu nodaļas, to darbības teritorijas un atrašanās vietas, kā arī apgabaltiesu teritorijas, to namus un to darbības teritorijas (29.p., 35.p.). Arī Goda tiesneša nosaukumu piešķir Tieslietu padome, nevis Saeima (66.p.). Līdz šim Tieslietu padomes lēmumi nebija pārsūdzami, bet ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu” noteikts, ka turpmāk tiesnesis, uz kuru attiecas Tieslietu padomes lēmums par tiesisko attiecību nodibināšanu, grozīšanu vai izbeigšanu, var to pārsūdzēt Disciplinārtiesā (89.¹² p.).

⁵ Publicēts lēmums un pielikumi. <https://likumi.lv/ta/id/297623-par-tiesam-to-darbibas-teritorijam-un-atrasanas-vietam>

stažēšanās un kvalifikācijas eksāmena kārtības (2018.gada 25.jūnija lēmums Nr.332), publicēta „Latvijas Vēstnesī” (pieejams www.likumi.lv).⁶

3) Likuma „Par tiesu varu” 54.¹panta pirmā daļa noteic, ka rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtību nosaka Tieslietu padome un publicē oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”.

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 54.¹panta pirmo daļu, Tieslietu padome 2020.gada 15.aprīlī izdevusi lēmumu Nr.20 „Par Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases kārtību”.⁷ Piezīme: kārtība stājas spēkā 2020.gada 11.jūnijā.⁸

Visi Tieslietu padomes izdotie regulējošie normatīvi pēc būtības ir tiesu sistēmu organizatoriskos jautājumus skaroši. Tie ir publicēti oficiālajā izdevumā „Latvijas Vēstnesis”, līdz ar to vispārpieejami sabiedrībai. Atliek vien atbildēt uz pirmšķietami vienkāršu jautājumu: vai Tieslietu padomes izdotās kārtības, kā arī noteikumi par tiesu darbības teritorijām ir ārējie normatīvie akti.

2. VALSTS VARAS FUNKCIONĀLĀS DALĪŠANAS NOZĪME

Lai demokrātiskā valstī tiktu īstenota tautas griba, valstij pastāvīgi jānodrošina valsts varas atzaru darbības likumība. Kā uzsvērusi Ā.Meikališa, „visām trim valsts varām jābūt legītimām, t.i., tautai jāspēj tās ietekmēt.”⁹ Novirzes no šī principa rada risku demokrātijas pastāvēšanai, patvaļai. Ir principiāli nozīmīgi, lai likumdevējam, tiesību piemērotājam un sabiedrībai būtu vienota izpratne par skaidru robežu, kurā vispārsaistošu tiesību normu pieņemšana ir atbilstoša demokrātijas pamatprincipiem, un kurā – vairs nav. „Obligāts priekšnoteikums tam, lai valsts orgāns demokrātiskā valstī varētu iegūt tiesības izdot ārējos normatīvos aktus, ir demokrātiskā legītimācija, proti, tas, lai šis valsts orgāns būtu ietverts demokrātiskās legītimācijas ķēdē, kas to piesaista valsts suverēnās varas nesēja – tautas – gribai”.¹⁰ Minētā obligātā priekšnoteikuma ievērošana mūsdienu modernajā valstī, kurā likumdevējs atbilstoši laikmeta nepieciešamībai attīsta dažādu deleģējumu modeļus, kļūst par izaicinājumu klasiskajam tiesību teorijas

skatījumam uz tiesību normu iedalījumu.¹¹ Satversmes tiesas 2020.gada 20.februāra spriedums lietā Nr.2019-09-03, kurā tika analizētas autonomās valsts iestādes tiesības izdot ārējos normatīvos aktus pārvaldes darbības ietvaros, ir devis vadlīnijas, kā demokrātiskai valstij nodrošināt institūcijas uzraudzības un atbildības mehānismu, tostarp attiecībā uz ārējo normatīvo aktu izdošanu (piemēram, paredzot, ka Saeimai jāievēl visi padomes locekļi).¹²

Saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmi tiesības izdot ārējos normatīvos aktus (likumdošanas tiesības) ir tautai un Saeimai (Satversmes 64.pants). „Faktiski gan izpildvara mēdz veikt darbības, kas attiecas uz likumdošanu, gan tiesu vara mēdz veikt darbības, kas attiecas uz izpildvaru, gan likumdevējs mēdz veikt darbības, kas attiecas uz izpildvaru. Tā kā šāda varas funkciju pārklāšanās ir izņēmums no varas dalīšanas pamatprincipa, kā arī tādēļ, ka šādas varas funkciju pārklāšanās apmēri un robežas var mainīties laika gaitā, Satversmē lakoniskās struktūras un izteiksmes ietvaros šādi izņēmumi nav atrunāti. Varas dalīšanas principa izņēmumi tiek regulēti nevis ar Satversmi tās formālajā izpratnē, bet ar Satversmi materiālajā izpratnē, tas ir, faktiskajā, konstitucionālajā iekārtā”.¹³

Kā atzinusi A.Smiltēna, „likumdošanas funkcija ir viens no galvenajiem veidiem, kādā tiek izmantota suverēna vara. Tomēr prasība pēc legītimitātes attiecas ne tikai uz likumdevējiem, kuriem likumdošanas funkcija piemīt primāri, bet uz ikvienu subjektu, kas izdod ārējos normatīvos aktus. Tā kā ārējie normatīvie akti [...] ir saistoši jebkuram, nepieciešams, ka tiešu vai vismaz pastarpinātu legītimēšanu saņemtu ikviens subjekts, kas izdod ārējos normatīvos aktus”.¹⁴ Likumdevējs vairāku jautājumu regulēšanu ir tieši deleģējis Tieslietu padomei, taču atklāts paliek jautājums, vai Tieslietu padomei ir kompetence izdot ārējus normatīvos aktus.

3. IEKŠĒJO UN ĀRĒJO NORMATĪVO AKTU NOŠKIRŠANA – KRITĒRIJI

To, ka „ne vienmēr iekšējās un ārējās tiesību normas var strikti nodalīt”, pamatoti jau 1998.gadā uzsvēris vācu tiesību profesors Francs Jozefs Paine.¹⁵ Līdzīga atziņa

⁶ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/299994-augstakas-tiesas-tiesnesa-amata-kandidatu-atlases-stazesanas-un-kvalifikācijas-eksāmena-kartisanas-kartiba>

⁷ Publicēts lēmums un pielikums (kārtība). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315368-par-rajona-pilsetas-tiesas-un-apgabaltiesas-tiesnesa-amata-kandidatu-atlases-kartibu>

⁸ Sk. 2020.gada 14.maija likumu „Grozījumi likumā „Par tiesu varu””.

⁹ Meikališa Ā. Šķirkdis „Tiesu vara”. Latvijas Nacionālā enciklopēdija. Pieejama tiešsaistē.

¹⁰ Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas 2011. gada 31.maija viedokļa „Par iespējamo ministra noteikumu satversmību” 6. un 8.punkts. Šī atziņa citēta arī Satversmes tiesas 2020.gada 20.februāra lietā Nr.2019-09-03 „Par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018.gada 20.decembra normatīvo noteikumu Nr.198 „Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2019.gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi” 2.11.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam”, 23.punkts.

¹¹ Īpaša nozīme piešķirama E.Danovska padziļinātiem pētījumiem par publiski tiesisko attiecību nošķiršanu no privāttiesiskām attiecībām. Publiski tiesisko attiecību ietvaros rīkojas ar valsts varu apveltīti subjekti. Skat. Danovskis E. Publisko un privāto tiesību dalījuma nozīme un piemērošanas problēmas Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.

¹² Satversmes tiesa norādījusi, ka „[a]utonoma valsts iestādes demokrātiskā legītimācija ir atbilstoša, ja Saeima lemj par visiem padomes locekļiem”. Skat. 2020.gada 20.februāra lietu Nr.2019-09-03 „Par Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2018.gada 20.decembra normatīvo noteikumu Nr.198 „Finanšu un kapitāla tirgus dalībnieku maksājumu apmēra Finanšu un kapitāla tirgus komisijas finansēšanai 2019.gadā noteikšanas un pārskatu iesniegšanas normatīvie noteikumi” 2.11.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91.panta pirmajam teikumam”, 23.3.punkts.

¹³ Smiltēna A. Ministru un autonomo iestāžu ārējie normatīvie akti. Jurista Vārds. 01.02.2011., Nr.5 (652).

¹⁴ Turpat.

¹⁵ Paine F.J. Vācijas vispārīgās administratīvās tiesības (ceturtais pārstrādātais izdevums). Vācijas Administratīvā procesa likums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2002, 16.lpp., 21.iedaļa. Vācijā izdots 1998.gadā.

būtu paužama arī par iekšējo un ārējo normatīvo aktu nošķiršanu, kā arī kritērijiem, valsts aparātam kļūstot arvien diferencētākam.¹⁶ Jo vairāk valsts aktivizē jaunu atvasināto publisko personu veidošanu, jo valsts varas avoti kļūst daudzskaitlīgāki. Kļūdaini būtu prezumēt, ka vairāk institūciju nozīmē vairāk varas.¹⁷ Tieši otrādi: katrā jauna valsts institūcija daļu varas pārņem no citām jau pastāvošām institūcijām.¹⁸ Tieslietu padome ir izveidota 2010.gadā, un kopš 2018.gada tai ir tiesības izdot normatīvus aktus, kurus līdz šim izdevis Ministru kabinets. Pastāvot „vairākiem spēlētājiem”, rodas loģiski, sistēmiski izšķiroši jautājumi, vai līdz ar institūciju skaita pieaugumu ir jāveic to izdoto normatīvo aktu leģitimitātes atzīšanas kritēriju korekcija, kā arī vai nav nepieciešams papildināt tradicionālo iedalījumu „iekšējie un ārējie normatīvie akti”.

Kā 1999.gadā norādījis J.Jelāgins, „normatīvais akts ir publiskās varas (tautas, valsts, pašvaldības) institūcijas tiesību normu jaunrades akts; [...] adresēts nenoteiktam tiesību subjektu lokam un ir paredzēts iepriekš nenoteikta skaita gadījumu vairākkārtējai regulēšanai”.¹⁹ Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likumu iekšējie normatīvie akti ir saistoši iestādei (tās struktūrvienībai, darbiniekiem) vai amatpersonām, attiecībā uz kurām tie izdoti.²⁰ Līdzīgi 2007.gadā

norādījusi K.Jarinovska: „Atšķirībā no ārējā normatīvā akta, [iekšējais normatīvais akts] ir saistošs tikai tām personām, kuras ir institucionāli padotas iekšējā normatīvā akta izdevējam”.²¹

J.Neimanis kā vienu no izšķirošajiem kritērijiem iekšējo un ārējo normatīvo aktu nošķiršanā iezīmē tā adresātu loku, uzsverot, ka iekšējie normatīvie akti „nosaka valsts pārvaldes institūciju uzdevumus, institūciju izveidošanas un lēmumu pieņemšanas kārtību; attiecas tikai uz valsts pārvaldes iekšējo organizāciju”.²² Līdz ar to, ja normatīva akta ietekme pārsniedz pašas institūcijas ietvarus (normas adresāti nav piederīgi pie izdevējiespēdes vai regulējums „iet pāri” iestādes robežām), tad šāds normatīvs akts ir ārējs normatīvs akts.

J.Briedes, E.Danovska un A.Kovaļevskas grāmatā „Administratīvās tiesības” atzīts, ka, lai gan „iekšējais normatīvais akts nevar tieši ietekmēt privātpersonas tiesības (piešķirt tiesības, uzlikt pienākumu, aizliegt kaut ko), [...] netieši iekšējais normatīvais akts privātpersonu var ietekmēt, ja iekšējā normatīvajā aktā ir noteikti apsvērumi, kādi iestādei jāņem vērā, izmantojot ārējā normatīvajā aktā paredzēto novērtējuma vai rīcības brīvību”.²³ Mūsdienu valstī nereti ir situācijas, kurās iekšējs normatīvs akts pastarpināti organizatoriski ir saistošs privātpersonai nepieciešamo darbību veikšanai.²⁴ Līdz ar to šādi iekšējie normatīvie akti netieši rada sekas privātpersonai, piemēram, nodrošinot dokumentu iesniegšanu pareizajā valsts iestādes reģionālajā nodaļā.

Tieslietu padome izdod vairākus normatīvos aktus personām, kuras institucionāli tai nav padotas. Šie normatīvie akti sekmē tiesu darba organizāciju Latvijā, kā arī regulē tiesnešu atlases procesu.

Vienlaikus, kā atzīst tiesību teorētiķi, valstī tiek izdoti ārēji normatīvie akti (likumi, MK noteikumi), kuriem ir izteikti iekšējs organizatorisks raksturs, bet kas tādēļ nav uzskatāmi par iekšējām normām. Līdz ar to teorētiski ir iespējama situācija, kurā faktiski pēc satura identiski normatīvie akti var tikt pieskaitāmi pie ārējiem vai iekšējiem normatīviem aktiem atkarībā no formas, kādā tie tikuši pieņemti, un no institūcijas, kas tos izdod.

nosakot vienveidīgu rīcību vienādos gadījumos (ieteikumi). No šiem ieteikumiem atsevišķos gadījumos var atkāpties, to īpaši pamatojot;

4) pārvaldes lēmuma pieņemšanas procedūru, pārvaldes amatpersonu un citu darbinieku pienākumu pildīšanu, uzvedības noteikumiem, darba aizsardzību iestādē, kā arī citiem jautājumiem, kas attiecas uz iestādes darbību (iekšējie noteikumi).

(2) Iekšējo normatīvo aktu izdošanas kompetenci, saturiskos noteikumus, spēkā stāšanās un spēkā esamību nosaka to saturs, nevis nosaukums.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 13.05.2010. likumu, kas stājas spēkā 15.06.2010.).

²¹ Jarinovska K. Iekšējie normatīvie akti: administratīvā prakse un ceļš uz tiesisku valsti. Jurista Vārds, 09.01.2007, Nr.2 (455).

²² Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: 2004, 58.lpp.

²³ Briede J., Danovska E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 15.–16.lpp.

²⁴ Piemēram, Latvijas Republikas Uzņēmumu Reģistra reglamentā noteikts, kādas reģionālās nodaļas darbojas Funkciju izpildes departamenta tiešā pakļautībā. Skat.: 27.06.2019. Nr.1-9/20. Latvijas Republikas Uzņēmumu Reģistra reglaments.

¹⁶ J.Priekulis ir ievērojami sekmējis akadēmisko diskusiju par minētajiem problēmjautājumiem. Skatīt: Priekulis J. Satversmes tiesa – ārējo normatīvo aktu izdevēja. Jurista Vārds, 15.09.2015., Nr.36 (888); Priekulis J. Ārējo normatīvo aktu izdošana: vai diskusija beigusies? Jurista Vārds, 24.05.2016., Nr.21 (924).

¹⁷ Salīdzinājumam: Igaunijā nepastāv atsevišķa Konstitucionālā tiesa. Tās funkcijas īsteno Augstākā tiesa, kuras tiesneši rotācijas kārtībā uz laiku īsteno konstitucionālo tiesvedību.

¹⁸ Ja tā nenotiek, tad pastāv risks par funkciju dublēšanos vai neefektīvu valsts pārvaldes īstenošanu.

¹⁹ Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Mūsdienu tiesību teorijas atziņas, 1999, 66.lpp.

²⁰ Valsts pārvaldes iekārtas likums. IX nodaļa. Iekšējie normatīvie akti. 72.pants. Iekšējo normatīvo aktu pamatnoteikumi (1) Ministru kabinets, Ministru kabineta loceklis, atvasinātas publiskas personas orgāns vai iestādes vadītājs izdod iekšējos normatīvos aktus:

1) uz normatīvā akta pamata;

2) pats pēc savas iniciatīvas savas kompetences jautājumos.

(2) Šā panta pirmajā daļā neminēta amatpersona izdod iekšējos normatīvos aktus uz normatīvā akta pamata.

(3) Iekšējam normatīvajam aktam jāatbilst ārējiem normatīvajiem aktiem, vispārējiem tiesību principiem (to skaitā valsts pārvaldes principiem un administratīvā procesa principiem) un starptautisko tiesību normām, kā arī iekšējiem normatīvajiem aktiem, kurus izdevusi augstāka iestāde vai amatpersona.

(4) Iekšējais normatīvais akts ir saistošs iestādei (tās struktūrvienībai, darbiniekiem) vai amatpersonām, attiecībā uz kurām tas izdots.

73.pants. Iekšējo normatīvo aktu veidi

(1) Publiskas personas orgāns un amatpersona savas kompetences ietvaros var izdot iekšējos normatīvos aktus par:

1) iestādes, iestādes izveidotās koleģiālās institūcijas vai struktūrvienības uzbūvi un darba organizāciju (nolikums, reglaments);

2) ārējo normatīvo aktu vai vispārējo tiesību principu piemērošanu (instrukcija);

3) normatīvajos aktos piešķirtās rīcības brīvības izmantošanu,

TIESVEDĪBU MIJIEDARBĪBA BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS STRĪDOS

Pirmpublicācija žurnālā „Jurista Vārds” 2020.gada 16.jūnijā

Veronika KRŪMIŅA

Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja

Kristīne ZEMĪTE

Senāta Administratīvo lietu departamenta
zinātniski analītiskā padomniece

Vecāku savstarpējie no ģimenes tiesībām izrietošie strīdi pamatā tiek risināti civiltiesiskā kārtībā. Taču ir atsevišķi ģimenes tiesību aspekti, kas tiek risināti arī administratīvajā procesā. Visbiežāk tie ir strīdi saistībā ar bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Tas šos jau tāpat jutīgos strīdus padara arī komplicētus. Šā raksta mērķis ir ieskicēt atsevišķus problēmjautājumus administratīvo lietu izskatīšanā šo kategoriju lietās gadījumos, kad vecāki vienlaikus ir iesaistīti arī civiltiesiskā tiesvedībā.

1. AIZGĀDĪBAS TIESĪBU PĀRTRAUKŠANA

Vecāki paralēli tiesvedībai par laulības šķiršanu, bērna dzīvesvietas noteikšanu, saskarsmes izmantošanas kārtību, atsevišķas aizgādības noteikšanu vai citiem no ģimenes tiesībām izrietošiem strīdiem nereti vēršas bāriņtiesā, lūdzot pieņemt lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam atbilstoši Civillikuma 203.pantam un Bāriņtiesu likuma 22.pantam.

Paralēli notiekoša tiesvedība civillietā, tostarp šīs tiesvedības ietvaros pieņemti tiesas nolēmumi, nav tiesisks šķērslis bāriņtiesai lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu.¹ Secīgi bāriņtiesas negatīva lēmuma, ar kuru atsaka aizgādības tiesību pārtraukšanu, gadījumā vecāks var iesniegt administratīvajā tiesā pieteikumu par administratīvā akta izdošanu par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam.² Šo piekritību neietekmē tas, ka ģimenes konflikta faktiskie apstākļi un tiesību jautājumi, piemēram, no Civillikuma 177.–189.panta izrietošie vecāku aprūpes un uzraudzības pienākumi, saskarsmes tiesības, var tikt vērtēti abās tiesvedībās.³ Otrs vecāks, kā arī bērns administratīvajā lietā ir pieaicināms trešās personas statusā, jo spriedums var ietekmēt viņu tiesību apjomu.

Tiesības vērsties tiesā par aizgādības tiesību pārtraukšanu otram vecākam ir izmantojamas labticīgi un saprātīgi, tas ir, vecāka vērsšanās tiesā mērķis nevar būt apgrūtinājumu radīšana otram vecākam vai pozīcijas stiprināšana civiltiesiskajā strīdā, bet tikai un vienīgi bērna tiesību un interešu labticīga aizsardzība. Vienmēr jāpatur prātā, ka aizgādības tiesību pārtraukšana vecākam ir galējs līdzeklis, ja nav iespējams novērst bērna vislabākajām interesēm nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot vecāka aizgādībā. Tādā veidā tiek ievērots samērīguma princips.

Tomēr nav reti tādi gadījumi, kad vecāki vēršas bāriņtiesā ar prasību pārtraukt otram vecākam aizgādības tiesības, lai iegūtu papildu argumentus savai pozīcijai civiltiesiskā strīdā vai arī lai ietekmētu otru vecāku. Konflikta eskalācija mēdz pieaugt līdz pat kriminālprocesu uzsākšanai. Tomēr šāda prakse nav uzskatāma par saprātīgu.

Bērna vecākiem domstarpības primāri vajadzētu atrisināt savstarpēju pārrunu ceļā vai izmantot

mediāciju, nevis vērsties bāriņtiesā par aizgādības tiesību pārtraukšanu. No bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa konfliktējošās vecāku attiecībās abi vecāki vienlīdz nerūpējas par bērna interešu ievērošanu.⁴ Jebkura tiesvedība, kurā ir iesaistīts bērns, nešaubīgi tam rada negatīvas emocijas, un tāpēc bērns no tiesvedības pēc iespējas ir pasargājams. Neatkarīgi no tā, cik saudzīgi tiesa attiecas pret bērnu kā procesa dalībnieku (piemēram, nenoprātina tiesas zālē, bet iegūst bērna viedokli rakstiski tieši vai ar sevišķā aizbildņa starpniecību vai uzklauša tiesneša kabinetā nepiespiestā, neformālā atmosfērā, lai pēc iespējas pasaudzētu bērnu no tiesas oficiālā procesa izraisītajām negatīvajām emocijām), bērnam kā mazāk aizsargātai un emocionāli vēl nenobriedušai personībai šī saskarsme rada daudz lielāku spriedzi nekā pilngadīgai personai.

Tāpat vairāki paralēli notiekoši tiesvedības procesi neizbēgami rada procesuālu palēninājumu. Turklāt, ja uz administratīvās lietas izskatīšanas laiku tiek apturēta tiesvedība civillietā, tas kavē arī civiltiesiskā strīda atrisināšanu laikā. Kā jau minēts iepriekš, tiesvedība par aizgādības tiesību pārtraukšanu nav veids, kā risināt civiltiesisku strīdu.

1.1. Aizgādības tiesību pārtraukšanas pamati

Aizgādības tiesību pārtraukšanas tiesiskos pamatus nosaka Civillikuma 203.pants un Bāriņtiesu likuma 22.pants. Tiesā parasti nonāk strīdi, ja bāriņtiesā aizgādības tiesības ir pārtrauktas tāpēc, ka:

- 1) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ),
- 2) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību,
- 3) tiek konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu,
- 4) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām.

Bāriņtiesai, saņemot vecāka pieteikumu, ir jāizvērtē katra konkrētā gadījuma apstākļi atbilstoši iepriekš minētajām tiesību normām. Piemēram, ja pieteikumā ir norādīts uz vecāka vardarbību pret bērnu vai pamatotām aizdomām par to, tad bāriņtiesai pašai šie apstākļi ir jānoskaidro un jāizvērtē. Ja paralēli notiekošajā tiesvedībā civillietā tiesa pagaidu aizsardzības pret vardarbību ietvaros ir noteikusi aizliegumu vecākam jebkurā veidā sazināties ar bērnu, šāda civiltiesiska aizsardzības līdzekļa piemērošana var nodrošināt bērna aizsardzību pret vardarbību. Tomēr tā pati par sevi nevar būt pamats bāriņtiesai atteikt pārtraukt vecākam aizgādības tiesības. Bāriņtiesas pienākums ir

pašai no konkrētiem pierādījumiem lietā noskaidrot, vai vecāks ir vardarbīgs pret bērnu un attiecīgi ir iestājušies Civillikuma 203.pantā minētie priekšnoteikumi aizgādības tiesību pārtraukšanai.⁵

Var būt situācijas, ka civillietas ietvaros bērnam un vecākam ir noteikts dažāds tiesību apjoms. Piemēram, vecākam ir noteikts aizliegums tuvoties otram vecākam, bet vienlaikus tiesa nav noteikusi šādu aizliegumu attiecībā uz bērnu, bet ir noteikusi vecākam konkrētu saskarsmes tiesību ar bērnu izmantošanas kārtību. Tādā gadījumā, ja bāriņtiesā ir arī lieta par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, bāriņtiesai ir jāizvērtē, kāds risinājums ir visatbilstošākais no bērna interešu viedokļa, neatkarīgi no tā, ka vecākam civillietā ir noteikts aizliegums tuvoties otram vecākam. Lai arī vecāks nedrīkst tuvoties otram vecākam, vecāks var izmantot savas tiesības attiecībā ar bērnu, piemēram, satiekoties saskarsmes personas vai bāriņtiesas pārstāvja klātbūtnē vai komunicējot ar bērnu elektroniski, ja tiesa to nav aizliegusi. Tādējādi, ja bāriņtiesa vecāka un bērna komunikācijā nekonstatē bērna tiesību un interešu pārkāpumu, nav pamata pārtraukt aizgādības tiesības. Turklāt, ja bērna un vecāka attiecības, kas vecāku konflikta dēļ ir saspīlētas, savstarpējā komunikācijā sāk stabilizēties un uzlaboties, no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa šādā brīdī nav saprātīgi vecākam pārtraukt aizgādības tiesības.⁶ Tādējādi bāriņtiesai un administratīvajai tiesai katrā konkrētā lietā ir jāvērtē, vai ir iestājušies apstākļi aizgādības tiesību pārtraukšanai tieši no ietekmes uz bērna tiesībām un interesēm viedokļa.

Savukārt gadījumos, kad paralēli tiesvedībām civillietās un administratīvajās lietās ir uzsākts viens vai vairāki kriminālprocesi saistībā, piemēram, ar vecāka pret bērnu pieļautu vardarbību, tas arī nav šķērslis bāriņtiesai lemt par vecāka aizgādības tiesību pārtraukšanu. Šāda lemsana nav vecāka, pret kuru uzsākts kriminālprocess, nevainīguma prezumpcijas pārkāpums.⁷ Atbilstoši Civillikuma 203. panta pirmās daļas 5.punktam pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai ir ne tikai vardarbība pret bērnu, bet arī pamatotu aizdomu pastāvēšana par vardarbību pret bērnu. Tas nozīmē, ka bāriņtiesa var pieņemt lēmumu arī tad, ja tā no pierādījumiem lietā konstatē pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, tādējādi nodrošinot efektīvu bērna tiesību aizsardzību.

Tālāk rakstā tiks aplūkoti divi no aizgādības tiesību pārtraukšanas pamatiem, proti, emocionālā vardarbība un tiesas nolēmuma nepildīšana, jo tie ir visbiežāk sastopami tieši savstarpēju tiesvedību kontekstā.

1.2. Emocionālā vardarbība kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats

Viens no aizgādības tiesību pārtraukšanas tiesiskajiem pamatiem ir vecāka vardarbība pret bērnu vai pamatotas aizdomas par to.⁸ Ar jēdzienu „vardarbība” tiek saprasta gan fiziska, gan emocionālā vardarbība.

Emocionālā vardarbība pret bērnu ir bērna pašcieņas aizskaršana vai psiholoģiska ietekmēšana (draudot viņam, lamājot, pazemojot viņu, bērna klātbūtnē vardarbīgi izturas pret viņa tuvinieku vai citādi kaitējot viņa emocionālajai attīstībai).⁹ Tiek izdalīti vairāki emocionālās vardarbības veidi: bērna ignorēšana, bērna apvainošana, bērna terorizēšana, bērna turēšana emocionālās spriedzes apstākļos, nīrgāšanās par bērnu, draudēšana ar fizisku pāridarījumu, apzināta bērna morālo vērtību degradēšana, kliegšana un lamāšanās,¹⁰ proti, verbāla agresija, kas tiek

vērsta pret bērnu. Emocionālās vardarbības gadījumos bērnam nākas izjust emocionālu spriedzi un tādas izjūtas kā bailes, pazemojums, uztraukums, depresija, kas rodas pieaugušā neadekvātas emocionālās rīcības rezultātā.¹¹

Vecāku emocionālā vardarbība pret bērnu var būt pamats gan bāriņtiesas koleģiāla lēmuma, gan bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniska lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanai. Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 23.pantu pieņemta vienpersoniska lēmuma mērķis ir nekavējoties novērst bērna atrašanos veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, piemēram, bērns ir sniedzis informāciju par pašnāvības iespēju vai citu sev kaitējošu rīcību, jo cieš no vecāku emocionālās vardarbības. Tātad vienpersoniskais lēmums ir ārkārtas līdzeklis, lai bērnu nekavējoties izolētu no viņu apdraudošiem apstākļiem.¹² Vienpersoniskā lēmuma darbības ilgums ir 15 dienas, proti, līdz tiek pieņemts bāriņtiesas koleģiāls lēmums.¹³ Emocionālā vardarbība pret bērnu kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats ir izvērtējama atkarībā no konkrētās lietas faktiskajiem apstākļiem to kopsakarā.¹⁴

Viens no emocionālās vardarbības veidiem ir bērna turēšana emocionālās spriedzes apstākļos. Vecāku savstarpēji destruktīvi konflikti bērnam rada emocionālu spriedzi. Līdz ar to kā bērna turēšana emocionālās spriedzes apstākļos var tikt atzīti arī vecāku savstarpējie strīdi, kurus redz un kuros tiek iesaistīts bērns. Vecāku konfliktu dēļ izraisītais emocionālās spriedzes sakāpinājums bērnam var būt tik liels, ka tas jau apdraud bērna veselību un var būt pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai vienam vai abiem vecākiem. Tas, vai aizgādības tiesības ir jāpārtrauc vienam vai abiem vecākiem, ir atkarīgs no faktiskajiem apstākļiem konkrētajā dzīves gadījumā. Ja savstarpējos konfliktos iesaistītie vecāki abi nerūpējas par bērna interešu ievērošanu, tas ir pamats, lai tiktu apsvērta jautājums par aizgādības tiesību pārtraukšanu abiem vecākiem. Vecāku konfliktējošas attiecības, kurās abi vecāki vienlīdz nerūpējas par bērna interešu ievērošanu, nevar būt pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai tikai vienam no vecākiem.¹⁵ Bāriņtiesai un tiesai, pieņemot lēmumu šādos gadījumos, ir pienākums novērtēt katra vecāka lomu konfliktu izraisīšanā, kā arī rīcību attiecībā pret bērnu, proti, vai tā ir vērsta uz bērna pasargāšanu no vecāku konfliktiem vai – tieši otrādi – uz bērna tiešu vai netiešu iesaistīšanu konfliktos. Priekšnoteikums aizgādības tiesību pārtraukšanai uz šā pamata ir emocionālās vardarbības fakts pats par sevi, kas noskaidrojams no pierādījumiem lietā. Tāpēc bāriņtiesai vai tiesai šādos gadījumos nav papildus jākonstatē būtiska kaitējuma nodarīšana bērnam.¹⁶ Tajā pašā laikā jāpatur prātā, ka ne jebkurš konflikts vecāku starpā sasniedz tādu bērna emocionālās spriedzes līmeni, lai tas būtu pamats aizgādības tiesību pārtraukšanai.¹⁷ Bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni, gan vienlaikus tikt pasargātam no rīcības, kas viņam kaitē, tostarp vecāku emocionālās vardarbības. Abas šīs bērna intereses ir vienlīdz svarīgi aizsargāt. Tāpēc, ievērojot katra konkrēta gadījuma faktiskos apstākļus, bāriņtiesas un tiesas pienākums ir līdzsvarot šīs intereses, lai atrastu bērna vislabākajām interesēm atbilstošu situācijas risinājumu. Primāra vienmēr ir bērna tiesību un interešu objektīva ievērošana, nevis vecāku vēlmes.¹⁸

1.3. Tiesas nolēmuma nepildīšana kā aizgādības tiesību pārtraukšanas pamats

Aizgādības tiesības vecākam var tikt pārtrauktas arī

gadījumos, kad vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu lietā, kas izriet no aizgādības vai saskarsmes tiesībām, ja tas nodara būtisku kaitējumu bērnam un ja nepastāv otram vecākam šķēršļi īstenot bērna aprūpi.¹⁹

Tiesas nolēmuma nepildīšana ir patstāvīgs pamats vecāka aizgādības tiesību pārtraukšanai. No likumdevēja apsvērumiem Civillikuma 203.panta trešās daļas izstrādes un pieņemšanas procesā izriet, ka konkrētās tiesību normas pieņemšanu ir noteikusi tieši tiesiskā realitāte, kad, pat neskatoties uz piespiedu mehānismiem un tiesas noteikto noregulējumu, piemēram, bērna dzīvesvietu pie viena vecāka vai saskarsmes tiesības bērnam ar šo vecāku, otrs vecāks to nepilda, tostarp pat slēpj bērnu, tādējādi kaitējot bērna tiesībām un interesēm.²⁰

Aizgādības tiesību pārtraukšanai uz šā pamata ir nepieciešami trīs kumulatīvi kritēriji: 1) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu; 2) šāda vecāka rīcība rada būtisku kaitējumu bērnam; 3) otram vecākam nepastāv šķēršļi īstenot bērna aprūpi.

Šajās lietās bāriņtiesai un tiesai primāri ir jākonstatē, ka vecāks tiesas nolēmumu nepilda ļaunprātīgi, nevis nepilda to savas nezināšanas vai maldības dēļ.²¹ Kā redzams no diskusijām Saeimā, deputāti tieši uzsvēra, ka „nav runa par kaut kādām saplīsušām mašīnām, nokavētiem trolejbusiem vai kādiem citiem apstākļiem jeb imesliem, kāpēc nav paspēts bērniņu kaut kur aizvest. Runa ir par ļaunprātību, apzinātu ļaunprātību – bieži vien ar nodomu slēpt bērnu no otra vecāka, kuram ir saskarsmes tiesības”.²²

Būtiska kaitējuma nodarīšana bērnam šajos gadījumos bieži vien ir prezumējama. Piemēram, ir pašsaprotami, ka mazgadīga bērna prettiesiska nošķiršana no mātes, ar kuru šajā vecumā bērnam ir īpaši cieša saikne, pati par sevi nodara bērnam būtisku kaitējumu.²³ Tāpat ir prezumējams, ka būtisku kaitējumu bērnam nodara viena vecāka rīcība, ilgstoši liedzot bērna saskarsmi ar otru vecāku. Bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar abiem vecākiem.²⁴

Pierādījumi, ka otram vecākam pastāv šķēršļi īstenot bērna aprūpi, ir jāiesniedz tam vecākam, kas to apgalvo. Šķēršļiem ir jābūt objektīviem.

Bāriņtiesai ir tiesības administratīvajā procesā lemt par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, ja tas ļaunprātīgi izmanto savas tiesības, nepildot tiesas nolēmumu, neatkarīgi no civiltiesiskā strīda vecāku starpā un vispārējās jurisdikcijas tiesas nolēmumiem. Bāriņtiesai arī nav jāgaida, kad tiks izsmelti visi civilprocesuālie tiesas nolēmuma piespiedu izpildes līdzekļi.²⁵ No tiesību normām neizriet arī tas, ka bāriņtiesai būtu jāvērtē lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu ietekme uz citiem tiesvedības procesiem.²⁶

2. STRĪDI PAR BĒRNA ATGRIEŠANOS VALSTĪ, KURĀ IR VIŅA DZĪVESVIETA

Arī strīdi par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, tiek izšķirti civilprocesuālā kārtībā. Tomēr atsevišķi jautājumi šā visnotaļ komplicētā un arī emocionāli jutīgā procesa ietvaros var tikt risināti administratīvā procesa kārtībā.

Tiesas nolēmuma par bērna atgriešanos valstī, kurā ir viņa dzīvesvieta, labprātīgas neizpildes gadījumā tiesu izpildītājs uzsāk nolēmuma piespiedu izpildi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 620.¹⁴ panta pirmo daļu pēc bērna

atrašanās vietas noskaidrošanas tiesu izpildītājs nosaka laiku un vietu, kad un kur bērns tiks nodots vecākam vai bāriņtiesas pārstāvim, ja šis vecāks izpildē nepiedalās. Par to tiesu izpildītājs nosūta attiecīgu paziņojumu arī bāriņtiesai.

Bāriņtiesas amatpersona pēc attiecīgā tiesu izpildītāja paziņojuma saņemšanas atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23.panta 1.¹ daļai pieņem lēmumu par bērna šķiršanu no ģimenes un nogādāšanu krīzes centrā vai citos drošos apstākļos un aizliegumu bērnam vecākam vai citai personai, kas bērnu prettiesiski pārvietojusi vai aizturējusi, vai bērna tuviem radniekiem izņemt bērnu no krīzes centra vai citiem drošiem apstākļiem. Tāpat bāriņtiesas amatpersona pieņem lēmumu par atteikumu paziņot bērnam vecākam vai citai personai, kas bērnu prettiesiski pārvietojusi vai aizturējusi, vai bērna tuviem radniekiem bērna atrašanās vietu vai par aizliegumu šīm personām satikties ar bērnu, kamēr tas uzturas krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, ja šīs personas var apdraudēt nolēmuma turpmāku piespiedu izpildi un bērna sagatavošanu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta.

Secīgi atbilstoši Civilprocesa likuma 620.¹⁴ panta ceturtajai daļai tiesu izpildītāja rīkojumā noteiktajā laikā un vietā bāriņtiesas pārstāvis sadarbibā ar psihologu, ja tāds ir pieaicināts, veic pārrunas ar vecāku vai citām personām, pie kurām atrodas bērns, lai pārliecinātu atdot bērnu otram vecākam vai bāriņtiesas pārstāvim, ja šis vecāks nepiedalās izpildē, kā arī lai sagatavotu bērnu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Ievērojot minēto, bērna nodošanas procesā piespiedu kārtā, šķirot bērnu no vecāka, tieši bāriņtiesas pārstāvis vada pārrunas un nodod bērnu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Pārrunām nolēmuma piespiedu izpildē ir jo īpaši būtiska nozīme, jo pārrunas ar vecāku vai citu personu, pie kuras atrodas bērns, ir vērstas uz to, lai bērnam netiktu nodarīts psiholoģisks kaitējums. Tādējādi tieši minētās bāriņtiesas amatpersonas darbības pašas par sevi var nodarīt kaitējumu gan bērnam, gan vecākam. Tāpēc ir pamats uz bērna piespiedu nodošanas procesā nepieciešamo darbību kopumu raudzīties kā uz patstāvīgu iestādes rīcību, pār kuras tiesiskumu nepieciešama arī tiesas kontrole administratīvā procesa ietvaros.²⁷

Līdz ar to administratīvā procesa kārtībā var pārsūdzēt bāriņtiesas amatpersonas vienpersoniskus lēmumus par bērna šķiršanu no vecāka, kurš prettiesiski aizvedis bērnu, un bērna nogādāšanu krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, kā arī lēmumus par atteikšanos paziņot bērnam vecākam, kas bērnu prettiesiski pārvietojis, bērna atrašanās vietu vai lēmumus par aizliegumu vecākam, kurš prettiesiski aizvedis bērnu, satikties ar bērnu, kamēr bērns uzturas krīzes centrā vai citos drošos apstākļos, ja šis vecāks var apdraudēt nolēmuma turpmāku piespiedu izpildi un bērna sagatavošanu nogādāšanai atpakaļ uz valsti, kurā ir viņa dzīvesvieta. Lai arī minētās darbības notiek, lai nodrošinātu bērna nogādāšanu viņa dzīvesvietas valstī, proti, tiesas nolēmuma civilietā piespiedu izpildes ietvaros, tās nav izpildu darbības, kuru tiesiskums pārbaudāms Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā, jo bāriņtiesas amatpersona šādā gadījumā lēmumu pieņem atbilstoši Bāriņtiesu likuma 23.panta 1.¹ daļā noteiktajam pilnvarojumam. Līdz ar to bāriņtiesas amatpersonas lēmuma tiesiskums ir patstāvīgi pārbaudāms administratīvā procesa kārtībā.

3. AR BĒRNU TIESĪBĀM SAISTĪTO LIETU IZSKATĪŠANAS SAVLAICĪGUMS

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6.panta pirmajai un otrajai daļai tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. No minētā bērnu tiesību prioritātes ievērošanas principa izriet tālākā prasība saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20.panta pirmo daļu – lietas, kas saistītas ar bērnu tiesību aizsardzību, izskatīt nekavējoties. Jebkāda kavēšanās nebūtu šīm interesēm atbilstoša.²⁸ Valsts iestādēm ir pienākums veikt bērnu kā īpaši aizsargājamu indivīdu tiesību pārkāpumu ātru un efektīvu izmeklēšanu.²⁹

Tādējādi bāriņtiesai lietas saistībā ar bērnu tiesību aizsardzību ir jāizskata bez liekas kavēšanās, jo lietu izskatīšanas savlaicīgums pats par sevi būtiski ietekmē bērna tiesības. Administratīvā tiesa konkrētās kategorijas lietas izskata ārpus kārtas. Lietu savlaicīgas izskatīšanas nozīme vēl uzskatāmāk izpaužas tieši lietās par aizgādības tiesību pārtraukšanu atbilstoši Civillikuma 203.panta trešajai daļai saistībā ar to, ka vecāks ļaunprātīgi nepilda tam saistošu tiesas nolēmumu. Lietas izskatīšanas ātrumam šajās lietās ir tieša un ļoti būtiska ietekme uz lietas iznākumu. Proti, jo ilgāk nenotiek tiesas nolēmuma izpilde un palielinās laiks, ko bērns pavada pie tā vecāka, kurš prettiesiski nepilda tiesas nolēmumu, jo bērnam veidojas ciešāka saikne tieši ar šo vecāku.

Laika ritējums arī atstāj tiešu ietekmi uz bērna viedokli lietā. Tiesa, izskatot bērnu tiesību lietas, vērtē, vai bērna sniegtais viedoklis nav ietekmēts no kādas personas, tostarp vecāku, puses, vai bērna viedoklis ir patiess. Ja vecāks pretēji tiesas nolēmumam prettiesiski aiztur bērnu, neļauj tam satikties ar otru vecāku, tad, jo lielāks ir laiks, kurā tiesas nolēmums netiek izpildīts, netiek pieņemts bāriņtiesas lēmums šajā sakarā un bērns šajā laikā otru vecāku nesatiek vai satiek ļoti reti, jo neobjektīvāks var kļūt bērna viedoklis vecāka, pie kura bērns dzīvo, ietekmes dēļ. Tas it īpaši būtiski ir attiecībā uz pavisam maza vecuma bērniem, kuriem ir liela piesaiste tai personai, ar kuru bērns ikdienā atrodas kopā.

Tāpat tiesas nolēmuma ilgstošas neizpildes rezultātā tiek radītas nepamatotas priekšrocības tam vecākam, kurš prettiesiski nepilda spēkā stājušos tiesas nolēmumu. Tomēr šāda pieeja nav savienojama ar tiesiskās valsts principu.³⁰

Tādējādi, ja bāriņtiesai ir ziņas par vecāka rīcību, ļaunprātīgi nepildot tiesas nolēmumu, tad tieši no bērna tiesību un interešu ievērošanas viedokļa nav pamatoti bāriņtiesai sagaidīt, kad ir izsmelti visi civilprocesiālie tiesas nolēmuma piespiedu izpildes līdzekļi, un tikai tad lemt par vecāka rīcību. Senāts ir vērsis uzmanību, ka pēc visu civilprocesiālo piespiedu līdzekļu izsmelšanas, visticamāk, bērna intereses un tiesības jau būtu tik tālu aizskartas, ka bāriņtiesas iejaukšanās vairs nedotu nekādu reālu tiesību aizsardzību bērniem, bet bāriņtiesa varētu darboties, vien sniedzot psiholoģiskā atbalsta pakalpojumus bērniem un ģimenei. Šāda tiesību normu interpretācija nozīmētu „nedzīvu” tiesisko regulējumu bērnu tiesību aizsardzībā.³¹

RAKSTA ATSAUCES

1. Senāta 2018.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 14., 15.punkts.
2. Senāta 2014.gada 10.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-66/2014 (A420494112).
3. Senāta 2019.gada 15.oktobra lēmuma lietā Nr.SKA-1531/2019 (ECLI:LV:AT:2019:1015.SKA153119.3.L) 9.punkts.
4. Senāta 2017.gada 17.maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-717/2017 (A420143316) 9.punkts.
5. Senāta 2016.gada 14.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-774/2016 (A420139515) 7.punkts.
6. Senāta 2017.gada 17.maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-717/2017 (A420143316) 10.punkts.
7. Senāta 2015.gada 8.aprīļa rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-329/2015 (A420507913) 8.punkts.
8. Civillikuma 203.panta pirmās daļas 5.punkts.
9. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1.panta 9.¹ punkts.
10. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas rokasgrāmata bāriņtiesām. 1.sējums, 20.lpp. Pieejama: http://www.bti.gov.lv/lat/barintiesas/metodiskie_ieteikumi/?doc=5503&page=
11. Senāta 2012.gada 12.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-870/2012 (A420344312) 8.punkts.
12. Senāta 2018.gada 16.aprīļa sprieduma lietā Nr.SKA-681/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0416.A420213416.2.S) 7.punkts.
13. Senāta 2020.gada 8.maija sprieduma lietā Nr.SKA-815/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0508.A420209618.25.S) 11.punkts; Bāriņtiesu likuma 24.panta pirmās daļas 1.punkts.
14. Senāta 2016.gada 7.jūlija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-773/2016 (A42029014) 8.punkts.
15. Senāta 2017.gada 17.maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-717/2017 (A420143316) 9.punkts.
16. Senāta 2018.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 20.punkts.

17. Senāta 2017.gada 17.maija rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-717/2017 (A420143316) 7.punkts.
18. Senāta 2020.gada 31.janvāra sprieduma lietā Nr.SKA-606/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0131.A420175518.16.S) 10.punkts.
19. Civillikuma 203.panta trešā daļa un Bāriņtiesu likuma 22.panta pirmās daļas 3.punkts.
20. Senāta 2018.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 13. un 14.punkts.
21. Turpat 15.punkts.
22. Saeimas 2015.gada 29.oktobra plenārsēdes protokols. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/F2B245B768336460C2257EFA00442FA2?OpenDocument>
23. Senāta 2020.gada 25.marta rīcības sēdes lēmuma lietā Nr.SKA-822/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0325.A420319818.16.L) 5.punkts.
24. Civillikuma 181.panta pirmā daļa.
25. Senāta 2018.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 16.punkts.
26. Turpat 15.punkts.
27. Senāta 2014.gada 24.septembra lēmuma lietā Nr.SKA-1134/2014 (A420307114) 6.punkts.
28. Senāta 2015.gada 27.novembra sprieduma lietā Nr.SKA-1142/2015 (A420307114) 13.punkts.
29. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2017.gada 3.oktobra spriedums lietā „D.M.D. v. Romania”, iesnieguma Nr.23022/13.
30. Senāta 2018.gada 21.februāra blakus lēmuma lietā Nr.SKA-861/2018 (ECLI:LV:AT:2018:0221.SKA086118.6.BL) 5.punkts.
31. Senāta 2018.gada 21.decembra sprieduma lietā Nr.SKA-1598/2018 (ECLI:LV:AT:2018:1221.A420294117.19.S) 16.punkts.

PĀRROBEŽU ADMINISTRATĪVO AKTU ATZĪŠANA FINANŠU JOMĀ

Referāts nolasīts Latvijas Universitātes 78.starptautiskajā zinātniskajā konferencē 2020.gada 19.martā

Aleksandrs POTAČUKS

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomnieks,
Latvijas Universitātes doktorants

IEVADS

Kopš iestāšanās Eiropas Savienībā Administratīvā procesa likums¹ konstanti tiek pakļauts dažādiem pārrobežu izaicinājumiem, kas šā likuma izstrādes brīdī nemaz nevarēja būt paredzami. Šie izaicinājumi galvenokārt ir saistīti ar Eiropas Savienības tiesību ekvivalentu un efektīvu īstenošanu, kā arī šo tiesību pārkumu.² Procesuālo tiesību eiropizācija var pastiprināties gan vertikālās mijiedarbības gadījumos, kad dalībvalsts īsteno Eiropas Savienības institūciju lēmumus, piemēram, Eiropas Komisijas lēmumu valsts atbalsta jomā vai OLAF ziņojumus³, gan arī horizontālās mijiedarbības gadījumos, kad savstarpēji mijiedarbojas vairākas vienlīdzīgas valstis, pieņemot viena otrai saistošus administratīvos aktus, piemēram, vadītāju apliecības un personas datu uzraudzības iestāžu kopīgi pieņemtos lēmumus, kas attiecas uz visām iesaistītajām valstīm.⁴

Šajā rakstā tiek pētīts Latvijas tiesību zinātnē maz analizēts horizontālās mijiedarbības mehānisms – pārrobežu administratīvo aktu atzīšana finanšu tiesību jomā –, kas nodrošina to, ka vienas Eiropas Savienības dalībvalsts iestādes izdots administratīvais akts (licence, atļauja, reģistrācija u.c.) ir spēkā esošs visā Eiropas Savienībā. Šajā rakstā pārrobežu administratīvais akts tiek aplūkots no trīs savstarpēji saistītiem aspektiem: tā atzīšanas pamatnostādnes, uzraudzība un pārbaude tiesā uzņemošajā valstī.

PĀRROBEŽU ADMINISTRATĪVO AKTU FINANŠU JOMĀ ATZĪŠANAS PAMATNOSTĀDNES

Latvijas tiesībās, pamatojoties uz Eiropas Savienības sekundārajām tiesībām, ieviesta virkne tiesību normu, kurās paredzēts, ka citas dalībvalsts izsniegtā „atļauja

ir derīga visās dalībvalstīs”⁵, „reģistrācija ir derīga visā Savienības teritorijā”⁶, „atļauja ir derīga visās dalībvalstīs, un tā ļauj sniegt pakalpojumus visā Eiropas Savienībā atbilstīgi vai nu pakalpojumu sniegšanas brīvībai, vai brīvībai veikt uzņēmējdarbību”⁷. Šādas klauzulas tiesību zinātnē tiek sauktas par pārrobežu administratīvo aktu atzīšanu, kā rezultātā ārvalsts iestādes izdots administratīvais akts tiek atzīts par spēkā esošu un derīgu Latvijas teritorijā,⁸ tieši tāpat kā Latvijas iestāžu atļauja tiek atzīta par spēkā esošu un derīgu citā Eiropas Savienības dalībvalstī.

Šādu pārrobežu administratīvo aktu finanšu jomā paredz Direktīva 2009/138/EK⁹ apdrošināšanas pakalpojumu sniedzējiem, Direktīva 2013/36/ES¹⁰ kredītiestādes darbībai, Direktīva 2015/2366¹¹ maksājumu iestādei, lai tā varētu sniegt un izpildīt maksājumu pakalpojumus, Direktīva 2014/65/ES¹²

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/65/EK par normatīvo un administratīvo aktu koordināciju attiecībā uz pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem (PVKIU), 5.panta 1.punkts. Pieņemta 13.07.2009. [15.02.2020. red.].

⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr.345/2013 par Eiropas riska kapitāla fondiem (EuVECA), 14.panta 3.punkts. Pieņemta 17.04.2013. [15.02.2020. red.].

⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr.1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK (PSD 2), 11.panta 9.punkts. Pieņemta 25.11.2015. [15.02.2020. red.].

⁸ Sk., piemēram: Wenander H. Recognition of Foreign Administrative Decisions, Balancing International Cooperation, National Self-Determination, and Individual Rights. Heidelberg Journal of International Law, 2011, Vol.71, pp.758–760; Paris T. La reconnaissance des actes administratifs étrangers. Revue internationale de droit comparé, 2014, Vol.66, pp.644–646.

⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārapdrošināšanas jomā (Maksāspēja II), 15.panta 1.punkts. Pieņemta 25.11.2009.

¹⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību (CRD IV), 17.panta 1.punkts. Pieņemta 26.06.2013.

¹¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr.1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK (PSD 2), 11.panta 9.punkts. Pieņemta 25.11.2015.

¹² Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr.2014/65/ES par finanšu instrumentu tirgiem (MiFID 2), 6.panta 1.punkts. Pieņemta 15.06.2014.

¹ Administratīvā procesa likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr.164.

² Piemēram: Gailītis K., Potaičuks A. Eiropas Savienības tiesību īstenošana. Grām.: Gailītis K., Buka A., Schewe C. (ed.). Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2020, 275.lpp.

³ Potaičuks A. OLAF ziņojuma ietekme uz lietu izskatīšanu administratīvajā tiesā. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. Latvijas Universitātes 77.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 481.–483.lpp.

⁴ Potaičuks A. Pārrobežu lēmums, ko pieņem datu aizsardzības vienas pieturas aģentūras mehānisma ietvaros. Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens, 2018, Nr.17.

ieguldījumu brokeru sabiedrībām, kā arī Direktīva 2009/65/EK¹³ pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem un pārvaldības sabiedrībām. Tāpat šāda atzišana paredzēta Direktīvā 2011/61/ES¹⁴ alternatīvo ieguldījumu fondu pārvaldniekiem, Regulā Nr.345/2013¹⁵ Eiropas riska kapitāla fondu pārvaldniekiem, lai tie varētu tirgot kvalificētus riska kapitāla fondus ar nosaukumu *EuVECA*, Regulā (ES) Nr.346/2013¹⁶ kvalificēta sociālās uzņēmējdarbības fonda pārvaldniekiem, lai tie varētu tirgot kvalificētos sociālās uzņēmējdarbības fondus ar nosaukumu *EuSEF*, kā arī Regulā 2015/760¹⁷ Eiropas ilgtermiņa ieguldījumu fondu pārvaldniekiem.

Šajā pētījumā nevar iedziļināties katra administratīvā akta saturā, taču var izdarīt tiem kopīgu secinājumu, ka tie Eiropas Savienības ietvaros kalpo kā vienots administratīvais akts,¹⁸ kas ļauj tā adresātam īstenot savu darbību, nekārtojot līdzvērtīgu atļauju katrā atsevišķā valstī. Šāda iezīme ir būtiska atkāpe no nacionālā administratīvā akta, kas parasti ir spēkā esošs vienīgi savas valsts teritorijas robežās. Šādiem pārrobežu administratīvajiem aktiem raksturīga zināma bipolaritāte: no vienas puses, tie nodrošina uzņēmējiem pārrobežu mobilitāti, no otras puses, tie nodrošina valsts iestāžu uzraudzību un zināmu sabiedrisko interešu aizsardzību, piemēram, finanšu sistēmas stabilitāti, patērētāju aizsardzību, ieguldītāju aizsardzību u.c. Vienotā administratīvā akta princips savā būtībā nozīmē, ka tikai sākotnējā izdevējvalsts pārbauda priekšnoteikumus šī administratīvā akta izdošanai un arī ir vienīgā, kas ir tiesīga atcelt šo administratīvo aktu, kas ir izdots tās adresātam, kurš vairs neatbilst licences piešķiršanas priekšnoteikumiem vai acīmredzami nepilda noteikumus, kas tam ir jāpilda atbilstoši tam piemērojamajam tiesiskajam regulējumam.¹⁹ Uzņemot šajā sakarā rēķinās, ka vienotā administratīvā akta esība nozīmē to, ka tas ir spēkā tās teritorijā no tā izdošanas brīža ārvalstīs un ļauj uzņēmumiem veikt to darbību visā Eiropas Savienībā, tostarp Latvijā.²⁰ Šajā ziņā šāds pārrobežu administratīvais akts ir spēkā uzņemot šajā valstī *ex lege* bez jebkādas

formālas atzišanas procedūras, kas nozīmē, ka tam nav nepieciešams patstāvīgs uzņemot šajā valstī lēmums, ko iestāde izdod attiecībā uz individuāli noteiktu personu.²¹ Tostarp uzņemot šajā valstī nevar patvaļīgi likt nepamatotus šķēršļus tiesību, kas izriet no šī ārvalsts administratīvā akta, īstenošanai tās teritorijā,²² jo tas var tikt aplūkots kā savstarpējās atzišanas klauzulas, kas noteikta attiecīgās jomas direktīvā vai regulā, pārkāpums.

PĀRROBEŽU ADMINISTRATĪVO AKTU FINANŠU JOMĀ UZRAUDZĪBA UN PĀRBAUDE TIESĀ

DALĪBVALSTU VEIKTĀ UZRAUDZĪBA

Ievērojot iepriekšējā nodaļā analizēto, ir konstatējams, ka Latvijas teritorijā ir nacionālie jeb Latvijas iestāžu izdoti administratīvie akti, kā arī pārrobežu jeb ārvalsts izdoti administratīvie akti, kas Latvijā ir spēkā un saistoši tieši tāpat kā nacionālie administratīvie akti. Šāda parādība liek uzdot jautājumu, vai arī pēdējos administratīvos aktus un to adresātus Latvijas valsts iestādes var uzraudzīt tieši tāpat kā savus izdotos administratīvos aktus.

Raugoties no suverenitātes un teritorialitātes principu skatpunkta, valsts ir neatkarīga no citām valstīm un savu varu ekskluzīvi īsteno savā ierobežotajā teritorijā.²³ Valsts savā teritoriālajā jurisdikcijā nav pakļauta nevienas citas valsts kontrolei, izņemot, ja tas ir tieši paredzēts starptautiskajās publiskajās tiesībās.²⁴ No šīm atziņām ir iespējams arī secināt, ka šo principu ietvaros valsts savā teritorijā bauda pilnukontrolipārjebkādam kontrolējamām darbībām, sevišķi administratīvo aktu īstenošanas uzraudzību. Tomēr atšķirībā no daudzām citām nozarēm finanšu jomā (kreditīestāžu uzraudzībā,²⁵ finanšu tirgus

¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/65/EK par normatīvo un administratīvo aktu koordināciju attiecībā uz pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem (PVKIU), 5.panta 1.punkts un 6.panta 1.punkts. Pieņemta 13.07.2009.

¹⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2011/61/ES par alternatīvo ieguldījumu fondu pārvaldniekiem un par grozījumiem Direktīvā 2003/41/EK, Direktīvā 2009/65/EK, Regulā (EK) Nr.1060/2009 un Regulā (ES) Nr.1095/2010, 8.panta 1.punkts. Pieņemta 08.06.2011.

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula Nr.345/2013 par Eiropas riska kapitāla fondiem (EuVECA), 14.panta 3.punkts. Pieņemta 17.04.2013.

¹⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.346/2013 par Eiropas sociālās uzņēmējdarbības fondiem (EuSEF), 15.panta 1.punkts. Pieņemta 17.04.2013.

¹⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2015/760 par Eiropas ilgtermiņa ieguldījumu fondiem (ELTIF), 3.panta 1.punkts. Pieņemta 19.04.2015.

¹⁸ Sal.: EST 27.04.2017. spriedums lietā C-559/15 Onix Asigurări.

¹⁹ EST 27.04.2017. spriedums lietā C-559/15 Onix Asigurări, 43.punkts.

²⁰ EST 27.04.2017. spriedums lietā C-559/15 Onix Asigurări, 42.punkts.

²¹ Piemēram: Wenander H. Erkännande av utländska förvaltningsbeslut. Lund: Juristförlaget i Lund, 2010, s.20–21; sk. arī: Paris T. La reconnaissance des actes administratifs étrangers. Revue internationale de droit comparé, 2014, Vol.66, pp.644–646; Gerontas A.S. Deterritorialization in Administrative Law: Exploring Transnational Administrative Decisions. Columbia Journal of European Law, 2013, Vol.19, No.3, p.445; Biscottini G. L'efficacité des actes administratifs étrangers. Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye, 1961, Vol.104, p.664.

²² Handrlica J. Revisiting International Administrative Law as a Legal Discipline. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2019, Vol.39, No.3, p.1245; Gerontas A. S. Deterritorialization in Administrative Law: Exploring Transnational Administrative Decisions. Columbia Journal of European Law, 2013, Vol.19, No.3, p.454.

²³ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 63.–64., 76.lpp.

²⁴ Krūma K. Mūsdienu suverenitāte mainīgajā Eiropā. Likums un Tiesības, 2003, Nr.4 (44), 107.lpp.

²⁵ Piemēram: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kreditīestāžu darbībai un kreditīestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, 41., 49., 153.pants. Pieņemta 26.06.2013. [21.12.2019. red.].

uzraudzībā,²⁶ kā arī apdrošināšanas uzraudzībā²⁷) valsts pilno kontroli pār savu teritoriju ierobežo valstu starpā ieviestais piederības valsts īstenotas uzraudzības princips. Raugoties no Eiropas Savienības tiesību skatpunkta, šis princips nozīmē, ka piederības valsts ir arvien atbildīga par šī pārrobežu administratīvā akta adresāta uzraudzību, pat ja tas to īsteno citā dalībvalstī.²⁸ Tādējādi no valsts kompetenču skatpunkta piederības valsts īstenotas uzraudzības princips aplūkojams kā izņēmums no vispusīgajiem suverenitātes un teritorialitātes principiem.

Normatīvo aktu analīze neļauj izdarīt viennozīmīgu slēdzienu par piederības valsts uzraudzības principa saturu finanšu jomā. Vienā direktīvā princips nozīmē izcelsmes valsts uzraudzības iestādes tiesības pieprasīt administratīvā akta adresātam sniegt informāciju, kas nepieciešama uzraudzībai, vai veikt pārbaudes uz vietas u.c.²⁹ Citā direktīvā princips sniedz iespēju izcelsmes valstij pārbaudīt administratīvā akta adresāta finansiālo stāvokli³⁰ un to, vai akta adresāts atbilst normatīvo aktu prasībām, kurās transponētas direktīvas prasības, kas kopīgas visām Eiropas Savienības dalībvalstīm.³¹ Šajā ziņā piederības valsts īstenotas uzraudzības princips ir nevienmērīgs un savā būtībā kalpo vienīgi *prima facie*

kompetenču noteikšanai.³² Dalībvalstu uzraudzības kompetences var arī savstarpēji sadurties un radīt jautājumus,³³ un katras nozares normatīvajā aktā var tikt noteikts tāds šī principa saturs, kas labāk piemērots aizsargājamajām interesēm. Tomēr, ņemot vērā, ka piederības valsts īstenotas uzraudzības princips saturiski ir nevienmērīgs un tas saduras ar suverenitātes principu un teritorialitātes principu, šaubas par piederības valsts uzraudzības principa saturu un tvērumu Latvijas administratīvajās tiesībās būtu jātulko par labu uzņēmošās valsts kontrolei. Proti, piederības valsts uzraudzības princips nevar tikt interpretēts paplašināti, ārpus direktīvu tekstā tieši noteiktā, pieļaujot tādu situāciju, ka šādu gadījumā tiek strīdīgi samazināta uzņēmošās valsts pilnīgā vara un atbildība par savu teritoriju un tajā notiekošajām darbībām. Šādā gadījumā dažādu valstu uzraudzības iestādēm būtu jāsadarbojas, lai nodrošinātu savstarpēju sapratni.³⁴

Piederības valsts īstenotas uzraudzības principa ietvaros aplūkojams arī jautājums par uzņēmošās valsts tiesībām veikt tūlītējus pasākumus, lai ārkārtējās situācijās ierobežotu pārrobežu administratīvā akta darbību. Šādas tiesības attiecībā uz ārvalstu licenču adresātiem paredz vienīgi atsevišķas finanšu jomas direktīvas. Piemēram, Direktīva 2009/138/EK paredz, ka piederības valsts īstenotas uzraudzības princips neietekmē uzņēmošās dalībvalsts pilnvaras veikt vajadzīgos ārkārtas pasākumus, lai tās teritorijā novērstu nelikumības vai sodītu par tām,³⁵ savukārt Direktīva 2015/2366 paredz uzņēmošās valsts tiesības ārkārtas situācijās, kad ir vajadzīga tūlītēja rīcība, lai novērstu nopietnu apdraudējumu maksājumu pakalpojumu lietotāju kopīgajām interesēm uzņēmējā dalībvalstī, veikt piesardzības pasākumus.³⁶ No Eiropas Savienības Tiesas prakses lietā C-559/15 ir iespējams vispārināt, ka šāds regulējums, no vienas puses, nedod iespēju uzņēmējai valstij pārvērtēt to, kā piederības valsts ir izdevusi pārrobežu administratīvo aktu, tostarp iebilst pret to, ka akta izdošanā nav izpildīta kāda no subjektīvajām paredzētajām prasībām, lai varētu izdot administratīvo aktu. No otras puses, tas paredz pilnvaras ārkārtējās situācijās noteikt, vai neatbilstības rada reālu un tūlītēju risku, kas var kaitēt ar administratīvo aktu aizsargājamajām interesēm. Ja tas tā ir, valsts var tūlītēji veikt tādu atbilstošus pasākumus kā aizliegums slēgt jaunus līgumus tās teritorijā.³⁷

Šajā sakarā ir iespējams kritiski aplūkot minētā sprieduma uzstādījumu, ka dalībvalsts pilnvaras rīkoties

²⁶ Piemēram: Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr.1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK, 22.panta 4.punkts, 29.pants. Pieņemta 25.11.2015. [29.07.2019. red.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/65/EK par normatīvo un administratīvo aktu koordināciju attiecībā uz pārvedamu vērtspapīru kolektīvo ieguldījumu uzņēmumiem (PVKIU), 11.apsvērums, 97.pants. Pieņemta 13.07.2009. [30.07.2019. red.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva Nr.2014/65/ES par finanšu instrumentu tirgiem, 46.apsvērums, II nodaļa. Pieņemta 15.05.2014. [08.11.2019. red.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.346/2013 par Eiropas sociālās uzņēmējdarbības fondiem, 41.apsvērums. Pieņemta 17.04.2013. [06.08.2019. red.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr.345/2013 par Eiropas riska kapitāla fondiem, 38.apsvērums. Pieņemta 17.04.2013. [21.12.2019. red.] u.c.

²⁷ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas jomā, 11., 14.apsvērums, 30., 155.pants. Pieņemta 25.11.2009. [21.12.2019. red.].

²⁸ Dragomir L. European Prudential Banking Regulation and Supervision: The Legal Dimension. Abingdon: Routledge, 2010, p.165

²⁹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr.1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK, 23.pants. Pieņemta 25.11.2015. [25.02.2020. red.]; Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, 52.pants. Pieņemta 26.06.2013. [25.02.2020. red.].

³⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas jomā, 30.pants. Pieņemta 25.11.2009. [25.02.2020. red.].

³¹ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/36/ES par piekļuvi kredītiestāžu darbībai un kredītiestāžu un ieguldījumu brokeru sabiedrību prudenciālo uzraudzību, 41.pants. Pieņemta 26.06.2013. [25.02.2020. red.].

³² Dragomir L. European Prudential Banking Regulation and Supervision: The Legal Dimension. Abingdon: Routledge, 2010, pp.165, 166.

³³ Feetham N., Amos R. A Guide to Insurance: Combining Governance, Compliance and Regulation. London: Spiramus Press, 2012, pp.83, 84.

³⁴ EST 13.09.2018. spriedums C-358/16 UBS Europe, 35.punkts.

³⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas jomā, 155.panta 3., 4.punkts. Pieņemta 25.11.2009. [28.02.2020. red.].

³⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva (ES) 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, 30.panta 2.punkts. Pieņemta 25.11.2015. [28.02.2020. red.].

³⁷ Sal.: EST 27.04.2017. spriedums lietā C-559/15 Onix Asigurări, 49., 50.punkts.

ārkārtas situācijā var izrietēt no direktīvas vai regulas.³⁸ Kā norādīts iepriekš, no suverenitātes principa izriet, ka valsts bauda pilnu kontroli pār savu teritoriju, ja vien pati nav šo kompetenci ierobežojusi par labu kam citam vai tas neizriet no starptautiskajām tiesībām.³⁹ Šajā sakarā arī tiesībām rīkoties ārkārtas situācijā būtu jābūt uzskatāmām par tādām, kas izriet no suverenitātes principa, nevis Eiropas Savienības tiesībām; Eiropas Savienības tiesības šajā ziņā vienīgi koordinē, kad un kā valsts var rīkoties ārkārtas situācijā, nevis dod pamatu šādai rīcībai. Pretējā gadījumā varētu izdarīt nepareizu pieņēmumu, ka valsts nevar veikt nekādas darbības ārkārtas situācijā, ja vien tas nav tieši paredzēts Eiropas Savienības tiesībās. Šī iemesla dēļ tieši Eiropas Savienības likumdevējam ir rūpīgi jānoteic ietvars uzņemošās valsts rīcībai ārkārtas situācijās attiecībā uz pārrobežu administratīvajiem aktiem un to adresātiem, kā arī šīs rīcības mijiedarbību ar piederības valsts īstenotas uzraudzības principu, kas kalpo kā regulēts izņēmums no valsts vispusīgajām tiesībām kontrolēt savu teritoriju un tajā notiekošās darbības. Tomēr var piekrist minētā sprieduma uzstādījumam, ka valsts rīcība ārkārtas situācijā pieļaujama tikai tad, ja situācija rada reālu un tūlītēju risku, ka var rasties kaitējums ar administratīvo aktu aizsargājamajām interesēm. Tādējādi dalībvalsts rīcība ārkārtas situācijā ir aplūkojama kā izņēmuma gadījums, lai tas nebūtu mehānisms savstarpējās atzišanas principa apiešanai.

PĀRBAUDE ADMINISTRATĪVĀJĀ TIESĀ

Iepriekš aplūkotās Eiropas Savienības direktīvas, kas piešķir finanšu jomas pārrobežu administratīvajiem aktiem pārrobežu raksturu un spēku citu dalībvalstu teritorijās, parasti nenoteic šādu administratīvo aktu pārsūdzības kārtību, tostarp to, kurā valstī šādu administratīvo aktu ir iespējams pārsūdzēt. Tomēr šī regulējuma neesība ir aplūkojama no valsts kompetenču skatpunkta pārbaudīt citu valstu darbības tiesiskumu.

Pirmkārt, šādi citu valstu izdoti pārrobežu administratīvie akti ir aplūkojami kā *acta iure imperii*, ko citu valstu institūcijas nepārskata.⁴⁰ Otrkārt, šāda pārskatīšana būtu pakārtota citas valsts suverenitātes un neiejaukšanās principa respektēšanai, kas prasa uzņemošās valstis atturēties no iejaukšanās piederības valsts iekšējos jautājumos.⁴¹ Treškārt, tieši valsts, kas administratīvo aktu izdevusi, ievērojot savus procesuālos likumus, ir vislabāk piemērota novērtēt tā atbilstību

savām tiesību normām.⁴² Šie argumenti kalpo tam, lai izskaidrotu, kādēļ Latvijas administratīvajām tiesām vispārīgi nav kompetences pārbaudīt citu valstu izdotus administratīvos aktus, tostarp pārrobežu administratīvos aktus, neraugoties uz to, ka tie ir spēkā Latvijas teritorijā un rada tiesiskas sekas. Pretējā gadījumā šāda pārbaude radītu situāciju, ka Latvijas administratīvās tiesas uzņemās starptautiskas tiesas lomu un pārbauda citas valsts darbības tiesiskumu, kam principā nacionālās tiesas nav piemērotas. Tādējādi gadījumā, ja persona ir skarta ar ārvalstu administratīvo aktu, šādu lietu izskatīt varētu vienīgi šī administratīvā akta piederības valsts, ja vien pretējais nav paredzēts Eiropas Savienības tiesībās. Tomēr šajā kontekstā pašā administratīvā akta pārsūdzēšana nošķirama no citiem administratīvajiem aktiem, ko nacionālā iestāde var pieņemt attiecībā uz ārvalstu administratīvā akta adresātu uzraudzības ietvaros.⁴³ Šādā gadījumā Latvijas tiesai ir rūpīgi jāizvērtē, vai šāds administratīvais akts nav izdots, pārkāpjot piederības valsts īstenotas uzraudzības iestāžu kompetenci (*ultra vires*).

KOPSAVILKUMS

1. Pārrobežu administratīvais akts finanšu jomā kalpo kā vienots administratīvais akts Eiropas Savienības ietvaros, kas ļauj administratīvā akta turētājam īstenot savu darbību, nekārtojot līdzīgu atļauju katrā atsevišķā valstī. Šie pārrobežu administratīvie akti, no vienas puses, nodrošina uzņēmējam pārrobežu mobilitāti, no otras puses, valsts iestāžu uzraudzību un sabiedrisko interešu aizsardzību, tostarp finanšu sistēmas stabilitāti, patērētāju un ieguldītāju aizsardzību.

2. Piederības valsts īstenotas uzraudzības princips finanšu jomā ir izņēmums no vispusīgā valsts suverenitātes un teritorialitātes principa. Šaubas par piederības valsts uzraudzības principa saturu un tvērumu Latvijas administratīvajās tiesībās būtu jātulko par labu uzņemošās valsts kontrolei.

3. Valsts tiesības rīkoties ārkārtas situācijā pārrobežu administratīvo aktu gadījumā ir tādas tiesības, kas izriet nevis no Eiropas Savienības tiesībām, bet no suverenitātes principa, lai aizsargātu sabiedrības intereses; Eiropas Savienības tiesības šajā ziņā vienīgi koordinē, kad un kā valsts var rīkoties ārkārtas situācijā, lai nodrošinātu dalībvalstu savstarpējo sapratni, nevis *per se* dod pamatu šādai rīcībai.

4. Latvijas administratīvajām tiesām nav kompetences pārbaudīt ārvalstīs izdotu pārrobežu administratīvo aktu tiesiskumu un izdošanas pamatotību, neraugoties uz to, ka tie ir spēkā Latvijas teritorijā un rada tiesiskas sekas tāpat kā Latvijas iestāžu izdoti administratīvie akti. Ja persona ir aizskarta ar šādu ārvalstīs izdotu administratīvo aktu, šādu lietu izskata šī administratīvā akta piederības valsts.

³⁸ Sk.: EST 27.04.2017. spriedums lietā C-559/15 Onix Asigurări, 49.–51.punkts.

³⁹ Sal.: Par publiskās varas īstenošanu citas valsts teritorijā nepieļaujamību bez uzņemošās valsts piekrišanas vai starptautisko tiesību pilnvarojuma: ANO ST 07.09.1927. spriedums lietā „Lotus” (France c. Turquie), 18.lpp. Pieejams: <https://www.icj-cij.org/> [aplūkots 25.01.2020.].

⁴⁰ Handrlica J. Revisiting International Administrative Law as a Legal Discipline. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2019, Vol.39, No.3, p.1244.

⁴¹ Wenander H. Recognition of Foreign Administrative Decisions, Balancing International Cooperation, National Self-Determination, and Individual Rights. Heidelberg Journal of International Law, 2001, Vol.71, pp.760, 762; sal.: ANO ST 07.09.1927. spriedums lietā „Lotus” (France c. Turquie), 18.lpp. Pieejams: <https://www.icj-cij.org/> [aplūkots 25.02.2020.].

⁴² Gerontas A. S. Deterritorialization in Administrative Law: Exploring Transnational Administrative Decisions. Columbia Journal of European Law, 2013, Vol.19, No.3, p.454; Handrlica J. Revisiting International Administrative Law as a Legal Discipline. Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2019, Vol.39, No.3, p.1245; Handrlica J. Foreign Law as Applied by Administrative Authorities: Grenznormen Revisited. Zbornik PFZ, 2018, Vol.68, p.200.

⁴³ Sal.: Feetham N., Amos R. A Guide to Insurance: Combining Governance, Compliance and Regulation. London: Spiramus Press, 2012, pp.83, 84.

SAGAIĀMIE LATVIJAS AUTORTIESĪBU REGULĒJUMA GROZĪJUMI UN TO IETEKME UZ AUTORTIESĪBU STRĪDU IZSKATĪŠANU TIESĀ

Raksta pamatā ir referāts, kas nolasīts Patentu valdes tiešsaistes seminārā tiesnešiem un intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības profesionāļiem 2020.gada 10.septembrī

Rihards GULBIS, Dr.iur.

Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks,
Kultūras ministrijas izveidotās darba grupas autortiesību normatīvā
regulējuma pastāvīgai pilnveidei vadītāja vietnieks

IEVADS

Pārskatāmā nākotnē sagaidāma virkne būtisku izmaiņu Latvijas autortiesību regulējumā. Lielā mērā šo izmaiņu nepieciešamību nosaka Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu pienākums savos normatīvajos aktos pārņemt divas ES direktīvas, kuras pieņemtas 2019.gada 17.aprīlī un ir veltītas atsevišķu autortiesību jautājumu plašākai harmonizācijai ES līmenī un praksē identificēto regulējuma trūkumu novēršanai. Minētās direktīvas ir ES direktīva 2019/790 par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza Direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK¹ (turpmāk – DSM direktīva) un ES direktīva 2019/789, ar ko paredz noteikumus par to, kā īstenojamas autortiesības un blakustiesības, kuras piemēro noteiktām raidorganizāciju tiešsaistes pārraidēm un televīzijas un radio programmu retranslācijām, un ar ko groza Padomes Direktīvu 93/83/EEK.²

Līdzās jau pieminēto ES direktīvu transponēšanai, paredzams, ka autortiesību politikas veidotāji un likumdevējs varētu risināt vairākus jautājumus, kas ir kļuvuši aktuāli saistībā ar esošo autortiesību regulējumu Latvijā. Vienlaikus jāatzīst, ka ir plānots salīdzinoši maz normatīvā regulējuma grozījumu, kas izrietētu no Latvijas tiesu praksē konstatētajiem minētā regulējuma trūkumiem. Iemesls tam ir neliels lietu skaits, kurās ir strīds par autortiesību un blakustiesību jautājumiem. Lai arī trūkst pilnīgi precīzas statistikas par minētās kategorijas lietu skaitu, pieejamie dati liecina par zemu tiesvedības aktivitāti.³ Indikatīvs

rādītājs ir arī tas, ka kasācijas kārtībā gada laikā tiek pārsūdzēti 2–4 spriedumi, kuros ir risināti autortiesību strīdi. Šāds zems tiesvedību skaits visdrīzāk nebūtu izskaidrojams ar autortiesību pārkāpumu mazo skaitu, bet vairāk ar citiem iemesliem, tostarp tiesīgo subjektu ekonomiska rakstura apsvērumiem (samērs starp pārkāpumu nodarīto kaitējumu, no vienas puses, un izmaksām savu tiesību aizsardzībai, no otras puses), kā arī apsvērumiem par to, vai autortiesību aizsardzības finanšu slogs primāri jāuzņemas valstij vai arī pašiem autortiesību un blakustiesību subjektiem. No tiesību aizsardzības viedokļa, it īpaši tādā dinamiskā un sarežģītā tiesību jautājumiem bagātā tiesību nozarē kā autortiesības, neliela tiesību piemērošanas prakse kavē efektīvas tiesību aizsardzības sistēmas izveidošanos un nostiprināšanos. Normatīvo aktu grozījumi virknē gadījumu ir nepietiekams līdzeklis minētā mērķa sasniegšanai.

Šajā rakstā autors fokusēsies uz atsevišķām plānotajām normatīvā regulējuma izmaiņām, kurām, autora ieskatā, ir liela nozīme Latvijas autortiesību nozarē un kuras varētu ietekmēt autortiesību lietu izskatīšanu tiesās civiltiesiskā kārtībā.

1. SPECIĀLĀ PIEKRITĪBA AUTORTIESĪBU LIETĀS

Visvieglāk var prognozēt tos normatīvo aktu grozījumus, kas jau ir pieņemti. 2020.gada 1.oktobrī ir pieņemts likums „Grozījumi Civilprocesa likumā”,⁴ ar kuru citstarp izdarīti grozījumi Civilprocesa likuma 24.panta pirmajā daļā, izsakot to jaunā redakcijā un paredzot, ka turpmāk lietas par autortiesību un blakustiesību, kā arī datubāzu veidotāju tiesību (*sui generis*) aizsardzību izskatīs Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa. Minētie grozījumi Civilprocesa likumā stāsies spēkā nākamā gada 1.janvārī.⁵

Līdz šim attiecībā uz autortiesību strīdiem tika piemēroti vispārējie civiltiesisko strīdu piekritības noteikumi. Praksē tas nozīmēja, ka šīs kategorijas lietas tika izskatītas dažādās pirmās instances tiesās un attiecīgi – dažādās apelācijas instances tiesās. Šādaī praksei bija vairāki trūkumi. Pirmkārt, bija sarežģīti nodrošināt tiesnešu apmācību jautājumos,

¹ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/790 (2019. gada 17.aprīlis) par autortiesībām un blakustiesībām digitālajā vienotajā tirgū un ar ko groza Direktīvas 96/9/EK un 2001/29/EK. Oficiālais Vēstnesis L 130, 17/05/2019, 0092.–0125.lpp.

² Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva (ES) 2019/789 (2019.gada 17.aprīlis), ar ko paredz noteikumus par to, kā īstenojamas autortiesības un blakustiesības, kuras piemēro noteiktām raidorganizāciju tiešsaistes pārraidēm un televīzijas un radio programmu retranslācijām, un ar ko groza Padomes Direktīvu 93/83/EEK. Oficiālais Vēstnesis L 130, 17/05/2019, 0082.–0091.lpp.

³ Atbilstoši Tiesu informatīvās sistēmas (TIS) statistikas pārskatam 2019.gadā pirmās instances tiesās ir saņemta tikai viena lieta kategorijā „Strīdi par autortiesībām un blakustiesībām”. Vienlaikus minētajā lietu kategorijā ne vienmēr tiek iekļautas lietas, kurās ir strīds par nesamaksātās autoratlīdzības piedziņu, neraugoties uz to, ka parāda pamatā ir strīds par autortiesībām vai blakustiesībām.

⁴ Grozījumi Civilprocesa likumā: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 14.10.2020., Nr. 199.

⁵ Attiecībā uz izskatīšanā jau esošajām autortiesību lietām sk. Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 156.–158.punktu.

kas ir specifiski raksturīgi autortiesību strīdiem, jo, no vienas puses, tiesnešu loks, kuram šādas mācības varētu noderēt, izskatot lietas, bija ļoti plašs, bet, no otras puses, iespēja, ka tiesnesim minētās kategorijas lieta būs jāiztiesā, bija neliela, kas savukārt nemotivēja atrast mācībām nepieciešamo laiku. Otrkārt, šāda situācija apgrūtināja vienotas tiesu prakses veidošanos, jo viena veida tiesību jautājumi nonāca pie dažādiem tiesnešiem, kuri turklāt nereti pirmo reizi saskārās ar sarežģītiem autortiesību aizskārumu gadījumiem.

Līdz ar to speciālas piekritības noteikšanai autortiesību lietās ir virkne priekšrocību. Tā dod iespēju gan nodrošināt efektīvākas apmācības tiesnešiem, gan arī izmantot Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesnešu jau ilgākā laikā uzkrātās zināšanas un pieredzi tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā rūpnieciskā īpašuma lietās. Lai arī starp autortiesībām un rūpnieciskā īpašuma tiesībām pastāv virkne būtisku atšķirību, tiesiskās aizsardzības līdzekļu regulējums abām nozarēm ir lielā mērā vienots.⁶ Savukārt speciālā piekritība Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesai attiecībā uz lietām par patenttiesību, pusvadītāju izstrādājumu, topogrāfiju, dizainparaugu, preču zīmju un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu aizsardzību ir spēkā jau no 2015.gada 1.janvāra.⁷ Līdzšinējā prakse ļauj secināt, ka speciālā piekritība šo kategoriju lietās ir ļāvusi attīstīt vienotu tiesu praksi tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā, kas turpmāk aptvers arī autortiesību strīdu lietas.

Raugoties gan no lietas dalībnieku, gan no tautsaimniecības interešu viedokļa, būtisks ieguvums, kuru varētu sniegt speciālā piekritība autortiesību lietās, ir lielāka spriedumu paredzamība, kas izriet no vienotas tiesu prakses un padziļinātas tiesnešu izpratnes par intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības regulējuma specifiku, salīdzinot ar citu veidu civiltiesiskajiem regulējumiem.

2. TAISNĪGAS ATLĪDZĪBAS PRINCIPA IEVIEŠANA

Viens no sagaidāmajiem normatīvā regulējuma grozījumiem, kas izriet no DSM direktīvas un kam autors tā praktiskā nozīmīguma dēļ vēlas izvērsti pievērsties šajā rakstā, ir taisnīgas atlīdzības principa attiecināšana uz izmantošanas līgumiem ar autoriem un izpildītājiem.

2.1. Taisnīgas atlīdzības principa līdzšinējais regulējums un ieviešanas iespējas

Līdz šim taisnīgas atlīdzības princips ES autortiesību un blakustiesību normatīvajā ietvarā bija regulēts ļoti fragmentāri, un atbilstoši fragmentāri tas ir regulēts arī Latvijas normatīvajos aktos. Te var minēt neatsavināmas autoru tiesības saņemt atlīdzību vizuālās mākslas oriģināldarba publiskas

tālākpārdošanas gadījumā (*droit de suite*),⁸ autoru un izpildītāju tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par fonogrammu un audiovizuālu darbu iznomāšanu,⁹ izpildītāju un fonogrammu producentu tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par komerciālos nolūkos publicētu fonogrammu izmantošanu,¹⁰ izpildītāju tiesības saņemt ikgadēju papildu atlīdzību no fonogrammas producenta gadījumos, kad tiesības uz sava izpildījuma fiksāciju izpildītājs ir nodevis fonogrammas producentam par vienreizēju atlīdzību (*lump sum*) un kad fonogrammas izmantojums turpinās pēc piecdesmitā gada, kad fonogramma ir likumīgi publicēta vai, ja tā nav publicēta, likumīgi publiskota.¹¹ Visbeidzot, jāmin autortiesību un blakustiesību subjektu tiesības saņemt atbilstīgu atlīdzību par viņu tiesību izmantošanu šo tiesību kolektīvā pārvaldījuma gadījumā.¹² Pēdējais gadījums ir tiesu praksē salīdzinoši biežāk sastopamais.

Pretstatā atsevišķu citu valstu normatīvajam regulējumam, Latvijas autortiesību normatīvajos aktos autoriem un blakustiesību subjektiem nav paredzētas vispārējas tiesības saņemt taisnīgu atlīdzību par viņu tiesību izmantošanu. Apšaubāma arī iespēja taisnīgas atlīdzības nodrošināšanas nolūkā atsaukties uz Civillikuma 1.pantu, kas noteic, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Civillikums paredz speciālu regulējumu gadījumiem, kad nesamērīgums starp preces vērtību un par to maksājamās atlīdzības lielumu ir pamats prasīt pirkuma līguma atcelšanu (sk. Civillikuma 2042.pantu), turklāt šādā gadījumā parasti būs jāpierāda līdzēja ļaunprātīgums (sk. Civillikuma 2043.pantu). Lai arī minētos likuma noteikumus varētu attiecināt uz autoru vai blakustiesību subjektu izņēmuma tiesību pirkumu, to praktiskā piemērojamība likumā noteikto

⁸ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2001/84/EK (2001.gada 27.septembris) par tālākpārdošanas tiesībām par labu mākslas oriģināldarba autoram. Oficiālais Vēstnesis. L 272, 13/10/2001, 0032.-0036.lpp. Sk. arī Autortiesību likuma 17.pantu.

⁹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/115/EK (2006.gada 12.decembris) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā 5.pantu. Oficiālais Vēstnesis. L 376, 27/12/2006, 0028.-0035.lpp. Sk. arī Autortiesību likuma 46.pantu un 48.panta piekto daļu.

¹⁰ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2006/115/EK (2006.gada 12.decembris) par nomas tiesībām un patapinājuma tiesībām, un dažām blakustiesībām intelektuālā īpašuma jomā 8.panta 2.punktu. Oficiālais Vēstnesis. L 376, 27/12/2006, 0028.-0035.lpp. Sk. arī Autortiesību likuma 52.pantu.

¹¹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2011/77/ES (2011.gada 27.septembris), ar kuru groza Direktīvu 2006/116/EK par autortiesību un dažu blakustiesību aizsardzības termiņiem 1.panta 2.punktu. Oficiālais Vēstnesis. L 265, 11/10/2011, 0001-0005.lpp. Sk. arī Autortiesību likuma 48.panta 12.-14.daļu.

¹² Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/26/ES (2014.gada 26.februāris) par autortiesību un blakustiesību kolektīvo pārvaldījumu un muzikālo darbu tiesību lietošanai tiešsaistē daudzteritoriālo licencēšanu iekšējā tirgū 16.panta 2.punktu. Oficiālais Vēstnesis. L 84, 20/3/2014, 0072.-0098.lpp. Sk. arī Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma likuma 30.panta otro daļu un 32.pantu.

⁶ Sk. Civilprocesa likuma 30.² nodaļu „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”. Sk. arī Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2004/48/EK (2004.gada 29.aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu. Oficiālais Vēstnesis. L 157, 30/4/2004 17/2.sēj., 0032.-0039.lpp.

⁷ Sk. Grozījumi Civilprocesa likumā: Latvijas Republikas likums. Latvijas Vēstnesis, 15.11.2014., Nr. 228.

nosacījumu dēļ ir zema. Vēl mazāk ticama ir Civillikuma 2170.panta, kurā minētais regulējums attiecināts uz īres un nomas līgumiem, piemērošana autoru vai blakustiesību subjektu noslēgtajiem licenču līgumiem, jo šādā gadījumā būtu jāpamato arī likuma roba esība un iespēja to aizpildīt, piemērojot minēto Civillikuma regulējumu pēc analogijas.

Līdz ar to ir konstatējams, ka esošais normatīvais regulējums nenodrošina efektīvus mehānismus taisnīgas atlīdzības principa darbībai autortiesību un blakustiesību izmantošanas gadījumā. Izvērtējot, kādēļ šāds regulējums būtu nepieciešams, jāmin divi galvenie iemesli. Pirmkārt, taisnīgas atlīdzības nodrošināšana autoriem un tiem blakustiesību subjektiem, kuru darbībai nereti raksturīgs radošums, proti, izpildītājiem, nepieciešama, lai sekmētu radošo darbību. Citiem vārdiem, taisnīga atlīdzība kalpo par pamudinājumu autoram turpināt savu radošo darbību, radot arvien jaunus darbus, kas savukārt ir sabiedrības interesēs. Līdzīgi arī izpildītāju gadījumā taisnīga atlīdzība sekmē radošās darbības turpināšanu. Otrkārt, taisnīga atlīdzība jānodrošina, lai atlīdzinātu autoriem un izpildītājiem par jau veikto radošo darbību, proti, nepieciešama tādas vispārējā taisnīguma izpratnes dēļ, kas sakņojas sabiedrības vērtībās. Protams, šajā gadījumā domu par nepieciešamību nodrošināt taisnīgu atlīdzību varētu turpināt, attiecinot uz jebkuru individu, kurš ir pelnījis, lai viņa darbs tiktu taisnīgi atalgots. Minētais princips ir guvis atspoguļojumu arī Darba likuma 7.pantā, kas noteic, ka ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz taisnīgu darba samaksu. Līdzīgi kā darbinieki, arī autori un izpildītāji lielākoties ir ekonomiski vājākā puse līgumattiecībās ar savu darba augļu izmantotājiem. Tādēļ ir nepieciešama likumdevēja iejaukšanās, lai šo ekonomisko nevienlīdzību (atšķirīgo tirgus varu) ierobežotu, nepieļaujot starp līdzējiem arī tiesisko nevienlīdzību. Vienlaikus autoru un izpildītāju darbības specifika un atlīdzības modeļi (vienreizējie maksājumi, regulāri atskaitījumi no ieņēmumiem, kas gūti, izmantojot attiecīgos intelektuālā īpašuma objektus) nosaka nepieciešamību paredzēt speciālus noteikumus taisnīgas atlīdzības nodrošināšanai.

Taisnīgas atlīdzības princips ir regulēts DSM direktīvas 18.pantā. Jāuzsver, ka šajā gadījumā runa ir tieši par principu, nevis par tiesībām uz taisnīgu atlīdzību. ES likumdevējs faktiski ir atstājis nacionālo dalībvalstu izvēlei, vai nodrošināt minētā principa ievērošanu, paredzot autoriem un izpildītājiem vispārējas tiesības uz taisnīgu atlīdzību vai arī izmantojot kādu citu mehānismu. Piemēram, sasniedzot vēlamo rezultātu ar dažāda veida kolektīvo vienošanos mehānismu, kas daudzās valstīs salīdzinoši efektīvi funkcionē. Latvijā, lai arī ir atsevišķi pozitīvi piemēri, kur ar kolektīvo vienošanos palīdzību tiek noregulēti arī atlīdzības jautājumi, kopumā šāds mehānisms nav pietiekami efektīvs, lai nodrošinātu autoriem un izpildītājiem taisnīgu atlīdzību. Tādējādi, pārņemot minēto DSM direktīvas regulējumu, priekšroka būtu dodama neatsavināmu autoru un izpildītāju tiesību uz taisnīgu atlīdzību noteikšanai. Savukārt kolektīvo vienošanos mehānismam varētu piešķirt priekšroku attiecībā pret minētajām tiesībām, jo šādas kolektīvās

vienošanās gan nodrošina labāku tiesiskās vienlīdzības principa ievērošanu, gan mazina tiesisko nedrošību un daudzu tiesvedību risku.

2.2. Taisnīgas atlīdzības principa ierobežojumi

DSM direktīvas 18.panta 2.punktā ir paredzēti vairāki taisnīgas atlīdzības principa ierobežojumi, kas ES dalībvalstīm jāņem vērā, ieviešot šo principu savos normatīvajos aktos. Pirmkārt, dalībvalstīm jāņem vērā, ka tām jānodrošina taisnīgs līdzsvars starp tiesībām un interesēm. Minētais ierobežojums, šā raksta autora ieskatā, ir šķietams, jo taisnīgs līdzsvars starp līdzēju tiesībām un interesēm ir dabisks taisnīgas atlīdzības principa piemērošanas kritērijs. Nosakot taisnīgu atlīdzību, jāņem vērā gan autoru un izpildītāju tiesības un likumīgās mantiskās intereses, no vienas puses, gan izmantotāju tiesības un likumīgās mantiskās intereses, no otras puses. Otrkārt, dalībvalstīm jāņem vērā līguma brīvības princips. Ievērojot, ka līguma brīvības princips ir nozīmīgs civiltiesību princips, vienlaikus jāņem vērā, ka iepriekš minētā līdzēju ekonomiskās varas līdzsvara trūkums nosaka nepieciešamību šo civiltiesību principu ierobežot tiktāl, ciktāl tas nepieciešams līdzsvara atjaunošanai. Jāņem vērā, ka līguma brīvības principa ierobežošana šajā gadījumā kalpo tam, ka autori un izpildītāji patiesi var īstenot savu privātautonomiju, brīvi paužot gribu noslēgt darījumu, nevis Latvijas nelielajam tirgum raksturīgā ļoti ierobežotā izmantotāju loka dēļ samierinoties ar atlīdzības piedāvājumu, kas nenodrošina taisnīgu līdzdalību sava darba vai izpildījuma ekonomiskajā izmantojumā.

Taisnīgas atlīdzības princips atbilstoši DSM direktīvai neierobežo autoru un izpildītāju iespējas savus darbus un izpildījumus ļaut izmantot bez atlīdzības saskaņā ar t.s. atvērtajām licencēm (*open licenses*). Šāds regulējums korespondē arī Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma likuma 6.pantā ietvertajām autortiesību un blakustiesību subjektu tiesībām izsniegt licences savu darbu vai blakustiesību objektu nekomerciālai izmantošanai. Vienlaikus jāņem vērā, ka pastāv risks, ka šāda piekrišana izmantot savu darbu vai savu izpildījumu bez atlīdzības autoram vai izpildītājam var tikt arī negodprātīgi uzspiesta. Šādu negodprātīgu rīcību ierobežo Civillikuma 1.pants, un attiecīgi katrā konkrētā strīda gadījumā ir izvērtējams, vai bezatlīdzības licence ir bijusi brīvi izsniegta, vai arī tās izsniegšana ir izmantotāja negodprātīgas ietekmes rezultāts.

DSM direktīva arī paredz, ka taisnīgās atlīdzības princips nebūtu jāpiemēro tajos gadījumos, kad izmantotājs iegūtās tiesības izmanto tikai savām vajadzībām (sk. DSM direktīvas preambulas 72.apsvērumu). Citiem vārdiem, izmantotājs lieto attiecīgo darbu vai izpildījumu savām vajadzībām, nevis izmanto to civiltiesiskajā apgrozībā. Kā piemēri DSM direktīvā tiek minēti „daži darba līgumi”, ar to visdrīzāk saprotot situāciju, kad darba izmantošanas tiesību pāreja darba devējam ir pakārtota darba attiecībām, nevis tai piemīt patstāvīga ekonomiska nozīme. Vienlaikus praksē varētu būt sarežģīti nošķirt iepriekš minētos gadījumus.

2.3. Tiesīgie subjekti

Attiecībā uz subjektiem, kas tieši gūst labumu no taisnīgas atlīdzības principa, jāsaprot, ka tie ir autori un izpildītāji, proti, personas, kuras parasti ir vājākā puse līgumattiecībās ar darbu un izpildījumu izmantotājiem. Tomēr DSM direktīvā ir iestrādāts arī izņēmums, ka minētais princips nav attiecināms uz datorprogrammu autoriem (sk. DSM direktīvas 23.panta 2.punktu). Šādu izņēmumu ir grūti attaisnot, it īpaši ņemot vērā, ka vienā darbā, piemēram, videospēlē, var būt ietverta gan datorprogramma, gan citi autortiesību objekti. Līdz ar to rodas situācija, ka, izstrādājot vienotu (no civiltiesiskās apgrozības viedokļa) objektu, tā izstrādātājiem atšķiras tiesiskās aizsardzības līmenis. Ja, piemēram, videospēles sastāvā esošās datorprogrammas autoriem nav iespējas paļauties uz taisnīgas atlīdzības principu, tad pārējiem videospēles izstrādātājiem šāda aizsardzība būs jānodrošina.

Likumdevējam un vēlāk arī tiesību piemērotājiem varētu būt sarežģīti taisnīgas atlīdzības principu attiecināt ne vien uz autoriem un izpildītājiem kā fiziskām personām, bet, kā to paredz DSM direktīva (sk. DSM direktīvas preambulas 72.apsvērumu), arī piemērot šo principu, kad autori un izpildītāji slēdz līgumus, izmantojot savus uzņēmumus. Šajā gadījumā izšķirīgs varētu būt jautājums, vai tiešām autors vai izpildītājs ir vienīgais attiecīgā uzņēmuma kapitāldaļu turētājs, vai uzņēmums citādi atrodas tā kontrolē.

2.4. Taisnīgas atlīdzības jēdziens un tās noteikšanas kritēriji

DSM direktīvā, lai raksturotu taisnīgu atlīdzību, ir lietoti termini „pienācīga” un „samērīga”. Ar terminu „pienācīga” raksturots, ka atlīdzībai jābūt atbilstošai, godīgai. Savukārt ar terminu „samērīga” saprotams, ka atlīdzība ir daļa no tās ekonomiskās vērtības, kas tiek gūta, attiecīgo darbu vai izpildījumu izmantojot.

Norāde, ka atlīdzībai jābūt samērīgai, liecina par to, ka atlīdzība, kas noteikta vienreizēja maksājuma formā (*lump sum*), visdrīzāk nebūs taisnīga. Šādas atlīdzības noteikšana ir izņēmuma gadījums, bet pamatā atlīdzība nosakāma kā regulārs licences maksājums (*royalty*).

Vienlaikus jāņem vērā, ka taisnīgas atlīdzības princips ir attiecināms ne tikai uz licenču līgumiem, bet arī uz mantisko tiesību atsavināšanas līgumiem. Šādā gadījumā vienreizējs maksājums varētu būt atbilstošs risinājums.

Raugoties no praktiskā viedokļa, neatsavināmas tiesības uz taisnīgu atlīdzību varētu būt sarežģīti īstenot, tostarp prasības tiesvedības ietvaros, jo ir grūti novērtēt, kāda atlīdzība ir atzīstama par taisnīgu jeb pienācīgu un samērīgu. Minētie jēdzieni pēc būtības ir atklāti juridiskie jēdzieni, kas katrā konkrētajā gadījumā jāpiepilda ar saturu. Minēto uzdevumu atvieglo konkrētu kritēriju norādīšana normatīvajos tiesību aktos. Šis apsvēruma savulaik kalpoja par pamatu tam, kādēļ attiecībā uz taisnīgas atlīdzības likmju (tarifu) noteikšanu autortiesību un blakustiesību kolektīvā pārvaldījuma gadījumā Autortiesību kolektīvā pārvaldījuma likuma 32.pantā ir uzskaitīti konkrēti kritēriji, kas jāņem vērā šādu likmju noteikšanā. Līdzīgu pieeju būtu vēlama ievērot arī pārņemot DSM direktīvas regulējumu par taisnīgas atlīdzības

principu. DSM direktīvas preambulas 73.apsvērumā jau ir ieskicēti kritēriji, kurus varētu ņemt vērā, nosakot taisnīgu atlīdzību.¹³

Jāatzīmē, ka tiesas loma taisnīgas atlīdzības noteikšanā, izskatot civillietu, varētu būt samērā sarežģīta, jo faktiski tiesai sacīkstes principa ietvaros ir jāpārlicinās, vai atlīdzība, ko prasa autors vai izpildītājs, tiešām ir pienācīga un samērīga. Šajā gadījumā ir būtiski ņemt vērā, ka tiesai nav pašai jāmēģina rast pierādījumus, nav jāmēģina kaut kā noteikt piešķirto tiesību absolūti objektīvo vērtību, ja pats prasītājs nav spējis šādus pierādījumus nodrošināt.

2.5. Līgumu korigēšanas mehānisms

Saistībā ar taisnīgas atlīdzības principu DSM direktīva paredz līguma korigēšanas mehānismu, proti, tiesības prasīt papildu atbilstošu un taisnīgu atlīdzību gadījumos, kad atlīdzība, par kuru sākumā noslēgta vienošanās, salīdzinot ar vēlāk no visiem darbu vai izpildījumu izmantošanas gadījumiem gūtajiem ienākumiem, izrādās nesamērīgi maza (sk. DSM direktīvas 20.panta 1.punktu).

Lai arī šo DSM direktīvas regulējumu mēdz dēvēt par t.s. dižpārdokļa noteikumu (*bestseller clause*), proti, noteikumu, kas noteic tiesību uz papildu atlīdzību gadījumos, kad attiecīgais darbs vai izpildījums ir izrādījies īpaši ekonomiski veiksmīgs (kļuvis par dižpārdokli), šāds apzīmējums nav precīzs. Raugoties no direktīvas regulējuma, nav nozīmes tam, vai attiecīgais darbs vai izpildījums ir kļuvis īpaši komerciāli veiksmīgs un, piemēram, ieņēmis augstu vietu pārdošanas topā, bet gan nozīme ir tam, cik liela ir proporcija starp to, kas ir pielīgts, un to, cik lieli ienākumi ir gūti vēlāk, attiecīgo darbu vai izpildījumu izmantojot.

Persona, pret kuru var vērst prasījumu, ir tā persona, ar kuru autors vai izpildītājs ir noslēdzis līgumu, vai arī viņa tiesību pārņēmējs. DSM direktīvā nav skaidri noregulēts, vai atbildētājs varētu būt sublicenciāts. Direktīvas gramatiskais iztulkojums liecina, ka prasība par papildu atlīdzību varētu tikt vēsta tikai pret otru līdzēju, bet ne pret viņa licenciātiem. To ir būtiski ņemt vērā kontekstā ar tiesībām uz informāciju, par kurām ir skaidrots šī raksta nākamajā apakšnodaļā.

2.6. Tiesības uz informāciju

DSM direktīvas 19.pants nosaka t.s. pārredzamības pienākumu. Pēc būtības ir runa par tiesībām uz informāciju. Minētās tiesības ir cieši saistītas gan ar tiesībām uz taisnīgu atlīdzību (direktīvas tvērumā – taisnīgas atlīdzības principu), gan ar līgumu korigēšanas mehānismu, kas šajā rakstā aplūkots iepriekš.

Bez nepieciešamās informācijas autors vai izpildītājs nevar noteikt, vai viņam ir tiesības prasīt papildu atlīdzību, vai arī nav iespējams noteikt, ka viņam līgumā jau paredzētā atlīdzība nav taisnīga. Šīs tiesības uz informāciju ir jānošķir no tiesībām pieprasīt informāciju saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.¹⁶ pantu,

¹³ „Autoru un izpildītāju atlīdzībai vajadzētu būt pienācīgai un samērīgai ar licenciēto vai nodoto tiesību faktiskā vai iespējamo ekonomisko vērtību, ņemot vērā autora vai izpildītāja kopējo devumu darbā vai blakustiesību objektā un visus pārējos lietas apstākļus, piemēram, tirgus praksi vai darba faktiskā izmantošanu.”

jo DSM direktīvā minētās tiesības uz informāciju netiek saistītas ar iespējamu intelektuālo īpašuma tiesību pārkāpumu un atbilstošu tiesvedību.

Tā ir informācija, kas jānodrošina jau pirms jebkāda tiesvedības sākuma. Informācija jāsniedz vismaz reizi gadā, un šis pienākums attiecas uz to personu, ar kuru līgums noslēgts, bet sublicenciātiem tā jāsniedz pēc pieprasījuma. Dalībvalstīm ir jāizšķiras, vai no sublicenciātiem informāciju var pieprasīt pa tiešo, vai vispirms ir jāvērsas pie tiešā līguma partnera. Šā raksta autora ieskatā, no efektivitātes viedokļa būtu jāparedz iespēja pieprasīt nepieciešamo informāciju arī tieši no sublicenciātiem.

2.7. Atsaukšanas tiesības

Autoru un izpildītāju mantiskās intereses ietekmē ne tikai nesamērīgi zema atlīdzība, bet arī gadījumi, kad persona, kura ieguvusi izņēmuma izmantošanas tiesības vai izņēmuma tiesības, attiecīgo darbu vai izpildījumu neizmanto. Šādos gadījumos arī neviena cita persona nav tiesīga darbu vai izpildījumu izmantot, un autoram vai izpildītājam nākas samierināties ar to, ka darbs vai izpildījums netiek komerciāli izmantots un netiek gūti ienākumi, no kuriem viņam pienāktos samērīga daļa.

Lai novērstu iepriekš minēto situāciju, DSM direktīvas 22.pantā dalībvalstīm noteikts pienākums savos normatīvajos aktos paredzēt autoriem un izpildītājiem tiesības pilnībā vai daļēji atsaukt izņēmuma licenci vai izņēmuma tiesību atsavināšanu, ja minētais darbs vai blakustiesību objekts netiek izmantots. Alternatīvi dalībvalstis var paredzēt, ka autori un izpildītāji var izbeigt nodoto tiesību izņēmuma raksturu.

DSM direktīva nenosaka termiņu, kurā darbs vai izpildījums būtu jāuzsāk lietot, lai novērstu iespēju atsaukt piešķirtās vai atsavinātās tiesības. Nenosakot minēto termiņu normatīvajos aktos, kas, jāatzīst, varētu būt sarežģīti, jo dažādiem darbu veidiem un izpildījumiem varētu būt pamatoti noteikt atšķirīgus termiņus atkarībā no to izmantošanas prakses, prognozējams, ka tiesas saskarsies ar grūtībām minēto termiņu noteikt katrā konkrētajā gadījumā. Direktīva nosaka, ka tiesību atsaukšana ir pieļaujama tikai tad, kad ir pagājis saprātīgs laiks pēc tiesību atsavināšanas vai piešķiršanas. Turklāt autoram vai izpildītājam ir jāinformē otra puse par nodomu atsaukt tiesības,

kā arī jādod pienācīgs termiņš darba vai izpildījuma izmantošanas uzsākšanai.

Būtiski ņemt vērā, ka iepriekš aplūkotās tiesības atsaukt izņēmuma tiesības vai izņēmuma licenci jānošķir no Autortiesību likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktā paredzētajām autora personiskajām tiesībām uz darba atsaukšanu. DSM direktīvas 22.pantā regulētās atsaukšanas tiesības ir vērstas uz autoru un izpildītāju mantisko interešu aizsardzību, savukārt autora personiskās tiesības ir vērstas uz autora nemantisko interešu aizsardzību. Turklāt tiesības uz darba atsaukšanu nav aprobežotas ar to vēšanu pret līguma partneri.

2.8. Alternatīva strīdu izšķiršanas procedūra

Lai sekmētu tiesību uz informāciju un līgumu koriģēšanas mehānisma lielāku efektivitāti, DSM direktīva paredz, ka dalībvalstīm jānodrošina, ka strīdus saistībā ar minēto tiesību īstenošanu var risināt brīvprātīgā alternatīvā strīdu izšķiršanas procedūrā. Direktīvā nav paredzēts pienākums veidot jaunas procedūras vai institūcijas, bet dalībvalstis var izmantot jau esošos ārpustiesas strīdu risināšanas mehānismus.

Autortiesību likuma X¹ nodaļā ir regulēts t.s. vidutāja institūts, kas noteiktos aspektos līdzinās mediācijas institūtam, taču arī būtiski atšķiras ar to, ka vidutājam ir atvēlēta aktīvāka loma strīda risinājuma piedāvāšanā, kā arī profesionālajam vidutājam jābūt vismaz ar triju gadu ilgu darba pieredzi autortiesību jomā (sk. Autortiesību likuma 67.³ panta pirmās daļas 5.punktu).

KOPSAVILKUMS

Šajā rakstā aplūkoti sagaidāmie grozījumi Latvijas autortiesību regulējumā ir tikai salīdzinoši neliela daļa no plānotajiem grozījumiem, taču, autora ieskatā, tiem varētu būt ievērojama ietekme gan uz autoru un izpildītāju mantisko interešu labāku aizsardzību, gan arī uz autortiesību un blakustiesību subjektu tiesību efektīvāku aizsardzību civilprocesuālajā kārtībā.

Autoru un izpildītāju neatsavināmu tiesību uz taisnīgu atlīdzību ieviešana ir grozījums, kas savukārt aizpildīs ilgstoši pastāvējušo robu autoru un izpildītāju likumīgo interešu aizsardzības sistēmā attiecībā uz gadījumiem, kad autoriem vai izpildītājiem jādbina tiesiskās attiecības ar ekonomiski stiprākiem līgumpartneriem.

POLICIJAS DARBINIEKA DIENESTA ZIŅOJUMA KĀ RAKSTVEIDA LIECĪBAS PĀRBAUDE TIESAS IZMEKLĒŠANĀ

Oskars KULMANIS

Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks

[1] Ar 2018.gada 20.jūnijā pieņemtajiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kas stājas spēkā 2018.gada 1.septembrī, Kriminālprocesa likuma 131.panta otrā daļa tika papildināta, tajā skaitā ar ziņojumu kā vienu no rakstveida liecības veidiem.

Liecību pārbaudes kārtība ir noteikta Kriminālprocesa likuma 147.panta sestajā daļā, 449.panta otrajā daļā un 501.pantā. Praksē arvien aktuāls ir jautājums par to, vai policijas darbinieka ziņojuma saturs ietekmē tā pārbaudes kārtību. Piemēram, ja policijas darbinieka ziņojums nesatur ziņas par pašu noziedzīgo nodarījumu, bet tikai ziņas par dienesta pienākumu pildīšanas rezultātā noskaidrotiem apstākļiem. Rodas jautājums, vai šādu ziņojumu ir pieļaujams pārbaudīt kā rakstveida pierādījumu, vai tomēr neatkarīgi no satura tas pārbaudāms kā liecība.

[2] Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 131.panta otro daļu liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts ziņojums, iesniegums vai paskaidrojums par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem.

[2.1] 2018.gada 20.jūnijā pieņemto grozījumu Kriminālprocesa likumā anotācijā norādīts, ka KPL 131.panta otrā daļa jau šobrīd nosaka, ka liecība ir arī izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai adresēts personas pašas uzrakstīts un parakstīts paskaidrojums par konkrētiem faktiem vai apstākļiem. Tai pašā laikā praksē policijas darbinieki un citas personas, kas pašas uzrakstījušas kādu informāciju, tiek nopratinātas, pēc būtības atkārtotot to pašu pašrocīgi uzrakstīto un parakstīto liecību. Attiecīgi personas pārpratīnot, lieki tiek tērēti gan izmeklēšanas resursi, gan apgrūtinātas personas, kas jau ir sniegušas savas liecības. Lai to novērstu, ir nepieciešams šo normu izteikt skaidrāk, ietverot informācijas noformēšanas veidus un atsauci, ka sniegtā informācija var būt arī par pašu noziedzīgu nodarījumu.¹

[2.2] Kriminālprocesa likuma 127.panta pirmā daļa noteic, ka pierādījumi kriminālprocesā ir jebkuras likumā paredzētajā kārtībā iegūtas un noteiktā procesuālajā formā nostiprinātas ziņas par faktiem, kurus kriminālprocesā iesaistītās personas savas kompetences ietvaros izmanto pierādīšanas priekšmetā ietilpstošo apstākļu esamības vai

neesamības pamatošanai. Minētā sakarā atzīmējams, ka uz liecībām tāpat kā uz citiem pierādījumiem tiek izvirzīti pierādījumu pieļaujamības nosacījumi. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 130.panta pirmo daļu kriminālprocesa laikā iegūtās ziņas par faktiem ir pieļaujams izmantot kā pierādījumus, ja tās iegūtas un procesuāli nostiprinātas šajā likumā noteiktajā kārtībā.

[2.3] Kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā ir atzīmēts, ka liecību priekšmets (par ko liecības var būt) ir viss, kas attiecināms uz pierādīšanas priekšmetā ietilpstošajiem faktiem.² Augstākā tiesa, atsaucoties uz kriminālprocesuālo terminu skaidrojošo vārdnīcu, ir vērsusi uzmanību, ka liecinieka liecības priekšmetu veido jebkuras faktiskas ziņas un liecinieka vērtējošie spriedumi. Liecinieka vērtējošiem spriedumiem ir pierādījuma nozīme, ja tie izriet no viņa pieredzes un speciālajām zināšanām, un nav pierādījuma nozīmes liecinieka personīgajam viedoklim par ziņām, kas ir viņa liecībā.³ Policijas darbinieka dienesta ziņojumam var būt pierādījuma nozīme lietā, tādēļ tas var tikt atzīts par liecību un attiecīgi nostiprināts šādā procesuālā formā, ja tā saturs attiecas uz Kriminālprocesa likuma 131.panta otrajā daļā noteikto liecības priekšmetu „par noziedzīgu nodarījumu, konkrētiem faktiem vai apstākļiem”.

[2.4] Augstākā tiesa ir uzsvērusi, ka ir jāpārbauda, vai konkrētā persona ir uzrakstījusi un parakstījusi rakstveida liecības, un tad, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma prasībām, jāizvērtē, vai ir tiesisks pamats pievienot minētās rakstveida liecības lietai, vai arī tās nav pievienojamas lietai un vērtējamas.⁴

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 449.panta otro daļu tiesas sēdē personas sniedz liecības mutvārdos. Augstākā tiesa judikatūrā ir norādījusi, ka atbilstoši Kriminālprocesa likuma 131.panta otrajai daļai nostiprinātās ziņas par faktiem atzīstamas par liecību, kas pārbaudāma kārtībā, kādā likumā paredzēta liecību pārbaudei. Kriminālprocesa likuma 449.panta trešajā daļā norādītais jēdziens „rakstveida pierādījumi un dokumenti” nav attiecināms uz personu liecībām, kas, lai arī ir fiksētas rakstveida formā, ir pakļautas citiem

¹ Priekšlikuma „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Nr.1000/Lp12) anotācija. Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/E3CB30C79094BC8BC225817C003FB7EF?OpenDocument>

² Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma 131.panta komentārs. Grām: Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 448.lpp.

³ Augstākās tiesas 2018.gada 22.augusta lēmums lietā Nr. SKK-297/2018, krimināllieta Nr.11250014115, 6.4.punkts.

⁴ Augstākās tiesas 2019.gada 18.jūnija lēmums lietā Nr.SK-68/2018, krimināllieta Nr.11092063707, 30.2.punkts.

pārbaudes kritērijiem.⁵

Saskaņā ar Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta trešā punkta „d” apakšpunktu ikvienam, kas tiek apsūdzēts kriminālnoziedzībā, ir šādas minimālās tiesības: noprināt vai būt noprinātušam apsūdzības lieciniekus un pieprasīt aizstāvības liecinieku klātbūtni un noprināšanu tajos pašos apstākļos kā apsūdzības lieciniekus. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir atzīmējusi, ka šī garantija ir viens no tiesību uz taisnīgu tiesu veidojošā koncepta elementiem.^{6,7}

Pierādījumu pieļaujamību primāri regulē nacionālās tiesības, un Eiropas Cilvēktiesību tiesas loma ir nevis spriest par to, vai liecinieku liecības pamatoti atzītas par pieļaujamām, bet gan izvērtēt, vai process kopumā, tajā skaitā pierādījumu iegūšana, bijis taisnīgs.⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesa attiecībā uz liecinieku liecību pārbaudi ir uzsvērusi, ka ir nepieciešams pārbaudīt, vai lūgums noprināt liecinieku ir pietiekami pamatots un atbilstošs apsūdzības priekšmetam; vai nacionālā tiesa ir ņēmusi vērā liecību atbilstību un ir sniegusi pietiekamu pamatojumu atteikumam noprināt

liecinieku tiesas procesā; vai nacionālās tiesas lēmums nepratināt liecinieku ir ietekmējis procesa taisnīgumu.⁹ Tātad procesa taisnīgums kā liecības pārbaudes veidu objektīvi pieprasa liecinieka noprināšanu tiesas sēdē.

Augstākā tiesa ir atzinusi, ka policijas darbinieka dienesta ziņojuma pārbaudīšana atbilstoši rakstveida pierādījumiem noteiktajai kārtībai atzīstama par neatbilstošu likumā noteiktajai kārtībai.¹⁰ Arī tiesu praksē par dienesta ziņojumā minētajiem apstākļiem policijas darbinieki kā liecinieki tiek noprināti tiesas sēdē.¹¹ Cita starpā, ja liecinieks, viņu noprinot tiesas sēdē, norādījis, ka ir aizmirsis dienesta ziņojumā minētos lietas apstākļus, pirmās instances tiesa šo ziņojumu kā iepriekš sniegtu liecību ir nolasījusi tiesas sēdē atbilstoši Kriminālprocesa likuma 501.panta otrajam punktam.¹²

Ja policijas darbinieka dienesta ziņojums lietai pievienots kā liecība Kriminālprocesa likuma 131.panta otrās daļas izpratnē, tad uz šo pierādījumu attiecas tieši liecību pārbaudei izvirzītie nosacījumi. Tādējādi liecības pārbaudes kārtību nosaka nevis tās saturs, bet veids, kādā tā procesuāli nostiprināta.

⁵ Augstākās tiesas 2013.gada 10.decembra lēmums lietā Nr.SKK-463/2013, krimināllieta Nr.01517014603.

⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Lielā palāta) 2016.gada 13.septembra spriedums lietā „Ibrahim and Others v. the United Kingdom”, iesniegumu Nr.50541/08, 50571/08, 50573/08 un 40351/09, 251.punkts.

⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas (Lielā palāta) 2018.gada 18.decembra spriedums lietā „Murtazaliyeva v. Russia”, iesnieguma Nr.36658/05, 118.punkts.

⁸ Turpat, 139.punkts.

⁹ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2019.gada 7.marta spriedums lietā „Abdullayev v. Azerbaijan”, iesnieguma Nr.6005/08, 59.punkts.

¹⁰ Augstākās tiesas 2020.gada 14.jūlija lēmums lietā Nr.SKK-359/2020, krimināllieta Nr.11120092918, 8.punkts.

¹¹ Sk. Latgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2020. gada 15.maija spriedumu krimināllieta Nr.11331092916 (ECLI:LV:LAAT:2020:0515.11331092916.10.S).

¹² Sk., piemēram, Rēzeknes tiesas 2020.gada 3.februāra spriedumu krimināllieta Nr.11331070717 (ECLI:LV:REZT:2020:0203.11331070717.6.S), 4.1.punkts.

NAUDAS SODS NEPILNGADĪGO KRIMINĀLATBILDĪBAS REFORMĀ

Jānis BAUMANIS, Dr. iur.
Senāta Kriminālietu departamenta zinātniski analītiskais padomnieks

Ar likumprojektu Nr.357/Lp13 „Grozījumi Krimināllikumā” (turpmāk – likumprojekts) ir iecerēts īstenot nepilngadīgo kriminālatbildības reformu. Likumprojekts paredz jaunā redakcijā izteikt visu Krimināllikuma VII nodaļu „Nepilngadīgā kriminālatbildības īpatnības”.

Krimināltiesību doktrīnā atzīts, ka „speciālas nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībām veltītas nodaļas izveidošana Krimināllikumā ir pamatojama ar personu, kas izdara noziedzīgus nodarījumus vecumā no četrpadsmit līdz astoņpadsmit gadiem, sociāli psiholoģiskām īpatnībām”¹. Minēto īpatnību dēļ kriminālatbildība nepilngadīgiem ir paredzēta krietni saudzīgākās un mazāk bargākās izpaušmes formās nekā pilngadību sasniegušām personām.

Jāatzīst, ka likumprojektā ir ietverti vairāki jauni krimināltiesību institūti, kas var nodrošināt nepilngadīgo kriminālatbildības reformas mērķa sasniegšanu, proti, tie var samazināt jauniešu likumpārkāpēju skaitu, veicinot jauniešu veiksmīgāku integrāciju sabiedrībā, kā arī darba tirgū. Īpaši kā pozitīvu ieceri jāizceļ probācijas uzraudzības kā pamatsoda veida integrēšanu nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībās. Tomēr jāatzīst, ka likumprojekts paredz arī dažus Krimināllikuma normu grozījumus, kas pirmšķietami ir vērtējami negatīvi, turklāt šie grozījumi, iespējams, ir netaisnīgi un nelabvēlīgi attiecībā pret personām, kas līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu.

Vēsturiski nepilngadīgo kriminālatbildības īpatnībās ietilpa aizliegumi nepilngadīgajiem piemērot visbargākos kriminālsodu veidus, piemēram, nāves sodu vai mūža ieslodzījumu, kā arī visbargākos kriminālsoda mērus, paredzot nepilngadīgajiem, piemēram, īsāku brīvības atņemšanas laiku vai mazāku naudas soda apmēru. Taču ar likumprojektu paredzēts atteikties no visvieglākā pamatsoda veida piemērošanas iespējas personai, kas līdz noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai nav sasniegušas astoņpadsmit gadu vecumu.

Krimināllikuma 36. un 65.pantā, norādot pilngadīgajām un nepilngadīgajām personām paredzētos sodu veidus, ir izveidota kriminālsodu sistēma. Šajos pantos sodi uzskaitīti, pārejot no smagākā soda veida uz vieglākiem sodiem². Abos pantos visvieglākais pamatsoda veids ir naudas sods.

Likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts: „Nepilngadīgajiem

turpmāk nebūs iespējams piemērot naudas sodu, jo šāds soda veids neveicina nepilngadīgā resocializāciju, tā ietvaros nenotiek darbs ar nepilngadīgā domāšanu un uzvedības maiņu. Kā arī naudas sods nav piemērojams nepilngadīgajiem, jo tiem parasti nav savu pastāvīgu ienākumu.”³

Jāatzīst, ka šī ir jauna, līdz šim Latvijas krimināltiesībās maz analizēta vai pat neanalizēta pieeja nepilngadīgo kriminālatbildības institūtam, kurā personai, kas noziedzīgu nodarījumu izdarīja iepriekšējā dienā pirms astoņpadsmit gadu sasniegšanas, nevar piemērot visvieglāko pamatsoda veidu, bet personai, kas noziedzīgu nodarījumu izdarīja dienu pēc astoņpadsmit gadu sasniegšanas – var. Tādējādi, izraujot no krimināltiesisko piespiedu līdzekļu veidu ķēdes, kurā ietilpst arī audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi, vienu starposmu, nepilngadīgo kriminālatbildības reforma ierobežo normu piemērotājiem izvēles iespējas.

Šo pieeju var daļēji atzīt par taisnīgu tikai situācijā, kurā personu, kas noziedzīgu nodarījumu izdarīja pirms astoņpadsmit gadu sasniegšanas, obligāti jāatbrīvo no soda, ja šai personai kā pamatsods nosakāms naudas sods, bet bargāka soda noteikšanai nav tiesiskā pamata. Tomēr šāda pieeja pilnībā ignorē papildsodu nozīmi, jo pastāv teorētiska iespēja, ka papildus naudas sodam nepilngadīgajam vajadzētu piemērot, piemēram, tiesību ierobežošanu. Arī šobrīd šī dilemma pastāv, jo Krimināllikuma 65.panta ceturrtā daļā paredz, ka naudas sods piemērojams tikai tiem nepilngadīgajiem, kuriem ir savi ienākumi. Tādējādi, ja nepilngadīgajam savu ienākumu nav, arī šobrīd naudas sodu piemērot nevar, kā arī nevar izvēlēties bargāku pamatsodu, norādot uz ienākuma neesību.

Atzīstot, ka naudas soda kā visvieglākā kriminālsoda piemērošana nepilngadīgajam nav iespējama, bet bargāka pamatsoda piemērošanai nav tiesiska pamata, šķiet, ka nepilngadīgo vajadzētu atbrīvot no soda saskaņā ar Krimināllikuma 59.panta otro daļu. Minētā norma paredz, ka pilngadību nesasnējušās personas tiesa var atbrīvot no soda šajā likumā paredzētajos gadījumos, nosakot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus. Zīmīgi, ka arī Krimināllikuma 59.panta otro daļu likumprojektā iecerēts izslēgt, tādējādi ierobežojot tiesas iespējas taisnīgi izlemt krimināltiesiskās attiecības.

³ Likumprojekta Nr.357/Lp13 „Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejama: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/DE025229C1591133C225842700427684?OpenDocument>

¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I–VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015. 271.lpp.

² Turpat, 177.lpp.

Autoram nav saprotams minētā grozījuma pamatojums. Respektīvi, anotācijā norādīts: „Likumprojekts paredz no Krimināllikuma izslēgt normas, kas ir ietvertas Krimināllikuma 59.panta otrajā daļā un Krimināllikuma 66.pantā par nepilngadīgā atbrīvošanu no piespriešā soda, piemērojot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus, tādējādi veicinot Kriminālprocesa likuma 379.panta otrajā daļā paredzētā tiesiskā regulējuma piemērošanu, kas paredz, ka izmeklētājs ar uzraugošā prokurora piekrišanu vai prokurors var izbeigt kriminālprocesu un materiālus par nepilngadīgo nosūtīt audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanai. Tādējādi nepilngadīgais bez nepieciešamības netiks pakļauts ilgstošam kriminālprocesam līdz pat iztiesāšanas stadijai, bet jau pirmstiesas stadijā tiks pieņemts lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu, piemērojot tam audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus.”⁴ Tātad, atņemot tiesām iespēju nepilngadīgo atbrīvot no soda, situācijā, kad izmeklētājs un prokurors nespēj taisnīgi atrisināt tiesiskās attiecības, likumdevējs tiesai atstāj tikai nepamatoto represīvo risinājumu, kas sevī ietver bargāka soda izvēles nepieciešamību. Šāda situācija viennozīmīgi ir netaisnīga.

Varētu piekrist, ka naudas sods neveicina nepilngadīgā resocializāciju, tā ietvaros nenotiek darbs ar nepilngadīgā domāšanu un uzvedības maiņu. Tomēr ar šo argumentu netieši tiek atzīts, ka Krimināllikumā ir paredzēti sodi, kas nevar resocializēt sodīto personu, tādējādi ar tiem nevar sasniegt Krimināllikuma 35.pantā paredzēto soda mērķi.

Pat pieļaujot, ka šis arguments ir korekts, ja sods jāizcieš nepilngadīgai personai, jāatzīst, ka pastāv situācijas, kad persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī bija nepilngadīga, soda noteikšanas un izpildes brīdī jau ir sen kā pilngadīga. Domājams, ka pret šādu jau pilngadīgu personu nevajadzētu ierobežot visvieglākā pamatsoda veida noteikšanas iespēju ar argumentu, ka soda ietvaros nenotiek darbs ar nepilngadīgā domāšanu un uzvedības maiņu.

Krimināltiesību pētnieks Andrejs Judins norāda, ka „naudas sods kā patstāvīga reakcija uz noziedzīgu nodarījumu var sekmēt taisnīguma atjaunošanu, tomēr tas lielākā mērā, nekā piemērojot citus kriminālsodus, ir atkarīgs no izdarītā likumpārkāpuma rakstura, pārkāpēja rakstura un personas finansiālā stāvokļa. Visefektīvāks šis sods var būt, piemērojot to vidusšķiras pārstāvjiem – personām, kurām ir nauda, kas spēj samaksāt, bet kuru ienākumu līmenis un finansiālais statuss neļauj uztvert šā soda piemērošanu vienaldzīgi, proti, samaksāt piespriešot sodu un aizmirst par to. Latvijas apstākļos nevajadzētu orientēt tiesas uz plašāku naudas soda piemērošanu nepilngadīgajiem, jo tas objektīvi nesekmēs taisnīguma atjaunošanu, vai otrādi – nevajadzētu orientēt uz atteikšanos no tā piemērošanas, jo ir gadījumi, kad naudas sods var būt visefektīvākais salīdzinājumā ar citiem kriminālsodiem.”⁵

Daļēji var piekrist pētnieka argumentiem. Tomēr jāatzīst, ka nepilngadīgajiem naudas soda noteikšanas ierobežojums nav finansiālais stāvoklis. Kā jau tika norādīts, Krimināllikuma 65.panta ceturtā daļa paredz, ka naudas sods piemērojams tikai tiem nepilngadīgajiem, kuriem ir savi ienākumi. Minētā norma neparedz vērtēt vēl ienākumu apjomu un no tā izrietošo finansiālo stāvokli.

Likumprojekta anotācijā ir norādīts, ka naudas sods nav piemērojams nepilngadīgajiem, jo tiem parasti nav savu pastāvīgu ienākumu. Iekļaujot likumprojekta anotācijā norādi nevis uz ienākumiem vispār, bet gan uz pastāvīgiem ienākumiem, turklāt reducējot piemērošanas aizliegumu uz situāciju, kurā nepilngadīgiem parasti nav šo pastāvīgo ienākumu, rodas iespāids, ka atteikšanās no naudas soda piemērošanas iespējas nepilngadīgajiem notiek ar motivāciju, ka nepilngadīgajiem parasti ir nepietiekami ienākumi.

Kā zināms, personas, kas noziedzīgu nodarījumu izdarīja, būdama pilngadīga, mantiskais stāvoklis nevar būt soda veidu, tostarp arī naudas sodu, noteikšanu ietekmējošs apstāklis. Personas mantiskais stāvoklis var ietekmēt tika naudas soda apmēru. Minētais izriet arī no Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2017.gada 31.maija lēmuma lietā SKK-357/2017 (11221016516). Šajā lēmumā uzsvērts, ka Augstākā tiesa jau iepriekš vairākkārt norādījusi, ka saskaņā ar Krimināllikuma 41.panta otro daļu vainīgās personas mantiskais stāvoklis ņemams vērā, nosakot naudas soda kā pamatsoda apmēru, taču tas nevar būt kritērijs soda veida izvēlei. Arī kriminālatbildības institūts, kas paredz personas atbrīvošanu no kriminālatbildības un soda, neparedz personas mantisko stāvokli kā kritēriju minēto krimināltiesisko institūtu piemērošanai. Šāda pieeja varētu būt atbalstāma arī attiecībā uz nepilngadīgajiem, kuriem ir savi ienākumi. Respektīvi, nav svarīgi, cik nepilngadīgais, vai precīzāk, persona, kura noziedzīgu nodarījumu izdarīja, būdama nepilngadīga, nopelna, svarīgi, ka tā vispār kaut ko nopelna. Savukārt, nosakot jau naudas soda apmēru, jāņem vērā finansiālo stāvokli, tostarp arī ienākumu apjomu, soda mērķa un sodu noteikšanas vispārīgo principu kontekstā.

Rezumējot izklāstīto, jāatzīst, ka nepilngadīgo kriminālatbildības reformas ietvaros notiekoša atteikšanās no naudas soda nepilngadīgajiem, kā arī tiesas ierobežojums atbrīvot nepilngadīgos no soda ir netaisnīgs.

⁴ Turpat.

⁵ Judins A. Atjaunojošā justīcija nepilngadīgo noziedzības kontekstā: Baltijas valstīs Eiropas dimensijā. Rīga: PROVIDUS, 2010, 52.lpp. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/atjaunojosa%20justicija.pdf>

TIESAS KOMPETENCE NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU IZDARĪJUŠĀS PERSONAS APZINĀTI NEPATIESAS LIECĪBAS KONSTATĒŠANĀ UN SODA NOTEIKŠANĀ

Nora ZVEJNIECE

Senāta Kriminālietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece

2020.gada 11.jūnijā pieņemts likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”¹, kas stājas spēkā 2020. gada 6.jūlijā. No likumprojekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) izriet, ka tā mērķis ir efektīvizēt kriminālprocesa regulējumu, lai pirmstiesas kriminālprocesā atslogotu izmeklēšanas iestādes, tādējādi paātrinot izmeklēšanas darbību izpildi, kā arī atvieglotu tiesas darba organizāciju saistībā ar tiesas sežu plānošanu un iztiesāšanas norisi.²

Ar šiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā veikta virkne izmaiņu, piemēram, uzlabots regulējums attiecībā uz vienošanās piemērošanu pirmstiesas kriminālprocesā, krimināllietas iztiesāšanu bez apsūdzētā piedalīšanās un apsūdzētā prombūtnē (*in absentia*), žurnālistu tiesībām fiksēt tiesas sēdes gaitu, tiesas debašu un apsūdzētā pēdējā vārda ilguma noteikšanas iespēju un citas izmaiņas. Kriminālprocesa likuma 61., 64., 67. un 150.pantā veikti grozījumi, kuru mērķis ir ierobežot personu, kurām ir tiesības uz aizstāvību, negodprātīgu rīcību, sniedzot apzināti nepatiesas liecības kriminālprocesā.³ Kriminālprocesa likuma 64.pants papildināts ar jaunu 1.¹ daļu, kas noteic, ka aizturētā pienākums ir sniegt patiesas liecības, ja viņš izmanto tiesības liecināt. Kriminālprocesa likuma 67.panta pirmā daļa papildināta ar 1.¹ punktu, paredzot, ka no brīža, kad personai paziņots, ka tā atzīta par aizdomās turētu, šai personai ir pienākums sniegt patiesas liecības, ja tā izmanto tiesības liecināt. Savukārt Kriminālprocesa likuma 150.panta 4.punktā noteikts, ka personas, kurai ir tiesības uz aizstāvību, pirmās pratināšanas sākumā izskaidro tās tiesības neliecināt, brīdina, ka visu, kas tiks teikts, var izmantot pret šo personu, kā arī informē par apzināti nepatiesas liecības sniegšanas sekām.

Likumprojekta papildinātajā anotācijā norādīts: „Kriminālprocesa likumā turpmāk ir paredzēts noteikt, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, ir pienākums sniegt patiesas liecības, ja persona izmanto tiesības liecināt. Šāds risinājums sekmēs personas, kurai ir

tiesības uz aizstāvību, disciplinēšanu, kā arī sekmēs kriminālprocesa ātrāku norisi. Vienlaikus norādāms, ka šāda pienākuma noteikšana nemaina Kriminālprocesa likuma 60.² panta pirmās daļas 8.punktā noteikto – personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, arī turpmāk ir garantētas tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt. Ja persona nevēlas sevi apsūdzēt, viņai ir tiesības klusēt, tādējādi nodrošinot Latvijas Republikas Satversmes 92.pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā garantētās tiesības uz sevis neapsūdzēšanu.”⁴

Tiesības klusēt, sniegt liecību vai atteikties liecināt izriet no kriminālprocesā fundamentālā nevainīguma prezumpcijas principa, kas cita starpā nosaka, ka personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību, nav jāpierāda savs nevainīgums.⁵

Līdz ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā 2020.gada 11.jūnijā pieņemts arī likums „Grozījumi Krimināllikumā”⁶, cita starpā izdarot grozījumus Krimināllikuma 48.pantā, papildinot to ar jaunu atbildību pastiprinošo apstākli – noziedzīgu nodarījumu izdarījuši persona sniegusi apzināti nepatiesas liecības (Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 17.punkts).

Kā norādīts likumprojekta „Grozījumi Krimināllikumā” papildinātajā anotācijā, diskutējot šo jautājumu ar ekspertiem, secināts, ka šobrīd pats samērīgākais risinājums ir noteikt jaunu atbildību pastiprinošu apstākli, papildinot Krimināllikuma 48.panta pirmo daļu ar jaunu 17.punktu, kas paredz par jaunu atbildību pastiprinošu apstākli atzīt gadījumu, kad noziedzīgu nodarījumu izdarījuši persona sniegusi apzināti nepatiesas liecības.⁷

Papildus šajā anotācijā norādīts: „Šāds jauns atbildību pastiprinošs apstāklis sekmēs personas, kurai tiesības uz aizstāvību, disciplinēšanu, kā arī sekmēs kriminālprocesa ātrāku norisi. Vēršam uzmanību uz to, ka jau šobrīd Krimināllikumā ir paredzēts līdzīga satura disciplinējošs atbildību pastiprinošs apstāklis,

⁴ Turpat.

⁵ Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa., Zinātniska monogrāfija prof. K.Stradas-Rozenbergas zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 211.lpp.

⁶ Likums „Grozījumi Krimināllikumā”. Pieņemts 2020.gada 11.jūnijā (spēkā no 2020.gada 6.jūlija). Latvijas Vēstnesis, 22.06.2020., Nr. 119.

⁷ Likumprojekta Nr. 425/Lp13 papildinātā anotācija. Pieejama www.likumi.lv sadaļā „Ārējās saites” 2020.gada 11.jūnija likumam „Grozījumi Krimināllikumā”.

¹ Likums „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”. Pieņemts 2020. gada 11.jūnijā (spēkā no 2020.gada 6.jūlija). Latvijas Vēstnesis 22.06.2020., Nr. 119.

² Likumprojekta Nr. 427/Lp13 „Grozījumi Krimināllikumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejama: www.saeima.lv sadaļā „Likumdošanas datu bāze”.

³ Likumprojekta Nr.427/Lp13 papildinātā anotācija. Pieejama www.likumi.lv sadaļā „Ārējās saites” 2020.gada 11.jūnija likumam „Grozījumi Kriminālprocesa likumā”.

kas tiešā veidā nav saistīts ar noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas apstākļiem, bet gan ar apzināti nepatiesu ziņu sniegšanu kriminālprocesa ietvaros, proti, saskaņā ar Krimināllikuma 48.panta pirmās daļas 13.punktu par atbildību pastiprinošu var atzīt apstākli, ka noziedzīgo nodarījumu izdarījusī persona nolūkā panākt soda samazināšanu ir sniegusi apzināti nepatiesas ziņas par citas personas izdarītu noziedzīgo nodarījumu.⁸

Krimināltiesību doktrīnā atzīts, ka liecība ir nepatiesa vai paskaidrojums ir nepatiess, ja krimināllietā, civilīetā vai administratīvā procesa lietā aicinātā persona ir devusi liecību vai sniegusi paskaidrojumu, kurā pilnībā vai daļēji sagrozīti fakti, noliegti vai noklusēti patiesie apstākļi, sniegtas īstenībai neatbilstošas ziņas, kas tieši attiecas uz lietu un no kurām ir atkarīga lietas pareiza izskatīšana vai izspriešana.⁹

Liecību par apzināti nepatiesu nav pamata uzskatīt, ja liecinieks, cietušais, paskaidrojuma vai pieteikuma sniedzējs labticīgi maldījies, aizmirsis vai nepareizi uztvēris tos faktus, kam ir nozīme lietas pareizā izspriešanā.¹⁰

Arī tiesu praksē ir izteiktas atziņas par Krimināllikuma 300.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma – apzināti nepatiesas liecības, atzinuma, tulkojuma, paskaidrojuma un pieteikuma sniegšana – sastāva konstatēšanu. Augstākā tiesa 2012.gada 18.septembra lēmumā lietā Nr.SKK-439/2012 (11210025011) norādīja, ka Krimināllikuma 300.panta pirmā daļa nav piemērojama, ja nepatiesā liecība nav ietekmējusi pareizu lietas izspriešanu un liecība nav palīdzējusi personai izvairīties no atbildības par administratīvo pārkāpumu. Arī Augstākās tiesas 2015.gada 27.janvāra lēmumā lietā Nr.SKK-23/2015 (11370079711) tiesa norādīja, ka nepatiesa liecība šī panta ietvaros ir tāda liecība, kura ne tikai apzināti neatbilst īstenībai, bet arī ir nozīmīga īstenības noskaidrošanai konkrētajā lietā. Turklāt tiesai katrā individuālā gadījumā ir jāizvērtē un jāpamato, kā nepatiesā liecība ietekmējusi lietas izspriešanu.

Minētās krimināltiesību doktrīnas un tiesu prakses atziņas būtu ņemamas vērā, vērtējot, vai noziedzīgu nodarījumu izdarījusī persona sniegusi apzināti nepatiesu liecību, proti, vai ir konstatējams šīs atbildību pastiprinošais apstāklis.

No Krimināllikuma 46.panta trešās daļas izriet, ka, nosakot soda mēru, tiek ņemti vērā atbildību mīkstinošie un pastiprinošie apstākļi.

Juridiskajā literatūrā norādīts, ka, konstatējot atbildību pastiprinošos apstākļus, noziedzīgu nodarījumu izdarījušajai personai ir pamats piemērot bargāku sodu salīdzinājumā ar sodu, kas būtu piemērojams, atbildību pastiprinošajiem apstākļiem neesot.¹¹

Tiesas pienākums izvērtēt un tiesas nolēmumā pamatot atbildību pastiprinošu un mīkstinošu apstākļu

esamību noteikts arī Kriminālprocesa likuma pantos.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 413.panta pirmās daļas 10.punktu lēmumā par krimināllietas nodošanu tiesai prokurors norāda apsūdzētā atbildību pastiprinošos un mīkstinošos apstākļus.

No Kriminālprocesa likuma 506.panta pirmās daļas izriet, ka prokurors apsūdzības runā tiesas debatēs motivē savu viedokli par apsūdzētā vainu vai nevainīgumu un izsaka viedokli par apsūdzētajam piemērojamā soda veidu un mēru. Arī cietušais tiesas debatēs var izteikties par apsūdzētajam piemērojamo sodu (šā panta otrā daļa).

Apspriedes laikā tiesa apspriežu istabā, izvērtējusi inkriminētā noziedzīgā nodarījuma sastāva esamību, apsūdzētā vainīgumu, vai apsūdzētais ir sodāms, izlemj, vai ir apstākļi, kas pastiprina vai mīkstina apsūdzētā atbildību (Kriminālprocesa likuma 514.panta pirmās daļas 5.punkts). Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 527.panta otrās daļas 3.punktu notiesājoša sprieduma motīvu daļā tiesa norāda apsūdzētā atbildību pastiprinošos un mīkstinošos apstākļus.

Turklāt tiesa ir tiesīga konstatēt tādus atbildību mīkstinošus vai pastiprinošus apstākļus, uz kuriem nav norādījis prokurors. Augstākās tiesas 2008.gada 23.aprīļa lēmumā lietā Nr.SKK-243/2008 (11810022204) atzīts, ka tiesa, to motivējot, var atzīt apstākli par atbildību pastiprinošu arī tādā gadījumā, ja prokurors nav norādījis uz konkrētu apstākli kā atbildību pastiprinošu, kā arī tad, ja prokurors uzskata, ka konkrēts apstāklis nepastiprina apsūdzētā atbildību.

Jāatzīmē, ka apelācijas instances tiesas kompetence smagāka soda noteikšanā ir ierobežota. No Kriminālprocesa likuma 562.panta otrās daļas izriet, ka apelācijas instances tiesa drīkst piemērot likumu par smagāku noziedzīgu nodarījumu, nekā atzinusi pirmās instances tiesa tikai tad, ja to lūdzis prokurors savā protestā vai cietušais savā sūdzībā, kuru atbalsta prokurors. Šajā gadījumā tomēr nedrīkst piemērot likumu par smagāku nodarījumu nekā tas, par kuru persona bija apsūdzēta, nosūtot krimināllietu uz tiesu, izņemot gadījumus, kad prokurors pirmās instances tiesas sēdē grozījis apsūdzību uz smagāku. Savukārt šā panta trešā daļa – smagāka soda noteikšana apsūdzētajam – pieļaujama tad, kad šā iemesla dēļ iesniegts prokurora protests vai cietušā sūdzība, kā arī tad, ja pēc prokurora protesta vai cietušā sūdzības apsūdzība grozīta uz smagāku. Arī Kriminālprocesa likuma 565.panta trešā un ceturtā daļa noteic, ka, pamatojoties uz prokurora protestu vai cietušā sūdzību, kuru atbalsta prokurors, apelācijas instances tiesa var atzīt apsūdzēto par vainīgu smagāka noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, nekā to atzinusi pirmās instances tiesa, nosakot smagāku sodu vai nemainot sodu; atcelt attaisnojošu pirmās instances tiesas spriedumu un taisīt notiesājošu spriedumu; atzīt apsūdzēto par vainīgu atsevišķu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanā, kurus pirmās instances tiesa izslēgusi no apsūdzības, nosakot smagāku sodu vai nemainot sodu; pamatojoties uz prokurora protestu vai cietušā sūdzību, apelācijas instances tiesa var atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par sodu, nosakot smagāku sodu.

⁸ Turpat.

⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII-XXV nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 531.lpp.

¹⁰ Turpat, 533.lpp.

¹¹ Krastiņš U., Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Pirmā daļa (I-VIII¹ nodaļa). Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 214.lpp.

Grozījumi pantos, kas attiecas uz apjomu un ietvariem, kādos lieta tiek iztiesāta apelācijas instances tiesā, un apelācijas instances tiesas kompetenci jauna sprieduma taisīšanā, nav veikti. Arī likuma „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” projekta sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) nav vērtēts jautājums par apelācijas instances tiesas tiesībām konstatēt noziedzīgu nodarījumu izdarījušās personas apzināti nepatiesas liecības sniegšanu un šī iemesla dēļ noteikt bargāku sodu.

Tādējādi secināms, ka šobrīd Kriminālprocesa likums faktiski liedz apelācijas instances tiesai, konstatējot, ka apsūdzētais sniedzis nepatiesas liecības, iztiesājot lietu apelācijas kārtībā, konstatēt Krimināllikuma

48.panta pirmās daļas 17.punktā noteikto atbildību pastiprinošo apstākli un noteikt viņam bargāku sodu.

Minētais attiecināms arī uz gadījumiem, kad kasācijas instances tiesa atcēlusi zemākas instances tiesas nolēmumu un nosūtījusi lietu jaunai izskatīšanai tiesā, kura to pieņēmusi. Proti, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 591.panta otro daļu soda pastiprināšana vai likuma piemērošana par smagāku noziedzīgu nodarījumu, izskatot lietu no jauna, pieļaujama tikai tad, ja spriedums atcelts soda mīkstuma dēļ vai sakarā ar to, ka pēc prokurora protesta vai cietušā sūdzības bija nepieciešams piemērot likumu par smagāku noziedzīgu nodarījumu.

JURIDISKĀS LITERATŪRAS JAUNUMI

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES KOMENTĀRI. II NODAĻA „SAEIMA”

Izdevums tapis Satversmes zinātnisko komentāru projekta ietvaros un ir astotā komentētā Satversmes nodaļa.

Autoru kolektīvu veido 34 zinātnieki, mācībspēki un juristi. Starp tiem arī Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta senatore Anita Kovaļevska un zinātniski analītiskā padomniece Dita Plepa.

Līdz ar šī sējuma izdošanu ir pabeigts 12 gadus ilgs darbs Satversmes komentāru zinātniskā projekta vadītāja Ringolda Baloža vadībā, kas rezultējies sešos apjomīgos sējumos. Komentāru rakstīšanā kopumā iesaistījušies vairāk nekā simts zinātnieku un lietpratēju, starp kuriem arī senatori Jautrīte Briede, Anita Kovaļevska, Veronika Krūmiņa, Jānis Neimanis, Kaspars Balodis, Ieva Višķere.

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀ TIESA | SENĀTS

Izdota jauna informatīva grāmata par Augstāko tiesu jeb Senātu.

Tajā stāstīts par Augstākās tiesas vietu un lomu Latvijas tiesu sistēmā, akcentējot tās galvenās funkcijas – tiesas spriešanu kasācijas instancē un vienotas tiesu prakses veidošanu. Informācija arī par Tieslietu padomi un Disciplinārtiesu, kā arī Augstākās tiesas dialogu ar citiem valsts varas atzariem un starptautisko sadarbību.

Otra nodaļa iepazīstina ar Augstākās tiesas vadību un struktūru.

Grāmatā arī Latvijas Senāta, Augstākās tiesas un atjaunotā Senāta vēstures lappuses.

Atsevišķa grāmata par Augstāko tiesu izdota arī angļu valodā.

IV

STARPTAUTISKĀ PIEREDZE

LATVIJAS PĀRSTĀVĪBA EIROPAS PADOMES TIESLIETU ORGANIZĀCIJĀS

EIROPAS SAVIENĪBAS VALSTU TIESLIETU KONTAKTPERSONU SANĀKSME

Krimināllietu departamenta senatore Aija BRANTA kā Latvijas kontaktpersona Eiropas Savienības tieslietu sistēmā (Justice Scoreboard) oktobrī tiešsaistes režīmā piedalījās kontaktpersonu sanāksmē.

Sanāksmē prezentēts 2020.gada Eiropas Savienības rezultātu apkopojums tiesiskuma jomā. Ziņojuma teksts ir publiski pieejams.

Darba kārtībā arī 2021.gada ziņojuma sagatavošana. Ņemot vērā, ka ziņojumā iekļautas vairākas jaunas sadaļas, kā arī papildinātas jau iepriekš iekļautās, speciālisti, kuri, pamatojoties uz valstu sniegto informāciju, sagatavoja attiecīgas sadaļas iekļaušanai

ziņojumā, sniedza detalizētu skaidrojumu par pielietoto metodoloģiju un rezultātiem.

Komisija sniedza prezentāciju par tiesu digitalizāciju, kā arī par 2021.gada ziņojumā ietvertās informācijas papildu iegūšanas avotiem (papildu valstu sniegtajām atbildēm).

Komisijas pārstāvji informēja par Tiesu reformu atbalsta fondu. Dokuments ir publiski pieejams.

EIROPAS PADOMES TIESLIETU SISTĒMU EFEKTIVIZĀCIJAS KOMISIJAS PLENĀRSĒDE

Krimināllietu departamenta senatore Aija BRANTA kā Latvijas pārstāve Eiropas Padomes Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisijā (CEPEJ) jūnijā tiešsaistes režīmā piedalījās komisijas plenārsēdē.

Uzrunā plenārsēdes dalībniekiem Eiropas Padomes ģenerālsekretāre Marija Pejčinoviča Buriča (*Marija Pejčinovic Buric*) norādīja, ka COVID-19 ir ieviesis nopietnas izmaiņas mūsu ikdienas dzīvē un darbā, liekot pielāgoties jaunajiem apstākļiem. Valstu tieslietu sistēmas nav izņēmums, arī tās piedzīvo pārmaiņas.

Neraugoties uz pandēmijas radītajām problēmām, daudzas valstis ir paveikušas milzīgu darbu, nodrošinot

lietu izskatīšanu atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantā garantētajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Atrastas jaunas iespējas, lai tiesas būtu pieejamas arī pandēmijas laikā, vienlaikus nodrošinot gan tiesu sistēmā strādājošo, gan sabiedrības drošību kopumā.

Vienlaikus ir būtiski, lai Eiropas Padome sniegtu palīdzību valstīm tajos gadījumos, kad pamattiesības pilnībā netiek ievērotas. Palīdzību iespējams sniegt

ar virkni pasākumu, piemēram, izstrādājot vadlīnijas tiesām darbam COVID-19 periodā un pēc tā.

Plenārsēdē uzrunu teica Vispārējo pamattiesību un tiesiskuma ģenerāldirektorāta Tieslietu un tiesiskās sadarbības departamenta vadītāja Hanna Junkere (*Hanne Juncker*), uzsverot CEPEJ Deklarācijas nozīmi tiesu darba organizēšanā gan COVID-19 radītās krīzes apstākļos, gan pēc tās.

Lai arī plenārsēde notika neierastā formātā, tās dalībnieki, izmantojot tehniskās iespējas, diskutēja par aktualitātēm tiesu darbā, kā arī dalījās ar labās prakses piemēriem, nodrošinot tiesu darba nepārtrauktību pandēmijas laikā.

Plenārsēdē tika pieņemta deklarācija „Tiesu varas atziņas un izaicinājumi COVID-19 pandēmijas laikā un pēc tās”.

DEKLARĀCIJA „TIESU VARAS ATZIŅAS UN IZAICINĀJUMI COVID-19 PANDĒMIJAS LAIKĀ UN PĒC TĀS”

Eiropas Padomes Tieslietu efektīvizācijas komisija (CEPEJ) atbalsta minētās organizācijas valstis tiesu sistēmu darba efektivitātes un kvalitātes uzlabošanā, lai, nodrošinot tiesiskumu, tās strādātu atbilstoši Eiropas Padomes noteiktajiem standartiem.

COVID-19 pandēmija dalībvalstu tieslietu sistēmām ir radījusi ne tikai nopietnas cilvēciskās un ekonomiskās sekas, bet arī izaicinājumus. Tā aicina meklēt inovatīvus risinājumus sistēmas iekšienē.

Dalībvalstis ir veikušas milzīgu darbu, lai īsā laika posmā pielāgotos jaunajiem apstākļiem un tiesu darba nodrošināšanai visefektīvākā veidā izmantotu pieejamos resursus. Tām jā saglabā krīzes laikā gūtā pieredze un jāizdara secinājumi no gūtās pieredzes. Krīzi nedrīkst izmantot tiesu sistēmā pieļauto trūkumu attaisnošanai un it īpaši tiesisko garantiju un standartu pazemināšanai.

Šāda krīze var atkārtoties. Tiesu sistēmām tam ir jābūt sagatavotām, īpaši gatavām rast efektīvus risinājumus tiesu darba nepārtrauktības un pieejas tiesai nodrošināšanai, ievērojot indivīda tiesības.

Ņemot vērā minēto, CEPEJ atgādina dalībvalstīm vairākus būtiskus principus.

1. PRINCIPS

CILVĒKTIESĪBAS UN LIKUMA VARA

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5.pantā garantētās tiesības uz brīvību un drošību un 6.pantā garantētās tiesības uz taisnīgu tiesu, kuras nodrošināmas jebkurā laikā, īpaši nozīmīgas kļūst krīzes laikā. Tiesu darba nepārtrauktība un tieslietu speciālistu sniegtie pakalpojumi ir jānodrošina, balstoties uz Eiropas standartiem. Uzticēšanās tiesām ir jā saglabā arī krīzes laikā.

Krīze prasa tūlītēju un neatliekamu rīcību. Tomēr jebkurai rīcībai ir stingri jābalstās uz likuma varas principu, ievērojot un aizsargājot cilvēktiesības. Krīzes pasākumos ir jāievēro likumības, tiesiskās palāvības un samērīguma princips un arvien ir jāizvērtē šo pasākumu nepieciešamība. Ārkārtas pasākumu regulējums, kur tas ir pieņemams, jāapspriež ar tiesu administrāciju un tieslietu speciālistiem. Visi pasākumi nosakāmi uz noteiktu laiku, kā arī jāparedz iespēja tos periodiski pārskatīt.

2. PRINCIPS

PIEEJA TIESAI

Tiesu slēgšana pandēmijas laikā varētu būt nepieciešama tieslietu speciālistu un tiesas apmeklētāju veselības un drošības nodrošināšanai. Tomēr šis pasākums veicams ar vislielāko piesardzību un ievērojot samērīguma principu, jo šo pasākumu rezultātā tiek ierobežota pieeja tiesai, kas ir tiesiskuma pamatprincips.

Ir jā saglabā pēc iespējas vairāk tiesu sniegtie pakalpojumi, tostarp nodrošinot pieeju tiesai ar alternatīviem līdzekļiem, tādiem kā pakalpojumi tiešsaistē, vai uzlabojot pieejamību informācijai tiesu mājaslapās vai ar citiem komunikācijas veidiem (tālrunis, e-pasts, u.tml.).

Tieslietu speciālistu (advokātu, tiesu izpildītāju, mediatoru un sociālo dienestu) darba koordinēšana un konsultācijas palīdzēs nodrošināt pieeju tiesai labā līmenī.

Pieeja tiesai jānodrošina visiem lietotājiem, bet krīzes laikā īpaša uzmanība jāvelta vismazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām, kuras krīzes situācija ietekmē vairāk. Līdz ar to prioritāte piešķirama lietām, kurās iesaistītas šīs iedzīvotāju grupas, proti, prioritāri izskatāmas lietas, kas saistītas ar vardarbību ģimenē, īpaši ar vardarbību pret sievietēm un bērniem, lietas, kurās iesaistīti gados vecāki cilvēki vai cilvēki ar invaliditāti, lietas, kurās risināmas nopietnas ekonomiskās problēmas. Turklāt jāņem vērā arī neaizsargātība, ko radījusi krīze.

3. PRINCIPS

PERSONAS DROŠĪBA

Tieslietu speciālistu, kā arī tiesu apmeklētāju veselības un drošības aizsardzībai jābūt prioritātei gan krīzes laikā, gan pēc tās. Veicami drošības pasākumi nepieciešamās fiziskās distancēšanās nodrošināšanai tiesu telpās. Visi pasākumi sagatavojami apspriežoties un izskaidrojot visiem ieinteresētajiem, regulāri pārskatāmi un pielāgojami mainīgajiem apstākļiem. Šādi pasākumi var prasīt papildu ieguldījumus tiesu infrastruktūrā.

Tieslietu speciālistiem jābūt iespējai strādāt attālināti. Viņi nodrošināmi ar nepieciešamo drošu IT aprīkojumu. Īpaša uzmanība pievēršama viņu labklājībai attālinātas nodarbinātības laikā, ņemot vērā, ka šie ir izņēmuma darba apstākļi, kas prasa atbilstošu atbalstu.

4.PRINCIPS LIETU PLŪSMAS, KVALITĀTES UN IZSKATĪŠANAS VADĪŠANA

Krīzes laikā īpašu nozīmi iegūst labi funkcionējoša lietu vadības sistēma un statistikas datu par tiesu darbu iegūšanas mehānisms.

Tiesu priekšsēdētājiem, tiesnešiem un par tiesu darba organizāciju atbildīgajām institūcijām atbilstoši tām noteiktajiem pienākumiem arī attālināti jāturpina vadīt un uzraudzīt lietu plūsmu. Minētais ietver lietu šķirošanu, iespējamu prioritātes noteikšanu un pārdali, pamatojoties uz objektīviem kritērijiem un nodrošinot iztiesāšanas kvalitāti.

Ņemot vērā neizskatīto lietu skaitu un uz nenoteiktu laiku atlikto lietu skaitu, lietu atlikuma problēmas risināšanas plāna īstenošanai varētu palīdzēt cilvēkresursu un finansējuma piešķiršana.

Nodrošinot tiesu darbu ārkārtas situācijā un novēršot tiesu sistēmā jebkādu esošo problēmu saasināšanos gan krīzes laikā, gan pēc tās, būtiska nozīme ir labākai un elastīgākai budžeta līdzekļu piešķiršanai, ievērojot vietējo situāciju.

5.PRINCIPS KIBERJUSTĪCIJA

Informācijas tehnoloģijās ieguldītie resursi tiesām rada iespēju turpināt darbu krīzes laikā. Tomēr to straujā ieviešana un pārmērīga izmantošana var radīt negatīvas sekas.

IT risinājumos, tādos kā tiešsaistes pakalpojumi, lietu attālināta izskatīšana un videokonferences, kā arī attīstot digitalizāciju nākotnē, vienmēr ir jāievēro cilvēktiesības un taisnīgas tiesas princips.

Lai samazinātu IT raksturīgo risku, ir jābūt skaidri noteiktam tiesiskajam regulējumam. Īpaša uzmanība veltāma vismazāk aizsargāto iedzīvotāju grupām. Regulāri jāizvērtē šo tehnoloģiju izmantošanas ietekme uz tiesas spriešanu un nepieciešamības gadījumā jāveic korigējoši pasākumi. Kiberdrošībai un personu datu aizsardzībai ir jānosaka prioritāte.

6.PRINCIPS APMĀCĪBA

Apmācībai ir būtiska nozīme krīžu efektīvai vadīšanai nākotnē. Tiesnešu apmācība ir jāpielāgo ārkārtas situācijai vajadzībām, ieskaitot apmācību par IT izmantošanu. Jāizstrādā jaunas programmas tiesību speciālistu atbalstam gan krīzes laikā, gan pēc tās.

Noteiktie ierobežojumi un citi pasākumi ļauj tiesību speciālistiem vairāk laika veltīt apmācībai dzīvesvietā, proti, drošā un neapdraudētā vidē. Līdz ar to par apmācību atbildīgajām institūcijām jāuzlabo e-apmācības platformu izmantošana.

Tiesību speciālistiem nepieciešama īpaša apmācība par darbu, strādājot attālināti.

Tiesību speciālistiem nepieciešama arī apmācība par jaunām lietu kategorijām, kas izriet no COVID-19 radītās krīzes.

Par šādas apmācības nepieciešamību kompetentajām iestādēm ir jāizzina tiesību speciālistu viedoklis, tostarp ar tiešsaistē veiktu aptauju starpniecību.

7.PRINCIPS UZ NĀKOTNI VĒRSTA TIESU DARBA ORGANIZĀCIJA

COVID-19 pandēmija ir radījusi nepieciešamību ieviest ārkārtas inovatīvus pasākumus. Ir jāpilhveido ieviestās izmaiņas, lai jaunie risinājumi dotu pienesumu nākotnē. Jāizvērtē arī atsevišķi tiesu darbības tradicionālie aspekti (attiecināms ar medijiem, jauno tehnoloģiju izmantošanas līmenis, lielāku resursu piešķiršana strīdu risināšanas alternatīvām, īpaši mediācijai).

Uz nākotni vērsta tiesu darba organizācija ir sasniedzama pozitīvā veidā, vienmēr ievērojot Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā garantētās pamattiesības. Saglabājams krīzes laikā izveidojies dialogs starp visiem tiesu sistēmā iesaistītajiem, kā arī krīzes laikā radītais jaunais sadarbības modelis tiesnešu, prokuroru, tiesu darbinieku, advokātu, tiesu izpildītāju, notāru, mediatoru un ekspertu starpā.

SECINĀJUMI

Pēdējo piecpadsmit gadu laikā CEPEJ ir izstrādājusi tās darba metodoloģiju, rīkus un labās prakses piemērus tiesu sistēmu darba efektivitātes un kvalitātes analīzei un atbalstam. Šie rīki var būt noderīgi it īpaši krīzes periodā un pēc tās, lai gūtu pieredzi – gan pozitīvu, gan negatīvu – kā daļu no tās izvērtēšanas procesa, tiesu darba uzlabošanai.

Deklarācija rada iespējamu pamatu CEPEJ jaunas „Ceļa kartes” izstrādāšanai, lai nodrošinātu dalībvalstis ar vadlīnijām darbam krīzes periodā.

(Aijas Brantas tulkojums)

V TIESĪBU PRAKSE

SENĀTA JUDIKATŪRA UN TIESU PRAKSE

NOZĪMĪGĀKĀS LIETAS SENĀTĀ 2020.GADA PIRMAJĀ PUSĒ

CIVILLIETU DEPARTAMENTS

PILNVARNIEKA TIESĪBAS PATURĒT IENĀKUMUS

SKC-203/2020.¹ Pušu strīdā par to, vai pilnvarojuma līgums pieļauj pilnvarniekam paturēt no pilnvarojumā noteiktā uzdevuma izpildes iegūtos līdzekļus, Senāts spriedumā atsaucies uz Augstākās tiesas 2017.gada 17.marta sprieduma lietā Nr.SK-90/2017² 11.2.punktā doto Civillikuma 2304.panta interpretāciju un Civillikuma 2289.panta komentāru profesora K.Torgāna vispārīgajā zinātniskajā redakcijā un, ievērojot Civillikuma 2301.panta pirmajā daļā ietvertos vārdus „ja nav noteiktu norādījumu”, atzinis, ka pilnvarnieks drīkst paturēt iegūto peļņu, ja šādas tiesības viņam noteikti (tieši) piešķirtas pilnvarā un tādējādi ir uzskatāmas par noteiktu norādījumu pilnvarniekam, saskaņā ar kuru pilnvarniekam jārikojas visupirms.

Senāts norādījis, ka pilnvarojums, kura būtība ietverta Civillikuma 2289.pantā, ir uzticības attiecības, kurām pastāvēt, viens tiesību subjekts uzdod otram tiesību subjektam vest savas lietas, ievērojot pilnvarojuma apjomu.

PIEDZIŅAS VĒRŠANA UZ PARĀDNIIEKA DAĻU LAULĀTO KOPĪGĀJĀ MANTĀ

SKC-277/2020.³ Spriedumā izšķirot strīdu par kreditora tiesībām saskaņā ar Civillikuma 110.panta otro daļu vērst piedziņu uz nekustamā īpašuma vienu domājamo daļu, Senāts atzinis, ka laulāto vienošanās par mantas sadali spēkā neesība vai apstrīdamība nav Civillikuma 110.panta otrās daļas piemērošanas priekšnoteikums, jo Civillikuma 115.panta trešā daļa tieši noteic, ka laulības līguma noteikumi, kas aprobežo trešo personu iegūtās tiesības uz laulāto mantu, šīs trešās personas nesaista. Šāda atziņa izteikta arī Augstākās tiesas 2014.gada 10.marta sprieduma lietā Nr.SK-146/2014 7.3.1.punktā. Senāts atzinis, ka minētais attiecināms arī uz laulāto vienošanos par mantas sadali, laulību šķirot, kas tiesisko seku ziņā rada līdzīgu situāciju. Proti, laulātie vienojas par kopīgās

mantas sadali, tā izbeidzot laulāto likumisko mantisko attiecību režīmu.

Senāts norādījis, ka Civillikuma 110.panta otrā daļa ietver kreditoru tiesību aizsardzības principu, kas darbojas arī pēc laulības šķiršanas, neatkarīgi no kopīgās mantas dalīšanas rezultāta. Līdz ar to tā neparedz kreditoru tiesību aprobežojumu tādā veidā, ka prasība var tikt celta tikai laulības laikā.

SKC-111/2020⁴ un **SKC-183/2020.**⁵ Senāts paudis līdzīgu viedokli, izskatot blakus sūdzības zvērināta tiesu izpildītāja pieteikumu lietās par piedziņas atzīmes vēršanu uz parādniekam kā zemesgrāmatā ierakstītā (reģistrētā) īpašuma īpašnieka laulātajam piederošo daļu laulāto kopīgajā mantā.

SKC-107/2020⁶. Senāts vērtēja, vai Civillikuma 994.panta pirmajā daļā noteiktā nekustamā īpašuma piederības prezumpcija ir tiesisks šķērslis izpildu lietvedības ietvaros ierakstīt piedziņas atzīmi zemesgrāmatā uz vienu domājamo daļu no laulības laikā pirkuma ceļā iegūtā nekustamā īpašuma, kas zemesgrāmatā ierakstīts uz parādnieka laulātā vārda bez ieraksta par atsevišķās mantas statusu kā parādnieka daļu laulāto kopīgajā mantā (Civillikuma 91.panta otrā daļa), un vai šāds režīms piemērojams kreditoru aizsardzībai. Senāts paplašinātā sastāvā atzina, ka, pamatojoties uz Civillikuma 91.panta otro daļu, trešo personu interesēs, it sevišķi kreditoru interesēs, pastāv laulāto kopīgās mantas prezumpcija. Senāta ieskatā šāda prezumpcija noteikta, jo laulāto likumiskās mantiskās attiecības ir ierobežotas mantas kopības režīms, nevis līgumiskās mantas šķirtības (Civillikuma 117.pants) režīma paveids vai visas mantas kopības režīms (Civillikuma 124.pants). Līdz ar to, trūkstot ierakstam (piemētinājumam) par laulības laikā iegūto nekustamo īpašumu kā laulātā atsevišķo mantu vai *ipso jure* atsevišķas mantas statusu (piemēram, Civillikuma 91.panta pirmās daļas 3.punkts), ir prezumējams, ka laulāto ārējās attiecībās ar trešajām personām, it sevišķi kreditoriem, nekustamajam īpašumam ir laulāto kopīgās mantas tiesiskais statuss jeb pastāv laulāto

¹ 2020.gada 17.jūlija spriedums lietā Nr.SK-203/2020, ECLI:LV:AT:2020:0717.C39131415.5.S

² 2017.gada 17.marta spriedums lietā Nr.SK-90/2017 (C33188110)

³ 2020.gada 25.augusta spriedums lietā Nr.SK-277/2020, ECLI:LV:AT:2020:0825.C31338214.7.S

⁴ 2020.gada 7.jūlija lēmums lietā Nr.SK-111/2020, ECLI:LV:AT:2020:0707.SK011120.5.L

⁵ 2020.gada 3.jūlija lēmums lietā Nr.SK-183/2020, ECLI:LV:AT:2020:0703.SK018320.6.L

⁶ 2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr.SK-107/2020, ECLI:LV:AT:2020:0429.SK010720.7.L

likumiskās mantiskās attiecības. Senāts atsaucies uz 2003.gada 28.maija lēmumu lietā Nr.SK-184/2003⁷ un 2004.gada 3.marta lēmumu lietā Nr.SK-193/2004.⁸

Senāts Civillikuma 93.panta otrās daļas, 1025. un 1026.panta kontekstā kā kļūdainu vērtējis atzinumu, ka pamatprincips laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās ir mantas šķirtība, kas tādējādi izslēdz no likuma izrietošas laulāto kopīgās mantas prezumpcijas pastāvēšanu.

Senāta ieskatā Civillikuma 994.panta pirmā daļa nav piemērojama atrauti no Civillikuma noteikumiem par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām (89.–110.pants), kas paredz atkāpi no vispārīgajiem noteikumiem par īpašuma tiesībām un, iztulkojot Civillikuma 91.panta otrās daļas normu kopsakarā ar šā panta pirmo daļu un minētā likuma 89.panta pirmo, otro daļu un 93.panta otro daļu, izsecināma laulāto kopīgās mantas prezumpcija.

Senāts paskaidrojis, ka likuma prasība ierakstīt zemesgrāmatā piemērinājumu par atsevišķu mantu ir saprātīgi izskaidrojama ar to, ka laulāto kopmantas attiecības zemesgrāmatā nevar formāli ierakstīt, jo tāds piemērinājums Zemesgrāmatu likumā un Civillikumā nav paredzēts un laulātajiem kā kopmantas biedriem nav skaitliski noteiktas domājamās daļas, ko varētu ierakstīt zemesgrāmatā.

Turklāt Zemesgrāmatu likuma 16.pants, ar atsauci uz Civillikuma 91.pantu, ir procesuālā norma un tā nerada materiāltiesiskas attiecības laulāto starpā, bet tikai nosaka attiecīgo ierakstu veikšanas kārtību zemesgrāmatu procesā.

Pamatojoties uz Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 9.panta sestās daļas 3.punktu, Senāts atzinis, ka konkurencē starp Civillikuma 91.panta otrās daļas (pieņemta 1993.gada 25.augustā) un Civillikuma 994.panta normu (pieņemta 1992.gada 7.jūlijā) priekšroka dodama Civillikuma 91.panta otrajā daļā noteiktajām tiesiskajām sekām.

Minētajam lēmumam pievienotas Senāta Civillietu departamenta senatoru atsevišķās domas.⁹

SPRIEDUMA PĀRSŪDZĒŠANA APELĀCIJAS KĀRTĪBĀ AR PRETAPELĀCIJAS SŪDZĪBU

Nr.SK-97/2020.¹⁰ Senāts paplašinātā sastāvā vērtējis, vai lietas dalībniekam, iesniedzot pretapelācijas sūdzību, ir tiesības pārsūdzēt pirmās instances tiesas spriedumu daļā, kura nav pārsūdzēta ar apelācijas sūdzību. Senāts atzinis, ka sprieduma pārsūdzēšana apelācijas kārtībā Civilprocesa likuma 203.panta izpratnē aptver gan apelācijas sūdzības iesniegšanu, gan pretapelācijas sūdzības iesniegšanu, jo abi procesuālie

dokumenti (sūdzības) atbilstoši Civilprocesa likuma 413.–424.pantam pieder pie sprieduma pārsūdzēšanas apelācijas kārtībā. Tādējādi ar Civilprocesa likuma 203.panta otrajā daļā minēto „kad notecējis termiņš tā pārsūdzēšanai” ir jāsaprot arī likumā noteiktā termiņa notecēšana pretapelācijas sūdzības iesniegšanai. Ņemot vērā, ka apelācijas tiesvedība ir atkarīga ne vien no apelācijas sūdzības, bet arī no pretapelācijas sūdzības kā patstāvīga apelācijas tiesvedības pamata (sk., piemēram, Civilprocesa likuma 426.panta pirmo daļu un 431.panta otro daļu), Senāts atzinis, ka citāds Civilprocesa likuma 203.panta otrās daļas iztulkojums nonāktu pretrunā ar pušu interešu aizsardzību, jo, stājoties spēkā pirmās instances spriedumam daļā, par kuru nav iesniegta apelācijas sūdzība, tas būtu izpildāms un pretapelācijas sūdzības iesniedzēja intereses nebūtu nodrošinātas, proti, pretapelācijas sūdzības iesniegšana par visu spriedumu kļūtu bezjēdzīga. Senāts vērsis uzmanību, ka līdzīgs atzinums izteikts arī Satversmes tiesas 2008.gada 2.jūnija spriedumā lietā Nr. 2007-22-01.¹¹

Senāts secinājis, ka nav pamata atkāpties no judikatūrā (2019.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SK-4/2019,¹² 2014.gada 28.marta spriedums lietā Nr.SK-7/2014¹³ un Senāta 2010.gada 26.maija spriedums lietā Nr.SK-145/2010¹⁴) nostiprinātās atziņas, ka Civilprocesa likuma 424.pants paredz tādas pretapelācijas sūdzības iesniegšanu, ar kuru var pārsūdzēt jebkuru sprieduma daļu.

Senāts atzīmējis, ka arī starpkaru perioda juridiskajā literatūrā pausts viedoklis, ka „ja viena puse neiesniedz apelācijas sūdzību, nevar uzskatīt, ka tā ir apmierināta ar tiesas spriedumu un tādējādi būtu atteikusies no savām tiesībām apstrīdēt spriedumu. Tas dod iemeslu tikai uzskatīt, ka puse samierinās ar tādu spriedumu, kāds tas ir. Bet ja kāda no pusēm iesniedz apelācijas sūdzību, arī otrai pusei jābūt tiesībām reaģēt uz to. Ja apelācijas sūdzība tiek iesniegta sprieduma pārsūdzēšanas termiņa beigās, otra puse nevar vairs izmantot savas tiesības un likumā noteiktā kārtībā iesniegt apelācijas sūdzību.”¹⁵ Senāts vērsis uzmanību uz Latvijas Senāta 1938.gada 25.februāra spriedumā Nr.149/1938 norādīto, ka „[...] par pretējā parta nodomiem [otra puse] uzzina tikai ar pārsūdzības noraksta saņemšanu, kas parasti iekrīt pēc likumā noteiktā pārsūdzības termiņa notecēšanas. Netaisni būtu atļaut vienam pārsūdzēt tiesas spriedumu tai daļā, ar kuru viņš nav apmierināts, bet otram, kurš spriedumu termiņā nav pārsūdzējis, neatļaut to tikai tādēļ, ka viņš apmierinātos

⁷ 2003.gada 28.maija lēmums lietā Nr.SK-184/2003, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2003 (416.–419.lpp.)

⁸ 2004.gada 3.marta lēmums lietā Nr.SK-193/2004, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004 (756.–760.lpp.)

⁹ Senāta Civillietu departamenta senatoru Aivara Keiša, Intas Laukas, Zanes Pētersones, Marikas Senkānes, Mārītes Žāgeres 2020.gada 14.maija atsevišķās domas lietā Nr.SK-107/2020, ECLI:LV:AT:2020:0514.SK010720.8.L

¹⁰ 2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā Nr.SK-97/2020, ECLI:LV:AT:2020:0429.C29520717.11.L

¹¹ Satversmes tiesas 2008.gada 2.jūnija spriedums lietā Nr.2007-22-01

¹² 2019.gada 11.februāra spriedums lietā Nr.SK-4/2019, ECLI:LV:AT:2019:0211.C30600313.1.S

¹³ 2014.gada 28.marta spriedums lietā Nr.SK-7/2014 (C31264008)

¹⁴ 2010.gada 26.maija spriedums lietā Nr.SK-145/2010 (C32130608)

¹⁵ Уставъ Гражданскаго Судопроизводства Съ законодательными мотивами, разъясненіями правительствующаго сената и комментаріями русскихъ юристовъ. Составилъ И. М. Тютрюмовъ. Изданіе книгоиздательства и книжного магазина Давида Гликсмана, Рига, 1923, стр.1401

ar spriedumu, ja arī pretējā puse to nepārsūdzētu. Šādos gadījumos izlīdzinošo taisnību var atrast pretapelācijā, ja spriedums pārsūdzams apelācijas kārtībā.[...]"¹⁶

Spriedumam pievienotas Augstākās tiesas senatoru atsevišķās domas.¹⁷

PĀRTRAUKUMI DARBA LAIKĀ

Nr.SK-481/2020¹⁸ un **Nr.SK-577/2020**.¹⁹ Senāts vērtējis jautājumu par darba laika un pārtraukuma darba laikā nošķiršanu, piemērojot Darba likuma 130., 141.pantu, 145.panta otro un trešo daļu. No Darba likuma 130. un 141.panta noteikumiem Senāts secinājis, ka jēdziens „atpūtas laiks” aptver arī pārtraukumus. Senāts atsaucies uz Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 4.novembra Direktīvu 2003/88 EK²⁰, kas integrēta arī Darba likuma 145.panta otrajā un trešajā daļā,²¹ un atzinis, ka pārtraukums darbā ir laiks, kurā saskaņā ar likumu un darba devēja darba kārtības noteikumiem (maiņu grafikiem) darbiniekam nav jāveic savi darba pienākumi un viņš drīkst atstāt darba vietu, lai šo laiku izmantotu brīvi pēc sava ieskata, bet galvenokārt tas domāts, lai atpūstos un paēstu.

Senāts norādījis, ka arī līdz iepriekš minētajiem grozījumiem Darba likumā, interpretējot to pēc iespējas atbilstīgi Direktīvas 2003/88 EK mērķim, ja darbinieks nedrīkst atstāt darbavietu, pārtraukums ieskaitāms darba laikā.²²

Senāts atzinis, ka, nepastāvot sistēmai, kas tiesiski un pēc būtības darbiniekam garantētu pārtraukumu – atpūtas laiku, ko var izmantot pilnībā pēc saviem ieskatiem, netiek ievērotas Darba likumā paredzētās tiesības kā uz maksimālā darba laika ierobežojumu, tā arī uz minimālajiem atpūtas laika posmiem, tostarp pārtraukumiem.

Senāts norādījis, ka tiesības uz atpūtu nodarbinātības attiecībās noteiktas arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 31.panta 2.punktā²³ un Latvijas Republikas

Satversmes 107.pantā²⁴ un ka atpūtas laika noteikumu ievērošana, ņemot vērā Direktīvas 2003/88 EK 2.panta 9.punktā definēto²⁵ principu „pietiekama atpūta”, ir ne vien darbinieka tiesības, bet arī pienākums.

Senāts atzinis, ka, vērtējot attiecīgo laika periodu, jānoskaidro, vai darbinieks tajā ir „dežūras gatavībā” un atrodas darbā darba devēja rīcībā vai atrodas tādā „izsaukuma gatavībā”, kas ļauj atpūtas laiku, konkrētajā lietā – pārtraukumu, izmantot pilnā apmērā atbilstoši savām interesēm. Minētā atzinuma pamatojumam Senāts ņēmis vērā Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā²⁶ sniegto tiesību normu par darba laiku un atpūtas laiku interpretāciju, kas jāņem vērā, lai noskaidrotu kritērijus darba laika norobežošanai no atpūtas laika, tai skaitā 2018.gada 21.februāra spriedumā lietā „Matzak”, C-518/15,²⁷ akcentēto, ka izšķirošais faktors, lai noteiktam laika posmam piešķirtu darba laika statusu, ir darba ņēmēja pienākums fiziski atrasties darba devēja noteiktajā vietā un būt pieejamam darba devējam, lai vajadzības gadījumā varētu uzreiz sniegt attiecīgos pakalpojumus. Savukārt, ja darba ņēmējs ir sava darba devēja rīcībā, ciktāl viņam tikai jābūt sasniedzamam, darba ņēmējs var savu laiku organizēt mazāk ierobežojoši un veltīt to pats savām interesēm; šādā gadījumā vienīgi laiks, kurš ir saistīts ar reālu pakalpojumu sniegšanu, Direktīvas 2003/88²⁸ izpratnē ir uzskatāms par darba laiku.

ATŠKIRĪGU PĀRSTĀVĪBAS PILNVAROJUMA TRŪKUMU CIVILPROCESUĀLĀS SEKAS

Nr.SK-763/2020.²⁹ Senāts lēmumā apskatījis jautājumu par Civilprocesa likuma 425.panta otrās daļas 1.punkta piemērošanu situācijā, kad pilnvara nesatur Civilprocesa likuma 86.panta otrajā daļā minēto speciālo pilnvarojumu pārsūdzēt tiesas nolēmumu apelācijas kārtībā.

Senāts norādījis, ka ir nošķiramas divas atšķirīgas situācijas, proti, pirmā, kad apelācijas sūdzībai pilnvara vispār nav pievienota, un otrā, kad tā ir pievienota, bet tajā īpaši nav norādīts pilnvarojums pārsūdzēt tiesas nolēmumus. Proti, ja nav pilnvaras, tad atbilstoši Civilprocesa likuma 416.panta piektajai daļai jau pirmās instances tiesas tiesnesis ar lēmumu atsaka pieņemt apelācijas sūdzību. Savukārt, ja pilnvara ir, bet no tās neizriet pārstāvja tiesības pārsūdzēt tiesas spriedumu, tiesnesim ir pienākums to atstāt bez tālākas virzības, nosakot termiņu trūkuma novēršanai, kā to noteic

¹⁶ Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta 1938.gada 25.februāra spriedums lietā CKD Nr.149. Senāta Civilā kasācijas departamenta 1938.g. spriedumi. Oficiāls izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1938-1939, 18.lpp.; XIV Izvilkumi no Latvijas Senāta Civilā kasācijas departamenta spriedumiem. Sastādījuši senatori F.Konradi un Tiesu palātas loceklis A.Valters. Tieslietu Ministrijas Vēstneša 1938.g. Nr.4 pielikums, 253.lpp.)

¹⁷ Senāta Civillietu departamenta senatoru Aivara Keiša, Intas Laukas un Marikas Senkānes 2020.gada 14.maija atsevišķās domas lietā Nr.SK-97/2020, ECLI:LV:AT:2020:0514. C29520717.12.L

¹⁸ 2020.gada 18.jūnija spriedums lietā Nr.SK-481/2020, ECLI:LV:AT:2020:0618.C33617618.10.S

¹⁹ 2020.gada 18.jūnija spriedums lietā Nr.SK-577/2020, ECLI:LV:AT:2020:0618.C73475318.9.S

²⁰ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 4.novembra Direktīva 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/AUTO/?uri=CELEX:32003L0088&qid=1602845434847&rid=1>

²¹ Latvijas Republikas Saeimas 2017.gada 27.jūlija likums „Grozījumi Darba likumā”. <https://likumi.lv/ta/id/292584>

²² 2016.gada 16.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-347/2016 (A420535212)

²³ 2000. gada 7. decembra Eiropas Savienības Pamattiesību harta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133501>

²⁴ Latvijas Republikas Satversme. <https://likumi.lv/ta/id/57980>

²⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 4.novembra Direktīva 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/AUTO/?uri=CELEX:32003L0088&qid=1602845434847&rid=1>

²⁶ Eiropas Savienības Tiesas 2003.gada 9.septembra spriedums lietā „Jaeger”, C-151/02, ECLI:EU:C:2003:437, Eiropas Savienības Tiesas 2018.gada 21.februāra spriedums lietā „Matzak”, C-518/15, ECLI:EU:C:2018:82

²⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2018.gada 21.februāra spriedums lietā „Matzak”, C518/15, ECLI:EU:C:2018:82

²⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2003.gada 4.novembra Direktīva 2003/88/EK par konkrētiem darba laika organizēšanas aspektiem

²⁹ Augstākās tiesas 2020.gada lēmums lietā Nr.SK-763/2020, ECLI:LV:AT:2020:0520.C68306519.11.L

Civilprocesa likuma 420.panta pirmās daļas 4.punkts. Citiem vārdiem, tas ir trūkums, kas novēršams.

Senāts atzinis, ka Civilprocesa likuma 425.panta otrās daļas 1.punkts nav piemērojams, ja no apelācijas sūdzībai pievienotās pilnvaras neizriet pārstāvja tiesības pārsūdzēt pirmās instances tiesas spriedumu. Šādos apstākļos tiesnesim jāapsver jautājums par lietas nosūtīšanu pirmās instances tiesai Civilprocesa likuma 420.panta pirmās daļas 4.punktā noteikto darbību izpildei.

Senāts atzinis, ka tas, ka pirmās instances tiesas tiesnesis, nepārbaudot pilnvarotā pārstāvja tiesību apjomu, pārsteidzīgi apelācijas sūdzību virzījis otrās instances tiesai, nevar radīt prāvniekam nelabvēlīgākas procesuālās sekas, kādas paredzētas Civilprocesa likuma 420.panta pirmās daļas 4.punktā.

ZEMES ĪPAŠNIEKA TIESĪBAS PRASĪT BŪVES NOJAUKŠANU, JA BŪVES ĪPAŠNIEKS RĪKOJIES ĻAUNTICĪGI

SKC-150/2020.³⁰ Lietā zemes īpašnieki cēla prasību pret juridiskām personām par pienākuma uzlikšanu atbildētajiem nojaukt uz prasītāju zemes nelikumīgi uzbūvēto būvi.

Lietā netiek apstrīdēts, ka būve daļēji ir izbūvēta uz prasītājiem piederošās zemes. Tas tiek pamatots ar to, ka bija pazudusi robežzīme, kas atdala pušu zemes īpašumus.

Senāts atgādināja, ka Civillikums nepieļauj situāciju, kad īpašums vai tā daļa tiktu nodota bezatlīdzības lietojumā trešajai personai pret īpašnieka gribu. Jebkādai rīcībai ar īpašumu ir jābūt saskaņotai ar tā īpašnieku, turklāt šim saskaņojumam ir jābūt nepārprotamam, proti, tādām, no kura skaidri izriet īpašnieka griba atteikties no sava īpašuma vai konkrētas tā daļas trešās personas labā.

Civillikums paredz iespēju zemes īpašniekam prasīt būves nojaukšanu, ja būves īpašnieks rīkojies ļaunticīgi, proti, ja viņš cēlis būvi uz zemes, zinot, ka viņam šādu tiesību nav.

Lietas materiālos ir pierādījumi, ka prasītājs būvniecības procesā robežzīmi starp īpašumiem ir nošķūrējis (tā ir izzudusi būvniecības procesā), tai pašā laikā prasītājs vairākkārt lūdzis atjaunot izpostītās robežzīmes un apturēt būvniecību līdz zemes robežu strīda izšķiršanai. Tomēr tiesa šos pierādījumus nav pienācīgi izvērtējusi.

PIENĀCĪGS NOMAS LĪGUMA UZTEIKUMS

SKC-20/2020.³¹ Senāts spriedumā atgādināja jau gadsimtos piemēroto tiesu prakses atziņu, ka iznomātājs nedrīkst nomnieku izlikt patvarīgi.

Pirmskara juridiskajā literatūrā norādīts: „Ar nomas priekšmeta atsavināšanu nomas līgums netiek atzīts par izbeigušos, tā izbeigšanās ir atkarīga no jaunā ieguvēja gribas. Lai tiktu izbeigts īres līgums, nepieciešams jaunā ieguvēja uzteikums īrniekam” (*Буковский В. Сводъ гражданскихъ узаконений*

губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями) въ 2 томахъ. Том II. Право требований. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914, с.1799). Atziņa izriet no Rīgas apgabaltiesas 1897.gada nolēmuma Nr.256 Zvaigznes apelācijas sūdzības lietā.

Komentējot Vietējo Civillikumu kopojuma 4125.pantu (CL 2173.p.), kas noteica: „[...] nekādā ziņā iznomātājs vai izīrētājs nedrīkst, kaut arī tāda tiesība līgumā būtu pielīgta, nomnieku vai īrnieku izlikt patvarīgi”, Vladimirs Bukovskis norādījis, ka īrnieka piespiedu izlikšana var notikt tikai ar tiesas starpniecību (*Буковский В. Сводъ гражданскихъ узаконений губерний Прибалтийскихъ (съ продолжениемъ 1912–1914 г.г. и съ разъяснениями) въ 2 томахъ. Том II. Право требований. Рига: Г.Гемпель и Ко, 1914, с.1796).* Atziņa pamatota ar atsauci uz Cvingmaņa izdevuma III sēj. ierakstu Nr.468³² (Rīgas apgabaltiesas 1874.gada 11.janvāra spriedums Rīgas Rātes apelācijas sūdzības lietā) un VII Nr.1384³³ (1882.gada 20.aprīļa atziņa nolēmumā Nr.144).

Arī 21.gadsimtā šīs atziņas nav zaudējušas savu nozīmi. Par to liecina gan spriedums šajā lietā, gan Augstākās tiesas 2019.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SK-96/2019 (ECLI:LV:AT:2019:0228. C26073716.2.S), gan Senāta 2004.gada 3.novembra spriedums lietā Nr.SK-600/2004.³⁴

Tātad arī šobrīd ar nomas priekšmeta atsavināšanu zemesgrāmatā neierakstīts nomas līgums neizbeidzas ar jaunā īpašnieka ierakstīšanu zemesgrāmatā, tas izbeidzas tikai tad, ja jaunais ieguvējs to ir uzteicis.

Senāts iepriekš jau norādījis, ka, ņemot vērā Civillikuma 2173. un 2174.pantā noteikto, par pienācīgu nomas līguma uzteikumu var atzīt, ja ieguvējs, pirmkārt, ir paziņojis nomniekam par savu nodomu izbeigt nomas līgumu, otrkārt, ir devis nomniekam vajadzīgo laiku nomas priekšmeta atdošanai.

Šo noteikumu neievērotājam jāatlīdzina visi zaudējumi.

Šajā lietā Senāts atzina, ka nav pierādījumu par nomas līguma uzteikumu, bet ar liecinieku liecībām ir pierādīts, ka nomnieki bez brīdinājuma netika ielaisti nomas objektā, tādējādi iznomātājam jāatlīdzina nomniekam visi zaudējumi.

PIRKUMA LĪGUMA ATCELŠANA PĀRMĒRĪGA ZAUDĒJUMA DĒĻ, JA PILNVARNIEKS TO NOSLĒDZIS AR SAISTĪTO PERSONU

SKC-114/2020.³⁵ Prasītāja, lai pamatotu prasījumu par pirkuma līguma atcelšanu pārmērīga zaudējuma dēļ, norādīja, ka pilnvarnieks, ļaunprātīgi izmantojot tam piešķirto pilnvaru, atsavinājis prasītājam piederošo

³² Zwingmann V. Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichte zusammengestellt und herausgegeben von Victor Zwingmann. 3. Bd. Riga: Verlag von Wilhelm Betz, 1874, S. 445.–447.

³³ Zwingmann V. Civilrechtliche Entscheidungen der Riga'schen Stadtgerichte zusammengestellt und herausgegeben von Victor Zwingmann. 7. Bd. Riga: Verlag von N.Kymmel, 1885, S. 334.–336.

³⁴ Abi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā

³⁵ 2020.gada 5.maija spriedums lietā Nr.SK-114/2020, ECLI:LV:AT:2020:0505.C29320817.7.S

³⁰ 2020.gada 16.marta spriedums lietā Nr.SK-150/2020, ECLI:LV:AT:2020:0316.C22033813.5.S

³¹ 2020.gada 30.marta spriedums lietā Nr.SK-20/2020, ECLI:LV:AT:2020:0330.C30616113.6.S

nekustamo īpašumu viņa dēlam piederošajam uzņēmumam par nesamērīgi zemu cenu.

Tiesai bija jānoskaidro, vai ar lietā esošajiem pierādījumiem apstiprinās šie prasības pamatā norādītie apstākļi, cita starpā, vai ir konstatējama zaudējuma nodarītāja puses ļaunprātīga rīcība, lai varētu prasīt pirkuma līguma atcelšanu pārmērīga zaudējuma dēļ.

Arī universālpilnvarniekam ir pienākums pēc labākās apziņas darboties pilnvarotāja interesēs, tāpēc viņš uzdevuma izpildīšanā nevar pieļaut kļūdas, kuru dēļ pilnvarotājam rastos zaudējumi.

Ja pilnvarā cita starpā ir paredzētas tiesības pārdot nekustamo īpašumu par cenu pēc pilnvarnieka ieskatiem, bet ne mazāku par pilnvardevēja kredītaistību apjomu, tad minētais nenozīmē, ka pilnvarniekam nekustamais īpašums jāatsavina par maksimāli zemāko cenu.

Konkrētajā gadījumā tiesa nodibinājusi, ka nekustamais īpašums atsavināts par cenu, kas ir vairāk nekā desmit reizes zemāka par kadastrālo un tirgus vērtību, kas acīmredzami atzīstama par netipisku situāciju pretstatā vispārīgi sagaidāmai pilnvarnieka rīcībai. Līdz ar to šādās situācijās uz atbildētāju gulstas pierādījuma nasta sniegt savas rīcības izsmelšanu un ticamu skaidrojumu (sīkāk par pierādīšanas pienākumu sadalījumu starp prāvniekiem strīdos, kuru pamatā ir netipiska situācija, sk. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 29.novembra spriedumu lietā Nr.SK-266/2017 (ECLI:LV:AT:2017:1129.C04277105.1.S)).

Turklāt, vērtējot iesaistīto personu iespējamo ļaunprātību, ja pilnvarnieks atsavina pilnvardevēja nekustamo īpašumu par nesamērīgi zemu cenu, piemēram, savam radniekam vai ar to saistītam uzņēmumam, jāņem vērā, ka pēc vispārēja noteikuma šāda atsavinājuma līdzdalībnieka ļaunprātīga rīcība ir prezumējama uz vispārēja principa pamata, ja persona, kas iesaistīta šādā darījumā, ir:

- 1) pilnvarnieka laulātais;
- 2) pilnvarnieka vai viņa laulātā radnieks taisnā augšupējā vai lejupējā līnijā;
- 3) pilnvarnieka vai viņa laulātā adoptētājs vai adoptētais;
- 4) pilnvarnieka vai viņa laulātā brālis vai māsa;
- 5) kādas no iepriekš minētajos punktos norādītās personas laulātais (sal. *Senāta Civillietu departamenta 2020.gada 9.marta sprieduma lietā Nr.SK-79/2020 (ECLI:LV:AT:2020:0309.C17130915.4.S) 12.3.punkts*).

Konkrētajā gadījumā no apelācijas instances tiesas sprieduma redzams, ka tiesa kļūdaini pierādījumu nastu par atbildētāju ļaunprātīgas rīcības esību pārnesa uz prasītāju, kaut gan, ievērojot spriedumā iepriekš minētos apsvērumus par ļaunprātīgas rīcības prezumpciju, tā bija jāatspēko atbildētājiem, sniedzot ticamu un izsmelšanu skaidrojumu par nepieciešamību atsavināt prasītājas nekustamo īpašumu par nesamērīgi zemu cenu.

RAKSTVEIDA FORMA KĀ DARBA LĪGUMA UZTEIKUMA OBLIGĀTS PRIEKŠNOTEIKUMS

SKC-862/2020.³⁶ Senāta lēmumā atgādināts, ka saskaņā ar Darba likuma 47.panta pirmo daļu darba devēja tiesības pārbaudes laikā uzteikt darba līgumu ir izmantojamas, uzteikumu izsniedzot rakstiska dokumenta veidā.

Lietā tiesvedība izbeigta, jo darbinieks esot nokavējis procesuālo termiņu darba līguma uzteikuma apstrīdēšanai. Senāts atgādina – lai noskaidrotu uzteikuma apstrīdēšanas termiņu, vispirms jābūt pierādītam, ka darbinieks uzteikumu saņēmis. Ja uzteikums nav saņemts, nevar sākties tā apstrīdēšanas termiņš.

Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskās deklarēšanas sistēmas ieraksti, kā arī darba devēja mobilā tālruņa īsziņās ietvertie apgalvojumi par atlaišanu neliecina par uzteikuma (rakstveida dokumenta) izsniegšanu.

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

IEROBEŽOJUMI PROKURORAM IESNIEGT KASĀCIJAS PROTESTU

Kriminālprocesa likuma 551.panta piektajā daļā paredzētā tiesību norma noteic ierobežojumus apelācijas protesta iesniegšanai prokuroram, kurš piedalījies pirmās instances tiesā. Proti, prokuroram ir pienākums iesniegt protestu par nelikumīgu vai nepamatotu tiesas nolēmumu. Tomēr prokurors, kas piedalījies pirmās instances tiesā, ir tiesīgs iesniegt protestu tikai par tiem spriedumiem, kuros tiesa nav ņēmusi vērā viņa viedokli lietas iztiesāšanā vai arī pieļāvusi tādus pārkāpumus, ko viņš nevarēja novērst lietas iztiesāšanas gaitā. Šie ierobežojumi neattiecas uz amatā augstāku prokuroru.

SKK-24/2020.³⁷ Senāts atzina: lai gan Kriminālprocesa likuma 54.nodaļā, kas noteic lietu izskatīšanu kasācijas instances tiesā, šāda saturs norma tieši nav iekļauta, tā piemērojama arī kasācijas instances tiesā.

Lietā, izsakot viedokli pirmās instances tiesā par apsūdzētajiem piemērojamo sodu, tiesas apgabala prokuratūras prokurors, kurš uzturēja valsts apsūdzību, lūdza tiesu abus apsūdzētos sodīt ar naudas sodu. Pirmās instances tiesa, atzīstot apsūdzētos par vainīgiem krāpšanā lielā apmērā un krāpšanas lielā apmērā atbalstīšanā, abiem apsūdzētajiem noteica brīvības atņemšanas sodu, piemērojot to nosacīti. Apelācijas protestu lietā iesniedza tiesas apgabala prokuratūras virsprokure, kura protestā norādīja, ka tiesa nepamatoti piemērojusi Krimināllikuma 55.pantu, kas reglamentē nosacītu notiesāšanu, un lūdza šajā daļā spriedumu atcelt. Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu.

Par apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par apsūdzētajiem noteikto sodu kasācijas protestu

³⁶ 2020.gada 28.maija spriedums lietā Nr.SK-862/2020, ECLI:LV:AT:2020:0528:C26084319.9.L

³⁷ 2020.gada 14.maija lēmums lietā Nr.SKK-24/2020, ECLI:LV:AT:2020:0514.15830012612.7.L

iesniedza prokurors, kurš uzturēja apsūdzību pirmās instances tiesā, lūdzot apelācijas instances tiesas lēmumu atcelt daļā sakarā ar nosacītas notiesāšanas nepamatotu piemērošanu.

Senāts konstatēja, ka kasācijas protestu nav iesniedzis amatā augstāks prokurors, bet gan prokurors, kurš piedalījās pirmās instances tiesā. Turklāt šis prokurors nav pildījis amatā augstāka prokurora uzdevumu. Tādējādi pieļauts Kriminālprocesa likuma 551.panta piektajā daļā noteiktā ierobežojuma pārkāpums.

SKK-35/2020.³⁸ Senāts vērtēja, ciktāl piemērojama Kriminālprocesa likuma 551.panta piektajā daļā minētā atruna, ka uz amatā augstāku prokuroru neattiecas protesta iesniegšanas apjoma un robežu ierobežojumi, pārsūdzot apelācijas instances tiesas nolēmumu.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētais tika atzīts par vainīgu Krimināllikuma 320.panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā un sodīts ar brīvības atņemšanu uz 3 gadiem, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatu uz 5 gadiem. Saskaņā ar Krimināllikuma 55.pantu apsūdzētais tika notiesāts nosacīti ar pārbaudes laiku uz 3 gadiem. Lietā tika iesniegts apelācijas protests, kurā prokurore lūdza atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam noteikto sodu un noteikt apsūdzētajam bargāku brīvības atņemšanas soda mēru, kā arī nepiemērot nosacītu notiesāšanu. Lietas iztiesāšanā apelācijas instances tiesā piedalījās cita prokurore. Apelācijas instances tiesas sēdē šī prokurore uzturēja apelācijas protestā izteikto lūgumu par bargāka brīvības atņemšanas soda mēra noteikšanu. Apelācijas protestu daļā par pirmās instances tiesas sprieduma atcelšanu daļā par apsūdzētā nosacītu notiesāšanu prokurore neuzturēja un lūdza apsūdzēto notiesāt nosacīti, atzīstot, ka apelācijas instances tiesā ir mainījušies apstākļi, kādi tie bija apelācijas protesta sagatavošanas brīdī. Apelācijas instances tiesa apmierināja apelācijas protestu par bargāka brīvības atņemšanas soda mēra noteikšanu nekā pirmās instances tiesā un pievienojās prokurores viedoklim, ka apsūdzēto ir iespējams notiesāt nosacīti. Apsūdzētais ar apelācijas instances tiesas spriedumu tika sodīts ar brīvības atņemšanu uz 4 gadiem, atņemot tiesības ieņemt valsts amatpersonas amatu uz 5 gadiem. Apsūdzētajam tika piemērota nosacīta notiesāšana, un apsūdzētais notiesāts nosacīti ar pārbaudes laiku uz 4 gadiem. Par apelācijas instances tiesas nolēmumu tiesas apgabala prokuratūras virsprokurors, proti, amatā augstāks prokurors, iesniedza kasācijas protestu, kurā lūdza atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam noteikto sodu un atceltajā daļā nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.

Senāts apelācijas instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu. Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa ir ievērojusi prasību, ka apsūdzētā stāvoklis apelācijas instances tiesā var tikt pasliktināts tikai apelācijas protesta esības gadījumā, un ka bez apelācijas instances tiesā uzturēta apelācijas protesta tiesa nav tiesīga atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētā nosacītu notiesāšanu. Prokurorei apelācijas instances tiesā neuzturot protestu daļā par pirmās instances tiesas

sprieduma atcelšanu daļā par nepamatotu apsūdzētā nosacītu notiesāšanu, uzskatāms, ka pirmās instances tiesas spriedums netika pārsūdzēts apelācijas protesta neuzturētajā daļā.

Senāts norādīja, ka Kriminālprocesa likuma 551.panta piektajā daļā minētā atruna, ka uz amatā augstāku prokuroru neattiecas protesta iesniegšanas apjoma un robežu ierobežojumi, pārsūdzot apelācijas instances tiesas nolēmumu, ir piemērojama tiktāl, cik tā nav pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 562.panta trešajā daļā un 591.panta otrajā daļā noteikto. Kriminālprocesa likuma 562.panta trešajā daļā un 591.panta otrajā daļā nostiprināts procesuālais princips – aizliegums pasliktināt apsūdzētā stāvokli kriminālprocesā, kura mērķis ir nepiespiest apsūdzēto atturēties no nolēmuma pārsūdzēšanas bailēs no bargākas sodīšanas un nodrošināt apsūdzētajam iespēju paredzēt likuma sekas.

KAITĒJUMA KOMPENSĀCIJAS PAR VALSTIJ NENOMAKSĀTAJEM NODOKĻIEM PIEDZIŅA KRIMINĀLPROCESĀ

SKK-173/2020.³⁹ Senāts vērtēja jautājumu par kaitējums kompensācijas par valstij nenomaksātajiem nodokļiem piedziņu kriminālprocesā.

Atsaucoties uz Senāta Krimināllietu departamenta senatoru 2019.gada 19.jūnija kopsapulces lēmumu⁴⁰, Senāts norādīja, ka, vērtējot gadījumus, kad kaitējuma kompensācijas piedziņa varētu notikt no juridiskas personas administratīvā procesa ietvaros, Senāts ir atzinis, ka piedzenamā valstij radītā kaitējuma apmēra noteikšanai kriminālprocesā ņemamas vērā administratīvajā procesā veiktās izmaksas un piedzītās summas, kas nodrošina nepamatota iedzīvošanās riska un dubultās piedziņas nepieļaujamību. Nenomaksāto nodokļu dubultā piedziņa norobežojama no dubultās sodīšanas nepieļaujamības. Kompensācija par valstij nenomaksātajiem nodokļiem pēc iespējas izlemjama kriminālprocesā. Tās nenoteikšanai kriminālprocesā ir izņēmuma raksturs. Ja nenomaksātie nodokļi pilnībā nomaksāti un piedzīti administratīvajā procesā, kriminālprocesā pieteikto kaitējuma kompensāciju noraida. Savukārt, ja administratīvajā procesā nodokļu summa ir nomaksāta un piedzīta daļēji, kriminālprocesā lemj par atlikušā kaitējuma apmēra atlīdzināšanu. Vispārējos gadījumos pierādījumus par atlīdzināto kaitējuma apmēru pirmās instances tiesā un apelācijas instances tiesā iesniedz procesā iesaistītās personas, tostarp cietušais, prokurors. Šie nosacījumi attiecināmi arī uz gadījumiem, kad Valsts ieņēmumu dienests valstij nodarīto zaudējumu atlīdzību pieteicis kā kreditora prasījumu juridiskas personas maksātnespējas procesā. Faktam, ka komersants izslēgts no komercreģistra, nav nozīmes, lemjot jautājumu par valstij nodarīto zaudējumu piedziņu no apsūdzētā kā minētā komersanta atbildīgās amatpersonas.

³⁹ 2020.gada 21.maija lēmums lietā Nr.SK-173/2020, ECLI:LV:AT:2020:0521.15830010413.6.L

⁴⁰ Senāta Krimināllietu departamenta senatoru 2019.gada 19.jūnija kopsapulces lēmums „Par valstij nodarīto kaitējuma atlīdzināšanu lietās par izvairīšanos no nodokļu nomaksas”. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesnesu_kopsapulcu_lemumi/KLD_kop_lemums_19_06_2019_nod_kait_komp.PDF.

³⁸ 2020.gada 26.maija lēmums lietā Nr.SK-35/2020, ECLI:LV:AT:2020:0526.16870000316.7.L

PIERĀDĪJUMU VĒRTĒŠANA

Nevainīguma prezumpcijas pamatprincips noteic, ka visas saprātīgās šaubas par vainu, kuras nav iespējams novērst, jāvērtē par labu personai, kurai ir tiesības uz aizstāvību.

SKK-256/2020.⁴¹ Lietā Senāts uzsvēra, ka šis nevainīguma prezumpcijas elements jāpiemēro tikai pēc visu pierādījumu novērtēšanas. Tas nav piemērojams attiecībā uz atsevišķiem pierādījumiem.

Senāts arī norādīja: lai varētu pārliecināties par liecības ticamību, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 128.panta pirmajai daļai jāpārlicinās, vai liecībā sniegtās ziņas ir patiesas. Par pierādījumiem kriminālprocesā nevar būt baumas, pieņēmumi un liecinošo personu subjektīvie viedokļi, jo tajā ietilpstošo ziņu par faktiem izcelsme nav konkrēti noteikta, tādējādi tām trūkst pamatojuma un par to patiesumu nav iespējams pārliecināties.

IZSPIEŠANA

Krimināllikuma 183.pantā ir paredzēta atbildība par izspiešanu, t.i., par pieprasījumu bez tiesiska pamata atdot mantu vai tiesības uz mantu vai izdarīt kādas mantiska rakstura darbības, piedraudot izpaust apkaunojošas ziņas par cietušo vai viņa tuviniekiem.

SKK-33/2020.⁴² Senāts atzina, ka Krimināllikuma 183.panta izpratnē apkaunojošām ziņām ir jābūt ar noteiktu konkretizācijas pakāpi, kas atklāj šo ziņu saturu. Ja personai celtajā apsūdzībā nav norādīts, kādas tieši ziņas ir atzīstamas par apkaunojošām, apsūdzētais nevar pilnvērtīgi realizēt savas tiesības uz aizstāvību. Tiesai savi atzinumi, kādēļ ziņas ir vai nav konkrētajā gadījumā apkaunojošas, ir jābalsta uz pierādījumiem, un tā nevar pamatot savu atzinumu ar nekonkrētām ziņām, par kuru saturu nav informēts ne cietušais, ne apsūdzētie.

Kasācijas instances tiesa piekrita apelācijas instances tiesas atzīnei, ka nav izšķirošas nozīmes, kādā veidā, izdarot izspiešanu, izteikts naudas pieprasījums – pieklājīgi, draudzīgi, rupji vai pavēloši. Arī apstākļi, ka abi apsūdzētie ir materiāli nodrošinātas personas, proti, viens no viņiem nodarbojas ar labdarību, tiek pozitīvi raksturots, savukārt cietušo daļa liecinieku raksturo negatīvi, neietekmē noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanu. Proti, raksturojumiem kā pierādījumiem lietā nav izšķirošas nozīmes, konstatējot apsūdzētā vainīgumu noziedzīga nodarījuma izdarīšanā.

NARKOTISKO VIELU REALIZĒŠANA KRIMINĀLLIKUMA 253.¹ PANTA IZPRATNĒ

SKK-31/2020.⁴³ Senāts norādīja, ka ar narkotisko vielu realizēšanu jāsaprot jebkādi to tālāk nodošanas paņēmieni, ar kuru palīdzību šīs vielas nonāk citas personas īpašumā vai valdījumā, proti, pārdošana, aizdošana, uzdāvināšana, parāda atdošana, injicēšana citai personai. Arī uzciņāšana ar narkotiskajām vielām atzīstama par to realizēšanu.

⁴¹ 2020.gada 14.maija lēmums lietā Nr.SKK-256/2020, ECLI:LV:AT:2020:0514.11519014416.18.L

⁴² 2020.gada 14.februāra lēmums lietā Nr.SKK-33/2020, ECLI:LV:AT:2020:0214.11810015009.6.L

⁴³ 2020.gada 29.maija lēmums lietā Nr.SKK-31/2020, ECLI:LV:AT:2020:0529.11904013415.4.L

ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS

BĒRNU/VECĀKU TIESĪBAS

SKA-34/2020.⁴⁴ Senāts risināja būtisku jautājumu par bērna tiesībām uzaugt ģimeniskā vidē un par izvērtējumu personai, kura iepriekš ir sodīta par noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar vardarbību, kā adoptētāju. Senāts norādīja, ka par vienlīdz prioritāriem ir uzskatāmi tādi divi bērnu tiesību aizsardzības apsvērumi kā bērna tiesības uz aizsardzību no vardarbības un bērna tiesības uzaugt ģimeniskā vidē. Gadījumos, kad starp šiem diviem apsvērumiem pastāv kolīzija, tos ir nepieciešams savstarpēji līdzsvarot, lai atrastu risinājumu, kurš atbilstu bērna vislabākajām interesēm. Vienlaikus šajā spriedumā Senāts, atsaucoties uz Satversmes tiesas spriedumu,⁴⁵ norādīja, ka Civillikuma 163.panta ceturtās daļas 1.punkts (minētā tiesību norma paredz absolūtu aizliegumu kļūt par adoptētāju personai, kura ir sodīta par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar vardarbību vai tās piedraudējumu) neatbilst samērīguma principam. Tomēr uzsverams, ka Senāts vienlaikus norādīja, ka iestādei ir jāveic katra konkrētā gadījuma individuāls novērtējums, proti, bāriņtiesai, izmantojot tiesiskajā regulējumā noteikto mehānismu, ir jāizvērtē, vai potenciālā adoptētāja (persona, kura iepriekš ir bijusi sodīta) personība neliecina par vardarbības risku (un no tā izrietošā adoptējamā bērna apdraudējumu).

SKA-606/2020.⁴⁶ Senāts, analizējot jautājumu par bērna saskarsmes tiesībām ar vecvecāku un šo tiesību ierobežošanu, izteica vairākas būtiskas atziņas. Senāts atzina, ka vecvecāka un mazbērna savstarpējo saskarsmi aizsargā tiesības uz ģimenes dzīvi (it īpaši, ja vecvecāks ar mazbērnu ir ilgstoši dzīvojuši kopā). Ja vecvecākam tiek liegta saskarsme ar mazbērnu laikā, kad mazbērns atrodas ārpusģimenes aprūpē, tiek aizskartas ģimeniskās attiecības, kas ir izveidojušās starp bērnu un vecvecāku.

Vienlaikus Senāts šajā spriedumā norādīja, ka bērna saskarsme ar personām, kuras nav bērna vecāki, bet ar kurām bērnam ir izveidojušās ciešas ģimeniskās attiecības, līdzīgi kā bērna saskarsmē ar vecākiem, ir iespējama tikai tad, ja šāda saskarsme nav pretēja bērna vislabākajām interesēm. Tomēr ir uzsverams, ka jautājums par saskarsmes ierobežošanu ietilpst bāriņtiesas kompetencē, jo tieši bāriņtiesai ir tiesības (un pienākums) lemt par bērna (kurš atrodas ārpusģimenes aprūpē) saskarsmes tiesību ierobežošanu gan ar bērna vecākiem, gan arī vecvecākiem, ja saskarsme starp bērnu un kādu no šīm personām ir pretēja bērna vislabākajām interesēm (piemēram, kaitē bērna veselībai, attīstībai vai drošībai).

Līdzīgi kā lietā Nr.SKA-34/2020, arī šajā lietā Senāts norādīja uz divu bērnu tiesību aizsardzības apsvērumu, kuri ir vienlīdz svarīgi, līdzsvarojot. Proti, bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni (pirmais apsvērums), gan vienlaikus tikt pasargātam no tādas

⁴⁴ 2020.gada 31.janvāra spriedums lietā Nr.SKA-34/2020, ECLI:LV:AT:2020:0131.A420154116.6.S.

⁴⁵ Satversmes tiesas 2019.gada 5.decembra spriedums lietā Nr.2019-01-01 „Par Civillikuma 163.panta ceturtās daļas 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 110.pantam”. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/>.

⁴⁶ 2020.gada 31.janvāra spriedums lietā Nr.SKA-606/2020, ECLI:LV:AT:2020:0131.A420175518.16.S.

rīcības, kas kaitē bērna interesēm, piemēram, vardarbīgas rīcības (otrs apsvērums). Tomēr uzsverams, ka minēto apsvērumu līdzsvarotā ir jāievēro katra konkrētā gadījuma faktiskie apstākļi, lai varētu atrast bērna vislabākajām interesēm atbilstošu risinājumu. Turklāt, kā uzsvēra Senāts, šo apsvērumu līdzsvarotā primāra ir bērna tiesību un interešu objektīva ievērošana, nevis vecāka (vai vecvecāka) vēlme satikt bērnu.

SKA-857/2020.⁴⁷ Šajā lietā Senāts risināja jautājumu par personas, kura dzīvo faktiskās ģimeniskās attiecībās ar bērnu, subjektīvajām tiesībām tikt ieceltai par bērna aizbildni (konkrētajā lietā bērna vecāsmātes laulātais, kurš nav bērna radnieks). Senāts norādīja, ka likums neapšaubāmi priekšroku tikt ieceltam par bērna aizbildni dod bērna tuvākajiem radniekiem. Senāts norādīja, ka gadījumā, kad bērns, palicis bez vecāku un vecvecāku aizgādības, dzīvojis faktiskās ģimeniskās attiecībās ar personu, ar kuru tai nav tieša radniecība, ir atzīstamas šādas personas subjektīvās tiesības prasīt iecelšanu par bērna aizbildni. Tomēr ir jāņem vērā divi būtiski nosacījumi – pirmkārt, bērna tuvākā radnieka interese nodrošināt bērna intereses arī ir aizsargājama. Otrkārt, bērna interesēm konkrētajā jautājumā ir prioritārs raksturs.

VALSTS CIVILDIENTESTS

SKA-450/2020.⁴⁸ Senāts kopsēdē skatīja jautājumu par personas, kurai ir invaliditāte, atbrīvošanu no valsts civildienesta saistībā ar personas ilgstošu prombūtni. Senāts atzina, ka attiecībā uz nodarbinātības attiecību izbeigšanu ilgstošas prombūtnes dēļ (proti, sakarā ar pārejošu darbnespēju) civildienestā esošie ierēdņi un darbinieki darba tiesiskajās attiecībās ir salīdzināmā situācijā, tomēr abām pusēm ir atšķirīgs tiesiskais regulējums (proti, Valsts civildienesta likuma normas neaizliedz atbrīvot ierēdņi ar invaliditāti no civildienesta ilgstošas prombūtnes gadījumā, kamēr Darba likums šādu rīcību liedz). Tomēr, kā atzina Senāts, nav konstatējama diskriminācija attiecībā uz ierēdņiem, jo šādai atšķirīgai attieksmei pret personām ar invaliditāti valsts civildienestā ir ne tikai objektīvs pamats, bet šāda attieksme ir arī attaisnojama, proti, tā ir samērīga, ņemot vērā sabiedrības interesi uz efektīvu valsts pārvaldes funkcijas veikšanu.

SKA-877/2020.⁴⁹ Šajā lietā Senāts skatīja divus citus ar personas atbrīvošanu saistītus jautājumus. Par termiņu, kādā persona var prasīt izmaksāt atlaišanas pabalstu, ja tiek atbrīvota no civildienesta, un par civildienesta attiecību izbeigšanas pamatu, ja civildienesta attiecības tiek izbeigtas ar personu, kura ir sasniegusi pensijas vecumu un ir turpinājusi pildīt amata pienākumus uz noteiktu termiņu.

Vērtējot jautājumu par termiņu, kādā persona var prasīt izmaksāt atlaišanas pabalstu, ja tiek atbrīvota no civildienesta, Senāts atzina, ka uz tādām tiesiskajām attiecībām, kas skar amatpersonas (ierēdņa) darba samaksas (kurā ietilpst arī atlaišanas pabalsts) un ar tiem saistīto termiņu jautājumus, ir piemērojami darba tiesiskās attiecības regulējošie normatīvie akti un to

prasības, proti, šādos gadījumos ir piemērojams divu gadu noilguma termiņš.

Analizējot jautājumu par civildienesta attiecību izbeigšanas pamatu, Senāts norādīja, ka valsts rīcība, ļaujot personai, kura ir sasniegusi pensijas vecumu, turpināt pildīt amata pienākumus noteiktu termiņu, jo tas konkrētajā brīdī bija valsts interesēs, bet pēc tam atbrīvojot personu no ierēdņa amata uz tāda pamata, kas neparedz atlaišanas pabalstu, ir pretēji tiesiskajai noteiktībai un tiesiskajai palāvēībai.⁵⁰ Vienlaikus Senāts uzsvēra, ka valsts pārvaldes iestādēm tiesiskais regulējums ir jāpiemēro nevis formāli, bet pēc tā jēgas, un iestādēm ir jāspēj atzīt arī savas kļūdas un jācenšas novērst nelabvēlīgās sekas, kuras ir radušās personai ar šādu valsts iestādes kļūdu.

VIDES TIESĪBAS

SKA-91/2020.⁵¹ Departamenta kopsēdē risināts jautājums par pašvaldības tiesībām vides aizsardzības jomā. Senāts spriedumā norādīja, ka efektīva piesārņojuma novēršana un piesārņojošo darbību pieļaujamības regulējums ir daļa no vides aizsardzības sistēmas, kuru valstij ir jāizveido, savukārt minēto regulējumu Latvijas likumdevējs ir iekļāvis likumā „Par piesārņojumu” un uz tā pamata izdotajos Ministru kabineta noteikumos. Taču tas nenozīmē, ka piesārņojošo darbību pieļaujamība var būt ietverta tikai konkrētajā likumā vai Ministru kabineta noteikumos. Senāts uzsvēra, ka pašvaldībai, pieņemot teritorijas plānojumu, ir tiesības aizliegt veikt noteiktas piesārņojošas darbības un noteikt citas vides aizsardzības prasības. Tomēr piebilstams, ka šīs tiesības nav neierobežotas, proti, lemjot par šādu vides aizsardzības prasību noteikšanu, pašvaldībai ir jāievēro augstāka juridiskā spēka tiesību normās noteiktais, un šīm prasībām ir jābūt saistītām ar konkrētās teritorijas izmantošanu.

Vienlaikus šajā spriedumā Senāts analizēja jautājumu par pašvaldību tiesībām noteikt īpašas vides aizsardzības prasības ostu teritorijās. Senāts atzina, ka pašvaldībai, kuras teritorijā atrodas osta, ir kompetence konkrētās ostas noteikumos noteikt vides aizsardzības prasības, kuras ir jāievēro ostas teritorijā. Šo secinājumu Senāts pamatoja ar pašvaldībai no Satversmes 115.panta izrietošajiem pienākumiem uzraudzīt, lai ostas teritorijā radītais piesārņojums pēc iespējas efektīvāk tiktu novērsts (vai vismaz pēc iespējas mazināts).

SKA-118/2020.⁵² Senāts analizēja jautājumu par likuma „Par ietekmes uz vidi novērtējumu” 3.panta 7.punktā ietvertā aizlieguma sadalīt to paredzēto darbību saturu, ar kurām var tikt ietekmēta vide. Senāts spriedumā uzsvēra, ka minētā aizlieguma mērķis (proti, sadalīt paredzētās darbības) nav ierobežot paredzēto

⁵⁰ Autora piezīme – šeit jāņem vērā būtiska nianse, proti, ja persona (ierēdne) tiktu atbrīvota no ierēdņa amata pensionēšanās vecuma sasniegšanas dēļ, tā saņemtu atlaišanas pabalstu Valsts un pašvaldību institūciju amatpersonu un darbinieku atlīdzības likuma 17.panta pirmajā daļā noteiktajā apmērā (apmērs atkarīgs no nodarbinātības ilguma), savukārt, ja persona tiek atbrīvota termiņā, uz kuru tā ir tikusi nodarbināta valsts pārvaldē, persona šādu pabalstu nevar saņemt

⁵¹ 2020.gada 28.aprīļa spriedums lietā Nr.SKA-91/2020, ECLI:LV:AT:2020:0428.A420163416.9.S

⁵² 2020.gada 27.februāra spriedums lietā Nr.SKA-27/2020, ECLI:LV:AT:2020:0227.A420134016.7.S

⁴⁷ 2020.gada 26.marta lēmums lietā Nr.SKA-857/2020, ECLI:LV:AT:2020:0326.SKA085720.5.L

⁴⁸ 2020.gada 17.marta spriedums lietā Nr.SKA-450/2020, ECLI:LV:AT:2020:0317.A420224317.17.S

⁴⁹ 2020.gada 12.maija spriedums lietā Nr.SKA-877/2020, ECLI:LV:AT:2020:0512.A420309118.10.S

darbību ierosinātāja (veicēja) darbību konkrētā teritorijā vai vietā, bet gan novērst situāciju, kad paredzētā darbība (kurai var būt būtiska ietekme uz vidi) tiek mākslīgi sadalīta vairākās darbībās, lai tādējādi panāktu, ka netiek pienācīgi izvērtēta šo darbību kopīgā ietekme uz vidi. Vienlaikus Senāts norādīja, ka konkrētajā gadījumā (kad vienā un tajā pašā teritorijā ir pieteiktas vairākas paredzētās darbības un līdz ar to pastāv risks, ka darbības ierosinātājs ir pārkāpis noteikto aizliegumu sadalīt vienu darbību vairākās) iespējama aizlieguma pārkāpums ir jāizvērtē kompetentajai institūcijai – Vides pārraudzības valsts birojam, novērtējot pieteiktās darbības kopumā un savstarpējā kopsakarā.

CITI

SKA-235/2020.⁵³ Departaments kopsēdē analizēja jautājumu par publiskās funkcijas veicēja – ostas pārvaldes – rīcību, piešķirot komersantiem tiesības sniegt ostas pakalpojumus, un ostas pakalpojuma līguma tiesisko dabu. Vērtējot līgumu par ostas pakalpojumu sniegšanu (kuģa atkritumu un piesārņoto ūdeņu pieņemšanu), Senāts norādīja, ka konkrētais līguma veids ir vērtējams nevis kā privāto tiesību līgums, bet kā publisko tiesību līgums. Savukārt analizējot jautājumu par publiskās funkcijas veicēja rīcību, piešķirot privātpersonām tiesības, kas saistītas ar publiskā finansējuma iegūšanu saimnieciskajai darbībai, publiskas lietas izmantošanu saimnieciskajā darbībā vai pakalpojumu sniegšanu publiskās funkcijas īstenošanā, Senāts norādīja, ka šāda rīcība nedrīkst būt patvaļīga un ir jāievēro publisko iepirkumu principi (atklātība, pārredzamība un vienlīdzīga attieksme pret visiem pretendentiem).

Senāts spriedumā uzsvēra: tas vien, ka rakstītajās tiesību normās nav noteikts, kādā procedūrā ostas pārvaldei jāizvēlas ostas pakalpojumu sniedzēji, nenozīmē, ka ostas pārvaldei nav pienākums ievērot taisnīgu atlases procedūru. Arī ostas pārvaldei, piešķirot komersantiem tiesības sniegt ostas pakalpojumus, ir pienākums pakalpojumu sniedzēju izvēlēties tādā procesā, kurā ir nodrošināta šo principu (atklātība, pārredzamība un vienlīdzīga attieksme) ievērošana. Vienlaikus Senāts norādīja, ka vispārīgi iespējai sniegt ostas pakalpojumus būtu jābūt pieejamai visiem pakalpojumu sniedzējiem, kuri atbilst nepieciešamajām prasībām (prasībām, kuras nepieciešamas, lai pakalpojums tiktu sniegts kvalitatīvi), un pakalpojumu sniedzēju skaita ierobežošana ir uzskatāma par izņēmumu, kas pieļaujams tikai gadījumā, ja pastāv objektīvi apstākļi, kuri ir paredzēti Eiropas Parlamenta un Padomes 2017.gada 15.februāra regulā Nr.2017/352, ar ko izveido ostas pakalpojumu sniegšanas sistēmu un kopīgos noteikumus par ostu finanšu pārredzamību.

SKA-233/2020.⁵⁴ Senāts risināja jautājumu par draudzes (religiskās organizācijas) reorganizāciju, ja tā ir pieņēmusi lēmumu izstāties no baznīcas (religiskās savienības). Senāts spriedumā norādīja, ka religiskās organizācijas lēmums par izstāšanos no konkrētās religiskās savienības ir uzskatāms par reorganizāciju un šādā gadījumā ir piemērojams Reliģisko organizāciju

likums. Šādu secinājumu Senāts balstīja uz to, ka, lai gan Latvijas evaņģēliski luteriskās Baznīcas likums ir uzskatāms par speciālo likumu, salīdzinot ar Reliģisko organizāciju likumu, tomēr tajā nav ietverts regulējums par reliģisko organizāciju likvidēšanas un reorganizācijas kārtību, līdz ar to ir piemērojams tieši Reliģisko organizāciju likums.

Tomēr jāņem vērā, ka Reliģisko organizāciju likuma 17.pantā, kas regulē reliģisko organizāciju likvidēšanas un reorganizāciju kārtību, nav definēts reorganizācijas jēdziens un veidi. No minētā panta pirmās daļas izriet, ka draudzes (religiskās organizācijas) un baznīcas (religiskās savienības) reorganizācijas vai likvidācijas kārtībai ir jābūt paredzētai to statūtos. Savukārt šī panta ceturtajā daļā ir noteikta kārtība, kādā tiek pārreģistrēta draudze, kura ir izstājusies no religiskās savienības (baznīcas). Vienlaikus ir jānorāda, ka konkrētajā spriedumā (un arī lietā) netika skatīts jautājums par draudzes īpašumu piederību (proti, kam tie pieder – draudzei vai baznīcai), jo šis jautājums ir risināms tiesā civilprocesuālā kārtībā.

SKA-669/2020.⁵⁵ Lietā Senāts risināja jautājumu par informācijas par personas, kura ir politiķis, privāto dzīvi (konkrētajā lietā par iespējamu vārda un uzvārda maiņu). Viena no Senāta atziņām ir saistīta ar to, ka politiķa statuss pats par sevi nav uzskatāms par pietiekamu pamatu informācijas par personas (politiķa) privāto dzīvi atklāšanai. Senāts norādīja: lai gan personas politiķa statuss prasa lielāku iecietību (toleranci) pret sabiedrības interesi uzzināt dažādus (t.sk. arī privāta rakstura) datus, tomēr ir jāņem vērā arī tas, ka, pirmkārt, politiķim ir privātās dzīves daļa, kuru tas leģitīmi var neizpaust sabiedrībai (ja persona to nevēlas), otrkārt, politiķa iecietība (tolerance) nav bezizmēra, proti, sabiedrībai (t.sk. žurnālistiem) ir jānorāda iemesls, kāpēc konkrētā privātās dzīves fakta atklāšana sabiedrībai ir nozīmīga (par pamatotu iemeslu nevar būt vienīgi „plika” ziņkāre).

Otra atziņa ir saistīta ar informācijas par vārda un uzvārda maiņu pieprasīšanas pamatu. Senāts norādīja, ka informācija par iespējamā vārda un/vai uzvārda maiņu ir ļoti personiski dati, kuru atklāšanai sabiedrības interesēm nepieciešams dzīvēs pamatojums (interese), proti, nepietiek ar „pliku” ziņkāri. Analizējot jautājumu par pamatojuma (intereses) būtiskumu, Senāts norādīja, ka interese var tikt uzskatīta par sabiedriski nozīmīgu, ja iespējamā iepriekšējā vārda un/vai uzvārda izpaušana ir būtiska, lai sabiedrība uzzinātu par politiķi kādu būtisku informāciju (piemēram, rīcību, kas raksturo viņu kā personu vai identificē viņu kādas konkrētas rīcības kontekstā). Senāts uzsvēra, ka gadījumā, kad ir konstatējama būtiska sabiedrības interese, var runāt, ka sabiedrības interese zināt personas iepriekšējo vārdu un/vai uzvārdu ir lielāka nekā personas tiesības šīs ziņas neizpaust.

Pārskatu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas konsultanti:
par Civillietu departamenta nolēmumiem
Evita FRĪDENTĀLE un Zinaīda INDRŪNA,
par Krimināllietu departamenta nolēmumiem
Kristīne IVULĀNE,
par Administratīvo lietu departamenta nolēmumiem
Kaspars KUKMILKS

⁵³ 2020.gada 3.marta spriedums lietā Nr.SKA-235/2020, ECLI:LV:AT:2020:0303.A420689310.8.S

⁵⁴ 2020.gada 30.jūnija spriedums lietā Nr.SKA-233/2020, ECLI:LV:AT:2020:0630.A420307816.9.S

⁵⁵ 2020.gada 15.jūnija rīcības sēdes lēmums lietā Nr.SKA-669/2020, ECLI:LV:AT:2020:0615.A420146519.4.L

AKTUALIZĒTS SENĀTA PRAKSES APKOPOJUMS PUBLISKO IEPIRKUMU LIETĀS

Aktualizēts Augstākās tiesas prakses apkopojumu publisko iepirkumu lietās, papildinot to ar atziņām, kas sniegtas Senāta nolēmumos no 2017.gada jūlija līdz 2020.gada jūnijam. Tādējādi apkopojums šobrīd aptver vairāk nekā 200 Senāta nolēmumus, kas stājušies spēkā laikā no 2005.gada februāra līdz 2020.gada jūnijam, ļaujot interesentiem iepazīties ar aktuālu, apjomīgu un strukturētu tiesu prakses materiālu publisko iepirkumu tiesību nozarē.

Lai arī 2017.gada martā un aprīlī stājās spēkā jauns Publisko iepirkumu likums un Sabiedrisko pakalpojumu sniedzēju iepirkumu likums, Senāta nolēmumos sniegtās atziņas savu aktualitāti arvien saglabā, jo iepirkumu principi un aizsargātās vērtības

nav mainījušās un tiesu lietās aplūkots regulējums daudzviet vienīgi precizēts, nevis grozīts pēc būtības. Vienlaikus tiesu prakses apkopojuma lasītājs tiek aicināts patstāvīgi izvērtēt, vai regulējums, kas aplūkots Senāta līdzšinējos nolēmumos, redakcionāli un saturiski pilnībā atbilst spēkā esošajām tiesību normām. Lai šajā ziņā atvieglotu apkopojuma praktisko izmantošanu, tam pievienota tiesību normu atbilstības tabula.

Senāta prakses atziņas sakārtojusi Senāta Administratīvo lietu departamenta senatora palīdzē Līva Dreimane.

Apkopojums pieejams Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tiesu prakse/ Tiesu prakses apkopojumi/ Administratīvās tiesības

JUDIKATŪRAS MAIŅA

TĒZES NOLĒMUMIEM, KUROS 2020.GADA PIRMAJĀ PUSGADĀ MAINĪTA KASĀCIJAS INSTANCES PRAKSE

*Senāta Civillietu departamenta
2020.gada 29.aprīļa lēmums lietā
SKC-107/2020*

LAULĀTO KOPĪGĀS MANTAS PREZUMPCIJA TREŠO PERSONU INTERESĒS; ZEMESGRĀMATAS IERAKSTA PAR LAULĀTĀ ATSEVIŠKO MANTU NEESĪBAS SEKAS; PIEDZIŅAS VĒRŠANA UZ PARĀDNIKĀ DAĻU LAULĀTO KOPĪGĀJĀ MANTĀ

1. Laulāto kopīgās mantas prezumpcija trešo personu interesēs

Civillikuma 994.panta pirmā daļa piemērojama sistēmiskā kopsakarā ar Civillikuma noteikumiem par laulāto likumiskajām mantiskajām attiecībām, kas paredz atkāpi no vispārīgajiem noteikumiem par īpašuma tiesībām. No Civillikuma 91.panta otrās daļas, iztulkojot to kopsakarā ar šā panta pirmo daļu un minētā likuma 89.panta pirmo un otro daļu un 93.pantu, izriet atspēkojama laulāto kopīgās mantas prezumpcija trešo personu, it sevišķi kreditoru, interesēs (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

2. Zemesgrāmatas ieraksta par laulātā atsevišķo mantu neesības sekas

Nepastāvot ipso jure atsevišķas mantas statusam nekustamajam īpašumam, ieraksta (piemētinājuma) zemesgrāmatā par atsevišķo mantu neesība ir formāla pazīme, pēc kuras trešās personas, it sevišķi kreditori, var noteikt nekustamā īpašuma piederību laulāto kopīgajai mantai laulāto likumiskajās mantiskajās attiecībās.

Nekustamais īpašums, kas laulības laikā iegūts atlīdzības darījuma rezultātā un zemesgrāmatā

ierakstīts uz viena laulātā vārda bez atsevišķas mantas piemētinājuma, iepretim trešajām personām ir abu laulāto kopīgajā mantā ietilpstošs īpašuma priekšmets.

Vienlaikus ņemams vērā, ka laulāto savstarpējās mantiskajās attiecībās atsevišķas mantas ieraksta (piemētinājuma) neesībai kā tādai nav nozīmes, jo starp laulātajiem par mantas izcelsmi nav informācijas asimetrijas un laulāto kopīgā manta tāpat kā laulātā atsevišķā manta katram no laulātajiem ir jāpierāda (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

3. Piedziņas vēršana uz parādnieka daļu laulāto kopīgajā mantā

Vēršot piedziņu uz parādnieka daļu laulāto kopīgajā mantā, attiecīgā nekustamā īpašuma zemesgrāmatas nodalījumā ierakstāma piedziņas atzīme ½ domājamām daļām no nekustamā īpašuma, jo bez laulāto kopīgās mantas sadalīšanas pastāv šaubas par parādnieka daļas lielumu laulāto kopīgajā mantā Civillikuma 89. panta otrā daļas izpratnē (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

*Senāta Civillietu departamenta
2020.gada 12.februāra spriedums lietā
SKC-5/2020*

KOMERCREĢISTRA PUBLISKĀS TICAMĪBAS AIZSARDZĪBAS ROBEŽAS

Trešajai personai var liegt Komerclikuma 12.panta otrajā daļā nostiprinātās komercreģistra ierakstu publiskās ticamības aizsardzību tikai tad, ja ir pierādīts, ka tā zināja faktiskā tiesiskā stāvokļa neatbilstību komercreģistra ierakstam (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

SKAIDROJUMS

AICINA IEVĒROT VIENOTU PRAKSI NOILGUMA PIEMĒROŠANAS JAUTĀJUMOS

Augstākās tiesas priekšsēdētājs jūlijā nosūtīja vēstuli apgabaltiesu un rajona (pilsētu) tiesu priekšsēdētājiem ar aicinājumu nodrošināt tiesās judikatūras ievērošanu jautājumā par noilguma nepiemērošanu civilīetās *ex officio*, vienlaikus norādot, ka atkāpšanās no judikatūras ir iespējama, to īpaši pamatojot spriedumā.

Žurnāla „Balances Juridiskie Padomi” jūlija numurā rakstā „Noilguma iestāšanās pārbaude pēc tiesas iniciatīvas” norādīts, ka nav vienotas tiesu prakses jautājumā par noilguma piemērošanas pamatu, proti, vai tas piemērojams tikai pēc puses iebilduma, vai arī tiesai tas jādara *ex officio*. Rakstā norādīto spriedumu analīze apliecina, ka šāda problēma patiešām pastāv.

Vairākos rajona un pilsētu tiesu spriedumos ir piemērots noilgums, lai gan minētajos spriedumos neparādās ziņas par to, ka atbildētājs būtu atsaucies uz noilgumu. Atsevišķos spriedumos pat norādīts, ka atbildētājs paskaidrojumus nav sniedzis, kas nozīmē noilguma ierunas neesamību, taču tiesa *ex officio* piemērojusi noilgumu.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs vērš tiesu priekšsēdētāju uzmanību, ka šajā jautājumā pastāv Senāta prakse, atbilstoši kurai atsaukšanās uz noilgumu civilprocesā ir atbildētāja prerogatīva dispozitivitātes un sacīkstes principu ietvarā. Tas nozīmē, ka tiesa nevar pildīt vienas puses pārstāvja lomu un piemērot noilgumu *ex officio*, neatspoguļojot spriedumā noilguma ierunu. Tas izriet no Senāta spriedumiem lietās Nr.SK-2482/2015, Nr.SK-327/2017 un Nr.SK-292/2018.

Nav šaubu, ka judikatūra Civilprocesa likuma 5.panta sestās daļas izpratnē nav saistoša tādā nozīmē, ka no tās nav pieļaujamas atkāpes. Tomēr, kā norāda Augstākās tiesas priekšsēdētājs, saskaņā ar minēto normu jebkura atkāpšanās no judikatūras ir īpaši jāpamato (sk. arī Senāta spriedumus lietās Nr.SK-70/2019, Nr.SPC-13/2019 un Nr.SK-2778/2015).

SATVERSMES TIESAS SPRIEDUMS STIPRINA KASĀCIJAS INSTITŪTU

SATVERSMEI ATBILST CIVILPROCESA LIKUMA NORMA, KAS NEPAREDZ TIESĪBAS PIETEIKT NORAI DĪJUMU TIESNEŠIEM, KURI LEMJ PAR KASĀCIJAS TIESVEDĪBAS IEROSINĀŠANU

Satversmes tiesa 16. jūlijā pasludināja spriedumu lietā Nr.2019-23-01 „Par Civilprocesa likuma 464. panta pirmās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam teikumam”. Tiesa atzina par Satversmei atbilstošu normu, kas neparedz lietas dalībnieka tiesības pieteikt noraidījumu Augstākās tiesas tiesnešiem, kuri rīcības sēdē lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu.

Lieta ierosināta pēc SIA „Spilbridge & Partners” pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēji uzskatīja, ka Satversmes 92.panta pirmajā teikumā ir ietvertas personas tiesības pieteikt noraidījumu tiesnešiem, bet apstrīdētā norma ierobežo šīs personas pamattiesības.

Satversmes tiesa atzina, ka likumdevējam ir pienākums ikvienā tiesvedības procesa stadijā nodrošināt tiesas objektivitāti, bet nav pienākuma šā mērķa sasniegšanai ikvienā tiesvedības procesa stadijā obligāti paredzēt noraidījuma institūtu. Likumdevējs ir tiesīgs, ņemot vērā konkrētās tiesvedības procesa stadijas raksturu, paredzēt dažādus līdzekļus tiesas objektivitātes nodrošināšanai.

Satversmes tiesa norādīja, ka tiesneši, kas lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu civilprocesā, pārbauda formālus nosacījumus, kā arī vērtē pārsūdzēto tiesas spriedumu, kasācijas sūdzībā norādītos argumentus un lietas materiālus vienīgi tiktāl, ciktāl tas nepieciešams, lai noskaidrotu, vai pastāv nepieciešamība ierosināt kasācijas tiesvedību atbilstoši kasācijas tiesvedības mērķiem. Šāds tiesnešu vērtējums nav pielīdzināms lietas izskatīšanai pēc būtības kasācijas instances tiesā.

Ņemot vērā kasācijas instances tiesas funkcijas un tiesnešu kolēģijas kompetenci kasācijas tiesvedības ierosināšanas stadijā civilprocesā, kā arī to, ka tiesnešu kolēģija lemj par kasācijas tiesvedības ierosināšanu koleģiāli un lēmumu par atteikšanos ierosināt kasācijas tiesvedību var pieņemt tikai vienbalsīgi, Satversmes tiesa atzina, ka normatīvajos aktos paredzētie līdzekļi ir pietiekami un efektīvi tiesas objektivitātes nodrošināšanai šajā tiesvedības procesa stadijā.

VI VĒSTURE

SENĀTS 25 GADOS SAGLABĀJIS UN ATTĪSTĪJIS KASĀCIJAS INSTANCES PAMATOS LIKTĀS VĒRTĪBAS

Pirms 25 gadiem – 1995.gada 3.oktobrī – Latvijas tiesu sistēmā tika atjaunota kasācijas instance – Augstākās tiesas Senāts. Tas bija nozīmīgs notikums gan tiesību laukā, jo izveidoja trīspakāpju tiesu sistēmu, gan valsts vēsturē, jo atjaunoja tiesu sistēmu, kāda Latvijā bija pirms okupācijas 1940.gadā. Ar svētku pasākumiem Augstākā tiesa atzīmēja šo notikumu.

Svinīgajā pasākumā, kurā piedalījās Augstākās tiesas senatori un darbinieki, kā arī bijušie senatori, Senātu sveica Satversmes tiesa, apgabaltiesu priekšsēdētāji, tieslietu ministrs, ģenerālprokurors un Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs.

Par godu atjaunotā Senāta 25 gadu jubilejai tapis īpašs Augstākās tiesas apbalvojums – Sudraba

sviri. Tie svinīgajā pasākumā tika pasniegti Senāta vēsturē nozīmīgiem cilvēkiem – Augstākās tiesas bijušajiem un esošajiem priekšsēdētājiem un Senāta departamentu priekšsēdētājiem, kā arī senatori Māriņi Zāģerei, kura vienīgā no Senāta pirmā sastāva turpina darbu Senāta Civillietu departamentā. Svētku centrālie pasākumi bija diskusija „Senatora personība” un bijušo Augstākās

tiesas priekšsēdētāju portretu galerijas atklāšana.

Jau kopš jūnija Augstākajā tiesā skatāma izstāde „Senatori juridiskās lietartūras laukā”, bet Augstākās tiesas mājaslapā pieejami tiesību sistēmas un procesuālajās tiesībās nozīmīgi Augstākās tiesas plēnuma lēmumi kopš 1990.gada.

VĒSTURES FAKTI

- **1918.gadā**, veidojot jaunās Latvijas valsts tiesu sistēmu, kā augstākā jeb kasācijas instance izveidots Latvijas Senāts. Tas darbojās **līdz 1940.gada novembrim**, kad padomju okupācijas vara to likvidēja.
- Atjaunotās Latvijas Republikas tiesu sistēmas pamatlikumā – **1992.gada** likumā „Par tiesu varu” – tika noteikts, ka Augstākās tiesas struktūrā veidojams Senāts kā kasācijas instance un Tiesu palātas kā apelācijas instance.
- Ar Augstākās tiesas plēnuma **1995.gada 3.oktobra** lēmumu Nr.5 „Par Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta departamentu un tiesu palātu izveidošanu” izveidota jaunā Augstākās tiesas struktūra. Senātā bija divi departamenti – Civillietu un Krimināllietu departaments. Administratīvo lietu departaments darbu sāka 2004.gada 6.aprīlī.
- **2013.gadā** sāka lielākā tiesu reforma – pāreja uz tīro trīspakāpju tiesu sistēmu. Likvidētas Augstākās tiesas Tiesu palātas un kasācijas instancei atņemts Senāta vārds.
- **Kopš 2017.gada 1.janvāra** Augstākā tiesa ir tikai kasācijas instance. **2018.gada novembrī** tai atgriezts vēsturiskais Senāta nosaukums.
- **2020.gada 3.oktobris** – atjaunotās Augstākās tiesas Senāta 25.gadadiena.

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJA AIGARA STRUPIŠA UZRUNA SVĒTKU PASĀKUMĀ

Pirms diviem gadiem svinējām Latvijas augstākās tiesu instances – Latvijas Senāta – simtgadi. Pieminējām Latvijas brīvvalsts pirmā laika senatorus un novērtējām, cik pamatīgi ir viņu liktie tiesību un kasācijas instances pamati. Okupācija pārtrauca Senāta darbību 50 gadus. Bet kad 1990.gadā Latvijas valsts tika atjaunota, tiesu sistēmu nevajadzēja būvēt no jauna, jo bija pamati, uz kā tai veidoties.

1992.gada likums „Par tiesu varu”, kas ir Latvijas Republikas tiesu sistēmas pamatdokuments, noteica,

ka Augstākās tiesas struktūrā veidojams Senāts kā kasācijas instance un Tiesu palātas kā apelācijas instance. Augstākās tiesas 1995.gada 3.oktobra plēnuma lēmumā Nr.5 „Par Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta departamentu un tiesu palātu izveidošanu” vārds „atjaunot” netika minēts, taču turpmākie 25 Senāta darbības gadi ir pierādījuši – mēs esam Latvijas Senāta turpinātāji.

Šajos 25 gados Senāts ir piedzīvojis dažādas izmaiņas un notikumus. Divu departamentu vietā tagad ir

Sudraba svaru saņēmēji: 1.rindā Normunds Salenieks, Mārīte Zāgere, Edīte Vernuša, Gvido Zemrībo, Ivars Bičkovičs, Veronika Krūmiņa, Pāvels Gruziņš, Anita Poļakova; 2.rindā Andris Gulāns, Aigars Strupišs, Pēteris Dzalbe

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs

trīs – 2004.gadā tika izveidots Administratīvo lietu departaments. Senāts audzis skaitliski – no 14 senatoriem uz 35. Nomainījies gandrīz viss Senāta sastāvs – no pirmā departamentu sastāva palikusi tikai viena senatore. Mainījusies tiesību sistēma. Senāts izgājis cauri vairākām tiesu sistēmas reformām. Ir bijuši nepatīkami brīži, taču jāatceras, ka gudri un spēcīgi cilvēki mācās arī no nepatīkšanām un kļūdām. Senāts zaudējis savu vēsturisko nosaukumu, tad atkal atguvis.

Laiks iet, un viss mainās. Mainās tiesību sistēma. Mainās izpratne par tiesvedības principiem. Lietas kļūst sarežģītākas. Nāk aizvien jaunu kategoriju lietas. Procesa

dalībnieki kļūst izglītotāki un izmanīgāki. Aizvien lielāku lomu spēlē pārnacionālie un starptautiskie tiesību akti un struktūras.

Mainās sabiedrība. Pasaule attīstās aizvien ātrāk. Tas, kas agrāk prasīja 15 gadus, šodien notiek 3–5 gados. Tas viss neapšaubāmi rada Senātam aizvien jaunus izaicinājumus. Nav viegli. Taču tas dod labas iespējas uzturēt Senātu veselīgā tonusā. Bez veselīga muskuļu tonusa organisms atrofējas, tāpat kā atrofējas smadzenes, cilvēkam ilgstoši neizejot no komforta zonas vai esot bezdarbībā. Tāpēc nav citas iespējas, kā to visu pieņemt kā faktu un darboties atbilstoši šodienai. Senāta darbā joprojām ik pa brīdim aktualizējas it kā vecie jautājumi – par kasācijas dabu, par kasācijas robežām. Taču tas norāda, ka Senāts iet līdzī laimam, nepieciešamības gadījumā nebaidās no šiem izaicinājumiem un ir gatavs veidot jaunu attīstības spirāli kasācijas institūta attīstībā atbilstoši šodienai. Neraugoties uz dažāda veida izaicinājumiem, Senāts ir saglabājis to kasācijas instances garu, kas tika ielikts tā pamatos nu jau vairāk nekā 100 gadus atpakaļ un atjaunots pirms 25 gadiem. Un esmu drošs, ka tas tiks saglabāts arī turpmāk.

Vēlos pateikties visiem, kuri ir piedalījušies Senāta veidošanā un darbībā visos 25 gados – Augstākās tiesas priekšsēdētājiem Zemrībo kungam, Gulāna kungam, Bičkoviča kungam, visiem senatoriem – gan bijušajiem, gan esošajiem, kā arī visiem Senāta Administrācijas vadītājiem un darbiniekiem, bez kuriem šodien sasniegtais būtu grūti iedomājams.

PASĀKUMA VIESI – BIJUŠIE TIESNEŠI

Pēteris Dzalbe, Pāvels Gruziņš, Valda Eilande

Ilze Skultāne, Ojārs Druks-Jaunzemis

Astrīda Kazārova

Bijušais Augstākās tiesas priekšsēdētāja vietnieks Gunārs Aigars

APSVEIKUMI

Satversmes tiesas
dāvanā - Lielvārdes
josta, tieslietu
ministrs Jānis Bordāns
dāvina suvenīru, kas
simbolizē Senāta ceļu
uz jaunām virsotnēm,
apgabaltiesu
priekšsēdētāji
dāvina Senāta viesu
grāmatu

Pasākuma vadītājs -
Senāta Civillietu departamenta senatora
palīgs Matīss Vingris

SENATORI SVĒTKU BRĪDĪ

Pēteris Opincāns

Aivars Uminkis

Ieva Višķere

Anda Briede

Kaspars Balodis

Sandra Kaija

Intars Bisters

Valērijs Maksimovs

Zane Pētersone

Ināra Garda

Rudīte Vīduša

Ļubova Kušnīre

Dzintra Balta

Inta Lauka

Vēsma Kakste

DISKUSIJA „SENATORA PERSONĪBA”

Katras institūcijas, arī tiesas, pamats ir cilvēks. Senāta pamats ir senators – tiesnesis, kas spriež tiesu kasācijas instancē. Tādēļ atjaunotā Senāta 25 gadu svētku centrālais pasākums bija diskusija „Senatora personība”, kurā piedalījās visi atjaunotās Latvijas Republikas Augstākās tiesas (Senāta) priekšsēdētāji – Gvido ZEMRĪBO, Andris GUĻĀNS, Ivars BIČKOVIČS un Aigars STRUPIŠS. Diskusija vadīja Veronika KRŪMIŅA, Senāta Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja.

Veronika KRŪMIŅA. Paldies par to, ka man tika uzticēta iespēja vadīt šo diskusiju, jo es sagaidu ne tikai interesantas atmiņas un interesantus stāstus. Gatavojoties šai diskusijai, ieskatoties Senāta 25 gados,

es biju ļoti pārsteigta. Augstākās tiesas priekšsēdētājs uzrunā runāja par muskuļu treniņu, ka tas visu laiku nepieciešams, lai mēs būtu tonusā. Raugoties, kādi notikumi notikuši šajos 25 gados, nenoliedzami – Augstākās tiesas priekšsēdētāji, senatori un cilvēki, kas strādāja un strādā Augstākajā tiesā, nepārtraukti darbinājuši „muskuļus”, lai būtu tonusā, lai sekotu līdzi laikam un mainītos līdzī laimam.

Savu uzrunu arī gribēju sākt ar to, kas ir institūcija, kas ir iestāde, kas ir Augstākā tiesa bez cilvēkiem, bez darbiniekiem, bez senatoriem, bez viņu personībām – faktiski tas nav nekas, tā ir tukša čaula, tāpat kā valsts bez iedzīvotājiem. Vairākkārt uzrunās tika pieminēta Senāta simtgade, jubileja, kurā mēs atcerējāmies, kādas vērtības senatori kā personības ir ielikuši Senāta pamatos tā dibināšanā un veidošanā pirms simts gadiem, kāda bija tiesiskās domas attīstība, kāda ir viņu loma vēsturē. Mēs esam tie, kas attīsta viņu vērtības tālāk. Uz viņu liktajiem būtiskajiem un ļoti labajiem pamatiem mēs attīstām jau tālāk savas vērtības atbilstoši mūsu laikam.

Valsts vēsturē un pat institūcijas pastāvēšanā 25 gadi ir salīdzinoši īss posms. Taču šajos 25 gados ir notikuši ļoti būtiski, ļoti lieli notikumi ne tikai konkrētu cilvēku dzīvē, ne tikai vienas institūcijas dzīvē, bet visas valsts dzīvē, un tas, protams, ir atspoguļojies arī mūsu darbā un tajā, kā mēs – senatori kā personības – esam veidojušies.

Par katra laika izaicinājumiem šajos 25 gados un kas konkrētā laikā bijis svarīgs, raugoties uz senatoriem kā personībām – kas gan to zinās labāk nekā tā laika

Augstākās tiesas priekšsēdētāji. Uz sarunu ir aicināti bijušie priekšsēdētāji, kuri iezīmēs sava laika notikumu ietekmi uz senatoru personības veidošanos, uz tām vērtībām, kas bija svarīgas tajā laikā. Un šobrīd esošais Augstākās tiesas priekšsēdētājs, es ceru, iezīmēs vīziju par 21.gadsimta senatora personību, to, kādai tai būtu jābūt.

„AK, KĀDS LĀSTS, KA TEV IR JĀCEĻ TAS, KAS GĀZTS”

Veronika KRŪMIŅA. Kā pirmo aicināšu izteikties Augstākās tiesas priekšsēdētāju Gvido Zemrībo, kas bija Augstākās tiesas priekšsēdētājs no 1985. līdz 1994. gadam. Tas bija ļoti atbildīgs un būtisks laiks, jo Latvija atguva savu neatkarību. Tas bija Atmosdas laiks, Latvijas neatkarības atjaunošanas laiks, jaunās valsts Augstākās tiesas veidošanas laiks. Šajā laikā tika pieņemti ļoti būtiski Augstākās tiesas Plēnuma lēmumi, kad vēl vispār netapa likums „Par tiesu varu”. Augstākā tiesa pieņēma Plēnuma lēmumus, kuros tika runāts par tiesnešu un tiesu neatkarību. Acīmredzot tajā brīdī tas bija ļoti svarīgi.

Gvido Zemrībo ir arī mūsu tiesu pamatlikuma autors. Lai arī cik vecs mūsu pamatlikums ir, lai arī cik tas ir grozīts, arī pašlaik likums „Par tiesu varu” ir spēkā. Zemrībo kungs ir arī autors mūsu tiesneša zvēresta tekstam, ar ko mēs visi esam zvērējuši pildīt savus pienākumus.

Gribēju minēt tādu interesantu faktu. Gvido Zemrībo 1990.gada 16.maijā Augstākā padome diezgan lielā vienprātībā apstiprināja par jaunās Augstākās tiesas priekšsēdētāju un uzdeva izveidot jauno tiesas sastāvu. Kad viņš tiesas sastāvu stādīja priekšā Augstākajai padomei, deputāti iebilda, ka Augstākās tiesas sastāvā tiek virzīti lielākoties visi bijušie Augstākās tiesas tiesneši. Uz ko Gvido Zemrībo teica, ka ir jāņem vērā tiesas nostāja Atmosdas laikā – ka Augstākā tiesa tajā laikā bija kopā ar tautu un bija par Latvijas neatkarību. Vēl tāds interesants citāts: „Domāju, ka mēs neveidojam ne futbola komandu, ne kordebaletu, bet Augstāko tiesu, kuras locekļiem ir jābūt apveltītiem ar dziļām un plašām zināšanām.”

Būtu interesanti zināt, kādi bija kritēriji, veidojot Augstākās tiesas tiesnešu sastāvu jaunās valsts Augstākajā tiesā. Kāda toreiz bija izpratne par tiesneša neatkarību, tiesu neatkarību un kāpēc bija svarīgi šie Augstākās tiesas Plēnuma lēmumi. Tāpat būtu interesanti, vai toreiz likumā „Par tiesu varu” veidojot Senātu kā pirmsokupācijas laikā, vispār bija zināmi pirmā Senāta senatori, viņu personības? Vai bija kādas īpašības vai prasmes, kuras vēlējāties redzēt arī atjaunotās Latvijas senatoros? Lūdzu, vārds Jums, Zemrībo kungs!

Gvido ZEMRĪBO. Paldies! Es neesmu bijis senators. Laikā, kad izveidojās Senāts, es jau vairs nebiju Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Bet tajā laikā, kad biju Augstākās tiesas priekšsēdētājs, mēs likām pamatu tam, lai Senāts tiktu izveidots. Šajā sakarā es gribētu dažus momentus uzsvērt.

Kad tapa Latvijas valsts, pavisam drīz pēc 18.novembra Tautas padome pievērsa uzmanību tiesu sistēmas attīstībai. 6.decembrī tika pieņemts Pagaidu nolikums par Latvijas tiesām un tiesāšanās kārtību. Tātad toreiz saprata, ka svarīgi ir izveidot normālu tiesāšanas kārtību Latvijā.

Vēsturiskā plāksnē skatoties, viens no būtiskiem momentiem bija, ka šajā nolikumā bija teikts, ka darīšanu valoda tiesās un tiesu iestādēs ir valsts valoda – latviešu valoda. Šī noruna, raugoties mūsdienā acīm, liekas pati par sevi saprotama, taču tajā laikā tai bija pavisam cita nozīme. Es gribētu nolicīt Sanktpēterburgas universitātes tieslietu studenta Kārļa Ducmaņa 1913.gadā izdotajā grāmatā „Iz Baltijas provinču tiesībām” rakstīto: „Par mūsu valodas stāvokli Baltijas tiesās ir daudz mazāk runāts un rakstīts, nekā, piemēram, par tās likteni skolās. Tik maz tā ir tikusi ievērota mūsu skolās, tikpat maz un vēl mazāk tai ticis un tika ierādīts vietas tiesās. Uz mūsu valodas pabērna stāvokli tiesās jau norāda zīmīgais nosaukums tautas mutē – jaunās krievu tiesas. Tāpat kā vecās tiesas dēvēja par vācu tiesām.”

Ne mazāk būtisks bija arī fakts, ka 700 gadus Latvijas augstākajās tiesu instancēs tiesneši bija tikai cittautieši. Latviešiem nebija tiesības spriest tiesu savā zemē. Tikai tad, kad 7.decembrī tika iecelti pirmie divi senatori – Jānis Graudiņš un Kristaps Valters, tie bija pirmie latviešu tiesneši. Šim apstāklim mēs ne vienmēr esam pievērsuši pietiekošu uzmanību. Tajā laikā advokāti varēja būt latvieši, bet tiesneši – nē. Ar to ir izskaidrojams, kāpēc pirmie latviešu senatori nāca no advokātu rindām. Pakāpeniski nāca klāt citi senatori un sāka veidoties Senāts, kas pēc tam kļuva ļoti svarīgs un būtiski nozīmīgs.

Runājot par 1990.gada notikumiem, jāsaka, vai tā bija sakritība, vai tas bija apzināti, bet tāpat kā 1918. gadā, arī 1990.gadā pavisam nedaudz – 12 dienas pēc tam, kad pasludināja Neatkarības deklarāciju, tika ievēlēts Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Arī toreiz Augstākā padome apzinājās, ka tas ir ļoti būtiski. Lēmumā, ko pieņēma toreizējā Augstākā padome, bija teikts, ka par Latvijas Republikas Augstākās tiesas priekšsēdētāju ievēlēja mani. Tātad, kas ir ļoti būtiski, šajā brīdī jau mūsu likumdevējs pasludināja, ka Latvijā ir jauna, agrāk nebijusi Augstākā tiesa. Kad mani šajā amatā ievēlēja, es sapratu, ka mans pienākums nav tikai vadīt tiesas darbu, būt tiesas direktoram, nodrošināt lietu izskatīšanu saskaņā ar likumu. Mans pienākums bija daudz lielāks – veidot šo jauno tiesu sistēmu, demokrātisku sistēmu, atjaunot vērtības, kas pastāvēja pirms okupācijas. Un jāsaka, kā kādreiz Šekspīra Hamlets bija teicis: „Ak, kāds lāsts, ka tev ir jāceļ tas, kas gāzts!”

Viens no svarīgākajiem, manuprāt, bija Augstākās tiesas Plēnuma lēmums „Par Latvijas Republikas tiesu neatkarību”, ko mēs pieņemām 1991.gada 11.martā. Man bija labs kontakts ar Amerikas juristiem, un es uzzināju, ka ir tāds ANO dokuments, kur ir runa par tiesu neatkarību. Mēs šajā Plēnuma lēmumā ielikām no tā svarīgākos principus tiesas spriešanā, jo gaidīt, kamēr izveidos un pieņems likumu „Par tiesu varu”, bija pārāk garš process. Tāpēc tas bija tik būtiski, kas tur bija teikts. Viena no tēzēm bija tāda, ka „prasība pēc neatkarīgas tiesas nav tiesnešu iegriba, bet gan katra cilvēka tiesības”.

Kad mēs izstrādājām likumu „Par tiesu varu”, sākotnēji bija divas iespējas, divi ceļi likumdošanai – viens ceļš bija atjaunot veco likumu – apmēram tā, kā tas notika ar Civillikumu, vai pieņemt jaunu likumu. Tieši tiesas spriešanā pusgadsimta laikā bija notikušas lielas izmaiņas Eiropā un pasaulē, pieņemta Vispārējā cilvēktiesību deklarācija utt. Mēs sapratām – ja atjaunotu veco likumu, tad jau nākamajā dienā jādoma, kā to papildināt un grozīt. Tāpēc mēs izvēlējāmies otro ceļu – izstrādāt jaunu likumu. Tā nu sagadījās, ka mani iecēla par šī likuma izstrādāšanas darba grupas vadītāju. Esmu daudzkārt rakstījis, ka kādu dienu toreizējās Augstākās padomes priekšsēdētājs man piezvanīja un izteica tādu domu, ka jāizveido darba grupas, kas strādās ar likumdošanas izmaiņām saskaņā ar Neatkarības deklarāciju. Viņš prasīja personas, kas varētu šīs darba grupas vadīt. Nosaucu, piemēram, par krimināltiesībām – Aivaru Niedri, par kriminālprocesu – Viju Jēkabsoni. Civilprocesā pats sevi nosaucu. Tad bija jautājums par tiesu iekārtu, bet es nevarēju nevienu nosaukt. Un palika tā – ja nevari nevienu nosaukt, jādara pašam. Tā mēs ķērāmies pie tā likuma izstrādāšanas. Likums, kas sākumā bija domāts kā likums par tiesu iekārtu, pārtapa par likumu par tiesu varu. Viens no momentiem, kāpēc tā notika, bija tas, ka padomju sistēmā, ja salīdzināja visas tās institūcijas, kas saucās par tiesībaizsardzības institūcijām, tiesas bija pēdējā vietā tajā „plauktā”. Tur bija viss – visuvarenā Drošības komiteja, Prokuratūra, Tieslietu ministrija, Iekšlietu ministrija – un tiesa pati pēdējā. Bija jāatjauno tiesas prestižs. Tas, ka tiesa ir svarīga. Tāpēc mēs šī likuma pirmajā pantā ierakstījām Monteskiē varas dalīšanas

principu starp trim varām, kurām demokrātiskā valstī ir jābūt līdzvērtīgām. Dažkārt tiesu varu joprojām sauc par trešo varu. Nav nekādas trešās varas! Visas šīs trīs varas ir vienādi nozīmīgas. Jūs nevarat cilvēka organismā pateikt, kas ir svarīgāks – sirds, smadzenes vai plaušas. Ja nedarbojas viens no šiem orgāniem, cilvēks mirst. Tāpat tas ir demokrātiskā valstī. Visas šīs trīs varas tiek izdalītas nevis pa vertikāli, bet pa horizontāli. Tas ir būtiski svarīgi, jo bieži vien tiesu vara tiek noniecināta, atstāta pabērna lomā. Likums „Par tiesu varu” bija daudz plašāks nekā tradicionālie likumi par tiesu iekārtu. Mēs tajā iekļāvām arī konstitūcijas saturu, tiesas spriešanas pamatprincipus.

Tālāk, protams, viens no uzdevumiem bija pēc iespējas tuvināt tiesu sistēmu tai sistēmai, kāda pastāvēja pirmsokupācijas Latvijā. Kā uzsvēris Universitātes profesors Jānis Lazdiņš, 1992.gada 15.decembrī pieņemtajā jaunajā likumā „Par tiesu varu”, kas izstrādāts atbilstoši demokrātiskas un tiesiskas valsts prasībām, jaunlaiku prasības tiesu varai pamatos izrādījās savienojamas ar starpkaru Latvijas tiesu iekārtas uzbūves principiem. Tā, piemēram, tika saglabāta agrākā tiesu instanču sistēma, no tās izrietošie nosaukumi – apgabaltiesas, Tiesu palāta un Senāts. Tādējādi Latvija pēc neatkarības atjaunošanas daudzējādā ziņā turpināja starpkaru laika tiesu varas tradīciju, nodrošinot tiesu varas kontinuitāti Latvijas Republikā.

Likums stājās spēkā 1993.gada 1.janvārī. Viens no būtiskākajiem momentiem bija tas, ka likumā bija ielikti Senāta juridiskie pamati. Protams, momentā pēc likuma pieņemšanas Senāts nevarēja izveidoties. Bija nepieciešama procesuālā likumdošana un citi priekšnoteikumi. Reāli Senāts sāka darboties stipri vēlāk.

Kas attiecas uz senatoriem, es jau biju pietiekami labi informēts par mūsu Augstākās tiesas tiesnešiem. Zināju, ka viņi ir dažādi, bet pamatā kolektīvs bija pietiekami spēcīgs. Un mums bija arī tas, ka tiešām – Augstākajai tiesai cilvēki uzticējās. Man nupat pirms divām dienām bija tāds neparasts notikums pie Brīvības pieminekļa, kur cilvēki bija sapulcējušies Francijas prezidenta vizītes laikā. Pie manis pienāk cilvēks un krievu valodā prasa, vai esmu Zemrībo. Viņš savulaik tiesājies un esot man pateicību parādā. Nodomāju, ka tas, ka tiesnesim saka paldies, ir ļoti reti. Esmu savā dzīvē tūkstošiem civillietu izskatījis, un katrā civilietā ir divas puses. Ja izskatāt vienam par labu, otrs droši vien ir neapmierināts. Tomēr, kā redzat, cilvēki mūs zina un atceras. Tāpēc es gribētu aicināt, lai tiesu reitings, uzticēšanās tiesai būtu mazliet augstāka, nekā tas ir šobrīd. Varbūt tagad mazliet izrādīšu savu dumpīgo raksturu, bet teikšu vienu no momentiem. Pat ja jūs izspriežat cilvēkam par labu, viņš jau nevar jums paldies pateikt, viņš vienkārši jūs nav redzējis. Jūs esat izskatījuši lietu rakstveida procesā un pateikuši, lai viņš to spriedumu saņem tiesas kancelejā. Sprotiet, kāpēc cilvēki iet uz tiesu gadu simtiem? Pats galvenais bija tas, ka tiesnesis runāja ar cilvēku. Cilvēkam jāredz dzīvs tiesnesis, un dzīvam tiesnesim jāredz dzīvs lietas dalībnieks. Tas ir ārkārtīgi būtiski. Kad jūs, piemēram, izskatāt administratīvo lietu par labu šim mazajam cilvēciņam, kurš cīnās ar monsturu – valsti,

un esat pateikuši, ka viņam ir taisnība, kāpēc jūs to nevarat nolasīt tiesas zālē, lai šī taisnība triumfē? Tāpēc mēs dažkārt brīnāmies, ka mūsu tiesām trūkst popularitātes. 90.gados tiesām uzticējās arī deputāti. Tika pieņemts likums par deputāta statusu, kurā noteikts – lai sauktu pie atbildības deputātu, vajadzīga Augstākās tiesas sankcija. Jo tajā laikā bija gan Drošības komiteja, prokuratūra, milicija. Diemžēl tagad tiesu popularitāte nav tik augsta. Domāju, tas ir mūsu kopīgs darbs – veidot ne tikai juridiski pamatotus spriedumus, bet arī strādāt, lai mūs cilvēki saprastu un uzticētos mums. Lai zinātu, ka tā ir tiesa, kur vienmēr var atrast taisnību. Izstrādājot likumu par tiesu varu, es ierakstīju arī zvērestā vārdus, ka tiesneša pienākums ir vienmēr noskaidrot patiesību un nekad to nenodot.

Nobeigumā gribētu nolicīt mums visiem labi pazīstamu profesoru Dītrihu Lēberu, kurš ļoti daudz darīja, lai popularizētu Senātu un tā spriedumus, un panāca, ka Senāta spriedumi tika pārpublicēti. Dītrihs Lēbers rakstīja: „Bet visdziļāko atzinību ir izpelnījies Latvijas Senāts par to ieguldījumu, ko šī augstākā tiesa ir devusi Latvijai. Ar savu spriedumu praksi Senāts licis akmeni pie akmens pamatos, uz kuriem pacēlās Latvijas tiesību celtnē. Latvijas tiesnešu uzdevums ir šo darbu turpināt.” Lai jums labi veicas!

SENATORI BIJA AUGSTAS RAUDZES PROFESIONĀLI

Veronika KRŪMIŅA. Paldies Zemrībo kungam par interesanto ieskatu tā laikmeta griežos. Raugoties, kā ir attīstījusies tiesu vēsture šajos 25 gados, ir saskatāms, ka ir posms, kurā kaut kas tiek uzsākts. To uzsāk viens tiesas priekšsēdētājs, bet tālāk nāk nākamais priekšsēdētājs, kurš faktiski īsteno to, par ko ir diskutēts vai pat ir pieņemti normatīvie akti iepriekšējā tiesas priekšsēdētāja laikā. Patiešām – tad, kad Augstākajā tiesā reāli tika izveidots Senāts un tiesu palātas, Augstākās tiesas priekšsēdētājs bija Andris Guļāns. Viņš bija Augstākās tiesas priekšsēdētājs no 1994. gada līdz 2008.gadam.

Vēl daži izaicinājumi, kas bija šajā laika posmā. Notika ļoti aktīvas diskusijas par jaunā tiesu iekārtas likuma izstrādāšanu. Taču tas netika pieņemts, un man šķiet, šobrīd tas nav īpaši akcentējams. Akcentējams ir tas, ka, diskutējot par jauno tiesu iekārtas likumprojektu, tika arī diskutēts par tādu institūciju veidošanu kā Tiesu administrācija un Tieslietu padome. Bet toreiz tās bija tikai diskusijas, kas faktiski tika īstenotas tikai nākamajā laika posmā.

Vēl Andra Guļāna laiks iezīmējas ar to, ka tika veidotas administratīvās tiesas – specializētās tiesas un tika izveidots Senāta Administratīvo lietu departaments. Būtībā pilnīgi jauna institūcija Augstākās tiesas sastāvā. Šeit es gribēju atzīmēt arī manas atmiņas par to, ka notika aktīvas diskusijas par administratīvo tiesu atzara veidošanu, kā tad tas būs – vai tas būs integrēts vispārējās jurisdikcijas tiesā, vai būs atsevišķs atzars. Ja tas būs atsevišķs atzars, kā tas būs – rajona tiesa, apgabaltiesa un Augstākā tiesa – tā tad valstī veidotos divas augstākās tiesas. Andris Guļāns bija viens no tiem, kas ļoti strikti toreiz politiķiem un ekspertiem teica, ka „mēs varam diskutēt par atsevišķu administratīvo tiesu veidošanu, tajā pašā laikā valstī var būt un vajag būt vienai augstākajai tiesai”. Līdz ar to tas, ka šobrīd Latvijā ir viena augstākā tiesa, zināmā mērā ir Andra Guļāna nopelns.

Šajā laikā Latvija iestājās Eiropas Savienībā un Latvijas tiesas un tiesneši kļuva piederīgi Eiropas Savienības tiesu saimei, un šeit ir arī izaicinājumi, kā mēs tajā iekļaujamies.

Runājot par šo laika posmu, būtu interesanti zināt, kā norisinājās process, kad vajadzēja pieņemt atbildīgos lēmumus, kuri no tiesnešiem strādās kasācijas instancē, kuri – palātās? Kādi bija apsvērumi vai iekšējās sajūtas, vai kādi citi kritēriji, pēc kuriem tika pieņemti šie lēmumi? Tāpat interesanti būtu uzzināt, kā veidojās Administratīvo lietu departaments, kā un kāpēc tika izvēlēti kandidāti, kas nebija no tiesnešu vidus? Kādas vērtības, kādas profesionālās prasmes un īpašības bija padomā, kad tika uzrunāti konkrētie kandidāti?

Andris GUĻĀNS. Paldies par tiem labajiem vārdiem, kas arī man tika veltīti. Domāju, ka šodienas saruna nav tik daudz par priekšsēdētājiem, kā par tiesu sistēmu kopumā. Pirms es centīšos atbildēt uz uzdotajiem jautājumiem, gribētu visus apsveikt svētkos. Mēs laiku pa laikam cenšamies atrast savu identitāti, kādus svētkus, ko svinam. Līdz šim esam vairāk pievērsušies

pirmā Senāta dibināšanas gadadienām. Kā zināms, pirmais Senāts sāka darboties 1918.gada 19.decembrī, bet līdz ar okupāciju tā darbība tika pārtraukta. Mēs šo 19.decembri atzīmējam kā mūsu vēstures sastāvdaļu, un tas ir ļoti labi, ka mēs veidojam tradīcijas, atceramies vēsturi, jo vēsture ir liela vērtība.

Bet šodien mēs atzīmējam Senāta atkalizveidošanas 25 gadus, un šodienas Senāts jau ir vecāks nekā pirmais Senāts, kurš nostrādāja tikai 22 gadus. Šajā zālē ir ļoti daudz jaunu juristu, jaunu cilvēku, kuri tajā laikā, kad tika dibināts Senāts, nebija nemaz dzimuši vai mācījās tikai skolā, un priekšstats par to, kā tas ir bijis, ir pavisam maz zināms. Klausoties, ko teica Zemrībo kungs un mana kolēģe Veronika Krūmiņa, un arī gatavojoties šim pasākumam, pašķirstot dažādus materiālus, es konstatēju, ka ir pienācis laiks ar tiesu vēsturi nodarboties profesionāli. Es uzrunātu jauno Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētāju, ka uz šo mūsu tiesas vēsturi būtu jāpaskatās no profesionālu vēsturnieku puses. Ir pietiekoši biezs slānis materiālu, ko noteikti būtu nepieciešams apkopot, lai mēs profesionālā līmenī paskatītos uz to laiku, kurā esam dzīvojuši.

Esmu bieži dzirdējis Zemrībo kunga runas, šoreiz varbūt laika trūkuma dēļ viņš nepieminēja, ka 90.gados vēl pirms neatkarības atjaunošanas Augstākās tiesas Plēnums bija pieņēmis vismaz divus svarīgus dokumentus. Viens bija aicinājums pārskatīt lietas par tiem cilvēkiem, kas bija padomju laikā represēti. Otrs bija Plēnuma lēmums, ka tiesneši nevar būt politisko partiju biedri, lai izskaustu komunistiskās partijas ietekmi uz tiesnešu karjeru un darbu. Tā tāda neliela atkāpe par šo vēsturisko posmu.

Jau tika pieminēts, ka 1992.gadā pieņemts mūsu tiesu sistēmas pamatlikums. Tiesu reforma tajā laikā tika skandināta ļoti bieži vietā un nevietā. Tomēr tas gan politiķus, gan pašus tiesnešus virzīja uz priekšu, lai tiesu iekārta mainītos, lai Latvijā tiktu izveidota trīspakāpju tiesu sistēma.

Man bieži tiek uzdots šis jautājums, kā tas tieši notika. Mēģināšu šodien pastāstīt savu subjektīvo vērtējumu, kā tas notika. Redzu, zālē atrodas vismaz kādi seši to notikumu dalībnieki, kuri, iespējams, varēs mani palabot, ja neapzināti kaut ko nepareizi pateikšu.

1995.gada 3.oktobris nav tikai Senāta dibināšanas diena. Taisnības labad jāsaka, ka šajā dienā tika dibināta arī Augstākās tiesas apelācijas instance ar divām tiesu palātām – Krimināllietu tiesu palātu un Civillietu tiesu palātu. Tie 38 tiesneši, kas tajā laikā strādāja, faktiski tika sadalīti, domāju, demokrātiskā ceļā, atbilstoši likuma prasībām, senatoros un apelācijas instances tiesnešos. Bieži vien arī pats sev es uzdodu šo jautājumu, kā tas notika, jo īstenībā līdz tam jau tiesneši strādāja vienā kolektīvā, domāju, bija pietiekami pazīstami un katrs zināja gan savas spējas, gan arī kolēģu spējas. Pēc šī Augstākās tiesas Plēnuma lēmuma iznāk, ka vieni no tiesnešiem bija augstākās instances tiesneši, bet citi bija zemākas instances. Zem viena jumta Augstākajā tiesā faktiski tika izveidotas divas tiesu instances – apelācijas un kasācijas instance. Nevarētu teikt, ka tas bija vienots kolektīvs, kaut zināmā mērā, plaši skatoties, tas tā bija. Tomēr lietu izskatīšanas ziņā apelācijas un kasācijas instances tiesneši bija nošķirti un veica darbu atsevišķi.

Likumos tika izdarīti attiecīgi grozījumi civilprocesā un kriminālprocesā. 1993.–1994.gadā jau bija izveidotas un uzsākušas darbu vismaz trīs apgabaltiesas, un atbilstoši likuma prasībām bija nepieciešams nodrošināt, lai būtu apelācijas un kasācijas instances. Augstākās tiesas tiesu palātas bija tikai apelācijas instance, bet apgabaltiesas, kā zināms, bija arī daļēji pirmā instance un arī apelācijas instance.

Lai pabeigtu šī reformas posma pēdējo daļu, tika sasaukts Augstākās tiesas Plēnums, kurā bija jāpasaka, kuri no 38 tiesnešiem strādās Civillietu departamentā, Krimināllietu departamentā, kuri attiecīgi tiesu palātās. Nedomāju, ka Augstākās tiesas priekšsēdētājam – tobrīd man – tajā bija izšķiroša loma. Augstākajā tiesā jau pastāvēja iedalījums starp krimināllietu tiesnešiem un civillietu tiesnešiem, un šo kolēģiju vadītāji bija Pāvels Gruziņš un Mārtiņš Dudelis. Vienīgais, ko es kā tiesas priekšsēdētājs varēju, bija aicināt viņus par to domāt. Kolēģijās bija jau apmēram izsvērts, kuri tiesneši turpmāk strādās Senātā, kuri paliks strādāt palātās.

Pilnībā piekrītu Zemrībo kunga teiktajam, ka Augstākās tiesas tiesnešu kvalifikācijas līmenis bija ļoti augsts, atbilstošs tā laika iespējām un zināšanām, kādas bija iespējams iegūt. Vairums kolēģu, kas tika apstiprināti par senatoriem, domāju, bija zinoši, kvalificēti, ļoti godīgi un darbīgi cilvēki. Iespējams, toreiz kāds personīgi varēja justies nenovērtēts, ka viņa kandidātūra senatora amatam netika izvirzīta. Bet gribu piebilst, ka atšķirībā no mūsdienām, kad tāda procesa organizēšanai, protams, ir vajadzīgs konkurss, tam jābūt caurskatāmam, pietiekoši publiskam, apspriežot kandidātus, utt., tajā laikā nekas tāds nebija. Bet es neteiktu, ka rezultāts bija slikts. Rezultāts bija labs, jo tiesneši šī procesa norisei piegāja ļoti atbildīgi un ļoti objektīvi. Domāju, ka tie tiesneši, kas tika apstiprināti Senātā, bija ļoti augstas raudzes profesionāli.

Negribu teikt, ka tiem, kas palika palātās, kvalifikācijas līmenis bija zemāks. Nē. Ja paskatās pēc gadiem, pēc pieredzes, iespējams, Senātā tika apstiprināti pieredzējušākie tiesneši, izņemot Mārti Zāgeri, kura tajā laikā bija pietiekoši jauna priekš Senāta. Tas process noritēja, manuprāt, ļoti godīgi un vismaz iekšienē pietiekami atklāti un demokrātiski. Plēnumā par šiem visiem kandidātiem tika balsots, un nedomāju, ka balsojums bija formāls. Arī tie kolēģi, kas pēc tam strādāja palātās, vērtēja un balsoja.

Tas bija tāds laiks. Varbūt mēs šo jautājumu arī varējām savādāk risināt, bet es neredzu, ka būtu pieļauta kāda kļūda. Tas ir mans viedoklis.

Atgriežoties pie departamenta, kurā tagad strādāju – Administratīvo lietu departamenta, tas Augstākajā tiesā tika izveidots gandrīz pēc deviņiem gadiem. Tas jau ir cits vēstures pagrieziena punkts, un arī šī departamenta dibināšana bija varbūt atšķirīga. Augstākajā tiesā jau bija izveidojies Civillietu departaments un Krimināllietu departaments, bet administratīvo lietu izskatīšana – tas ir mans subjektīvs vērtējums – bija diezgan sveša daudziem mūsu kolēģiem, un varbūt pat ar zināmu skepsi pret to izturējās – kas nu tur būs un kas tie par tiesnešiem, kas tiesā nav vispār strādājuši utt.

Bet šodien, strādājot jau tik ilgi Administratīvo lietu departamentā, esmu pārliecināts, ka tā dibināšana un

tiesnešu un arī personāla atlase ir bijusi ļoti pārdomāta, augstā līmenī, un es ļoti novērtēju tos kolēģus, ar kuriem šodien kopā strādāju. Kaut gan no sākotnējā departamenta sastāva mums ir palikusi tikai Jautrīte Briede, pārējie ir jau mainījušies.

Kāpēc tika pieaicināti tiesnešu kandidāti ne no tiesnešu vidus? Jautrīte Briede ļoti daudz rakstīja uzstājās, popularizēja administratīvās tiesības. Ilzi Skultāni no rajona tiesas priekšsēdētājas amata Augstākās tiesas Plēnums izvirzīja par Satversmes tiesas tiesnesi, domāju, tas bija vērtējums gan viņas profesionālajām īpašībām, gan spējai nodarboties ar jaunradi. Kad vajadzēja nokomplektēt Administratīvo lietu departamentu, šķita, ka mums noderētu pieredze, ko viņa ieguvusi, strādājot Satversmes tiesā, un, ņemot vērā, ka viņai termiņš drīz beidzās, uzaicinājām viņu. Savukārt Gunta Višņakova tā laika juristu sabiedrībā bija ļoti pazīstama, godājams cilvēks ar augstām profesionālajām īpašībām, ar ļoti plašu zināšanu loku ne tikai civiltiesībās, bet, kā kolēģis Gunārs Aigars saka, ar ļoti labu „smadzeni”. Bija patīkami, ka viņa piekrita, uzdrošinājās šim darbam. Bet drošs paliek drošs – mēs aicinājām arī kolēģus no Augstākās tiesas. Tie bija Edīte Vernuša un Valerijans Jonikāns, un lielākais prieks, ka viņš piekrita būt arī par departamenta pirmo priekšsēdētāju. Tā teikt, šajā brīdī varēja sakausēt profesionālo tiesneša darbu ar cilvēkiem, kas ienāk no akadēmiskās vides vai citām tiesību nozarēm.

Savu runu pabeidzot, es gribētu teikt paldies liktenim, ka man ir iespēja šos 25 gadus skatīties, kā ir attīstījusies Augstākā tiesa un vispār tiesu sistēma. Es tiešām esmu priecīgs ne tikai par kolēģiem, kas strādā manā departamentā – Administratīvo lietu departamentā. Redzu, kā mainās Augstākā tiesa, un priecājos, ka gan Civillietu departamentā, gan Krimināllietu departamentā ienāk cilvēki ar akadēmiskajām zināšanām, ne tikai no profesionālo tiesnešu vidus. Redzu, kā mainās mūsu domāšana, attieksme pret daudzām lietām – par spriedumu rakstīšanu, spriedumu argumentāciju. Savā stāstījumā nepakāvējos pie tā, kā bija Senāta sākumā – problēmas ar tiesību normu tulkošanu, ar to, ka ir ne tikai gramatiskā tulkošana, bet ir arī citas tulkošanas metodes, ka ir Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumi. Es domāju, ka ir notikusi izaugsme. Izaugsme galvenokārt mūsu galvās. Un domāju, ka mēs esam uz pareizā ceļa. Novēlu visiem stipru veselību un veiksmi darbā! Godāsim un cienīsim savu iestādi, tiesu sistēmu, kurā strādājam, un celsim tai arī slavu. Paldies Jums!

ESAM SALĪDZINĀMA VĒRTĪBA AR CITĀM DEMOKRĀTISKAJĀM VALSTĪM

Veronika KRŪMIŅA. Paldies Guļāna kungam par ieskatu viņa laika griežos. Kā jau minēju, iesākas kaut kas iepriekšējā laikā un turpinās nākamajā. Nākamajā laika posmā, kad Augstākās tiesas priekšsēdētājs bija Ivars Bičkovičs – no 2008.gada līdz 2020.gadam, darbu sāka Tieslietu padome. Ivars Bičkovičs bija pirmais Tieslietu padomes vadītājs. Šajā laikā bija arī citi, grūti izaicinājumi. Notika Augstākās tiesas reorganizācija. Augstākā tiesa kļuva par tīro kasācijas instanci. Bija jāpieņem smagi lēmumi saistībā ar to, kuri tiesneši turpinās darbu kasācijas instancē, kuri turpinās darbu kā apelācijas instances tiesneši. Pie grūtiem posmiem arī jāpiemin, ka faktiski šajā laikā ir bijušas trīs krīzes. Ekonomiskā krīze, uzticēšanās krīze un pašā nobeigumā bija krīze, kura vēl nav beigusies – Covid krīze, kura ienāca ļoti strauji mūsu dzīvē. Tā ļoti pozitīvi šajā laikā es gribu atzīmēt to, ka Senātam bija simtgades jubileja un bija ļoti interesanti un skaisti pasākumi šīs jubilejas sakarā.

Tādā ievirzē es gribētu vaicāt Bičkoviča kungam par to, kādas prasības attiecībā pret senatoru personībām bija tieši šīs reorganizācijas laikā, kad Augstākā tiesa palika tikai par kasācijas instanci – Senātu? Kādas un vai vispār tiek saskatītas krīzes dotās pārmaiņas tieši senatoru kā personību attīstībā? Vai senatori spēja izmantot šo krīzes laiku? Vēl arī jautājums, cik būtiski mums kā senatoriem, kā Augstākās tiesas darbiniekiem bija cīnīties, lai atgūtu mūsu vēsturisko nosaukumu „Senāts”? Vārds Jums!

Ivars BIČKOVĪČS. Paldies. Un sirsnīgs sveiciens visiem klātesošajiem ceturtdaļgadsimta svētkos. Šķirstot vēstures grāmatās, šie pārdesmit gadi kādam šķitīs ļoti īss laiks, bet šodienas sarunas liecina par to, ka nebūt tā nav, īpaši tiem cilvēkiem, kas paši izdzīvojuši šos 25 gadus. Jo piekritīsiet, tik īsā laika posmā ir notikušas tik atšķirīgas situācijas, tik atšķirīgas prioritātes un turpmākās darbības mērķi. Tā kā viss ir

ļoti relatīvi.

Laika posms, kurā es centos pēc labākā domuprāta pildīt Augstākās tiesas priekšsēdētāja pienākumus, bijis raksturīgs ar ne tik priecīgām lietām – mēs runājam par krīzēm, kas atstāja iespaidu ne tikai uz finansiālo stāvokli, bet, protams, arī uz cilvēkiem, kas šajā laikā strādāja Augstākajā tiesā.

Amatā stājos 2008.gadā, un daļa no Jums noteikti atceras notikumus īsi pirms tā. Viedoklis par to, kā notiek sadarbība starp tiesnešiem un advokātiem, sabiedrības attieksme un publiskajā telpā paustā kritika noveda pie tā, ka mēs pēkšņi vairs nesveicinājāmies ar saviem kursabiedriem uz ielas, lai kāds to nepamana. Šis laiks lielā mērā atstāja iespaidu, zīmogu uz visu turpmāko laiku, varbūt pat līdz šai dienai. Mēs mēģinām pierādīt, skaidrot un rādīt, ka neesam tādi, kā par mums runā, esam godīgi sava darba darītāji. Mēs izglītojam sabiedrību – lai saprot, kā strādā likumi, kāda ir tiesībsargājošo institūciju kompetence, ar ko atšķiras prokuratūra no tiesas, policija no prokuratūras utt. Mēs esam atvērti un atklāti. Vai šādas aktivitātes ir jēgpilnas un pareizas – par to katrs varam paust savu viedokli, bet virzība ir nepārprotama un konsekventa uz tiesas pieejamību, uz demokrātisku caurskatāmību, atklātību, argumentācijas saprotamību.

Manā atmiņā 90.gadi vispār ir salīdzinoši kluss laiks, kad tiesām nebija pievērsta tik liela uzmanība. Sākot ar 2000.gadu, bija pagrieziena sabiedrības attieksmē pret tiesu, un tiesas uz to reaģēja. Manuprāt, esam to sekmīgi darījuši, pieņemot arī tīri formālo dokumentu – Tieslietu padomes apstiprināto komunikācijas stratēģiju. Tā bija pavisam nebijusi prakse. Atceros, 90.gadu sākumā, piedaloties dažādās ārzemju organizāciju rīkotās konferencēs, viens no centrālajiem jautājumiem bija, vai tiesnesim ir vai nav jārunā ar sabiedrību, ir vai nav jāskaidro savi nolēmumi. Jāsaka, toreiz mūsu viedokļi ar veco demokrātiju tiesnešiem nemaz tik ļoti neatšķīrās. Taču acīmredzot dzīve iet uz priekšu, un uzstādījumi un izpratne par to, kā tiesas darbojas, mainās globālā mērogā.

Domāju, ka situācija ar sabiedrības uzticēšanos Augstākajai tiesai jeb Senātam šobrīd ir visai laba. Mūsu veiktās aptaujas rāda, ka Augstākās tiesas pozīcija šajos reitingos ir krietni augstāka par pirmo un otro instanci. Un esam daudz pozitīvākā pozīcijā, ja samērojam ar likumdevējvaru un izpildvaru.

Smags brīdis, protams, bija 2009.gada ekonomiskā krīze. Ne tikai finansiāli, bet arī psiholoģiski ne visai viegli bija šķirties no virknes darbinieku. Notika štatu optimizēšana, samazināšana. Bēdīgākais bija tas, ka politiķi tajā laikā nolēma apstāties un izbeigt visai labi iecerēto tiesnešu atalgojuma reformu, respektīvi, Latvijas tiesnesim tika samazināta alga, kuru tā arī neviens līdz šai dienai nav atdevis atpakaļ. Piemēram, Lietuvā 2008.–2009.gada algas samazinājumu valsts šobrīd tiesnešiem atmaksā kā aizdevumu, kuru valstij pienācis laiks atdot. Pret mums tāda attieksme nekad nav bijusi. Arī šobrīd, pēc lielām, nopietnām cīņām par tiesnešu atalgojumu Satversmes tiesā, ir pamats šaubīties, vai šis spriedums tiek pildīts un tiks izpildīts. Tā ka Zemrībo kunga sacītais, ka mēs neesam un nedrīkstam būt vien trešā vara ne savā apziņā, ne ārējās izpaušmēs, dzīvē tā īsti nedarbojas.

Psiholoģiski diezgan smaga situācija kolektīvā bija pāreja uz tīro trīs instanču tiesu sistēmu un atteikšanās no tiesu palātām. Varbūt šī situācija kaut kādā mērā bija līdzīga tai, par ko runāja kolēģis Andris Guļāns, kad vajadzēja sadalīties kolektīvā četrās struktūrvienībās – divi Senāta departamenti un divas palātas. Jāsaka, ka 1995.gadā, kad es pats biju palātas tiesnesis, sajūta principā bija tāda pašsaprotama, ar ļoti reti izņēmumiem kolēģu nokļūšana departamentā neraisīja samulsumu. Jo kolēģi, kas tajā brīdī nonāca Senātā, protams, bija tādi, kuru priekšā palātas tiesnesis bija gatavs „cepuri noņemt”. Pāvels Gruzīņš, Astrīda Kazārova, Georgijs Kuzņecovs un citi. Cividepartamentā – Roberts Namatēvs, Mārtiņš Dudelis, Rolands Krauze, Imants Fridrihsons, Domāju, jebkurš students, jebkurš tā laika jurists šos cilvēkus zināja. Tās bija absolūtas autoritātes, un nedomāju, ka bija īpaši pamats izsvērt, kāpēc viņš tika departamentā, bet es netiku.

2013.gadā, kad faktiski nācās šķirties no divām struktūrvienībām, šī dalīšana vai izvērtēšana neklājās, manuprāt, tik viegli tīri psiholoģiski. Ne vienam vien kolēģim, kurš nepalika strādāt Augstākajā tiesā, iespējams, līdz šai dienai ir rūgtums par to. Pēdējais vārds – būt vai nebūt konkrētam cilvēkam par tiesnesi Senātā – piederēja katra departamenta senatoru sapulcei. Tā tas notika. Protams, tīri matemātiski visiem nebija iespējas palikt, bet centāmies maksimāli saudzīgi un motivēti izvērtēt šo tiesnešu iespēju palikt vai nepalikt Augstākajā tiesā.

Covid savukārt mums ieviesa vajadzību pievērsties tehniskām lietām. Te es gribētu atbalstīt kolēģa Zemrībo tēzi par to, cik tālu tiesa var attālināties. Varētu parunāt par tādu modes lietu kā mākslīgā intelekta iesaiste tiesas spriešanā – cik tālu šīs tehnoloģijas, šī attālinātība ielaižama jeb kur ir tā saprātīgā robeža, kad mums ir vai nav jāpārtrauc komunicēt kā dzīviem cilvēkiem, ar dzīvu auditoriju. Vai strādāsim tikai caur monitoriem, pārsūtīsim elektroniski kaut kādus dokumentus, vai nepazaudēsim to tiesas spriešanas „odziņu” – cilvēcisko komunikāciju. Man personīgi kā tiesnesim ir grūti iedomāties pilnvērtīgu lietas iztiesāšanu caur televizoru, lai novērtētu, piemēram, cilvēka patiesu nožēlu par izdarīto, apņemšanos turpmāk kaut ko nedarīt vai darīt, tas ir – ieskatīties acīs. Vai mēs varam ieskatīties viens otram acīs caur televizoru, caur monitoru? Tās ir lietas, kas sasaucas ar kolēģa sacīto, vai vajag vai nevajag kaut reizi kaut kādā procesa stadijā parādīties publikas priekšā, lai tas cilvēks saprot, ka viņa problēmu vai jautājumu ir risinājis dzīvs cilvēks. Es neesmu pretinieks jaunām, labām lietām, piemēram, mazinot papīru pieplūdumu, kad mums Kanceleja ir pilna ar papīra formāta dokumentiem. Ir skatītas tiesu kancelejas citās valstīs, kur papīru kalnu vietā ir tikai informācijas nesēji, jo viss notiek vairāk vai mazāk elektroniski. Bet vai pilnībā pāriet uz darbu videokonferenču režīmā, es šobrīd atturētos teikt jā.

Kā pozitīvs sasniegums ir jāatzīmē, ka Latvijas Augstākā tiesa, Senāts šajā pavisam īsajā 25 gadu laikā ir spējis nostāties kā salīdzināma vērtība, kā sadarbības partneris vienlīdz kopā ar visām citām senajām un ne tik senajām demokrātiskajām valstīm. Ja 90.gadu sākumā Latviju jebkurā salīdzinošā tabulā meklējām tabulas

pašā apakšā, tad šobrīd, piemēram, *Justice Scoreboard* – pārskatā par tieslietu sistēmu efektivitāti Eiropas valstīs – Latvijas vārds ir meklējams virs vidējā. Atsevišķos rādītājos, tostarp IT tehnoloģiju pielietojumā, Latvijas vārds šajā garajā listē ir atrodams pirmajā piecīnīkā. Ja esam spējuši pacelties no nulles, esam nokļuvuši virs vidējā, tad tas ir tāds pavisam objektīvs rādītājs, kas ļauj mums teikt gan klātesošajiem, gan arī pensijā esošajiem kolēģiem – katrs no mums ir ieguldījis savu artavu paveiktajā darbā. Paldies jums visiem! Strādāsim tālāk!

AIZ MANTIJAS ŠODIEN VAIRS NENOSLĒPSIES

Veronika KRŪMIŅA. Paldies Bičkoviča kungam! Tātad pēdējais vārds Augstākās tiesas priekšsēdētājam Aigaram Strupišam, lai iezīmētu 21. gadsimta senatora personību.

Aigars STRUPIŠS. Paldies! Ļoti liels izaicinājums kaut ko tādu definēt. Acīmredzot tā ideja ir nākusi no tā, ka pirms pāris nedēļām lasīju lekciju jaunajiem tiesnešiem par tiesnešu personību 21.gadsimtā. Mēģināju jaunus tiesnešus iedvesmot, pastāstīt viņiem par to, kā mainās sabiedrība, kā mainās tiesību izpratne pēdējos gadu desmitos. Tagad jārunā arī par Senātu, ne tikai par jaunajiem tiesnešiem. Mēģināšu ļoti īsi –

kā man pašam ir mainījusies izpratne par senatoru personību.

Par vēsturi man nav daudz ko stāstīt. Senātā esmu nesen, neesmu piedalījies šajos procesos. Bet divi notikumi, kas man veidoja izpratni par senatoru personību.

Pirmais – tad, kad es biju students, pagājušā gadsimta 80.gadu beigās, protams, nebija Senāta, bija Augstākā tiesa. Mums nāca lasīt lekcijas Imants Fridrihsons, Rolands Krauze. Un tie bija pasniedzēji, kuriem salīdzinājumā ar pārējiem bija īpaša aura, kaut kāda

kvalitātes zīme. Viņi bija tiešām personības. Tas domas dziļums, tā domas skaidrība, tas, kā viņi pasniedza sevi, uzlika man pirmo izpratni par to, kādam jābūt Augstākās tiesas tiesnesim.

Desmit gadus vēlāk, kad strādāju pie Komerclikuma projekta, lasīju literatūru, kas bija sarakstīta par komercietībām pirmskara periodā 20.–30.gados. Protams, viena no centrālajām grāmatām bija tā laika senatora Augusta Lēbera „Ievads tirdzniecības tiesībās”. Un tā grāmata mani nošokēja pilnībā. Tik skaidri, lakoniski, viss pa „plauktiem” salikts, zinātniski, no piecu valodu avotiem – vācu, angļu, franču, krievu, latīņu. Tas zināšanu apjoms, tā spēja sistematizēt, spēja lakoniski izteikties – tas tiešām man atstāja tādu iespaidu! Tas man daudz ko deva arī kā juristam profesionālajā attīstībā, un es sapratu, kā ir jādoma juristam, kā ir jāraksta juridiskie teksti. Tas man tiešām atstāja dziļu iespaidu.

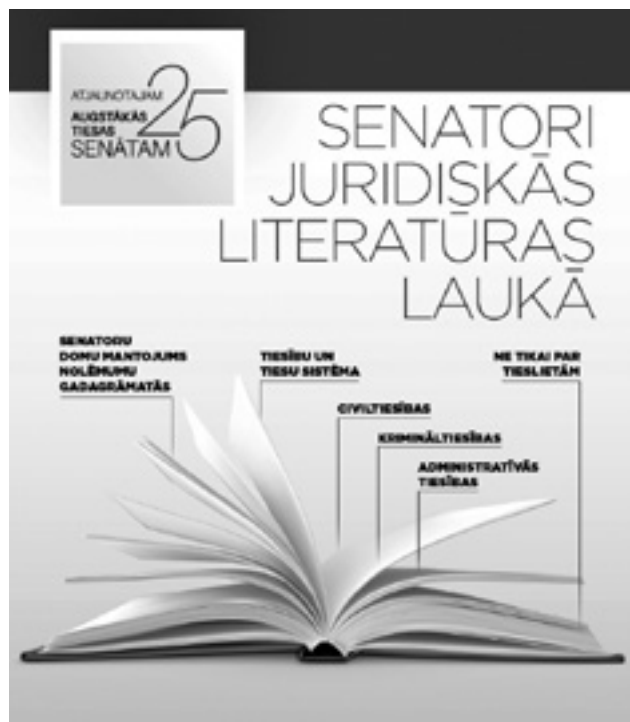
Runājot par senatora personību 21.gadsimtā – senators paliek cilvēks jebkurā gadījumā. No tā mēs nekur neaizbēgsim. Pati galvenā īpašība, kam ir jāpiemīt jebkuram tiesnesim, ne tikai senatoram, ir cieņa – cieņa pret cilvēku, pret jebkuru cilvēku, vai tas ir lietas dalībnieks vai kolēģis. Spēja uzklaut cilvēku, nepārtraukt viņu – tādas cilvēciskās īpašības. Tātad profesionālo un cilvēcisko īpašību komplekts paliek tas pats – tev ir jābūt cilvēkam, tev ir jābūt augsta līmeņa profesionālam juristam.

Bet viena īpašība būtiski mainās. Tas ir saistīts ar sabiedrības attīstību, ar demokrātijas attīstību, un diemžēl tās nepatīkamās lietas, kas mums bija, parādīja, ka tiesai ir jāstrādā tādos apstākļos, kāda ir mūsdienu sabiedrība. Tiesnesim ir jābūt gatavam uz to reaģēt. Ir trīs varianti, kā cilvēks reaģē uz problēmām. Viens variants – ja viņam kaut ko pārmet, viņš ignorē. Otrs variants – viņš apvainojas un noslēdzas. Trešais variants – iet un risina problēmu. Pirmie divi vairs nestrādā. Tāpēc ir īpašība, kas 21.gadsimta senatoram nāk klāt, salīdzinot ar

iepriekšējo periodu. Kā teicu savā uzrunā – aiz mantijas vairs nenoslēpsies, tādēļ tā ir tā īpašība, kas vajadzīga. Es aicinātu kolēģus vairāk lasīt lekcijas, vairāk būt redzamiem, jo gan studenti, gan pirmo, otro instanču tiesneši saka, ka viņi labāk dzirdētu, ka lekcijas lasa senatori, jo tam ir cits svars. Līdz ar to noslēgšu ar to, ka 21.gadsimta senatoram ir jābūt vērīgam ne tik daudz uz iekšpusi, cik uz ārpusi. Paldies!

Veronika KRŪMIŅA. Paldies liels par pārdomām, par atmiņām, par ievirzi 21.gadsimta senatora personībai!

IZSTĀDE PAR SENATORU GRĀMATĀM

Senāts nav tikai kasācijas instance konkrētās lietās un judikatūras veidotājs, bet arī juridiskās domas virzītājs. Senatora vārdam ir svars ne tikai tiesas nolēmumos, bet arī grāmatās rakstītajās rindās. Gatavojoties Senāta atjaunošanas 25.gadadienai, Augstākajā tiesā izveidota izstāde „Senatori juridiskās literatūras laukā”, kas liecina par senatoru devumu Latvijas juridiskās domas attīstībā.

Izstādē redzama daļa no juridiskās literatūras, kuras autori vai līdzautori ir Augstākās tiesas senatori, kas Senātā strādājuši no tā atjaunošanas 1995.gadā. Grāmatas izdotas ne tikai laikā, kad to autori strādāja Senātā, bet arī pirms vai pēc šī laika. Pavisam juridiskās literatūras (grāmatu) laukā darbojušies 29 no 64 bijušajiem vai esošajiem senatoriem. Kopējais grāmatu skaits pārsniedz 140.

Izstādē grāmatas izkārtotas pa tiesību nozarēm – civiltiesībās, krimināltiesībās un administratīvajās tiesībās. Atsevišķās sadaļās literatūra, kas veltīta Latvijas tiesību sistēmas pēctecības un attīstības atspoguļojumam, tiesību teorijai, likumdošanai un likumu komentāriem, kā arī juridiski praktiskajai literatūrai. Senatori ir gan grāmatu autori, gan zinātniskie redaktori, juridiskie redaktori, līdzautori un atsevišķu rakstu autori.

Atsevišķa vieta atvēlēta arī memuāriem, ko līdz šim izdevuši trīs Augstākās tiesas bijušie tiesneši – pirmais atjaunotās Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemrībo un senatori Kalvis Torgāns un Zigmants Gencs. Savukārt bijušā senatora Viļņa Vietnieka devums ir rubrikā „Ne tikai par tieslietām” – viņš rakstījis dzeju un stāstus par savas dzimtās Sēlijas ļaudīm.

Izstāde neaprobežojas tikai ar grāmatām Tajā vietu radušās arī fotogrāfijas un eksponāti, kas saistīti ar grāmatu tapšanu. Piemēram, Rolandam Krauzem

piešķirtās Senatora Augusta Lēbera fonda prēmijas apliecinājums. Prēmiju senators gan nesaņēma pilnā apmērā, jo fonda nauda pazuda, bankrotējot Bankai Baltija. Tāpat skatāms Goda diploms un krūšu nozīmīte, ko līdz ar Ministru kabineta balvu 2005. gadā saņēma Civillikuma komentāru autoru kolektīvs, kurā arī toreizējie un vēlākie senatori Rolands Krauze, Zigmants Gencs, Gunta Višņakova, Kalvis Torgāns, Kaspars Balodis. Izstādē arī jau tehnoloģiska vēsture – diskete, kurā glabājas Jautrītes Briedes tiesību doktores disertācija, kas pārtapa grāmatā „Administratīvais akts”. Savukārt saistībā ar Sandras Kaijas promocijas darbu izstādē vietu radusi pūcīte, ko viņai pēc doktora grāda iegūšanas dāvinājusi darba vadītāja profesore Meikališa. Aplūkojama arī Veronikas Krūmiņas Satversmes komentētāja pildspalva un citi interesanti eksponāti.

SENATORU GRĀMATU SARAKSTS

- Senatoru domu mantojums nolēmumu gadagrāmatās
Nolēmumu krājumi 1996 – 2020
- Latvijas Senāta nolēmumu atziņas: vēsturiskais mantojums, 2019

TIESĪBU UN TIESU SISTĒMA

- Juridisko terminu vārdnīca: latviešu-krievu, krievu-latviešu, 1994 (līdzaut. – Torgāns K.)
- Pašvaldību politikas rokasgrāmata, 1995 (līdzaut. – Višņakova G.)
- Baltijas valstis likteņgriežos, 1998 (līdzaut. – Briede J., Torgāns K.)
- Juridisko terminu vārdnīca, 1998 (līdzaut. – Fridrihsons I., Torgāns K., Krauze R.)
- Torgāns K. Kā nevajag spriest tiesu, 1998
- Mūsdienu tiesību teorijas atziņas, 1999 (līdzaut. – Briede J., Strupiņš A.)
- Likumu terminu vārdnīca, 1999 (papild.izd. – 2004) (līdzaut. – Mita D., Višņakova G.)
- Tiesu sistēmas reforma Latvijā, 2001 (līdzaut. – Krūmiņa V.)
- Torgāns K. Juridiskā pētījuma rakstīšana: padomi zinātniskajam darbam, 2001
- Likumu un Ministru kabineta normatīvo aktu izstrāde, 2001 (līdzaut. – Krūmiņa V.)
- Krūmiņa V., Skujiņa V. Normatīvo aktu izstrādes rokasgrāmata, 2002
- Neimanis J. Ievads tiesībās, 2004
- Neimanis J. Juridisku kāzusu risināšanas tehnika, 2004
- Biedrības biedra rokasgrāmata, 2005 (līdzaut. – Neimanis J.)
- Neimanis J. Tiesību tālākveidošana, 2006
- Saeimas Juridiskā biroja dokumenti 1993–2013, 2013 (līdzaut. – Mita D., Višņakova G.)
- Neimanis J. Paziņošanas likuma komentāri, 2014 (papild.izd. – 2017)
- Tiesnešu ētikas komisijas atziņu krājums: skaidrojumi, atzinumi, lēmumi, 2016 (līdzaut. – Balta Dz., Mita D., Senkāne M.)
- Latvijas tiesību sistēma, 2017 (līdzaut. – Kaija S.)
- Psihologu profesionālā darbība Latvijā: saturs, organizācija, regulējums. Psihologu likuma komentāri, 2018 (līdzaut. – Kaija S.)

- Ilgtspējīga attīstība un sociālās inovācijas, 2018 (līdzaut. – Kovaļevska A.)
- Tiesu un mediju komunikācija, 2019 (līdzaut. – Kovaļevska A., Krūmiņa V., Mita D., Strupiņš A.)
- Neimanis J. Satversmes tiesas procesa tiesības, 2019
- Bičkovičs I. Divpadsmit izaicinājumiem bagāti gadi. Runas un raksti 2008–2020, 2020

CIVILTIESĪBAS

- Torgāns K. Uzņēmumu un uzņēmējdarbības dibināšana, 1991
- Torgāns K. Līgumi uzņēmējdarbībā: mācību līdzeklis, 1992
- Torgāns K. Īre un noma, 1993
- Krauze R. Komentārs Civillikuma otrajai daļai „Mantojuma tiesības”, 1993
- Krauze R. Latvijas dzīvokļu likumdošana, 1993
- Torgāns K. Komentāri Saistību tiesībām Civillikumā, 1993 (papild.izd. – 1994)
- Krauze R. Mantojuma tiesības, 1994 (papild.izd. – 1997)
- Produkcijas kvalitāte, likums, patērētāja tiesības, 1994 (līdzaut. – Torgāns K.)
- Kravu un pasažieru pārvadājuma līgumi: mācību līdzeklis, 1996 (līdzaut. – Torgāns K.)
- Krauze I., Krauze R. Dzīvoklis: īre, privatizācija, īpašums, 1996
- Gencs Z. Mantojumu kārtošana, 1996
- Gencs Z., Krauze R. Civillikuma komentāri. Mantojuma tiesības, 1997
- Balodis K., Višņakova G. Civillikuma komentāri; Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu, 1998
- Civillikuma komentāri. Saistību tiesības, 1998 (papild. izd. – 2000) (zin.red. – Torgāns K., līdzaut. – Balodis K., Torgāns K., Višņakova G.)
- Civilprocesa likuma komentāri, 1999 (papild.izd. – 2001) (zin.red. – Torgāns K., Dudelis M.; līdzaut. – Fridrihsons I., Gencs Z., Saulīte R., Torgāns K., Višņakova G.)
- Gencs Z. Mantošana. Zinātniski praktisks komentārs, 2002
- Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri, 2002 (papild.izd. – 2005, 2006, 2008)
- Strupiņš A. Komerclikuma komentāri, 2003 (2019 – elektroniski)
- Torgāns K. Norēķinu tiesiskais regulējums: mācību līdzeklis, 2004
- Torgāns K. Saistību tiesības. I daļa: mācību grāmata, 2006
- Balodis K. Ievads civiltiesībās, 2007
- Torgāns K. Saistību tiesības. II.daļa: mācību grāmata, 2008
- Torgāns K. Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Raksti 1999–2008, 2009
- Overview of judicial mediation in the world, 2010 (līdzaut. – Pētersone Z.)
- Civilprocesa likuma komentāri. I daļa, 2011 (papild.izd. 2016) (zin.red. un līdzaut. Torgāns K.)
- Skultāne I., Slaidiņa V. Darba tiesības, 2011 (papild.izd. – 2017)
- Gencs Z. Civillikuma komentāri. Otrā daļa. Mantojuma tiesības, 2012
- Civilprocesa komentāri. II daļa, 2012 (zin.red. – Torgāns K., līdzaut. – Gencs Z., Jonikāns V., Laviņš A., Pētersone Z., Torgāns K., Vernuša E.)
- Komerctiesību aktuālie jautājumi Latvijā un Eiropā, 2013 (līdzaut. – Balodis K.)
- Pētersone Z. Intelektuālā īpašuma civiltiesiskie aizsardzības līdzekļi, 2013

- Uzņēmumu reģistra tiesību piemērošanas prakse. Komerctiesības, biedrošanās tiesības un publiskie reģistri, 2013 (līdzaut. – Balodis K.)
- Torgāns K. Līgumu un deliktu tiesību problēmas, 2013
- Civilprocesa likuma komentāri. III daļa, 2014 (zin.red. un līdzaut. – Torgāns K.)
- Torgāns K. Saistību tiesības: mācību grāmata, 2014
- Līgumu un deliktu problēmas Eiropas Savienībā un Latvijā, 2017 (līdzaut. – Torgāns K.)
- Torgāns K. Jurisprudence. Tiesu darbs. Likumu pilnveidošana. Raksti 2010–2020, 2020

KRIMINĀLTIESĪBAS

- Kriminālprocesuālie termiņi pirmstiesas izmeklēšanā, 2006 (līdzaut. – Kaija S.)
- Kaija S. Speciālā procesuālā aizsardzība, 2008
- Kriminālprocesā liecinošo personu speciālā aizsardzība, 2009 (līdzaut. – Kaija S.)
- Dzalbe P., Eilande V., Siliņš J. Rokasgrāmata kriminālprocesā tiesnešiem, 2010
- Kriminālprocesa likumam – 10. Pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi, 2015 (līdzaut. – Gruziņš P., Kaija S., Dzalbe P.)
- Kriminālprocesa likuma komentāri, 2019 (līdzaut. – Gruziņš P., Kaija S.)

ADMINISTRATĪVĀS TIESĪBAS

- Briede J. Administratīvais akts, 2003
- Administratīvais process tiesā. 2008 (zin.red. – Briede J., līdzaut. – Višķere I.)
- Administratīvā likuma komentāri. A un B daļa, 2013 (zin.red. – Briede J., jurid.red. – Krūmiņa V., līdzaut. – Kovaļevska A., Krūmiņa V., Mita D., Višķere I.)
- Informācijas un komunikāciju tiesības, 2002 (līdzaut. – Briede J.)
- Briede J., Danovskis E., Kovaļevska A. Administratīvās tiesības. Mācību grāmata, 2016 (recenz. – Krūmiņa V.)

SATVERSMES KOMENTĀRI

- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības, 2011 (līdzaut. – Balodis K., Briede J., Kovaļevska A., Neimanis J., Višķere I.)
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole, 2013 (līdzaut. – Briede J., Kovaļevska A., Krūmiņa V., Neimanis J.)
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads un I nodaļa. Vispārējie noteikumi, 2014 (līdzaut. – Kovaļevska A.)
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. III nodaļa. Valsts prezidents. IV nodaļa. Ministru kabinets, 2017 (līdzaut. – Briede J., Krūmiņa V.)
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. V nodaļa. Likumdošana, 2019 (līdzaut. – Briede J.)
- Latvijas Republikas Satversmes komentāri. II nodaļa. Saeima, 2020 (līdzaut. – Kovaļevska A.)

NE TIKAI PAR TIESLIETĀM

- Mūsdienu Latvijas jurists. 151 personība, 2014
- Zemrībo G., Guļevska L. Darbs dara cilvēku, 2015
- Gencs Z. Gadiem pāri skatoties, 2016
- Torgāns K., Matule S. Kalvis Torgāns civiltiesībās un dzīvē, 2017
- Vietnieks V. Sēlijas vējš. Dzeja, 2010
- Vietnieks V. Mūžīgā vērtība. Dzeja, 2013
- Vietnieks V. Saukas skices, 2014

ELEKTRONISKI PIEEJAMI VĒSTURISKIE AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMI

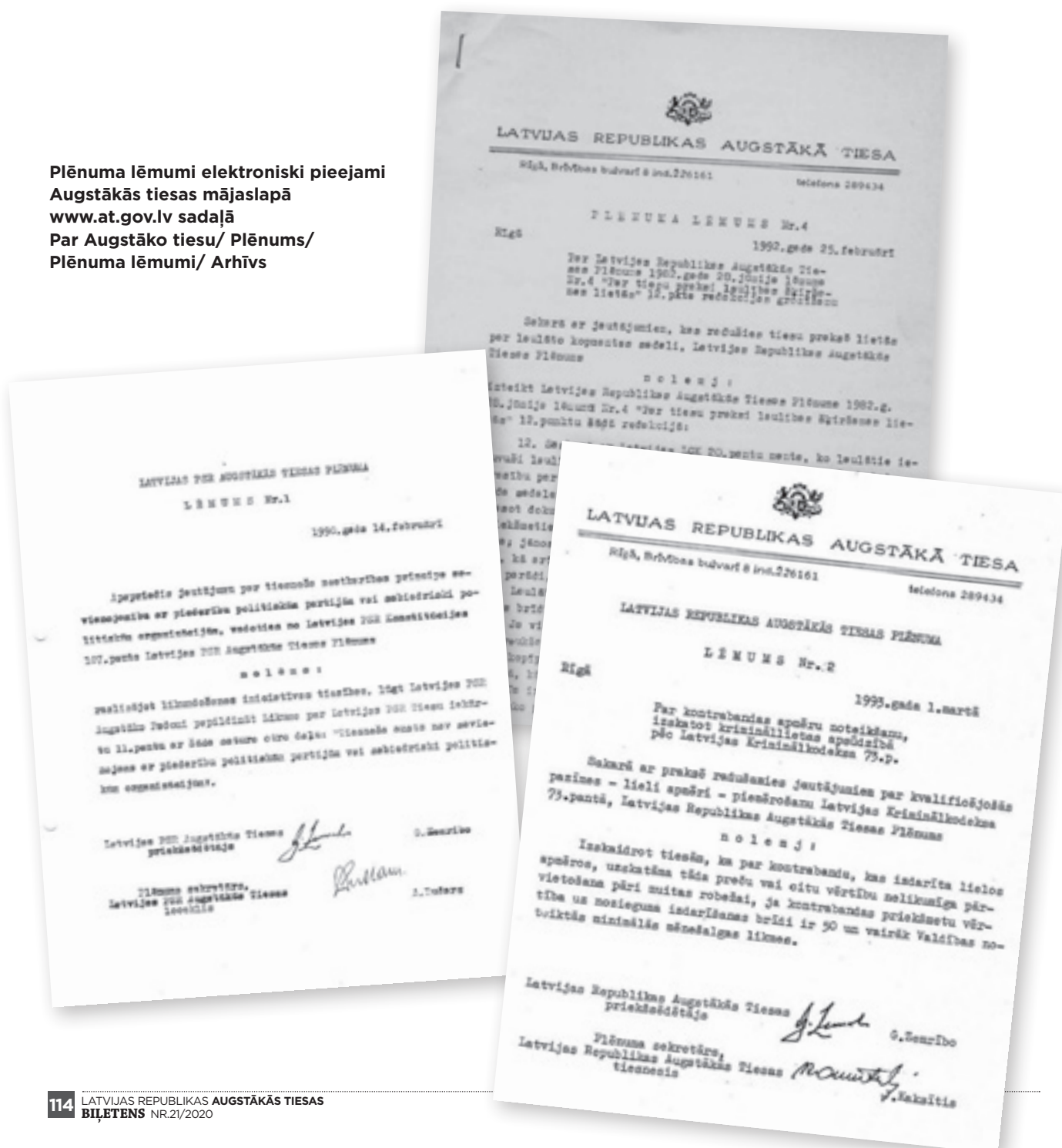
Augstākā tiesa papildinājusi elektroniski pieejamo vēsturisko Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krātuvi ar 1990.–2000.gada plēnuma lēmumiem likumu piemērošanas jautājumos.

Plēnuma lēmumi ir vēsturiska liecība tiesu prakses atziņām, jo tie aizstāja šobrīd pieejamos elektroniskos Senāta nolēmumu un atziņu katalogus. Plēnuma lēmumi dod ieskatu tiesību piemērošanā, vienlaikus atklājot Latvijas tiesību sistēmas veidošanos un pārejas nodrošināšanu no padomju tiesību sistēmas uz atjaunotās Latvijas tiesību sistēmu.

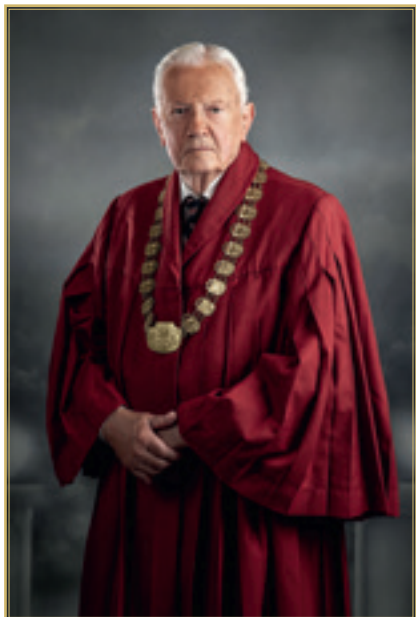
Lēmumi redakcionāli sakārtoti, pārskatāmi ietverot tajos arī izdarītos grozījumus. Tie sagrupēti pa tiesību nozarēm un procesiem – civiltiesību un civilprocesa jautājumi un krimināltiesību un kriminālprocesa jautājumi.

Plēnuma lēmumi tiesību piemērošanas jautājumos papildina krātuvi, kurā jau bija pieejami Augstākās tiesas vēsturiski plēnuma lēmumi Latvijas tiesu sistēmai konceptuālos un organizatoriskos jautājumos.

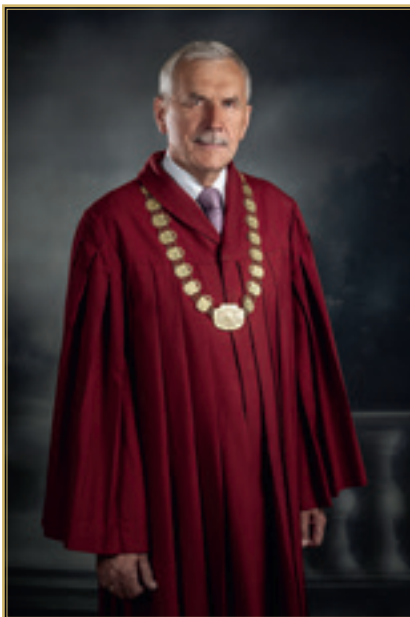
Plēnuma lēmumi elektroniski pieejami
Augstākās tiesas mājaslapā
www.at.gov.lv sadaļā
Par Augstāko tiesu/ Plēnums/
Plēnuma lēmumi/ Arhīvs

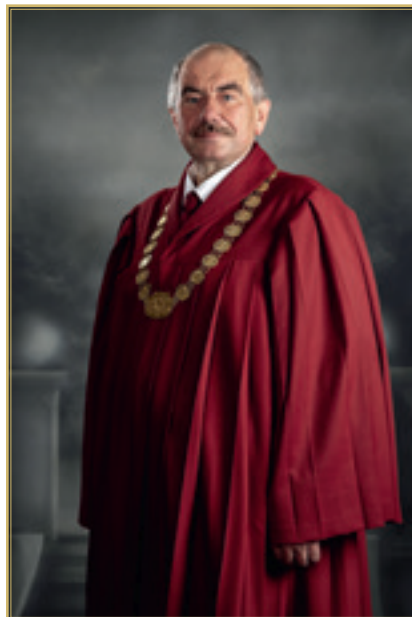
BIJUŠO AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJU PORTRETU GALERIJA

Gvido Zemrībo
Augstākās tiesas
priekšsēdētājs 1985–1994

Andris Guļāns
Augstākās tiesas
priekšsēdētājs 1994–2008

Ivars Bičkovičs
Augstākās tiesas | Senāta
priekšsēdētājs 2008–2020

Fotoportretu autore: Linda Ratuta

Atjaunotā Senāta 25.gadadienā Augstākajā tiesā atklāta bijušo tiesas priekšsēdētāju portretu galerija. Atklāšanā piedalījās visi trīs kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas Augstākās tiesas bijušie priekšsēdētāji – Gvido Zemrībo, Andris Guļāns un Ivars Bičkovičs.

Līdz ar portretu galeriju izveidota arī Latvijas Senāta un Augstākās tiesas priekšsēdētāju grāmata, kurā līdz ar katra priekšsēdētāja parakstu arī viņa vēlējums jeb atziņa.

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv

Twitter: [@Augstaka_tiesa](https://twitter.com/Augstaka_tiesa)